

**Pars nona [-decima] rationis medendi in nosocomio practico Vindabonensi  
/ [Anton de Haen].**

**Contributors**

Haen, Anton de, 1704-1776.

**Publication/Creation**

Leyden : P. van der Eyk, 1765-1766.

**Persistent URL**

<https://wellcomecollection.org/works/rnh9gmy8>

**License and attribution**

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection  
183 Euston Road  
London NW1 2BE UK  
T +44 (0)20 7611 8722  
E [library@wellcomecollection.org](mailto:library@wellcomecollection.org)  
<https://wellcomecollection.org>

# ANTONII DE HAEN

*Consilarii Aulici, ac Medicinæ Practicæ, in  
Alma ac Antiquissima Universitate Vindo-  
bonensi, Professoris Primarii,*

P A R S N O N A

## RATIONIS MEDENDI

I N

NOSOCOMIO PRACTICO  
VINDOBONENSI.



LEUGDUNI BATAVORUM;  
Apud PETRUM VAN DER EYK;

M D C C L X V.

2

ANTONII DE HAER

in medicinae studio, in  
Universitate  
Pars Nova

ATIONIS MEDICAE

IN

OSOCOMIO PRACTICO

VINDOBONENSIS



LEUDBERGER

IN PETRUM VAN DER BEEK

MDCCLXXV

E L E N C H U S  
C A P I T U M.

C A P U T I.

*Sistens Anatomicas aliquot sectiones, una  
cum brevi prægressi morbi historia.* Pag. 1

C A P U T II.

*Sistens Pathologicam prioris Capitis Discus-  
sionem.* 23

C A P U T III.

*De Miliaribus.* 43

C A P U T IV.

*De Systemate Halleriano.* 47

C A P U T V.

*De Morbo Ileo, & prosecutio experimento-  
rum cum Machina adaptata ad eundem,  
etiam desperatum, solvendum.* 95

C A P U T VII.

*Varia.* 107

C A P U T VI.

*Nonnulla de Insitione Variolarum.* 118

R. A.

REINHOLD

CAPITULUM

CAPUT I

De...  
cum...  
23

CAPUT II

De...  
23

CAPUT III

De...  
43

CAPUT IV

De...  
47

CAPUT V

De...  
23

CAPUT VI

De...  
107

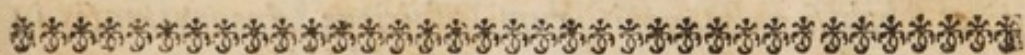
CAPUT VII

De...  
113

113



RATIO MEDENDI  
IN NOSOCOMIO PRACTICO  
VINDOBONENSI.



C A P U T I.

*Sistens Anatomicas aliquot Sectiones, una cum  
Breui Prægressi Morbi Historia.*

§. I. *Pleuroperipneumonia, in qua dolor die 5. evanuit, pulsus autem semper, & cum dolore, & sine eo, aut fortis, aut durus, aut subdurus, percipiebatur; in qua sanguis quo crebrius missus, eo magis phlogisticus fuit, & in qua multa signa bona multis perpetuo malis commista erant. Mors die septima. Anatome eum in finem descripta ut haud ea modo, quæ ad hunc morbum pertinent, sed & multa aliâ innotescant, quæ in decursu hujusce operis usui venient: quod idem de reliquis anatomicis sectionibus monitum esto.* §. II. *Pleuroperipneumonia ad 11. diem letalis, cum pulsu fere semper duro, & intercurrente Asphuxia, dolore pridie mortis evanido. Anatome.* §. III. *Pleuroperipneumonia ad diem 7. letalis sine pulsu duro, nec mol-*

2 SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONES,

li tamen. *Anatome*. §. IV. Gastritis sine vomitu, letifera, in cachectica femina, cum maxime fallentibus sanguinis missi phænomenis, in qua etiam id singulare, quod consueto suo per omnem vitam modo, animo linqueretur, in prima & altera, quam ipsi instituimus, Missione sanguinis; in tertia vero, ac quarta, minime. *Anatome*. §. V. Renalis morbus chronicus, cui deinde Pleuritis, ac Paraphrenitis, acutissima junctæ, cum miranda Cadaveris sectione. §. VI. Labes vi externa contracta, quæ demum post sexennium Hydropem pectoris mentita, mortem intulit miris symptomatibus. *Anatome*. §. VII. Mors a Phthisi pulmonari, cum suspicione Aneurysmatis in ventre latentis. *Anatome*. §. VIII. Ignotus morbus sectione Cadaveris cognitus. §. IX. Mors ab ulceribus cruris, spurium demum Aneurysma generantibus.

§. I. **D**e Nosologia & Diagnosti, nonnulla prolaturus, præmittam plura, quæ post datos primum morbos, a morte deteximus.

Juvencula 17. annorum, a triennio primum menses irregulares, quin & semel anni cessantes spatium, a sesquianno vero iterum sat, ut ait, copiosos, & nuper adhuc mox ante hunc ultimum morbum suum, habens; febre acuta cum miliaribus anni abhinc elapso spatio laboraverat, exinde vero sana vixerat; excepta, qua non laboriosa quidem, nec valde ficta, frequenti tamen admodum vexabatur, tussi. Lotrix erat.

Martii 10. Pleuroperipneumonia eam invasit, cui in principio dolor pectoris universi, dein lateris finistri inferioris, & die quarto ejusdem lateris superioris, perpetuus eo usque comes, quinto demum die ita evanuit, ut nullus postmodum, nisi a validiore

non-

nonnunquam tussi, perciperetur. Pulsus ipsi passim celer, fortis, nonnunquam sive durus, sive subdurus, nunquam vero cum celeritate mollis, nisi prope mortem fuit. Sexies ipsi Vena secta est, sic ut libræ medicæ quinque ipsi detractæ sint; sanguinis crassamenti, crustæque densitate eo quidem auctiore, quo crebrius educeretur. Urinas vel crudas minxit, vel coctas, nonnullas etiam hypostaticas. Emisit nunc crudam alvum, nunc, idque sæpius, coctam, ac flavam; sub finem autem fuscam, valdeque foetentem. Reddidit pauca, vix cocta unquam, sputa. Bonas partim, partim malas transegit noctes. Transpiratio inconstans; quemadmodum ne unicum quidem signum bonum, seu vitales actiones, seu naturales, animalesve spectares, toto morbi decursu apparuit, quod malis admodum signis non interturbaretur. Periit die 7. morbi finiente.

Hora a morte 27<sup>ma</sup> elapsa, Cadaver aperuimus. Quod externo in corporis habitu notaremus, nihil fuit. Torosæ mammæ. Gracile potius & depressius, quam tumidum erat abdomen, nec vel ad epigastrium ullo modo tumefactum.

Bonum Omentum ac pingue, obvelans cuncta viscera ad amussim, ad imam usque pelvim, & ad integra latera.

Hepar lobo majori suo explebat totum dextrum latus sic, ut superiore sui parte altitudinem quartæ, numero a superioribus ducto, costæ æquaret; inferiore autem trium latitudine pollicum infra costarum infimarum Cartilagine descenderet; in medio vero epigastrio in latus sinistrum nonnihil protenderetur. Lobus minor, ingensque ille, superiorem ventriculi partem transcendens, attigit arcum sinistrarum costarum, indeque retroflexus ventriculum a latere; ac non nihil a dorso, amplectebatur.



#### 4. SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONES;

Lobus major, qua parte ad minorem vergit, pugni magnitudinis Hydatidem gessit; quæ, eo quod in excavato ad id hepate hæreret, sua ipsius mole sive in vita, sive in cadavere, neutiquam emittit.

Vesicula fellis bilem paucam habuit, eamque haud spissam valde, aut valde aurantiam.

Splen pedem hominis adulti longitudine ac latitudine referens, ad sesquipollicem latum infra imum costarum marginem emittit.

Ventriculus parte superiore delitescens sub hepatis minore lobo, demum conspicuus infra ejusdem oras apparuit; ampliusque deinde tam in dextra, quam sinistra, demum leviter obliquus, pylorum formabat ad umbilicum, dextrorsum.

Intestinum Colon naturali modo habuit, nisi quod grandior splen flexum in eo extraordinarium faceret. Intestinum Ileum in pelvi hinc inde aut rubrum valde, aut purpureum. Ceterum intestina omnia naturaliter distenta erant. Boni renes, ureteres. Vesica fere vacua. Uterus instar parvæ, ejusdemque complanatæ, castanæ.

In Thorace cor haud parvum, justo carnosius; maxime lævum. In utroque cavo polyposi quid, quod in vasa majora usque pergebat: auricula dextra inde omnium maxime distenta. Erat autem materies hæc crassitudine, albedine, scissilitate, ei similis, quam in misso sanguine crustam inflammatoriam appellamus. Nec ab ea differebat, qui in magno venarum pulmonalium confluxu aderat, venosus polypus; nec ille, qui in aërta. Aërta vero descendens hic rubrum sanguinem, illic pallidiorem habuit; fluidum hic, illic grumosum. Bonæ valvulæ, & cætera omnia.

Pulmones accreti nullibi: sinistri autem superior lobus exhibuit suum totum parenchyma durum ita, ut hepatis referret substantiam; sic grave, ut in a-

quam

UNA CUM BREVI PRÆGRESSI MORBI HISTORIA. §

quam injectum, mox ejusdem peteret fundum. Ceterum, lobus inferior, ac dexter pulmo totus, nec rubebant, nec tuebant.

Mox post Trachææ dichotomiam, in principio finistri pulmonis, calculus friabilis, granorum quinque, apparuit; nec procul inde veluti corpus glandosum, quod percissum similem calculum, sed quintuplo minorem, gerebat.

§. II. Vidua sexagenaria, quæ 30. abhinc annis ex gravi, diurnoque morbo, sive arthritico, sive rheumatico, caruerat catameniis; quæ anno abhinc elapso syncope correpta, in platea jacuerat aliquantisper; quæ mensis elapso spatio de gradibus in faciem prona cadens, magnam passa hæmorrhagiam fuerat, obtusiusque inde capite dolebat & tussiebat; quæ tandem nunquam doloribus aut Colicis aut Iliacis obnoxiam se fuisse testabatur; cujus cur meminerim causam anatome dabit: hæc, inquam, femina Martii 11. proxime elapsi, cepit pleuroperipneumonia affligi, ac citra auxiliatricem cujusquam manum, in summa omnium rerum penuria, frigido in loco, in norum usque diem jacuit.

Nono autem die, ex suburbio *Josephino* in *Nosocomium Hispanicum* minus ivit, quam reptavit, integro indigens, quo illuc demum perveniret, bihorio. Inde mox sella portatili nostrum est inducta *Nosocomium*, inibique vix undecimo morbi inchoante die expiravit.

Notabile in ea nihil per hunc sesquialterum diem, nisi 1<sup>mo</sup> quod post venæ sectionem, ac semiveficans emplastrum, dolor quidem lateris penitus remitteret, cetera vero peripneumonix symptomata crescerent. 2<sup>do</sup>. Quod pulsus durus & cum dolore lateris, & post eundem cessantem, perseveraret; nec nisi paucis ante obitum horis in parvum, debilem, celerimum, & inæqualem mutaretur. 3<sup>tio</sup>. Quod

6 SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONES,

Asphuxiam ter, deficiente scilicet omnino pulsu, passa sit.

Horis post mortem duabus & triginta prægressis, inspeximus cadaver. Venter compressior potius, quam elatus; colore hinc inde virescens.

Hepar magnum, latitudine integræ palmæ manus infra costas propendens; in thorace autem ad altitudinem quartæ quintæve a superioribus numerando, costæ assurgens, lobo sinistro obvelabat ventriculum, lienemque attingebat.

Lienis nullus conspectus; non eminebat enim infra costas, latitabat sub ventriculo, sub quo assurgens Hepatis sinistrum lobum tangebatur. Sanus erat.

Ventriculus a suo prope diaphragma principio, ad Pylorum usque, nihil habuit ventriculi figuræ simile, sed canalis mire tortuosi, intestini instar, formati, tantummodo, secundum inania illa spatia, quæ ipsi concesserant splenis jecinorisque crepidines.

Pylorus crassus, durus, una in plaga cartilaginis instar elasticus.

Omentum complicatum, & convolutum circa originem suam, haud ultra duos digitos latos longum; non ita tamen in suis concretum convolutio- nibus, quin explicari adhuc posset.

Intestinum Colon assurgens ex Ileo dextro, consueto more sub Hepate flexum, in medio epigastrio descendebat, ac miro illi ventriculo, hic descen- denti, locum cedens, intra Jejuni volvulos occul- tabat sese, assurgensque inde, & juxta ventriculum decurrens, petebat splenem: inde vero descendens, in medio suo itinere, splenem inter Ileumque, flexit se pedis longitudine versus lineam albam; moxque recurrens ad illum, unde recesserat locum, descen- dit more consueto cristam Ilii versus, ab inde vero in pelvim; ubi Rectum formatum, se prius digiti longitudine sinistrorsum flexit, reflexumque iterum in

in mediam pelvim, & iterum inde digiti longitudine in læva, tandem ad mediam pelvim, se contulit, Rectum producturum. Sic, ut omnibus hisce infolitis volvulis una tertia parte solitam alias longitudinem superaret. Desiderabantur porro Coli in his aberrationibus cum ligamenta, tum cellulæ; ejusque tenuitas tanta erat, ut pelluceret.

In intestini Ilei latere interno, in libero abdomine, erant certo quodam in loco duæ sibi proximæ appendiculæ, quavis contrectatione minime dispa- rentes, flatibus turgidæ; quales in illa Herniæ specie cernimus, in qua, via intra ventrem per intestinum patula manente, ejusdem intestini appendix intra Peritonæi saccum in hernia est.

Elevando Colon vidimus vesicam felleam bile plenam, colore aurantium; sic, ut lato in ambitu jecur, duodenum, &, quod duodeno intestino pro mesenterio est, Omentum, colore profunde flavo tingerentur.

In thorace Pulmonis dextri lobus superior cum pleura leviter, sinistri autem superior lobus totus, & undique, membranæ productione connatus fuit. Ambo vero pulmones hinc livido, illinc purpureo colore maculati toti, minime autem compacti, aut indurati.

Cor dextrum tenue, sinistrum valde crassum. Tricuspidales valvulæ naturales, ut & tres Semilunares ad cor dextrum; Mitrales pariter; sed Semilunares Aörtæ omnes magnas habuere, latasque, cartilagineas portiones. Aörtæ tunicæ crassissimi instar corii: arteriæ autem pulmonaris tunicæ venam potius, quam arteriam, tenuitate referebant.

Polypus magnitudine Castanæ majoris in aure dextra, qui totus, una cum longo venæ cavæ polypo albebat, ut materies solet, quæ crustam phlogisticam format.

8 SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONS,

Costarum cartilagine duræ, jam ossescentes, potissimum inferiores.

§. III. Rusticus 48. ann. a 20. annis sanissimus, jam autem ægitudine suæ uxoris, quinque forte mensium tempore, multum defatigatus, ejusque demum obitu inconsolabilis, cogebatur die 18. Martii trium horarum iter, gravi sarcina oneratus, idque pedes, absolvere; novoque pondere onustus redire. Ad noctem redux febre, tussi, ac pungente præcordiorum dolore affligi cepit. Die tamen sequenti, minus male se habens, exivit; vespere vero valde ægrotavit. Martii 20. e pago suo *Viennam*, horæ itinere, pedes appulit, Medelam in nosocomio *Hispanico* petiturus. Inde ad nos, ægris indigentes, mittebatur.

Inveni hominem haud modice febricitantem, dedolatum, tuffientem, laboriose respirantem. Jussi lectum mox peteret: at vero ille ejus mentis non esse sese; sed cum biduo indigeret rebus suis cum uxoris consanguineitate componendis, auxilium aliquod se velle; rebus compositis post biduum rediturum se, mansurumque. Hominem periculi convincere frustra conatus, id demum illi consilii dedi, ut domum redux, mox sibi venam tundi curaret, & magna mistura attenuante, refrigerante, atque expectorante, copiose uteretur, pectorale autem decoctum continuo biberet.

Consilium hoc secutus mitius ægrotavit: Die autem Martii 23. totus dedolatus venit pedestri iterum itinere ad me, per nives ac pluvias continuas & densas, sic ut præ lassitudine, & aëris inclementia, quinque horarum tempore indiguisset, ut horulæ absolveret iter; vini rubri fere libra in diversorio donatus, & recreatus. Video hominem intransentem Nosocomium summa cum animi commiseratione, ita defatigatum, ut fere concideret humi, frigidum, ad indusium

duſium uſque madentem, aſpere tuſſientem, anxie reſpirantem, in eo duntaxat mutatum a biduo, quod nec nunc, nec quoad vixerit, præcordiorum perceperit, aut conquereretur, dolorem. Dies erat morbi quintus, magnam partem jam tranſactus.

Omnis ſanguis vena ter eductus, ſummopere inflammatus fuit, & cum omnibus ſignis cruditatis in ſingulis functionibus, quarum ſemel iterumque leves prodierant, ſed inſtantes, & breves, coctiones, ad finem ſeptimi ſui morbi diei expiravit. Nunquam ipſi pulſum aut mollem, aut durum, deprehendimus, ſed fortem ac celerem; paucis vero ante obitum horis debiliorem & omni modo variantem.

Cadaver inſpeximus 37. a morte hora. Colon & ventriculus univerſum explebant epigaſtrium. Parvum jecur, & vix plus, quam dextrum latus occupans, ita intra coſtas reconditum, ut, contrariopriorum exemplo, nihil de eo potuiſſet in vita tangi. Nec putet quis vacuitate thoracis aperti jecur altiora petiviſſe: nam & in hoc, & in præcedenti cadavere utroque, thorax non fuit, niſi poſt ventrem, apertus.

Ut de jecore dictum, ita & intra coſtas totus reconditus erat ſplen, ut ejus nihil potuerit in vita tactu deprehendi; is autem colore fuſco ruber, una cum membrana ſua ſub digitis deliqueſcebat, rubræ pulvis in modum.

Craſſa, profundeque flava bilis, viciniam totam aurigine inficiebat.

Colon tympaniticum totum, tres flexus ſupernumerarios habuit; ingentem primum, mox a conſueto ſub hepate flexu deſcendentem oblique verſus umbilicum, indeque debitum in locum revolutum, inde ad lienem; ad quem ubi ſolito more ſe flexerat, mox verſus renem lævum pergebat, redibat ad ſiniſtra, & incurvans ſe deſcendebat ad criſtam Ilei, parvoque ibidem formato flexu, conſuetam tandem viam in Rectum

10 SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONES,

abibat. Erant autem hic omnes illæ plicæ membranæ productionibus invicem nexæ, ut evolvi non possent.

Amplus ventriculus, sinistrum latus explebat sic, ut supra lienem, cui incumbebat, arcum attingeret costarum; magnam quoque partem occupabat lateris in epigastrio dextri, antequam abiret in pylorum.

A Colo & ventriculo propendens Omentum, idque crassum valde ac pingue, sic obvelabat intestina, ut quidem in dextro Ileo palmæ longitudine deficeret, in medio autem ventre in imam pubem descenderet; & non modo in sinistris omnia intestina perfecte tegeret, verum etiam versus annulum abdominis crasso, eoque duos pollices lato processu, Peritonæum inter & intestina, pergeret ad Rectum usque.

Cor utroque in thalamo habuit nigrum, grumofumque sanguinem. In dextra auricula albus erat, firmusque, ac coriaceus, polypus. Qui ex vena jugulari eductus, secum ducebat spithamæ longitudinis polypum teretem, media parte album, durum instar lardi, altera parte ex nigro atque coagulato cruore formatum; qualem & ex orificio arteriæ pulmonaris extraxi. Itidem ejusmodi polypus duplex ex venarum pulmonalium ad Cor origine extrahebatur, referens exacte figuram venarum pulmonarium, in complures ramos divisarum. Demum & similis ex Aorta extractus est, qui ad ejus in Ilicas divisiones pertingebat. Sic autem se habebat singulus hic duplex polypus, ut uno in loco alteri a latere adja-ceret cohæreretque alter, alio in loco albus polypus rubro inclusus esset.

Pulmones utroque in latere thoracis cum pleura, cum pericardio, cum diaphragmate, indissolubiliter fere coaluerant. Erant nigro purpurei toti. Ex lobo superiore sinistro ichor effluxit sectione quavis copiosus, non ex quadam veluti hydatide, sed ex illius

UNA CUM BREVI PRÆGRESSI MORBI HISTORIA. II

parenchymate. Lobus superior dexter, duritate, crassitudine, ac colore fusco-rubro, hepatis portionem referebat: dura hæc pars aquæ in fundum ilico descendit.

In latere dextro ad 3. 4. 5. 6. costarum arcum, numero a superioribus ducto, florenum crassa, ac cartilaginea, Pleura fuit; in plaga autem quadam digiti longi ac lati magnitudine jam ossea, osseasque spinas dimittens.

§. IV. Juvencula 22. annorum, nunquam recte valens, menses irregulares olim, jam vero nullos a biennio habens, morbum acutum pectoris, decurso abhinc biennii spatio, itidemque ante annum passa, ceterum pertinaci tussi, & validæ cephalææ sæpe obnoxia, tandem 30. Martii febre valida incepit corripri, cum acri tussi, pectore compresso, respiratione difficili, artuum dedolatione, ac epigastrii dolore. Vomuit septies, totiesque alvum excrevit. Tertio die viribus confracta, in via, ex suburbio *Leopoldino*, ad Nosocomium *Hispanicum* conficiunda, trihorium impendere debuit. Sella portatili inde ilico ad nos ducta est.

Pulsus ipsi durus ac celer. Oculi inordinate movebantur, & pupilla integra sub palpebra superiore sæpe abscondebatur. Quater ipsi vena secta est. In singula V. S. duæ sanguinis uncia probe fluxerunt, reliquæ 6. 7. 8. uncia guttatim. In prima V. S. facies, oculique convellebantur, tendines subfiliebant, & jacuit media ferme hora inscia sui, pulsu interea perpetuo cum constanti, tum forti. In altera V. S. ægram, subtractis pulvinaribus, horizontaliter reclinavimus, symptoma hoc, ut sperabamus, præventuri, sed frustra; quin & tunc ad se rediens, consuetum hoc sibi quotiescunque vena secaretur, sive jaceret, sive sederet, fuisse asseverabat.



bat. Attamen in tertia ac quarta venæ sectione, tale quid passa non est.

Sanguis in prima V. S. nihil omnino inflammatorius, in altera admodum: in tertia, quæ ob compressum, ac plenitudine fere suffocatum pulsum, auctaque morbi symptomata, facta est, sanguis, elapso bihorio, habuit in primo, ac tertio vase, crustam sub tenui pellicula tremulam, gelati instar; crassamentum autem subnigrum, & maxime dissolutum: in vasculo vero secundo crustam densam ac fere lardaceam; crassamentum rubicundius compactiusque. Sanguis quartæ V. S. quæ propter acutum in epigastrio dolorem, & ob durum, fortem, simulque inæqualem pulsum, instituebatur, in vase priorre mox sua superficie albebat, mansit tamen diu liquidus, licet colorem crustæ habebat: post horas autem 24. solidam valde ac densam crustam habuit; altero in vase vix crusta fuit. Pulsus inde mollior.

Supra notavimus feminam primo morbi die septies cum vomuisse, tum deposuisse alvo: ex quo vero, inchoante die suo tertio, apud nos fuit, non modo non vomuit unquam, sed ne nauseavit quidem; ita ut semper avide suum jus sumpserit, egregieque biberit aquam hordei cum melle & nitro. Alvus ipsi ex judicatoriis non judicantibus. Obiit medio fere exacto morbi die quinto.

Cadaver 24. hora a morte apertum est. Hepar explens lobo utroque latus dextrum, & ad tres latos digitos finistrum. Longitudine sua ad duos digitos latos eminuit infra marginem costarum ad medium ventrem, & ensiformem cartilaginem; dextrorsum vero totum intra costas recondebatur. Molis mediocris ergo, sed substantiæ bonæ. Bilis copia mediocris, colore aurantia.

Lien sub ventriculo reconditus, infra costas non  
emi-

eminuit, molis mediocris, sed substantiæ adeo mollis, ut vel levi digiti tactu, una cum sua membrana, abiret in ruffum liquamen.

Ventriculus adeo ingens, ut epigastrium exacte repleret ab arcu costarum sinistrarum, ad eum dextrarum; altitudine seu amplitudine sua suæ respondens latitudini, imo vix dimittens de sua amplitudine versus Pylorum, quem, subito arctatus, in descensu suo a margine costarum dextrarum formabat. Plaga obscure rubra in sinistra ejus parte prope costarum marginem. Eratque ibidem tenuis valde substantiæ. Penetrabat autem color ille obscure ruber per cunctas ventriculi tunicas, sic ut inde in ejus cavo gangræna inciperet, sive color purpureus, qui ventriculum internum ultra pedis magnitudinem descendebat.

Quo magis a sinistris ad dextras pergebat ventriculus, eo fiebat crassior, vix ibidem rugosus, sed cartilagineis eminentiis instructus.

Unicus in Coli sinistra parte supernumerarius flexus. Omentum magnum & pingue. Renes boni.

Pulmo dexter versus superiora leviter accretus; sinister ubique, ac fortiter. Utriusque color purpureus; internus, externusque.

Molles ceterum ac flaccidi, tres in superficie induratas pustulas habentes.

Cor pingue. In Thalamo sinistro pauculum sanguinis nigri ferme coagulati. Polypus albus ex coagulo venarum pulmonarium extractus, sex magnos, eosque crassos, ramos polyposos habuit. Polyposa materies ad digiti longitudinem erat alba, dein rubro ac coagulato cruore in reliqua longitudine complebatur. Similem polypum, sed crassiolem, longioremque, ex sinu dextro extraxi, in quo etiam fibræ, primum albæ, rubris continuabantur.

§. V. Die 23. Jan. hujus, quem vivimus, anni,

con-

#### 14 SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONES,

convenit me homo 39. annum ætatis agens, juven-  
tutis Instructor, cui, octenni puero, juvenis fortis  
pilam lusoriam, fune compingente induratum, in  
lumbos injecit adeo violente, ut humi is prosterne-  
retur. Domum inde delatus, lumbis doluit, ac se-  
quenti mane sanguinem minxit. Mictus autem hic,  
& dolor, citra ullum artis auxilium brevi, integre-  
que, cessaverunt. Attamen exinde usque ad 27. æ-  
tatis annum testabatur se debiliorem dextra lumbo-  
rum parte fuisse, ab eoque loco dolores se percepis-  
se crebros, per ventrem vagantes, pro colicis & ha-  
bitos, & citra levamen notabile tractatos. Mate-  
riem in urinis purulentam se ad 20. vitæ annum  
percipere cepisse; nescire vero num prius affuisset:  
nunquam enim se suas examinasse urinas, & tunc  
casu tantum primum animadvertisse.

Anno ætatis 27. ad rem annonariam in exercitu  
Gallico admotus, demum post iter plurimum leuca-  
rum curru absolutum, minxit sanguinem rivatim.  
Quiete restitutus, urinas sine sanguine reddidit, nisi  
ad majores motus perpauce. Talem autem ut plu-  
rimum minxit, quæ crassum haberet, tenaxque  
valde sedimentum.

Atque sic se res habebat ad Autumnum 1763.  
usque. Tunc vero ejusmodi materiæ in urina mi-  
ctu cessante, inhorruit, quatrinduo sudavit, lumbum-  
que dolere ac timere observavit, aucto ad pronatio-  
nes dolore.

Variorum sententiam expiscatus, multa, post  
venæsectionem, externa admovit. Hic status re-  
rum, dum me primum conveniebat, asseverabatque  
a superiore tumoris regione depluere materiem se-  
cundum spinæ lumborum latus, inque inferiore ejus-  
dem sede, magis, quam alibi, dolente, colligi.

Die 2. Febr. pus sponte effluxit aliquot uncia-  
rum. Febr. 3. sponte clausa apertura, minxit pu-  
rulen-

rulenta non foetida. Tumor jam & ad os Ilii erat.

Febr. 4. in consilium vocavi Magnificum Virum D<sup>m</sup> *Hazenobrl* Reg. Cels. Archiducis *Leopoldi* Archiatrum, D<sup>m</sup> *Schreibers*, eximium Nosocomii *Civici* Physicum, Viros dexterrimos S. S. M. M. chirurgos, D<sup>m</sup> ab *Hombourg* M. D. D<sup>m</sup> *du Creux*, &c. Quo in Consilio quærebatur cujusnam naturæ tumor esset? Aperiendusne, an sibi relinquendus? Et, si aperiendus, quo & modo, & loco,

Conclusum ex anamnesi, & conspectu, tactuque, a suppurante rene videri tumorem natum esse. Aperiendum esse, ne ad os Ilii collectum pus, id in cariem verteret, vicina destrueret omnia, resorptumve mortem post hecticam afferret. Aperiendum autem esse inferiore sede sua, idque apertura exigua, ne a latiore apertura abundantior suppuratio excitata, marcorem totius corporis, mortemque, generaret; neve aëris accessu liberiore citius corrumpèrentur partes, corruptionem forte inchoantes: sic tamen ut si facta apertura, digitus prudenter immissus aliam indicationem patefaceret, totum opus secundum hanc dirigeretur.

Interea, dum per unum alterumve diem differretur operatio, per aperturam parvam, quæ die 2. Febr. sponte nata erat, multum puris, ichoris, rubræ glutinis, nonnunquam effluxit, levi cum febricula, multoque cum sudore.

Hac febre intra diem sedata, Vir dexterr. ab *Hombourg* aperturam fecit, effluente tantummodo sanguine: altero autem die premendo ab osse Ilei sursum, multum puris effluxit, idque ita per octiduum. Digito, stiloque inductis, patebat varios sinus, fistulasque, deorsum, dextrorsum, & etiam supra vertebrae sinistrorsum, formatas esse.

Fluente sic quotidie pure, urina parum; post octiduum vero paucò pure effluente, urina plurimum puris,

puris, vel sibi prævium, vel subsequum, habuit.

Ligaturis, ut vocant, expulsivis, sinus, fistulæque, prorsus evanuerunt.

Notandum autem est materiæ, quæ primis diebus de facta apertura effluerit, vehementem fœtorem: hunc vero, data quotidie media uncia Peruviani Corticis, quam ad finem fere vitæ quotidie assumerit, prorsus, brevique tempore, sublatum fuisse. Hoc remedio, Emulsisque, nocte paregoricis, die demulcentibus, ita profecit, ut dimitti ad munus suum poscentem, ea conditione die 31. Martii dimiserimus, ut & quotidie pergeret in corticis usu, & quotidie rediret deligandus.

Rediit ille diligenter, ulcere parumper fluente, cum frequenti pruritu, cumque pure in urinis jugiter comparente; viribus interim valens, ut in munere suo perficiundo, ambulando, bene comedendo, dormiendoque, indies torosior, melius coloratus, adpareret; suam mediam corticis unciam quotidie religiose repetens, ad usque diem Maji octavam.

Ea vero die, cum vespere prægresso mediocrem in vino suo mutato commisisset errorem, frigit, horruit, incaluit; altero die vomitum passus ac diarrhœam est: unde eo die in nosocomium venire deligandus non potuit, venit autem 10. Maji, mansitque moriturus. Nocte enim pleuritis accessit, quæ 30. & aliquot horarum spatio sustulit hominem. Sanguis in hac pleuritide sexies missus, summopere inflammatus fuit, non minus is, qui ex pedum alterutro, quam qui ex brachiis, effluxit. Pulsus durus ac magnus erat, usque ad 12. ante mortem horam.

Cadaver incidimus horis 31. a morte elapsis. Ren sinister magnus. Dexter omnino major, integram hominis non magni manum æquans, non placentæ instar planus, sed rotundus valde. Cohærebat porro

ad Peritonæum, quo loco osseus apex costæ infimæ dextræ erat; ibique perforato Peritonæo via patebat, qua materies a rene ad tumorem externum, ejusque fistulas, pervenerat. Ab illo enim costæ apice descendebat materies perforato peritonæo, quocum ren concreverat, ad semidigiti longitudinem, postea cavum formabat, sive tumorem inter musculos & cutem, ex quo quondam orti fuerant sinus ac fistulæ, quaquaversum divergentes, jam vero artificiosa ligatura sic deletæ, ut ne vestigia quidem earum cernere esset.

Membrana externa hujus dextri renis inæqualiter expansa, & hinc inde ad lineæ, & sesquilineæ, incrassata densitatem, dum auferebatur, en! miro conspectu, quoad situm figuramve haud facile describundo, calculi apparuerunt, duo majores, tres minores, & undecim parvi, quorum unus ex variis calculis concretus, tuberosam quandam referret radicem; alius ex calculis pluribus itidem compositus, qui omnes ad unum seu pedunculum in ambitu cohærebant. Pondus maximi erat unc. ij. dr. ij. gr. xv. Pondus alterius unc. ij. dr. j. gr. v. Tertii, dr. vj. minus octo granis. Quarti, dr. ij. scr. ij. gr. xiiij. Quinti, dr. ij. gr. xxxij. Undecim parvi pendebant una dr. j. gr. xxxiv. Fuit ergo pondus omnium unc. vj. scr. ij. gr. ix. præter minutias ubique in Rene inventas, ramenta forte aliorum.

Calculis exemptis, pelvis & ureter sponte patebant, & de corticali Renis substantia supererat parum admodum. Ureter naturali triplo amplior, versus vesicam paullo angustior, tota sua substantia crassior.

Ren sinister non durus, sed dum incidebatur, ruberrimus. Papillæ naturales, ureter crassior ampliorque, minus tamen dextro. Prostata fuit cum vesicæ collo digitum crassa.

In Thorace sub loco olim dolentissimo, quem, ne quis dubitaret, vestigia indigitabant emplatri, Pleuræ plaga admodum lata, haud inflammata tantum, verum inflammatissima fuit, & cum, permanente ibidem dolore, dolor diffudisset sese versus arcum costarum, dorsumque, ita in cadavere pleura inflammatissima apparuit inde, ad alterum spinæ latus.

Pulmones nullibi ad Pleuram accreti, nisi adhesionem digito non latiore in loco inflammato; molles ceterum & dum incidebantur, in superiore parte profunde grisei, etiam intus, erant; in inferiore intensissime rubri.

Cor sinistrum sanguine polypofo æque plenum, quam dextrum. Ambæ auriculæ admodum parvæ. Singulare autem fuit invenire appendicem sinistræ auriculæ, quæ vermicularem Cæci processum haud inconcinne referebat. Attentius examinando & per auriculam inflando, vidimus appendicem hanc genitam esse ex carnea auriculæ substantia, totam esse carnosam, & hinc inde ea vestitam pinguedine, quæ ad cor multa, juxta auriculam ad Appendicem protendebatur: apex vero illius, instar fundi sacci rotundus, pingui caruit. Phenomenon sane, quod aliis notatum non memini; Physiologis materiam præbens speculandi.

Diaphragma summopere inflammatum, qua tendineum, qua musculosum; minus tamen qua Peritonæo, quam qua pleura tectum.

§. VI. Homini annos 34. nato in pectus irruit currus agitati Timon; non lædens tamen ita, quin ille integro exinde sexennio famuli præstare officium, leviori incommodo, potuerit. Anno ætatis 39. febre intermittente laborans, integre curatus est, sic, ut nullum inde in corpore vitium relictum fuisse recordetur.

Jam vero quadragenarius cepit a tribus elapsis  
mens

mensibus difficile respirare, pectore angi, inani vexari tussicula, maxime ad motum majorem. Diarrhæam validam habere cepit, continuamque. Aqua quidem, ut & per artem excitata diuresi, levius per 2. 3. septimanas habuit. Exin vero cepit parvum habere, intermittentemque pulsum; intermittentem vero sic, ut Viri expertissimi *Molinari* & *Mac-cheog*, qui ejusdem in se curam susceperant, tempore toto ultimi vitæ trimestris spatii intermissionem sæpissime animadverterent 5. imo 6. pulsationum. Huic frigus junxit se, & perpetuum, & plane marmoreum; nunquam in sex postremis vitæ septimanis recalescens. Initio trimestris hujus morbi hypochondria dura, ac tumida fuere, ipse vero venter tumuit nunquam. Sex ultimis vitæ septimanis decumbere lecto, præ angustis pectus suffocantibus, non potuit; erectus semper sedens, quod sustinere quidem præ lassitudine ac debilitate vix potuit, præ angustis tamen debuit. Crura tandem, dein & femora, œdematosa reddebantur, ut fere creparent. Frigus intensum, & ultimo vitæ quadri-duo Asphuxia. Excipulo insidens expirat.

Horis a morte 29. elapsis, cadaver cum laudatis supra Medicis præclaris, cum dexterr. *Hombourg*, & cum chirurgo nostri Nosocomii *Scherer*, aperui.

Ventriculus ingens, obliquus ita, ut situm haberet fere perpendicularem.

Sua crepidine jecur pertingebat ad umbilicum; cetera bonum; Lobo minore magnam explebat finistri epigastrii partem.

Latus valde ac longus lien, bonus erat. Pancreas induratum.

Intestina contracta, ut crassiora vix digiti diametrum, tenuia vero multis in locis vix duas digiti tertias in diametro haberent: haud tamen pro tenuitate incrassata.



In percindendis dextrarum costarum Cartilaginibus aqua erupit, & multa, & sordida. Hydropis pectoris augebatur suspicio; pectore autem aperto, patuit non pectoris esse, sed pericardii, hydropem.

Plenum hoc Pericardium tantæ molis erat, ut utramque thoracis cameram, ad jugulum fere usque, expleret; pulmonibus in tanti sacci ambitu compressis, nec tamen duris, nec, quod mirabile, ne vel minimum quidem, cum Pleura, ac diaphragmate, connexis. Nullus pectoris Hydrops.

Eduximus primum ex pericardio aquæ turbidæ subviridis mensuram, id est unc. 48. dein mediam mensuram aquæ rubellæ: nec hæc, nec illa foetuit. Evacuato pericardio, Cor examinaturi mirabamur pericardium de integro repleti. Quare Cor cum vasis majoribus educentes, in tabula examinavimus, num forte in hoc, illisve, ea pateret, qua pericardium sanguine continuo repleretur, scaturigo?

Primo adspectu Cor nobis undique lacerum, atque exesum apparuit: propius vero examinantes,prehendimus id omne lacerum ac filamentosum undeberi sanguini, qui polyposam naturam adeptus, ipsi undique annectebatur, colore hic flavo, alibi nigro, illic iterum variegato; digitis demum inde separandus. Cor ipsum proceri quamvis hominis, valde tamen parvum. Quocunque autem in locoviam quæreremus penetrantis pericardium sanguinis, invenire eandem non potuimus. An forte vulnus venæ, arteriæve majoris, paulo ante mortem factum, ad oram Pericardii, ubi vasa majora percideramus, hæsit? ut proinde sic ejusdem nos penitus latuerit adspectus?

Cor substantiæ fusco pallentis, ac veluti semicoctæ. Cæterum nec valvulæ, nec vasa majora, nec pericardium, aut aneurysmatica, aut indurata, aut incrassata, cartilaginea, ossæve, apparuerunt.

§. VII. Matrona annor. 59. me in consilium vocat incunte Aprili 1763. cum suis Medicis, experitissimis viris, *Hirsch & Prosky*. Hæc pluribus annis in *Hungaria* Metallurgorum vaporibus exposita, pectore angi, ac tussire, vehementerque debilitari, ceperat. *Viennæ* nunc incola, a mense Januario haud ultra potuerat carpento vehi, imo ne vix quidem extra lectum sedere. Ex eodemque tempore, præter pectoris affectuum augmentum, natum sibi tumorem aiebat in infima, eaque sinistra epigastrii regione, haud procul ab umbilico, qui cum doleret violente, tum moleste pulsaret. Pulsus in Carpo debilissimus. Utique internum quoddam aneurysma esse videbatur, cujus in viva vix esset determinanda sedes. Post querelas molestæ hujus pulsationis, trium mensium spatio continuantis, mortua est.

Cadaver i. Maji aperuimus. Pulmones quovis in loco tuberculis suppurantibus pleni, hinc inde duri, plurimumque cum Pleura connati. Toto vero in corpore, ut ut anxie quærebamus, in musculis abdominis, in Omento, in Mesenterio, in Mesocolo, in Lumbis, ad spinam, ad aörtam, venamve cavam; nulla vitiaprehendimus, præterquam in loco dolente olim, ac pulsante. Nihil minus tamen quam aneurysma erat. Scilicet Colon in indicata epigastrii parte, longitudine latorum digitorum quatuor, diametrum habebat fœsqui pollicis, cui amplificatæ portioni tanta utrinque aderat constringens angustia, ut aër, non nisi vi, per eandem impelli expellique posset.

Exsangue ita hoc corpus, ut quamvis Aörta, vena Cava, arteriæ Iliacæ, aperirentur, nulla spongia ad imbibendum illum, & ad partes quasvis nude contemplandas, opus fuerit: ut profecto fatear me hujus vitæ rationem æque parum intellexisse, quam in

22 SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONES,

duobus illis, quorum Anatomem dedi *Ratio Medendi*  
*Tom. II. Cap. X. Probl. 1. & 2.*

§. VIII. Maji 28. hujus anni ad me misit, pro  
 publica demonstratione, Expertiss. *D. Päsmeyr*,  
 laudatissimus apud sanctimoniales *sanctæ Elizabethæ*  
 Medicus, tumorem, quem ventre exemerat femi-  
 næ, in illarum Monacharum nosocomio mortuæ, u-  
 na cum historia morbi. Femina hæc 32. ann. ses-  
 qui mensis spatio in illo nosocomio jacuerat, incu-  
 fans forte præposteram, qua olim in *Hungaria* labo-  
 raverat, intermittentis febris ablationem, ut præ-  
 sentis originem morbi. Tumor ventris ipsi durus  
 erat, & æquabilis; tumida crura; urinæ pauca;  
 superiorum emaciatio. Appetitus autem semper vi-  
 guit. Urinam redditura, ventris potissimum vexa-  
 batur doloribus. Alvus alterno die spontanea. Tan-  
 dem macie confecta, ac summopere debilitata, mo-  
 ritur.

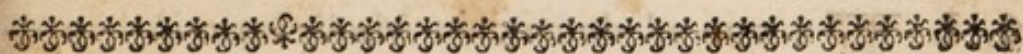
Tumidum hoc corpus ponderis inveni librarum  
 medicarum triginta, exceptis  $8\frac{1}{2}$  unciis. Sedes e-  
 jus in Mesenterio erat, ac longitudine sesquipedis  
 medium inferiore sua parte canalem, seu cavum sul-  
 cum, habebat, in quo intestinum Ileum sua media  
 diametro collocabatur, connatumque erat; mox in-  
 de egressum intestinum, & ab hac immensa mole li-  
 berum, in Colum abibat, quod cum sua valvula si-  
 mul ex corpore, cum tota mole, exemptum fuerat  
 Moles ipsa rotunda erat, inæqualis tamen multis pro-  
 minentibus tuberibus, substantia constans hic steato-  
 matosa, illic cartilaginea, pluribusque in locis ge-  
 rens hydatidas.

§. IX. Magnificus *D. Hazenöbrl* sub finem ann  
 proxime elapsi ad me misit viscera quædam homi-  
 nis, qui in Nosocomio Hispanico obierat. Venera  
 ille homo vino, vini spiritui, cerevisiæque perdit  
 dedi

ædeditus, quadragenario major, ad se, curandus a crure, plusquam 50. in plagis ulceroso; haud vero a suo tumido ventre; quem, quia incommodo multo sibi non erat, nisi leviore, eaque brevi post partum, anxietate, flocci fecit. Appetitus viguit, & modicam vini portionem suis sibi pecuniis in Nosocomio quotidie comparavit. Remediis solventibus eò pervenit, ut unico duntaxat in loco crus maneret ulcerosum, venterque una modice detumesceret. Animo hilaris homo, viribusque pollens, suo tamen crure, quod fere curatum videbatur, uti potuit nunquam: id quod haud levem ulcerum cruris internorum suspicionem iniecit medentibus. Nec frustra sane. Crus enim gangræna sensim affectum, sic sua vasa erosa exhibuit, ut, quamvis instrumento tortili admoto munitus homo, a letali hæmorrhagia servari non potuerit.

Hepar ejus granulofum, friabile totum. Lien quinque librarum, demtis unciis duabus, non morbosus, sed ingenti adeo egens spatio, ut intestina ex toto loco illo aliorsum detrusa jacerent. Pulmones sanissimi, quamquam exulcerati existimari in vita potuissent, unciis puris duabus quotidie tussi ejectis.

Plures anatomici casus sunt enarrandi; at vero cum suis quique locis convenientius aptari queant, eosdem ad illa referam.



## C A P U T I I.

### *Sistens Pathologicam prioris Capitis Discussionem.*

§. I. *Ex iis quæ superiore capite enarrata sunt, evincitur incertum sæpe id esse, ac non raro erroneum, quod*

*ex determinato situ locatarum in toto ventre partium, ad Nosologiam, & Pathologiam formandam concludi solet. §. II. Eodemque pacto se habere id omne, quod ex duritie, ac tumore earundem partium colligitur: eo quod tum viscera ipsa, morbo affecta, situm forte alienum sua natura habeant, tum alia ab aliis loco turbentur, tum denique eorum tumores tantæ sæpe molis sint, ut longe a sua origine percipiantur. §. III. Hydropem pectoris, quamvis aliquoties satis probabilem, haud infrequenter tamen esse ambiguum, penitusque fallentem sic, ut vel minime adsit dum adesse credatur; vel dum putetur abesse, adsit. Idemque de Hydrocardia affirmari oportere. §. IV. Signa Phthiseos pulmonalis in vita adesse, cum Pulmone in cadavere minime purulento. §. V. Aneurysmatis diagnosim fallere posse, origine pulsationis ac doloris ad longe aliam causam referenda. §. VI. Gastritis & sine vomitu, cum dolore; & sine utroque. §. VII. Paraphrenitis consuetis, imo pathognomonicis signis, destituta. §. VIII. Nihil fallacius signis, quæ ex sanguine humano petuntur, & erroneum crebro iudicium est, quod inde de natura humorum capitur. §. IX. De pulsu varia, maxime de eo peripneumonicorum, utrum mollis, an durus sit? §. X. Seria in hæc omnia animadversio, & ad prudentiam exhortatio. De polypo quædam.*

§. I. **E**x quo ad docendam Medicinam in hac alma Universitate admotus fui, auditores meos serio hortatus, perpetuoque, sum, situm in cadaveribus viscerum notarent accuratè, quo in Nosologia, ac Pathologia rarius errarent. Quippe inter cetera morbos in epigastrio discriminandi adminicula, etiam fitas in illo partes tactu exploramus, idque merito: siquidem ad affecti cognitionem visceris, partisve, multum conferat: non ita tamen, quin  
haud

haud infrequenter, ni cauti simus, imponat nobis. Ut enim de meis præteritorum annorum demonstrationibus hic taceam; quid, quæso, differentiarum in partium situ nupera non exhibuere cadavera! In *Capitis* I. §. I. & II. hepar explebat totum ferme epigastrium; in §. III. parva adeo jecinoris moles, ut in vivo tactu non potuerit percipi, & ut Colum cum Omento ac Ventriculo, Liene post hunc occultato, universum epigastrium expleat: deinde Splen in his tota facie in anteriora hæret, in illis autem post ventriculum versus dorsum: nonnullis infra costas unum, duos, ternosve latos, pluresque, eminet digitos, dum aliis penitus intra easdem recondatur. Tertio, ventriculum hi habent in sinistra tantummodo epigastrii parte, diaphragmati immediate succumbentem; illi ab interposita ingenti hepatis mole multum a diaphragmate remotum, qui forte hinc minus in vomitum proni, aptive. His quippe oesophagus est multo longior: quam observationem nostram vides a *Morgagni* confirmatam *Epist.* 45. §. 16. „Jecur, ait, maximum, ut finitrum quoque occupans hypochondrium, ventriculum deprimeret; itaque gulæ, in hunc desinentis, portio ad transversos digitos duos, infra diaphragma apparebat”. In quibusdam mensuras 4. 5. 6. & plures capit; vix libram in aliis. Marsupii figuram sæpe refert; nonnunquam contracti, & contorti intestini formam æmulatur. Nonnullis est versus cordis scrobem, aliis versus umbilicum directus. Quidquod sæpe plus minusve ad dextrum hypochondrium: imo, ut pluries ante vidi, maxime anno 1752. in cadavere Excell. Comitum *Dhen*, *Danici* apud *Batavos* legati, nuncque iterum in §. IV. *Cap.* I. demonstravi, usque ad costarum dextrarum arcum continuata amplitudine protendatur? Jam intestinum Colon quotiesne notabiles volvulos versus

renes, umbilicum, imo versus ima pelvis, format, ut olim hic demonstravi, & antea pluries videram?

Quæ omnia cum haud omnino raro ita se habere deprehendantur, quam circumspēctene oporteat agere in sede morborum, ex solo attactu partium, determinanda! Quis in ventris torminibus in Colo potius, quam in Ileo, ac vice versa, ex loco affecto dolorum determinet sedem? Quis splenis, quis jecinoris, quis ventriculi morbos, dum reliqua signa sæpe obscura sint, eo ex loco definiat, quem aut tumidum, aut dolentem esse, tactus deprehendit? Hepatis plura mala dantur, quæ nec Icterus, nec depravatus corporis color concomitetur. Cum facie pulchre florida hominem pereuntem vidi, cui præter pectoris Hydropem, Lien tota sua externa membrana in densam esset mutatus cartilagineum. Et ventriculus si dextram epigastrii regionem multum occupet, si umbilicalem; quotiesne intestini sive crassi, sive Ilei, sive hepatis affectionem mentiatur; si cætera signa dubia sint, quæ intestinorum morbos juvent interstinguere? Nonne etiam citra ulla affecti Lienis criteria, tamen hoc viscus in inflammatoriis pectoris morbis, capite superiore recensitis, bis repertum est una cum membrana sua in pulvem conversum? *Cap. I. §. III. & IV.*

§. II. Sed ad alia nos vertamus. Quis ille, qui nobis rite determinet in vita tumores ventris, consimiles illi, quem prioris capituli paragraphus descripsit octava? In mesenterio inveniebatur ille intestino Ileo accretus: verum ejusmodi & ren exhibuit monstruosus, ventrem in tuber prominens extendendo; degenerascens omentum; monstruosum Ovarium, Tubæ, Uterus; Hydatides de aliis enatæ tumoribus: ut quorum omnium frequens nostra demonstratio fuit in tomis præcedentibus hujus operis. Quid quod ventre in medio monstruosa vesica urinaria imposuerit clariss.

clariff. *Morgagno*, instar uteri summe gravidæ expansa, digitumque passim in substantia crassa, & Peritonæo sub umbilico accreta? Ideam certe longe aliam suæ naturæ, suæque originis, in vita dederat, quam reapse esset. Vide *Epist. Anat. Med.* 39. §. 33.

§. III. Jamque Hydropem pectoris quod signa non arguerent in eo præsentem, qui *Cap. I. §. VI.* pericardii hydrope laborare inventus est?

Namque cum respiratione difficili & anxia, cum tussicula inani, & hypochondria tumuere, non tumente unquam ventre reliquo; & a diarrhœa, ac diuresi, mitius egit; & nocturnas passus anxietates in lecto est; & crura demum ipsi intumuerunt. Utique hic in mentem venit candor non minus, quam error exercitatissimi in Praxi Medici *Jo. Jac. Vicarii*, qui refertur a *Cl. Morgagni Epist. XVI. §. II.* jurare voluisse hominem hydrope pectoris *infallibiliter* laborare „cujus mortui aperto thorace, cum in dextro sinistroque hujus cavo nec dragmam unam aquæ aut feri inveniret, nunquam satis laudanda ingenuitate mirabundus exclamavit”: Quam fallacia sunt subinde diagnostica! Confirmavit eadem Epistola Vir magnus hanc fallaciam pluribus exemplis anatomicis; licet præter signa plura consueta, duo illa probabilia admodum signa adessent; anxietatum nocturnarum, & tumentium, post anxietates diu toleratas, crurum, manuumve.

Unde nec ipse Pericardii Hydrops, quem in hoc cadavere §. *VI. Cap. I.* ingentem fuisse vides, suis ita stabilitus, atque confirmatus signis est, ut non fallat multoties. Eadem Morgagniana Epistola constat signa Hydropis pectoris solius, signa solius Hydrocardiæ, signa utriusque hujus morbi simul obtinentis, adeo confusa interfese in vita fuisse, adeo turpiter Medicos fefellisse, ut cadavera aliud omnino ab eo, quod creditum fuerat, exhiberent. Quæ enim



enim ut Pathognomonica nonnullis audiunt, verbi gratia, cordis veluti aquæ innatantis perceptio, ejusdemque palpitatio, hæc defuere non paucis eorum, quibus Hydrocardiam in vita adfuisse demonstravit Anatome; vel si adfuerit Palpitatio, alia longe vitia ad Cor, vasave majora, adfuisse deprehensa sunt. Verbo, hæc, & omnia signa, simul collecta, suspicionem formant, non efficiunt certitudinem: unde propriis meis convictus erroribus, facile ad quosvis consimiles morbos refero, quæ *Vieussenius* de Hydrothorace: „ Non tam facile esse, inquit, thoracis „ hydropem cognoscere, quam aliqui credunt Me- „ dici, nimium sibi tribuentes, anatomen ignoran- „ tes, & qui nunquam putaverint cadavera esse in- „ cidenda, aut, cum ab aliis inciderebantur, inspi- „ cienda.” Imo neque hoc sufficit: videas enim, qui etiam cadavera incidendo didicerant multa, vel ob id in diagnosi errare, quod ea, quæ semel iterumque in cadaveribus observaverant, hæc iis omnibus adesse contendant, quibus symptomata, priorum consimilia, observant adesse; ignari scilicet hujus veritatis, quod si longe plura cadavera incidissent, longe numerosiores eorundem symptomatum causas didicissent: ut cogar ad *Vieussenii* sententiam hæc præclara *Morgagni* verba adjungere: „ Nam qui plura „ inciderunt, aut inspexerunt, cadavera, *hi* saltem, „ cum *illi* minime dubitant, ipsi dubitare didice- „ runt.”

§. IV. Præcedentibus hujusce meæ opellæ tomis per multiplicem Anatomen demonstravi, & *Benneti* Theatro vestibuloque *Tabidorum* confirmavi, sputa purulenta, eademque cum copiosa, tum diuturna, sæpe quidem vomicas, abscessus, tubercula designare pulmonum, haud raro tamen minime §. IX. Cap. I. integerrimus deprehensus pulmo, post quotidianam unciarum duarum puris excretionem, hanc utique ob-

observationem & experientiam confirmat. Ita ut tot exempla prudentiæ nos in diagnosi admoneant, ne mortui veriora proferentes, ignominiam forte cum nostræ inurant, tum artis, famæ.

§. V. Et quid de Aneurysmatis similitudine in pertinaci illa, eademque dolorifica, pulsatione memorem, quam pulsationem *Cap. I. casus septimus intestini Coli*, intercepta inter binas invincibiles contractiones amplitudine, genitam, credere nos cogit? Ut ut enim opponat quis intestinum loco moveri, idemque impleri, ac depleri, ob idque illam ejus expansionem, quod & loco mutabilis, & amplitudine varia esset, pulsationem cum perpetuam, tum loco immutatam, producere non potuisse; minime tamen negari potest, si ab una parte consideremus Coli intestini sedem firmiorem esse ea reliquorum convolutorum intestinorum; & ab altera parte eam coli inter constringentes binos, aëraque ægre transmittentes, annulos, tympaniticam plane redditam esse partem; negari, inquam, non potest, quin inde quæpiam ex Mesocolicis, aliisve vicinis, arteria, imo arteria in ipsa coli tympanitici tunica vasculosa, moleste pulsare potuerit. Videtur eo magis hinc pulsus dolorifici deducenda origo, quo minus alia causa in tota vicinia invenienda fuerit. Profecto dantur aneurysmatis æmulæ pulsationes, minime tamen ad illud referendæ. Historiam haud multo ab similem olim retuli *Tom. I. Cap. XXX. §. VI. Dederat similem Ballonius conf. 107. Libr. I.* Notabiliorem autem nondum novi eâ, quam memorat egregius *Morgagni Ep. 24. §. 34. 35.* Violenta quippe assidueque pulsatio ad præcordia, & ad umbilicum, a quatuor retro mensibus percipiebatur; qua pulsatione majorem sensisse aut vidisse vix ille meminerit: *ejus causam, cum reperire nullam aliam posset,*  
præ,

præter quasdam conjecturas, nervorum agitationi sive irritationi merito adscripsit.

§. VI. In *Gastritidis* definitione, & validus ventriculi dolor, & repetens ad ingesta quæcunque vomitus, continentur sic, ut inter signa ejusdem Pathognomica recenseantur. At vero in *Cap. I. §. IV.* in maximi ventriculi amplissima inflammatione, postquam ægra ad morbi primordia septies & vomisset, & alvum egeffisset, non modo per integros fere quinque dies, quos totus morbus numerat, non vomuit, sed nec nauseavit; imo, quod plus est, omnia oblata abliguriens, ac ventriculum sæpe replens, suum bonum appetitum cum sæpius nobis testata ipsa est, tum experimento quotidiano nobis confirmavit. Unde non modo hic id pathognomicum signum abfuit, verum & adfuit contrarium, ac plane oppositum.

Sed potest utrumque pathognomicum deesse. *Rat. Med. Tom. II. Cap. XII. de innustione Cranii*, retuli exemplum Juvenis, qui ad mortem propemodum usque, nec signa febris, gangrænæve in pulsu, nec signa vel minimi doloris in ventriculo, nec signa læsæ cujusquam ventriculi functionis, mentis perpetuo compos, unquam habuerit; dum nihilominus ventriculus ore superiore suo, initioque œsophagi, solito multo amplior, sanguine ita cunctis in vasis turgebat, ut nonnullis in locis hæc duarum, in aliis trium linearum diametrum haberent; quod forte ab antiqua ad vomendum dispositione quis explicabit: sed quod sequitur, inde non deducet; purpureus enim totus ventriculus fundo erat suo, binisque in plagis tam interne, quam externe, gangrænosus. An non evidenter hinc patet obstructionem notabilem, sævam inflammationem, vehementem adeo gangrænam, ut totam ventriculi penetraret substantiam,

tiam, citra dolorem, citraque febrim, formari? Bono cum appetitu adesse? Cum visceris integra functione superstite perfici?

Simile quid ex *Valsalva* Illustris *Morgagni* habet *Epist.* 49. §. 14. „ Febris acuta maligna hominem „ perimit 14. die nullo alio stipato symptomate, nisi „ quod æger de assidua animi inquietudine, & de vi- „ giliis perpetuo conquerebatur. In cadavere ven- „ triculi fundus atro erat colore infectus.” Hic igitur iterum ventriculi adfuit inflammatio jam in Gangrænam tendens, citra dolorem, citraque vomitum.

§. VII. *Paraphrenitis* historia, præter signa pathognomica inflammationis, habet quoque nauscas, vomitus, delirium perpetuum, risum sardonicum, convulsiones, furores, gangrænam. Vide *Boerb. Aph.* 909. cum *Ill. Præf. Comm.* Nihilominus Casus V. Capitis I. refert nobis hominem, qui die Febris acutæ quinto, Pleuritis sævæ altero, mortuus, Diaphragma habuit tam vehementer inflammatum, ut injectoria arte reddi non possit rubicundius, idque tum in musculosa sua parte multa, tum in tendinea universa; paulo lævius quidem qua ventrem, gravissime vero qua spectaret thoracem; quamquam 70. uncia sanguinis in sex venæ sectionibus, spatio 24. horarum, detractæ essent. Porro hic homo nec nauseavit in morbo unquam, nec vomuit, nec nisi sub mortem, non in morbo, deliravit, nec risum sardonicum habuit, ni velis levem oris contractionem ipsi morienti, ut morientibus multis minime paraphreniticis, contingentem, ad risum hunc contorquendo referre: uti etiam nec convulsiones passus, nec furores est. Observatum est Diaphragma inflammatum ab omni eo, quod ventriculum utcunque distendit, vehementer irritari ac dolere: noster tamen homo multam copiam oxym: squillitici cum Stibio non abluto & aqua Hyssopi bibit; copiosam valde aquam

aquam hordei cum melle & nitro ; præterea omni bihorio vasculum unc. iij. infuso-decocti pectoralis ; fumisit quovis quadrihorio unc. vj. vij. juris carniū cum cremore tartari : deglutiit denique vario hauſtu unc. xx. olei amygdalini recentiffime preſſi : nec teſtatus unquam eſt a deglutitis ſibi pejus eſſe. Quis demum mortalium in hac Pleuritide fuiſſet unquam univerſi pene Diaphragmatis inflammationem ſuſpicatus ?

§. VIII. De fallacia ſignorum petendorum a ſanguine humano quid multa commemorem ! Patuit ex §. IV. *Cap. I.* ſi quod habitum de ejus natura conſilium fuiſſet, die ab ejus extractione prima, cum integro bihorio, in vasis tribus, in loco temperato, quieviſſet ; id ſequenti die, contrariis omnino apparentibus ejusdem phænomenis, revocandum, proſumque contrarium concludendum fuiſſe. Cujus equidem fallaciæ abunde memineram in *Rat. Med. Tom. I. Cap. VI. & Cap. XXV.* & alibi paſſim ; edendo multiplicia mea experimenta, quæ primum cum ſanguine centum & quinquaginta venæ ſectionum, ac dein cum alio numeroſarum ſanguinis miſſionum feci. Facit equidem mutationem in cruſta alba tenaci, in craſſamenti conſiſtentia, in ſeri copia, ac colore, limpидitateve, ſanguinis ſive jaçtus validus, ſive ſtillicidium ; lumen venæ magnum, parvumve ; vasis, in quod excipitur, planities, vel altitudo ; fluidum per quod ex vena in vas tranſit, aëreum, aut aquoſum ; ejusdem fluidi alterutrius calor, aut frigus ; loci, in quo aſſervetur, a moderata aëris temperatura hinc, illincque, reſeſſus ; calidi cruoris poſt miſſionem agitatio vel quies ; morbi annive, tempus, ſexus, & ætas ; hæc, inquam, omnia, horumque conſimilia, miram ac ſtupendam phænomenon ſanguinis mutationem generare, ut alii affirmant, ita ego millies vidi : verum nullam in

praxi regulam, aut legem, qualiacunque demum hæc experimenta mihi formare potuerunt. Quotiesne nobis visus est sanguis guttatim defluens crustam densiorem, firmissimeque genuisse crassamentum, quam is, qui valido jactu profilierat? Visus est, multoties repetito experimento, sanguis eodem jactu, eodem lumine vasis, in eadem aëris temperatura, in vasa exceptus sibi simillima, in uno ægro crustam densissimam tenacissimamque exhibuisse in primo & altero vase, in tertio, quartoque nullam: in alio ægro, in priore vasculo nullam, in binis tribusve, sequentibus magnam: in tertio homine in vasculo primo densissimam crustam, in altero nullam, maximam in tertio, in quarto pauculam: & alibi iterum in primo alterove vase nullam, validam in tertio, in quarto nullam. Atque hæc ita in variis ægris: verum jam nulla memoratarum varietatum datur, quæ non in eodem ægro, in eadem venæ sectione, eodem jactu (nam si ratione jactus, aut luminis, aut alius rei ante observatæ, mutatio contingeret, ad hanc, ut ad rem non facientem, non attendimus;) nulla, inquam, varietas datur, quam non observaverimus in ægris iisdem, sive in varia, sive, quod plus stringit, in eadem sanguinis missione. Inversa itidem, mutata, confusa, omnia hæc phænomena sæpius vidimus, dum quater, quinquies, & ultra, iisdem hominibus tundi debuerit vena. Et aliquoties quæ crusta flava gelatinosa cum dissolutissimo crassamento nobis apparuerat, moto sanguine, iterumque reposito in quiete, densissima facta est, ejusque tenax crassamentum. Aliquando in eadem V. S. vas unum vix scissilem crustam, vas aliud gelatinosam habuit. Ut profecto si judicium de statu sanguinis seu crassi inflammati, & non inflammati, seu e contrario soluti, judicandum foret ex missi cruoris conspectu, senten-

tia altera alteram refutaret. Adde hisce omnibus eam sanguinis in varia missione inconstantiam, ut si ne ullo ordine in prima missione inflammatus, in altera minime, in tertia crustam mucosam habeat, in quarta tenacem, & ut minus latine vocant, lardaceam; ordineque iterum aut mutato, aut plane inverso in aliis ægris: sic ut sæpe nihil horum vel ad sanitatem, vel ad mortem, vel ad humorum naturam determinandam, in Diagnosi ac Prognosi faciat.

Hinc ad rem illustris *Morgagni*, „ubi intempestive lætari dixerat Medicos qui cætera non attendentes, id unum spectant, tenuiorem aut nullam in sanguine esse crustam, quæ antea fuerat crassa” demum subjungit: „Cave tamen ne vicissim iis in universum assentiaris, quos ego aliquando pronuntiantes audivi, si in hujusmodi morbis (Pneumonia ac Pleuritide, de his enim agebat) sanguis secundo missus crusta careat, id adeo malum esse, ut si tertio mittatur, intereant ægrotantes”

Equidem non sunt hic erroris taxandi *Baglivius*, *Sydenhamus*, alique, qui quibusdam Epidemicis in morbis simile quid observarunt; sed ii duntaxat, qui ex observatis Epidemiæ cuiquam propriis, canones diagnosticos, prognosticos, ac curatorios condidere, in sporadicis, imo aliis in epidemiis, penitus fallaces.

Quæ si ita se habent, quis inflammationem absentem præsentemve; quis humorum aut coagulum aut dissolutionem, ex solo sanguine determinare audeat? utique si in eodem homine alia V. S. ab alia toto cælo differat; si in eadem V. S. adeo oppositissima sint phænomena; quis inde de natura humorum aut possit, aut audeat, iudicium ferre?

Neque est quoque ex solo conspecto sanguine vel ejusdem

ejusdem dissolutio in vere putridis, vel condensatio in inflammatoriis morbis, statuenda. In putredine summa, ac malignitate deleteria, sanguinem paucis ante mortem horis missum, mecum viderunt Auditores, primum quidem tenacem in parte rubra, & crusta tectum inflammata; in altera missione omnino bonum. In Petechiis ac Miliaribus, symptomaticis scilicet eruptionibus illis, quas rarissimas nostrum Nosocomium habet, Auditoribus meis ter, quater, plurimum annorum decursu demonstravi sanguinem cum crassissimum, tum crusta tectum inflammata. Et *Valsalva*, & *Morgagni*, ut dissolutum, ita sæpe tenacem, imo tenacissimum, & crassa crusta tectum,prehenderunt, ut ex *Epist.* 49. liquet: narratque posterior in febre quasi pestilenti, quæ anno 1731. agri patavini partem infestabat, sanguinem, primo febris hujus grassantis tempore, ut plurimum dissolutum; progressu vero temporis, perseverante eadem constitutione, nimis concretum apparuisse: nihilominus & in principio hujus constitutionis, cum sanguine dissoluto; & in decursu ejusdem, cum cruore concreto; homines peticulis laborasse: imo si, quo constitutionis tempore sanguis solebat esse concretus, quibusdam de vena prodiret solutus, his tamen, haud secus quam ceteris, contigisse Petechias. Unde concludere, „conjungi cum maligna vi *solutivam*, aut *coagulativam* sanguinis; in neutraque harum malignitatem consistere; præsertim cum alterutram in tot aliis, qui maligni non sunt, morbis videamus”. Adjungam ego id eo evidentius apparere, quia multis non modo in eodem morbo, verum etiam in eadem V. S. sanguinem partim compactum, partim solutum apparere, evictum fit.

Fateor nodum solutu difficillimum mihi hoc ultimum phænomenon videri, & magis nos magisque convinci de intricata, atque non sufficienter hucus-



que intellecta, sanguinis humani historia. Intricatiorē forte adhuc reddet observatio, quam habui, ægri, cui elabens de tusa vena sanguis brachium frigore intenso afficeret. Cum prærens non esset sanguinem explorare, dum flueret, non potui: minus tamen ejusdem verum frigus miratus fuisset edoctus a clarissimo, quem toties jam laudavi, Viro, historiam feminæ, quæ olim sanguinem suum menstruum experta calidissimum, nunc *Mediaviæ* Medico suo, testaretur bis in mense omnino frigidum fluxisse; fidemque suo testimonio inveniret, cum ipsa, & chirurgus spectatæ fidei, æquæ ac experientiæ vir, sanguinem, vena stillando ex euntem, eademque die iterum pede missum, & ipsa sensu, & ille tactu, gelidum deprehenderint id quod parumper mutabatur, dum sequenti die sanguis ex brachio ac pede, uno eodemque momento educebatur; cujus an causa suppressioni aut suffocationi pulsuum, quæ aderat, adscribendum sit, relinquo discutiendum." Hæc mulier deinde febribus variis, doloribus vagis, convulsionibus pectoris anxietate, larga V. S. sæpe oppugnandis multum conflictata, triennio sat benevixit: deinde redeuntibus symptomatibus largiore sanguinis missione sæpius liberata est: manente tamen affiduo in ventre glaciei sensu, qui cum inde ad pectus adscendit, eam affert respirandi difficultatem, ut continuo sanguis, nec modica copia, mittendus sit.

§. IX. Et qui demum veri pulsuum sint in Peripneumonia characteres, paucis examinandum est. Hunc pulsuum *Hippocrate*, quia de pulsibus non adeo multa habet, non describente, *Galenum* de eodem consulamus necesse est. *Libr. IV. de causis puls. Cap. XII.* „Peripneumonicorum, inquit, magnus est pulsus, & languidus, mollisque similiter, *μαλακὸς*, atque Lethargicorum pulsus: nisi quatenus

„ præ

„ præpollet inæqualitate, & in uno pulsu, & col-  
 „ lectiva, quam vocant. In uno ictu, cum veluti  
 „ interpellatur, & undosus est, & dicrotus inter-  
 „ dum fit; in collectiva, cum alias differentias ha-  
 „ bet, tum modo quidem intermittit, modo autem  
 „ intercurrit.” Mollitiem deinde explicat *Galenus* ex  
 eo, quod cum laxum ac molle & undique vacuum vi-  
 scus sit pulmo, non nisi a pituitosiore & crassiore  
 sanguine inflammari queat. Cum autem pulsus di-  
 croti antea meminisset, jam ait rarum Peripneumo-  
 nicis eum esse, quod Dicrotus fere semper quandam  
 requirat vasis duritiem, quæ ex pituitosa fluxione  
 contrahi non solet. „ Est autem, inquit, biliosio-  
 „ ris sanguinis opus cogere, ficcare, tendere & ex-  
 „ ficcare: qui biliosior sanguis quandoquidem mi-  
 „ nus sæpe pulmonem infestat, manifestum etiam  
 „ est raram fore pulsus duritiem; quod si sic, rarus  
 „ quoque ipsis bis feriens pulsus.”

Quo fundamento *Galenus* hic suum ratiocinium su-  
 perstruxerit, ignorare me fateor: nihilominus *Gale-  
 num* tantæ in Medicina auctoritatis fuisse, ut inter  
 centum, quos forte consulueris, Auctores, vix  
 paucos reperias, qui illum, plus minus, non se-  
 quantur, est quod vehementer mirer. Plerique e-  
 tiam graves in arte viri, in definitione & aitiologia  
 Peripneumoniæ tradendis, hi *Galen*i textum recen-  
 sentes, illi, ne nominato quidem *Galeno*, veluti pro-  
 priam sententiam referentes, sententiam *Galen*i pro-  
 ferunt, ac statuunt ex amissim. Hinc inde repe-  
 rias, quem explicatio *Galen*i de pulmone, non nisi a  
 pituitosiore cruore inflammato, offendat quidem,  
 qui tamen a *Galen*i definitione de pulsu molli ne la-  
 tum quidem unguem recedere ausit: cujusmodi v. g.  
*Ludovicus Mercatus* fuit. Invenire alios est, eos-  
 que haud plane paucos, qui de Peripneumonia a-

gentes, de pulsu, num veriti scholas? ne meminerint quidem; ut v. g. *Langius*.

Sunt præterea, qui quidem in Peripneumoniæ definitione pulsum non meminerint, sed dum alia occasione pulsus mollis explicandus venit, eum sic Peripneumonicorum esse dicant, quemadmodum Pleuriticorum est, dum suffocata fere respiratione Cor sinistrum paucum modo cruorem accipiat; vel ut Phreniticorum est, quando, vi inflammationis meningum, origines nervorum comprimuntur sic, ut nervi vitales languescant. Sic celeberrimus *Russiæ Archiater J. de Gorter in Comp. Med. Tract. 47. §. 3.* Tandem nonnullos deprehendas, quos propria experientia compulerit durum in Peripneumonia describere pulsum: quos inter candidior nemo *Felice Platero*, quem in hæc verba ut erumperet veri stimulavit amor: „Uterque affectus, pleuritis, ac peripneumonia, cum horrore vel rigore incipit, subsequenti febrili calore, quo corpus ipsorum nonnihil accenditur: respiratio concitatur, uti & pulsus, arteriâ durâ, & ferræ instar, aspera ad tactum (quem tamen pulsum mollem, seu undosum, in Peripneumonia privatim esse putant) se offerente. *Tom. I. Cap. X.*

Profecto, ut *Platerus*, rem ego inveni plerumque, nec quanto tempore Medicinæ docendæ admotus fui, alio modo in scholis docui. Et quid ni? ubi ingens discipulorum, lectis ægrorum mecum circumstantans, corona, pulsum in hoc morbo durum, & rarissime tantum non mollem, mecum deprehendat? Quid, quod hoc anno omnes Peripneumonici confirmarint? sic ut inter tantos sive juniores medicos, sive adultiores studiosos, ne unus quidem extiterit, qui non vere durum eum esse affirmaret? Ejusdem experientiæ socium appello *Cl. Morgagni*, qui ubi

*Epist.*

*Epist.* 20. similem *Valsalvæ* observationem retulerat, deinde proprias suas *Epist.* 21. enarrat, quibus constat pulsum in morbo durum illis fuisse, quos vera Peripneumonia periisse eorundem cadavera demonstrabant.

Forfitan arbitrari quis poterit plerasque meas, non simpliciter Peripneumonias, sed Pleuroperipneumonias fuisse, quæ ratione doloris Pleuritici durum pulsum tangentibus obtulerunt. Sed regero illi principem morbum, in descriptis Capite priore ægris, fuisse Peripneumoniam, adeoque morbi principis characterem gerere pulsum debuisse. Et dum in nonnullis notatum fit durante Peripneumonia pulsum durum fuisse filente dolore, an saltem sic non pateat Peripneumoniacis pulsum durum adesse?

Nunquamne igitur mollis in Peripneumonia pulsus? Est sane, sed malo ægri omine. Videte *Boerhavium*: adjungite *Ill. L. B. van Zwieten* Commentarios. Mollem pulsum inibi non inventuri estis in Peripneumoniæ definitione, quemadmodum pulsum durum invenitis notatum in definitione Pleuritidis; sed in morbi, in prava ac desperata ruentis, descriptione duntaxat: eo nimirum in morbi stadio, in quo pulmo magnam partem impenetrabilis, paucum cruorem, cum crudo ægrorum alimento, potuve, imperfecte mistum, per nonnulla vasa adhuc aperta, cordi sinistro, ad continuandum qualemcunque humorum circuitum, transfundit. Hicque modus quoque *Morgagno* est explicandi, quomodo ineunte Peripneumonia pulsus durus esse debeat, & quo pacto dein, obstructo magis præ inflammatione pulmone, mollis fiat. *Ep.* 20. §. 38.

An non credibile *Galenum* incidisse, dum ejusmodi definitionem animo meditaretur, in eam Peripneumoniam, quam *Notham* nunc appellitamus, & quæ eodem cum vera olim nomine comprehendere-

tur? An saltem in provectam jam Peripneumoniam veram? Nescio qui rem alias explicem. Saltem cum quotidiana experientia pulsus peripneumonicorum & mihi, & aliis, durum exhibeat, terminabo hanc paragraphum nonam sententia *Ill. Morgagni Epistola* mox laudata: „Hoc tantum dico, inquit, „ pro varia sanguinis, & corporum, pulmonumque „ in primis dispositione, varioque modo, quo in his „ illius congestio accidit, verisimile esse variari signa; ut modo præcipua omnia, aut pleraque inflammationis indicia occurrant, *idque ut plurimum*; „ modo nulla ferme illorum, aut etiam contraria, „ ut cum pulsus rarus est; denique nulla interdum, „ sed pulsu tamen plus minusve frequenti.”

§. X. Quo porro omnis hujus secundi capituli sermo tendat, facile capiet quisque. Si enim 1<sup>mo</sup> ita variet multorum in ventre viscerum inter sese cum magnitudo, tum situs, etiam in statu sano, ut exploratione sæpe, quodnam illorum patiatur, determinare aut arduum sit, aut impossibile; imo ut aliud eorum alius occupet sedem: si 2<sup>do</sup>. præter affecta, quæ noscuntur viscera, inveniuntur alia, quorum affectorum nulla in vita signa constiterant, pejus affecta, quam quorum constiterant; ut v. g. in inflammato pulmone Lienis corruptio, bis hoc anno reperta talis, ut una cum sua membrana in pulvem ruffam deliquesceret, intraque digitos diffunderet totus: Si 3<sup>to</sup>. ipsa viscera morbosa ita mole sua, mutatoque præ aucta mole situ, imponant ut Mesenterii tumor, ut Ren exorbitans, ut vesica Urinaria, Uterus, Tuba, Ovarium, eundem sæpe locum occupantia, veris signis pathognomicis, quibus quid demum sit innoteat, plane destituantur: Si 4<sup>to</sup>. Pectoris Hydropis, omnia a practicis celeberrimis requisita signa ferentis; si Hydropis Pericardii; si topicorum ad vitalia vitiorum diagnoses, vel exercitatissimos fefellerint:

Si

Si 5<sup>to</sup>. frequenter admodum suppurati pulmonis diagnosim pulmo a morte integerrimus erroneam ostenderit: Si 6<sup>to</sup>. interna Aneurysmata, quæ vivis adesse putaveramus, in cadaveribus desiderentur, longeque aliud præ illis referant indagantibus: Si 7<sup>mo</sup>. Gastritis, ac Paraphrenitis, absque vomitu, imo potius cum perseverante appetitu, & cum magna, minimeque coacta liquidorum ingurgitatione homines perimant; imo Gastritis sine vel vomitu, vel dolore verti queat in Gangrænam: Si 8<sup>vo</sup>. Historia humani sanguinis ita obvelata nobis est, ut experimenta in uno eodemque morbo, imo in eadem cruoris detractio-  
ne, prorsum contrarias videantur formare indicationes: Si denique 9<sup>no</sup>. in Peripneumonia, frequenti adeo ægritudine, viginti & ultra sæcula necdum veram pulsus definitionem, quæ ab omnibus admittatur, exhibere potuerint; profecto diagnoses morborum, ut ut sæpe veræ, & adæquatæ, nihilominus non raro toto cælo fallunt; & Nosologia adeo imperfecta hucusque habetur, ut exceptiones cum multis, tum notabiles, patiatur; proindeque eam ordine Botanico in Classēs, ordines, genera, ac species reducere, frustra quis tentet; præterquam quod specierum in infinitum fere excrescat numerus: qua enim methodo undecim enumerantur Epilepsiæ v. c. species, eadem ipsa 250. imo plures numerare species possum.

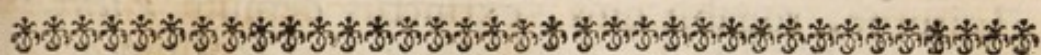
Audire quidem mihi videor qui amare conque-  
rantur, eo modo, quo pluries in præcedentibus hu-  
jus operis tomis, quo denuo in hoc novo, pergo,  
Medicinam a me incertiolem reddi; a me, scilicet,  
cujus foret, proprii vi muneris, eandem Tyronibus  
reddere quotidie certiolem. Hos autem rogatos ve-  
lim, quo demum pacto artis exoptent certitudinem?  
An suffocando Naturæ vocem, quæ ut aliis, sic &  
mihi, eam falsam esse clamet, quam hucusque cre-

dideramus, certitudinem? Agnoscant saltem medicam artem natam esse sedula, atque attenta observatione eorum, quæ in morbis apparuerant, quæ in cadaveribus detecta. Quæ sæpe visa regulam quandam formare contendebant; at ea, quæ non raro fallebant, arctos adeo limites nostræ circumscribere arti, ut non infrequenter formata antea lex cessaverit talis esse. Certiorne igitur ars erit, si quod toties cadaverum lustrationes nos moneant, supprimemus; ne semel, dudumque receptas opiniones, ac scholarum systemata, quæ ad multa explicanda multum, ad plura parum, aut nihil faciant, labefactentur?

Vimne eam inferre veritati poterimus, ut ea haud amplius vera sint, quæ contra receptas opiniones nobis palam Cadavera clament? Profecto hi, qui nihil prius veritate habent, ægre non ferent me medicinam non aliam tradidisse, quam eam, quæ minime a systemate, opinioneve, verum ab ipsa Natura depicta, descriptaque fuerit.

Termino hoc caput, de Polyposis concretionibus, quas *Capite* primo plures enarravi, nihil omnino memorans; siquidem *Tom. I.* & alibi satis clare, opinor, demonstravi eos esse paucos, qui inter morborum causas referantur, Polypos; cujusmodi ibidem unicum descripsi: plerosque vero sanguinis diathesi phlogistica in morbis gigni, aut a conquassante, ac palpitante Corde, in sanguine fere quiescente fabricari. Si enim quis omnes Denatorum polypos, veluti totidem morborum causas, considerare velit, utique cunctas mortalium ægrotudines iisdem adscribat oportet. Non attenderet idem millies polyposas concretiones eorum in cadaveribus reperiri, qui usque ad paucos ante mortem dies sanissimi, nullam unquam earundem dederant suspicionem: neque consideraret quotiescunque polypos invenire datur, toties alias,  
cum

cum varias, tum manifestiores morbi, mortisque causas, deprehendi. Hæc quemadmodum ante tot annos & scripsi, & publice semper docui, gaudeo ab egregio *Morgagni* & suis, & *Valsalvæ* observationibus, ubique, abundeque, confirmari.



### C A P U T I I I.

#### *De Miliaribus.*

§. I. *Miliaria hoc anno in Nosocomio nulla. An quod extincta Viennæ? Minime, sed quod eadem non fabricemus.* §. II. *Repetitio antiquæ conclusionis, quod Morbus miliaris non sit Austriæ endemius, sed passim factitius. Multorum clarorum in Arte viro- rum sententia id confirmatur.*

§. I. **I**n parte hujus operis *oſtava* Anacephalæosin dedi cunctarum observationum, quas super hac materia eousque feceram, quasque in partium plurimarum variis, in *Thesibus de Febris*, & in *Epistola ad Amicum*, communicaveram. Lætus deprehendi discipulorum animos nunc minus esse agitados, minus circa famosam hanc quæstionem inquietos; ita quidem ut ineptas quorundam calumnias potius, quam objectiones, tanquam ultimos agonizantis erroris gemitus considerarent; ad quas qui responderet, nimio profecto & immerito easdem honore decoraret.

Animus fuisset novas forte observationes edere, cum per integros septem & ultra menses in Nosocomio præter morbos acutos fere nihil, aut parum saltem, demonstrarim. Verum in tanto Acutorum numero ne unicus quidem fuit, quem sive *Petechialia*,  
sive



sive Miliaria Exanthemata, infecerint. Quin nec toto hoc anno contigit, ut ad consultationes in urbe, suburbiisque, advocatus; advocor autem crebro; in ægrum vel unicum inciderim, quem alterutrum horumce macularet exanthematum, nisi semel forte miliarium principium, quod ilico suffocabatur.

Igiturne, rogabit quis, extinctus demum *Viennæ* est infamis hic Morbus? Minime: nam & illum crebrum viderunt Medici Exanthematum fautores, genitoresque: perierunt cum illis complures, hos inter autem senex, quem non alterutrum, verum utrumque hoc exanthematum genus corripuerat; peritura forsan & illustris virgo fuisset, nisi clarus superveniens Medicus Miliaria in eadem regimine calido, calidioribusque Bezoardicis, jam genita, eodem artificio, eademque fortuna pepulisset, quibus *Sydenhamus*, consentientibus Medicis aliquot aliis, collegam suum *Morice* a Petechiis liberabat. Quod vero neutrum horum in meo Nosocomio habuerim, id pro parte saltem ei tribuendum cautelæ censeo, qua nullos hoc anno ægros ex aliis Nosocomiis mihi conquifiverim; ægris autem pro demonstratione variorum acutorum morborum egens, curaverim ad me illos adferri, qui acute laborantes ad certam semper horam ad nosocomium Hispanicum aut afferuntur, aut ipsi adhuc accedunt, antequam cæteris cum ægris commisceantur. Non quod ejusmodi cautela omne exanthematum periculum excludat; domi enim eadem sibi pravo regimine consciscere possunt, priusquam ad nosocomia deferantur; ut vel hinc Miliaria nonnunquam ad nos detulerint: tamen juvit, quo minus periculi incurreremus, pauciores ad id habere occasiones.

Cur vero apud ægros, ad quos consultationis ergo vocor, necdum exanthemata viderim, hanc ejus causam reor, quod hæc consultationes magnam partem  
apud

apud ejusmodi ægros haberentur, quorum Medici vel ejusdem mecum sententiæ de Exanthematum origine essent, vel eo saltem devenissent, ut sua methodo eadem non generarent.

§. II. Repeto igitur antiquam meam conclusionem eo confidentius, quò magis video nullo solido ratiocinio, nullo rite capto experimento, ab iis, qui contra clamitent, refutari aut infirmari posse, & quo experimentis meis propriis eandem reddo firmiorem: scilicet, si Petechiæ & Miliare eruptiones sint morbi hic loci endemici, oportet eos apud ægros, quos vel in nosocomio tracto, vel in urbe video, quoque familiares esse; sicut quidam Medici eos apud suos ægrotantes familiares reperiunt. Atqui olim valde raros, toto hoc anno nullos ullibi habui. Ergo hæc exanthemata non sunt endemia, sed a causis alibi positis oriuntur, quas nos non ponimus.

Quod ego experior, idem clari mecum viri dudum experti sunt, ut publicis testimoniis constat. Dantur præterea quorum necdum nota testimonia sunt. *Exp. Cramer*, dignissimus ad *Leythæ Pontem* Physicus, studii naturalis universi, ac præprimis Ornithologiæ, ac Botanices cultura eximia clarus, dissertationem meditatatur, ex sua numerosa praxi petitam, qua ea, quæ statuo ego, abunde sit confirmaturus.

Nec desunt clari aliarum regionum Viri, qui quo attentius rem contemplantur, eo magis se mecum assentire asseverent: imo dantur, qui in annosa sua praxi nunquam aliter, quam ego, de miliaribus censuerint. Testem produco celeberrimum virum, *Meinungensis* civitatis physicum seniore, Doctissimum *S. G. Kölderer*, qui Epistola 10. Oct. anni 1763. ad me data referens quasdam sane egregias cortice peruviano patratas a se curas, tandem subjungit: "Jam ali-

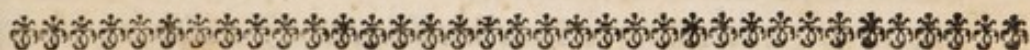
quot abhinc annis in *Ebrhardtiana œconomica Plan-*

„ *tarum Historia, Tomo X. pag. 135. & seq. ad cu-*  
 „ *jus operis a quinto tomo continuationem me, post*  
 „ *laudati Autoris obitum, Typographus compulit,*  
 „ *occasionem arripui demonstrandi, quam certo,*  
 „ *quamque facili negotio febres malignæ, quæ an-*  
 „ *no 1759. hic grassabantur, quæque maximam par-*  
 „ *tem aut parotides, aut bubones, aliisve in locis*  
 „ *tumores, passim vero Petechias & Miliare, sibi*  
 „ *adjunctas habentes, curari vix poterant; demum*  
 „ *unice, sive Cortice peruviano, sive saltem ejus-*  
 „ *modi medicamentis, quibus exanthematis, alte-*  
 „ *ro tertiove morbi die confertim prorumpentis, e-*  
 „ *ruptio impediretur potius, quam promoveretur,*  
 „ *curarentur. Nunquam enim Exanthemata similia*  
 „ *existimavi critica esse, at vero perpetuo sympto-*  
 „ *matica, dissolutionisque putredinosæ humorum*  
 „ *certissima signa: ubi tamen, prohi dolor! con-*  
 „ *sueta methodus (die Mode-arzeny, scribit) nihil*  
 „ *aliud quam exanthematum clamet expulsionem;*  
 „ *quo ex fonte quot non prodierint calamitates!*

Ut celeberrimus hic Autor, ita clarissimus *Klein*,  
 eruditissimus *Allioni*, experientia & eruditione clarus  
*Valcarenchi*, eximius *Glass*, magnificus *Hazenöbrl*,  
 egregius *Lautter*, censuerunt; brevique censebunt  
 publico testimonio plures. Ut hæc doctrina, cujus  
 in salutem publicam, suscepta defensio tot inimici-  
 tias in me, tot calamos virulentos, totque atroces  
 calumnias ideo excitavit, quod contradicendi libido,  
 quæ justa essent, non inveniret, nunc demum facta  
 tecta esse videatur; illoque me gaudio expleat, quod  
 unicum verumque sit patrociniæ veritatis præmium.

Quo igitur animo expertissimus hujus urbis practi-  
 cus, Medicus aulicus, excussa hoc anno apud *Kriich-*  
*ten* disquisitione. *De Miliarium Exanthematum indole*  
*& tractatione*, antiquum errorem statuminare tenta-  
 verit, non satis capio. Dicta fuerant, & ad nau-  
 seam

scam usque repetita a variis, tum & sæpius a me refutata, pleraque eorum, quæ, veluti nova, profert; & si qua recentiora exempla propria de praxi retulerit, facile quisque per se vidit ea ita ambidextra esse, ut negantem æque juvent, quam affirmantem. Ea enim hoc sæculo experimentorum usus est, ut non id dicas, quod experimenta loquuntur, sed id eloqui experimenta jubeas, quod ipse intendis: de his autem latius sequenti capite in alia materia. Ne ederet opusculum suum, pluries serio monueram; quippe me, ut nullis aliis, ita nec illi, pro excusso fere patrio errore militanti, minime parciturum. Igiturne refellam opus! Honore dignus auctor est, laudandus practicus, meus amicus. Sui quoque conaminis, ubi mea, quæ non legit, attentius perlegerit; ubi annosior mea confirmata viderit; ipsum vehementer pœnitebit. Sat igitur refutatum relinquo.



## C A P U T I V.

*De Systemate Halleriano.*

- §. I. *Partes sensibiles quæcunque, haud raro insensibiles apparent. Modificatio Ill. Morgagni admittitur quidem, sed conditionaliter, & non, nisi secundum ejusdem viri illustris explicationem. Quod si Modificatio eadem simpliciter admitteretur, nihil omnino novo Systemati faveret. Fabricius ab Aquapendente, & Valsalva, maxime autem olim Aretæus, tendines, ligamenta, ac periosteæ, partes sensibiles esse experti sunt; hanc vero earundem sensibilitatem in Arthriticorum cadaveribus Morgagni demonstrat.*
- §. II. *Contra consuetas observationes, dantur notabiles*

puris confectiones citra febrim, vel citra dolorem, vel etiam citra utrumque, in omni hominum temperie, ætate, & sexu. §. III. Inflammationes dirissimæ ventriculi, intestinorum, &c. eademque mortiferæ, aut sine dolore, aut sine febre, aut etiam sine utroque. §. IV. Resumitur quæstio de Pleuræ sensibilitate, occasione cadaveris Pleuritici, in nosocomio demonstrati. Pulmo inflammatus hepaticæ duritiei plerumque invenitur, rarius mollis ac rubicundus. Quia pulmo in morbis pectoris inflammatoriis affectus esse deprehenditur, consequitur quidem id, ut nec pleuræ, nec intercostalium musculorum, Inflammatio hominem illæso pulmone occidat; haud vero id, ut solus pulmo & sedes doloris sit, & mortis causa. Viros illustres, Valsavam, ac Morgagnum, perperam ab Exp. Tyssoto suas in partes trahi, 72. exemplis demonstratur; quæ inter 14. sunt cum inflammata pleura, & 17. cum indolente pulmone. Musculorum intercostalium examen cum in omnibus hisce anatomicis exemplis desit, non imperfectam modo, sed & nullam, redderet omnem Tyssoti conclusionem; etiamsi nec Morgagni nec Valsava, nec ego, quidquam haberemus ejus argumentis opponendum: habemus autem plurimum. §. V. Inconstantia incomprehensibilis, & stupenda contradictio systematis Halleriani, dum Tyssotus 1<sup>mo</sup> mendacia statuit esse cuncta Ill. Halleri de insensibilitate Pulmonis experimenta; ob idque, quid de reliquis illius experimentis judicandum, unicuique integrum facit: 2<sup>do</sup>. dum systema hoc in Canones format, inter sese mirifice repugnantes. §. VI. Irritabilitas Cordis talis, qualem statuit Hallerus, & ipso eo Autore, & Morgagniani Operis 170. experimentis, funditus subvertitur. Explosit præterea Morgagni experimentorum in Brutis captorum adplicationem ad Corpus humanum. §. VII. Conclusio hujus Capitis.

§. I. **I**n opusculo *Difficultatum* super hoc systemate, in eo *Vindiciarum* contra *Illustris Halleri* apologiam, in *Gallica ad amicum Epistola*, sparsimque hinc inde, conatus fui hujusce patefacere infirmitatem. Roborarunt sententiam de eodem meam cum illius Autor ipse, qui quo ulterius in eo defendendo pergit, eo sese mutabiliorem, incertioreque, etiam in præcipuis suis fundamentis, ostendit; tum ejus Defensores, qui, quo illud systema tueantur, in multis ab Autore recedere, plura ejusdem experimenta infirmare, quædam ridicula rejicere, absurdioraque rejectis coguntur substituere.

Sufficienter proinde meas in hac refutatione egisse partes mihi videor: attamen cum dies diem doceat, & quotidie nova observemus Hallerianis adversa, quædam abs re non erit prioribus addidisse.

Homo, cujus morbi, & sectionis, historiam dedi *Cap. 1. §. 6.* gessit in suo Rene dextro monstroso ultra mediam libram calculorum omnis figuræ, nec doluit tamen inde, tum quo tempore primum apud nos erat, tum eo 40. dierum spatio, quo urbem ac suburbia transcurrendo doceret, voluntariasque adderet exspatiationes.

*Ren*, inquit *Cl. Hallerus*, insensile viscus est. Sed quis hoc præter illum? Juxta ejus systema a *Tyffoto* elucidatum, quo duriores in corpore partes, eo insensiliores sunt; eo sensiliores, quo molliores. *Ren* porro durus non est, saltem non utero, qui sensibilissimus, durior. Ergo *Ren* sentit. Et quem experientia in vivis haud secus, quam incisiones mortuorum erudierunt, perillustris *Morgagnus*, quotiesne *Renes* sensiles declaravit? Quam non sensilitatem horum quotidianæ lamentationes *Renum* calculo laborantium declarant!

Ast experimenta *Renum* testantur insensibilitatem, *ais.* Bona verba! Experimenta bene capta exhibe-

re nudam deberent veritatem. Id vero moris non est. Vidimus *Cap. II.* Peripneumonicorum durum pulsum debuisse mollem dici, quo *Galenii* servaretur auctoritas. Vidimus *Cap. III.* experimenta Miliarium eruptionum criticam eorundem indolem testari debere, dum id ita Patroni illorum jufferint. Nunquam vero magis id, quam in irritabilitatis systemate elucescit, ut, quod præoccupatus systemate animus jufferit, id eloquantur experimenta.

Demus vero paulisper esse indolentes Renes; num tamen homo noster dolere non debuit a finitimarum renibus partium compressione? Mesenterii scilicet, intestinorum, nervorum ex vertebra oriundorum, muscutorum Psoæ, Quadrati lumborum, Iliaci interni, partium utique omnium ore sensibilibus? Verum ut ex historia patuit, nihil toto, quo dixi, tempore doluit, ne a motu quidem validiore, nullove impedimentum in motu cruris dextri expertus est.

Equidem *Cl. Morgagni*, qui tacite ac reverenter, in suis Epistolis Anatomico-Medicis, modernorum systema explofit, hinc inde ejusdem absurditates obvelare, ac emollire satagens, sic ad hanc difficultatem respondit, ut subito nati tumores dolorem quidem vicinæ suæ sensibili creent, minus vero quod sensim, lenteque; eo quod hæc compressioni pedetentim assuescat, ac sensim quandoque occalescat.

Modificationem hanc ea lege admitto, ut saltem 1<sup>mo</sup>. in principio tumoris sæpe dolere vicinæ debeant partes in locis, qui pleni, haud inculpate aliena insolitaque admittunt, ut 2<sup>do</sup>. in cadaveribus hæc partes vicinæ enerves, aut callosæ reperiantur: ut 3<sup>tio</sup> in vita quoque partium, lente crescenti tumori vicinarum, licet indolentium fere, tamen in usu læsarum, phænomena appareant.

Sed, inquit, forsitan, id necessario ex hac modificatione

dificatione non sequi: siquidem cum utero imprægnato, sensim se eam in molem extendenti, quam pauci tumores coæquent, feminæ complures vix doleant toto tempore graviditatis; eæque casu denatæ callositatem degenerationemque partium compressarum nullam Anatomicis exhibeant: in aliis vero ipsum v. c. molis prægrandis jecur, idque induratum, non exhibeat a morte callosum peritonæum, ventriculum, intestina.

Demus & hoc quoque: an vero hoc dato id verum esse sequitur, quod novum systema inde concludit? Minime. Si enim 1<sup>mo</sup>. Clarissimo *Morgagni* id lubens concessero, quod exempli gratia, duræ ac piæ Matres, dum sensim tenduntur, parum doleant; quod Renes pedetentim tumefacti vix percipiant dolorem; quod in graviditate, in hydrope, muscoli abdominales, peritonæum, mesenterium, intestina, cutisque expansa, in pluribus non doleant, saltem non multum; nunquid legitima conclusio hæc erit, cutim, quæ omnibus fatentibus sensibilis est, mesenterium, intestinaque, ipsos demum nervos abdominales, sensibilitate carere? Utique tandem nihil ultra universo in corpore sensibile foret.

2<sup>do</sup>. Vidi ego, videre *Valsalva* ac *Morgagni*, ordine inverso, tumores subito natos dolorum expertes; lente vero cretos maxime dolorificos: idque iis etiam in partibus, quæ omnium consensu sensibiles sunt, ut postmodum patebit.

Tandem 3<sup>io</sup>. ad leniendas quasdam novi systematis absurditates eximius *Morgagni*, ut supra monui, hæc excogitavit; minime vero approbavit ad usum pathologicum. Qui enim aliter ipsum intelligamus, Cephalæarum causam ex paulatim nata compressione cerebri membranarum in *Epistola I.* explicantem? Et capitis dolores a nata pauxillatim duræ Meningis



cum Cranio cohæſione deducentem? Qua alia ratione ejus mentem capiemus, dum *Epist.* 58. observationem primo *Valsalvæ* referens, qui diuturni atque omnibus adhibitis auxiliis rebellis, ad diaphysin Tibiæ, ejusque Malleolum, doloris causam invenerat ad tendines, inque Periosteum: deinde observationem *Fabricii ab Aquapendente*, qui in carpo pituitam acrem, internos tendines afficientem, ut diuturni doloris causam, deprehenderat; quique ambo magni in arte viri, scalpello educta materie, & ille, offis quadam separatione facta, ægros suos reddiderant ab omni dolore immunes: dum illis, inquam, hæc subjungit: „Cæterum num duo Anatomici, iidemque „ Chirurghi præstantissimi, *Fabricius & Valsalva*, „ ipsi quoque tum forte decepti sint, tendines uterque, hic etiam periosteum, illis cruciata doloribus fuisse non dubitantes, malim per te existimes, quam ipse dicere.” Profecto ut ambo hii vitiis tendinis, ac periosteum, minutatim natis, dolores sive repetentes, sive perseverantes, tribuerant; ita hic dolores capitis vitiis membranarum cerebri gradatim ortis.

Sed, quod crebro dixi, quodque ab *Ill. Hallero*, ejusque Discipulis, consideratius attendi optassem, quemadmodum cunctæ hæ partes explicatis de causis doluisse inventæ sunt; ita non raro non doluisse visæ sunt: id quod ut in enarratis casibus, ita & in aliis, imo in universi corporis partibus contingere, evictum est. Nonne dudum *Aretæus* ligamenta considerans „ *νεῦρα, τὰ δεσμάτα τῶν ἀρθρῶν*, non dolere „ sæpe, scribit, dum quis ea abscindit, conteriturque; & interea alio tempore hominem sic ab illis „ dolere, ut a nulla re magis; imo ut non ferramenta adstringentia, non vincula, non vulnerans gladius, non exurens ignis, plus crearent doloris; „ id quod rem stupendam vocat, cujus solis Diis no-

ta causa fit. Morb. diuturnor." Lib. 2. Cap. 12.

Profecto procul abfuit ille humanæ naturæ ruspator, ut ideo ligamentorum sensilitatem negaret, quod quandoque non viderentur illa sentire. Et non negat non doluisse, & doluisse affirmat. Cur *Aræteum* non sequamur?

Sed experimenta, ajunt, docuere non sentire omnino, nec unquam, ligamenta ac tendines. Attamen eorum, qui in brutis rem explorarunt, hi has partes non sentire, illi sentire easdem, experti sunt. Ita ut, quod *Aræteus* mox de humanis, idem de brutorum tendinibus, ac ligamentis, nunc sentientibus, nunc insensibilibus posteriores notaverint.

At missa faciamus experimenta in brutis capta, ea quæ in homine, de quo unice agitur, contemplaturi. Ab omni ævo ligamentorum ac tendinum sensus a doloribus Arthriticis demonstrari creditus fuit, ut pluries adversus *Hallerum* evici. Vir autem illustris ille podagræ sedem negavit in tendine ligamentove esse, & propria sua podagra, ut putat, edoctus, ad cutem locavit.

Cum ea, quæ adeo convincentia claro Viro reposui, ipsum convicisse non videantur, adeundus ipsi *Morgagnus* erit, adeundusque *Valsalva*. Narrabit ipsi *hic* se podagricam materiem invenisse in membrana digitorum tendines obvelante: *ille* post sævos ischiadicos dolores in vita toleratos, non *supra*, sed totum, idque ingens, atque multiplex vitium, *intra* articulum coxæ se reperiisse: imo quod *Cælius Aurelianus* notaverit lapides podagricos primo articulum solvere, cutim deinde distendere, atque erumpendo prominere; hæc omnia se vidisse in digitorum manuum articulis *Patricii Veneti*: remittitque lectores ad similia observata *Harderi*, *Schneyderi*, *Dobrenskii*, in *Sepulcreto*. Tandem inducit nonnullos, quibus scribere libuit, non posse humorem arthriti-

cum intra articularum caveas perferri, quandoquidem ligamenta capsularia occludant easdem, neque ulla ad has via pateat, nec vena aliqua hæc loca subeat; quibus egregie respondet vias huc easdem esse, quæ mucilagini, articularum cava lubricanti, dicatæ. Adde ad hæc, quæ paulo supra, ex *Val-salvæ & Aquapendentis* demonstrationibus didicimus.

Nonne interim dolenda artis nostræ fors est, qua id, quod plurimi mortalium, quod ipsi Medici in se millicies experti sunt, quod tot clari Anatomici suis oculis viderunt, Renes nempe, intimosque articulos, capsulas, ac Tendines, doloris materia obsideri, adeoque sentire; id verum ultra non esse, quia condito semel imprudenter systemati convenit has omnes partes insensiles esse?

§. II. Puris confectiones febrim habere doloremque comites, ab *Hippocrate*, in nostra usque tempora, observatum est. Ipse tamen *Hippocrates*, postque ipsum alii, observarunt eas nonnunquam fieri ingentes, quæ æque doloris sint, quam febris, expertes. *Epid. IV.* apud *Chart. textu 40.* ubi primum dederat *Hippocrates* signa consueta, quæ Medicis patefaciant num, qui in morbis abscessus appareant, judicatorii sint; duos subjungit casus, qui a signis hisce, ab eo datis, abluerent: ac primum quidem *Leambii*, qui ad humerum, & ad sinistram ani latus, citra vel minimam febrim exulcerabatur; alterum alius ægri, qui cum inflammata sede, unde posthac purulentum prodiit, febris omnino fuerit, dolorisque expertus. Ne quis autem Medicus, similia nondum expertus, fidem forte dictis negaret, rem probe se nosse, & asseveranter se loqui *Hippocrates* declarat. *ἰκανῶς τὰ τὸ λέγω*, inquit.

Egregius *Morgagni* in Senatore sene & œdematoso id in crure observavit. Et qui in varia ætate, ac sexu, viderat, laudat Collegam suum *Cl. Pujatum*,

ut

ut qui in Anu, in Adolescentula, in Viro robusto, idem observasset. Num inde concludam legitime cutaneos nervos, & cutem ipsam, insensiles esse? Non: sed has sensiles per se partes, aliquando insensiles esse, ut de ligamentis supra *Aretæus*.

§. III. Inflammationes adeo sævas, ut eas Gangræna, Sphacelusque excipiant, febres, magnique solent comitari dolores. Non est tamen lex perpetua. Juvenis meus *Cap. I. §. VI. Homo Valsalvæ* apud *Morgagni Ep. 24.* inflammatum ventriculum, ac gangrænosum uterque citra dolorem, meus etiam citra febrim, habuerunt. *Morgagni* postquam cum ipse quatuor aut quinque exemplis idem expertus esset, tum ex *Fernelio, Hoffmanno, Ortlobio, Riverio*, aliisque confirmasset; demum *Epist. 25. §. 21.* præclare subjungit: „Quæ omnia cum ita sint; quando  
 „ cum aliis inflammatorum intestinorum signis vehementem dolorem, & acutam febrim in ægrotantibus deprehendes; jure quidem meritoque credes  
 „ rei medicæ auctoribus, hæc duo inter præcipuas notas magnæ intestinorum inflammationis ponentibus. Nec tamen, si quando alterum, vel utrumque horum, aut abesse, aut vix esse, invenies, continuo putabis aut nullam esse inflammationem, aut levem; neque gangrænam & sphacelum in eorum esse intestinis non posse, in quibus duo illa præcessisse non videris. Optandum sane fuisset ut Medici, cum signa hujus inflammationis, & consequentis ipsam gangrænae, proposuerunt, hoc monitum non omitterent in morbo, qui per fallaciam ejusmodi, nec raro, præceps, ac repentinum affert exitium. Nec raro, inquam; nam memini, cum adolescentuli supra descripti casum mirabundus narrarem *Valsalvæ & Albertino*, continuo utrumque confirmasse non absimilia occurrisse sibi, nec semel.” Quid, quod idem Vir

perillustris semel, ego pluries, herniam incarcerationam indolentem viderimus, ut morbus tumore inguinis, ac vomitu desperato cognosceretur duntaxat; & inflammata valde intestini pars, inque gangrænam pro parte versa, in cadavere adpareret?

Ex quibus manifestum fit partes sensilissimas, dolorum atrocitate infames, non raro a causis dolorificis affici, sine sensu doloris. An tunc causa doloris vehemens intercipiat id, quod ea in parte cum communi sensorio communicet? Namque pauculum in nervo requiritur, ut subjecta pars insensilis, etiam scissa ustaque, nihil sensorio communi denuntiet. Sed quæcunque mirabilis phænomeni causa sit, id perpetuo constat, ideo musculos, ideo nervos, ideo ventriculum, intestina, mesenterium, cutim, partibus sensilibus annumeranda non esse, eo quod non raro insensilia appareant.

§. IV. Cum simile quidpiam credatur in pleura observari, paulatim perducere me sentio ad refuscitandam tædiosam de ejus sensilitate quæstionem, quæ occasione systematis moderni agitata toties est; quæque ejus sensilitas ita a magnis *Viris Valsalva*, & *Morgagno*, explosa fuisse *Clarissimo Tyssoto* apparet, ut in suo diffamatorio contra me libello clamet io! triumphé! Quo brevior sim, refero me ad ea quæ in *Gallica ad Amicum Epistola* in hanc rem ipsi reposui; additurus hic reliqua, quæ occasione Anatomice sectionis, *Cap. I. §. V.* relatæ, necessario mihi exponenda sunt.

In thorace dextro, sub loco olim dolentissimo, quem, ne de eo quis ambigeret, emplastri figebant vestigia, membrana pleura, latissima admodum plaga, haud inflammata duntaxat, sed inflammatissima apparuit: sic quidem, ut eum illi, qui pleuram vasculosam esse præfracte negarunt, tum hi, qui felicissima injectione paucis tantummodo vasis ornatam

videri statuerunt, hic eam vidissent quovis in puncto vasculosissimam. Clari hi viri laudandi sunt, quod vel nulla, vel vix ulla vasa, suis pleuræ injectionibus se invenisse, adeoque *Ruischio* adhuc infeliciores fuisse, fateantur; sed condemnandi sunt, quod ideo pleuram vasculosam esse negaverint; quod ideo inflammationi ineptam esse decreverint; quodque ideo aut deceptos, aut mendaces, magnos in arte viros declaraverint, qui in cadaveribus eandem valde inflammata, & viderant, & descripserant posteritati: *Erasistratos* ajo, *Celios*, *Martianos*, *Diemerbroeckios*, *Riolanos*, *Boerhavius*, *Valsalvas*, *Morgagnos*.

Hæc porro Pleura, ut vehementer, quo indicavi loco, inflammata, sic etiam, cum in vita dolor, non deserendo hanc plagam, usque ad dorsum proserpisset, inflammata Pleura inventa est usque ad alterum spinæ dorsalis latus. Tum & ipsa diaphragma convestiens, & qua tendineum, & qua musculosum, inflammata admodum adparuit: inflammatum quoque diaphragma erat, qua parte Peritonæo succingitur; levius tamen, quam qua Pleura.

Pulmones nullibi ad Pleuram accreti, nisi in inflammata quadam plaga, adhæsiōne digito non latiore: molles ceterum, & dum profundius incidebantur, superius grisei, inferius intensissime rubri.

Plurimos inter testes, huic sectioni circumstantes, erat Vir clarissimus, *Göttingensis* in Anatome Professor *Vrisberg*, qui per duos, tresve menses, hanc nostram universitatem sua præsentia cohonestavit.

Febris acuta primum, dein sæva Pleuritis, sustulerunt hominem; haud sine peripneumonia tamen. Licet enim Pulmones inflammatione duros non prehenderemus, quemadmodum in antecedente trium cadaverum sectione, erat inflammatus tamen,

infimis uterque lobis, ea nimirum rariore inflammationis specie, quam Cl. *Morgagni* describit, ut rariorem, *Ep.* 20. §. 21. „ Plerique credere videntur, „ ait, pulmonis inflammationem in rubore ferme „ consistere: (hic noster casus erat) quod aliquan- „ do fieri posse non est negandum, ut si quando de „ genere est legitimi erysipelatis: verum in pleris- „ que inflammationibus densus durusque fit pulmo.”

Neesse fuit hanc memorare Cl. *Morgagni* adnotationem convenientem cum ea *Hippocrutis*, pulmones Peripneumonicorum nunc erysipelatosos, nunc infarctos, duosque, scribentis; convenientemque præterea cum ea *Lanzonii*, qui in Pleuritide, pleura illæsa, pulmonem invenit Erysipelate affectum, ex flavo maculosum, non vero durum: neesse, inquam, fuit hanc adferre adnotationem; ut simul confirmarem id, quod in *Epistola ad Amicum*, contra *Tyffotum* urfi: nempe in Schola *Boerhaviana* Pleuritidem, si sedem in Pleura, vel in Musculis intercostalibus habet, haud ita considerari, ac si inde homo illæso moreretur pulmone; at vero sic, ut respiratione Pleuriticorum vehementer læsa, pulmonem serius ocys affici, suæque affectionis indicia in cadavere præbere oporteat. Imo *Boerhaave* non in Pleuritide tantum, verum etiam in plerisque morbis letalibus, peripneumonicum hominem demum mori docebat.

An igitur adversariorum inde deducta consequentia legitima est? Quando *Boerhaave* scripsit Aph. 874. „ Cur ex iisdem pariter liquet hunc morbum, „ (Peripneumoniam) fere fieri ex omni alio prægresso, antequam ex eo moriatur æger? adeoque „ proximam mortis causam, & ultimum omnium „ fere letalium morborum effectum esse Peripneumoniam:” quando, inquam, sic scripsit, nunquit ideo statuit mortalium neminem nunquam a

Pleu-

Pleuritide mori, quia Peripneumonia scenam claudit? neminem unquam a Paraphrenitide? neminem ab Hepatitide, Enteritide, Hysteritide, Nephritide, Arthritide? An quoque dixit *Boerhaave*, hæc scribens non differre morbum principem ab epigenomena Peripneumonia? Nihil profecto minus. Sed quidem hoc docuit, quemadmodum inflammatio meningum Cerebri, ea intestinorum, uteri; quemadmodum ceteri enumerati morbi principes, seu primarii; sive sanguinem corrumpendo, sive solida omnia obstruendo, constringendo, sive nervorum labefactando originem, sive alio quocunque demum modo id efficiant, ut pulmo plus accipiat cruoris, quam sinistrum in Cor refundere possit, letalem adeoque Peripneumoniam gignant; sic quidem ut non directe per se, sed per epigenomenam Peripneumoniam necet hominem; ita pariter & quidem a fortiore, Pleuritis, id est inflammatio Musculorum intercostalium aut Pleuræ, non modo ea facit, quæ enumeratorum plerique, verum magis immediate eorum organorum, quibus ad respirandum eget pulmo, lædit functiones, eoque certius hac superveniente Peripneumonia occidit: absque eo tamen, ut nata sic peripneumonia non magis princeps sit morbus, non magis existentiam inflammationis laterum, ut sui causam, neget; quam superveniens inflammationi v. g. intestinorum negaret hanc ipsam intestinorum inflammationem & separatum a sese morbum esse, & se ex eadem suam sumfisse originem.

Neque alia ratione, intentione, seu, suas tradidere *Valsalva* ac *Morgagni* observationes. Ut profecto nesciam quo pacto potuerit *Tyffotus* tam in *Halleri*, quam in sui proprii systematis confirmationem, magnorum illorum Virorum observationibus ita abuti, ut inde probaret nunquam Pleuritidem in Musculis aut membrana laterum thoracis, sedem habere; &  
hunc



hunc morbum unum eundemque cum Peripneumonia esse. Cum illegitima hæc innovatio simul totam hac in parte Pathologiam perturbet, necesse est paucis ut has observationes recenseam, singulariumque singularem analysin faciam.

*Epist. anat. med.* 20. §. I. recenset *Clar. Morgagni* casus per univcrsum opus dispersos, antequam ex professo rem aggrediatur: itaque eodem modo eum sequar.

I°. In *Epist.* 6. N°. 10. *Valsalva* in homine post dolorem sinistri lateris invenit pulmonem sinistrum induratum. Pleuræ mentionem eo non faciente, illæsam fuisse lubens supponam. Numquid musculorum intercostalium mentione non facta, illæsos quoque credam eosdem? Neutiquam: etenim ex universa sequentium historiarum serie patebit, vix, nisi semel iterumque, examinatos in cadaveribus hos musculos fuisse; adeoque insignem adesse in omnibus *Tyssoti* conclusionibus defectum. Cum enim *Boerhaavius* Pleuritis sedem in Pleura, vel in musculis intercostalibus fixit, & in his ultimis solis *Hallerus*; ipse vero *Tyssotus* in unico Pulmone; non potuit fere ullo testimonio *Valsalvæ* & *Morgagni*, ille uti, nisi in quo rigorosum simul factum fuerit eorundem musculorum examen; in quo sane examine totus rei cardo vertitur. Adeoque, ut monui, cum vix tale examen unquam ab illustri hoc duumviratu institutum sit, fuit vana ac inanis omnis ejus conclusio.

Igitur æger *Valsalvæ* doluit sinistro latere, vel ob id unice, quod induratus pulmo sensibilem pleuram continuo terendo, premendo, fricando irritaverit; vel ob hanc causam, & simul ob intercostalium musculorum inflammationem.

Nunquid vero tunc Pleura non fuisset inventa inflammata? Potuisset, sed non debuisset. Non omnis sensibilibus partium irritatio gignit phlogosin.

Si gignat pulmo induratus hanc fricando, terendo-  
ve, gignit & epigenomenam pleuritidem; sin mi-  
nus, pleura doluit non inflammatoriè.

2<sup>do</sup>. *Epist.* eadem §. 12. Senex sterni dolore in morbo suo ultimo unica modo die laborat, saltem postea non conquestus de eo est. Illi abeunti stertor successit. Erat autem homo & ante dolorem pectoris, & post eundem, hebes, ac semisopitus. *Val-salva* in Thorace invenit pulmonem dextrum hic durum, ibi nigrum, alibi corruptum. Quid hæc historia ad quæstionem nostram? Homo hic unico die doluit duntaxat, vel quod inflammatus cruor sternum relinquendo affecerit pulmonem, vel quia æger præ mentis hebetudine, & soporositate, dolorem ultra non perceperit. Die 5. vel 6. a cessante dolore mortuus est.

Arbitrabitur forte adversæ opinionis scriptor hominem hunc non minus stupidum fuisse, quo die dolores pectoris conquerebatur, quam & antea & postmodum, nihilominus de dolore non nisi eo unico die conquestum esse; cum igitur hebetudine sua non impediretur dolorem unico die percipere, oportere eum toto morbi tempore doluisse, cum pulmo ejus ita pro parte induratus, debuerit, secundum prioris morbi explicationem, continuo dolore pleuram irritando, fricandoque afficere.

Vicissim autem hunc ego rogabo, ut explicet mihi cur homo hic perpetuo non doluerit, si causa doloris pleuritici vera sit pulmonis inflammatio? Cum enim Pulmo in cadavere pessime inflammatus reperiretur, debuit doluisse continuo. Nec causam indolentis pulmonis in ejusdem gangrænam referat: nam pars adhuc dura præ inflammatione erat. Cum hoc mihi nunquam explicabit, vel ad dicta antea me refero, vel in partium sensibilibus temporariam insensilitatem, quæ longe lateque superius demonstrata est, causam refundam.

3<sup>to</sup>. Ibid. §. 14. Peripneumonia ac sopore detentus intra quatrimum moritur. Thoracem non examinavit *Morgagni*. Ergo adversarius ex tota hac historia nihil concludere potest.

4<sup>to</sup>. *Epist.* 7. N<sup>o</sup>. 4. *Valsalva* hæc habet. „ Vir  
 „ annorum circiter 35. dolore corripitur in Thora-  
 „ ce cum febre. Dolore abeunte, accedit ad fe-  
 „ brim delirium: quod, febre magis augefcente,  
 „ ad mortem usque perdurat, quæ circa diem 11.  
 „ accidit. Thorace recluso pulmonum posteriora  
 „ dura aliquantum, & rubra inveniuntur.” Si hic  
 homo pleuriticus fuit, dolor abivit, quia pro pleu-  
 ræ inflammatione ea meningum nata est: pulmo au-  
 tem inflammatus fuit quod Phrenitis, ut omnes  
 morbi acuti fere, quemadmodum superius probatum  
 est, vitam Peripneumonia finiverit. Notandum ad-  
 versus pulmonum sensibilitatem, quod si ideo homo  
 thorace doluisse statuatur, quod pulmones inflamma-  
 ti essent, pulmones inflammati plurimo morbi tem-  
 pore insensiles fuerint. Si dicas præ delirio homi-  
 nem dolorem non sensisse, dicam idem de Pleura,  
 vel de Musculis intercostalibus.

5<sup>to</sup>. *Epist.* 22. §. 10. *Valsalva* in Thorace homi-  
 nis veneri, qui sinistri cum lateris dolore acute de-  
 cuberat, sinistram pulmonem superiore parte du-  
 rum, inferiore saniosum, invenit. Iterum ab affri-  
 ctu & irritatione rigidi pulmonis ad pleuram dolor  
 explicatur: vel ab inflammatis musculis intercosta-  
 libus.

6<sup>to</sup>. Ibidem §. 11. Meretrix in sinistra thoracis  
 parte sic dolet, ut vix decumbere in eandem possit.  
 Cum pulmones ambo dura tubercula & ulcera gesse-  
 rint, cur, si sedes doloris lateris in pulmone est,  
 non doluit illa utroque latere? Ergo Pulmones non  
 sunt dolorum laterum sedes. Unde ergo sinistri la-  
 teris tantummodo dolor? Intercostales musculi, si  
 exa-

examinati fuissent, doloris forsan patefecissent causam.

7<sup>mo</sup>. Ibid. §. 16. Virgo pleuroperipneumonica sinistro latere potissimum ac valide doluerat. Invenitur & Pleura inflammata, & pulmo. Historia hæc explicatione non eget. Nimia præcipitationis convincit modernos.

8<sup>vo</sup>. Ibid. §. 22. Pleuroperipneumonia cum pungenti sinistri lateris thoracis dolore. Pulmo sinister prave affectus, minus dexter: ambo cum pleura ubique connexi, magis adhuc dexter. Pravus pulmo sinister minus accretus, ad loca accretionis distraxit pleuram, ut doluerit, dolore tamen non inflammatorio. Dexter Pulmo universalius accretus, & parum vitiosus, non potuit distrahere pleuram. Quid si etiam sinistri intercostales muscoli inflammati fuerint?

9<sup>no</sup>. *Epist.* 36. §. 23. Lævio acuta prehenditur febre, signis stipata internæ thoracis inflammationis. Pulmo dexter annexus pleuræ & durus. Historia non narrat, an dolor affuerit, nec quam thoracis in parte: signa modo ait adfuisse inflammationis internæ. Si doluit igitur latere dextro, causa ex præcedentibus intelligitur, pressio scilicet & irritatio pleuræ a duro pulmone. Sin minus, obscurior narratio est, quam ut quisquam illam in sui favorem laudet.

10<sup>mo</sup>. *Epist.* 37. §. 29. Thoracis inflammationem conquesta mulier est. Vaga enarratio nihil determinans, adhuc minus Anatome, quæ non est facta Thoracis.

11. *Epist.* 45. §. 16. Mulier in acuto morbo pectoris non querebatur de peculiari ad dorsum molestia, ut neque de pungente dolore. In cadavere tamen, præter vitiatos pulmones, pleura utroque in latere

latere roseo rubore ad non parva spatia rubebat. Subrubrum & Pericardium.

Sed ipsa hæc mulier nunquam erat conquesta de tremore cordis, nunquam de animi defectibus. Nihilominus ipsi erat Pericardium hoc amplum, sero quasi purulento distentum, in substantia increffatum, eductaque contenta materie luridum, quemadmodum quoque universa cordis, vasorumque majorum, & auricularum superficies erat, a crassa polyposa compacta, iisdemque accreta materie.

Cum proinde hæc mulier cordis palpitationibus, animique caruerit defectibus, quos pati debuisset, non miramur nec laterum conquestam esse dolorem. Peculiare illud hic obtinuit, supra memoratum, explicatu difficile, quo licuit causas adesse symptomatum, ipsa tamen deesse aliquando symptomata. Nihil ergo hoc argumentum urget.

12. *Epist.* 48. §. 32. Thoracis inflammatione Meretrix periit; cujus non est examinatum pectus. Adeoque hæc observatio ad quæstionem non facit quidquam.

13. Recensui hucusque eos casus, quorum per anacephalæosin *Morgagni* meminit. §. 1. *Epist.* 20. quæ nobis commentanda est: priusquam vero id aggredior, necesse est eos recenseam per universum opus dispersos, quorum auctor in hac §. 1. *Epistola* 20. ipse non meminerit; ut toto in opere nihil, quod ad rem facere possit, maneat intactum.

*Epist.* 7. §. 11. Figulo vehemens est dolor sinistri lateris, die septimo moritur. Sinister pulmo præ inflammatione jam suppurari inchoat. Pleuræ adhæret multis membranaceis vinculis. Pleura superius crassa, inferius crassiuscula, & rubicundior. Pericardii facies exterior, sinistra tantum, a vasculis minimis, sanguine turgidulis, rubebat. Hic omnia ad-

adsunt, quæ in schola Boerhavia ad Pleuroperi-  
pneumoniam requiruntur.

14. *Epist.* 52. §. 15. Pleuritis ad imam sinistram  
Thoracis partem gravissima fuit. In cadavere solum  
cranium examinarunt. Ergo ut supra ad N<sup>o</sup>. 12.

15. *Ibid.* §. 13. Dolor pungens ad lævam ma-  
millam. Sinister pulmo inferiore lobo inflammatus;  
sinistraque pleura. Demonstratio ut N<sup>o</sup>. 13. supe-  
rioris.

16. *Epist.* 9. §. 12. Nulla doloris laterum mentio-  
ne facta, febricitans coquus moritur ad 12. diem  
epilepticus. In cadavere inflammata pleura:

Ad historiam hanc non est quod multum hæreamus.  
Cl. Auctor nec morbum ipsum se multum vidisse,  
nec dissectioni, quæ modo a Medicinæ studioso facta  
est, interfuisse se fatetur. Ast cum pleura inflam-  
mata esset, legitime supponam hominem latere do-  
luisse.

17. *Epist.* 22. §. 16. Virgo utroque quidem latere  
doluerat, sed sinistro potissimum. Pleura sinistra  
inflammata, sinisterque pulmo. Pulmo dexter su-  
perius durus pleuram irritaverat nondum inflamma-  
torie.

18. *Epist.* 45. §. 23. Pulmo inflammatus ac pessi-  
me affectus, sine ullis ejus in morbo acuto signis aut  
dolore. Qui ita urgent ideo non esse sensibilem  
pleuram, quod sine prægresso dolore inventa sit in-  
flamata; coguntur hic suam assumptam pulmonis  
sensibilitatem dimittere. Quid clarius demonstrat  
Peripneumoniam exquisitam doloris expertem esse;  
ideoque in ejus definitione doloris non fieri debere  
mentionem?

Nunc ad *Epist.* 20. & 21. examinandas, quibus  
*Tyffotus* Pleuræ insensibilitatem, ac sensibilitatem  
Pulmonis, probare annisus est, nos accingamus.

*Epist.* 20. meras *Valsalva* continet observationes:

E

qua

quarum *prima* hæc est §. 2. Moritur peripneumonius, sine dolore. In thorace dexter pulmo inflammatus, cum Pleura illæsa. Hic quæretur a me cur Pleura non doluerit, quæ juxta explicationes priorres meas a duriore pulmone laceffita dolere debuiffet? Quæro viciffim ego, cur pulmo, adeo fenfibilis hoc tempore habitus, non doluerit? dolere enim debuiffet. Si casus utrique litigantium partium inexplicabilis, neutri favorem, aut præjudicium facit. Ego qui fenfibiles partes non raro non fenfire demonffravi, facile hic pleuræ explico indolentiam.

2. §. 3. Dolor in latere dextro. „ Dexter pul-  
 „ monis fuperior lobus, & proximi lobi pars fupe-  
 „ rior, qua uterque dorfum fpectabat, tumore  
 „ turgebant inflammato, & præduro, arcteque per  
 „ membraneos nexus pleuræ adhærebant: hæc ta-  
 „ men nullam inflammationis notam habebat.”  
 Quæro hic ab iis, qui omnem pleuriticum dolorem Pulmonibus inflammatis tribuunt, cur pulmone ad dorfum inflammato homo non ad dorfum, ubi inflammatio, fed ad latus, ubi fanus pulmo, doluerit? Ergo inflammatus pulmo non dolet. Cur igitur homo doluerit in latere ubi nec pulmo durus, nec pleura læsa? Refponffio forte in propatulo efferet, fi mufculos intercofftales examinaffet *Valsalva*.

3. §. 5. Dolor gravans finiftri thoracis. Tumidus, ac durus Pulmo, finiftram hanc partem totam explebat, Pulmo valde tumidus compressit pleuram, quæ inde non *punctorie* non *inflammatorie*, fed *gravative* doluit: unde nec inflammata apparuit. Si quis tamen velit acutum ac pungentem dolorem adfuiffe, in mufculis intercofftalibus fedem quærat.

4. §. 7. Dolor in Thoracis finiftra parte. In finiftro cavo ferum albidum, tum pulmo a posteriore parte inflammatus. Pleuram *Valsalva* non defcripfit. An quod neglexerit? An quod bona efferet?

Sup-

Supponamus fuisse bonam, & ex toto casu concludamus 1<sup>mo</sup>. pulmonem insensilem esse, qua enim parte inflammabatur, non dolebat. 2<sup>do</sup>. Serum acre effusum non quidem inflammando, sed irritando creasse pleuræ dolorem.

5. §. 9. Dolor primo gravans in latere dextro, quarto die pungens, quinto mors. Pulmo dexter immanem inflammationem ac duritiem, & sub his inchoatum jam abscessum, ostendit. Insinuat Cl. *Morgagni* in hac anatome describunda *Valsalvæ* negligentiam. Nihil enim, quod requirebatur, de tota Pleura. Si inflammata fuit, utique causa intellecta doloris est: sin minus; expectemus musculorum intercostalium examen.

6. §. 11. Post dolorem præsertim circa sternum, in febre continua, mors die nono. Pulmo sinister inseparabiliter cum tota pleura connatus. Dexter concretus cum toto mediastino, itemque cum pleura superiores costas vestiente; pus saniosum e pulmone effluxit, dum vi a superioribus costis avelleretur. Antiquior forte cohæsiō, quæ demum, pulmone præ inflammatione, & suppuratione tumido, ac duro, causa doloris fuit. Sed quid sententia *Morgagni* præstantius? „Hic illud juvat attendere, inquit, cum dolor esset præsertim circa sternum, vitiatum pulmonem toti mediastino arcte adhæsisse, quod videlicet ad sternum alligatur. At alligatur, inquis, etiam ad Thoracis vertebrae, circa quas non memoratur dolor. Verum hoc est: sed verum id quoque, in violenta respiratione, qua uti ea virgo cogebatur, sternum moveri, non vertebrae; itaque illas magis affici mediastini partes, quæ ad sternum sunt alligatæ.

Peto humaniter ab iis, qui hæc *Morgagni* præclaras Epistolas in suas partes trahunt, num manifesto iis oppositum non sit, mediastinum, pleuræ pro-



ductionem, sensibilem declarando? si dubitent adhuc, sequantur eum hoc loco, tres *Sepulcreti* observationes sic explicantem, ut mediastino, ac Pericardio sensibilitatem non neget.

7. §. 13. Dolor in dextra Thoracis parte, atque etiam in medio sterni. Supinus cubat. Erecta cervice spirare cogitur. Die 7. mors. „ Pulmo dexter in superiore parte tota induruerat; & nonnihil „ sterno, arctius autem mediastino, adhærebat. Sinister a tergo infectus erat colore atro.”

Si dolor a pulmone inflammato, in sinistro Thorace debuit violentior fuisse, cum sæva inflammatio jam in sphacelum tenderet. Atqui non doluit latus sinistrum. Ergo pulmo non est sensibilis.

Cur homo doluit latere dextro, & ad sternum medium? quia pulmo sua duritie pleuram fricabat, & adhæsione ad sternum ac mediastinum, has distrahebat partes.

8. §. 15. Infantis quatuordecim dierum vera peripneumonia nihil ad negotium nostrum facit: De pleuritide enim, aut dolore, hic nulla quæstio.

9. §. 16. Virgini dolor in sinistra primum, hinc in dextra Thoracis parte. „ Pulmo dexter nonnihil „ inflammatus, a tergo præfertim. Sinister autem, qui undique pleuræ, costas, & diaphragma „ convestienti, adhærebat arctius, ut eximi sine „ laceratione non posset, multum rubebat.” Principio pulmo inflammatus dexter solus, pressit ac fricuit pleuram dextram; inflammatus dein sinister, non modo pleuram compressit, sed suas cum ea co-hæsiones distraxit.

Iterum in illos, qui egregium *Morgagnum* suis a partibus stare toties gloriantur, noto hunc Autorem, dum in hanc *Valsalvæ* historiam commentatur, manifesto agnoscere, pleuræ sensibilitatem, affirmando, & istam virginem, & virum priorem, in dextrum la-

tus incumbere non potuisse, eo quod pulmo sinister ad pleuram alligatus, ac ponderosus, inclinato in dextrum latus corpore, pleuram distraheret, molestiamque crearet. Sic & §. 38. exponens cur pleura, licet inflammata inventa non fuerit, doluerit tamen, rem sic exponit. „Nonne ita rem potero declarare, ut pleuram, quamvis haud inflammata, „distrahi intelligas, quoties distentus jam, sed non „omnino, ab inflammatione pulmo, inspirato aëre „magis distenditur, & hoc ipso omnia suæ superficiæ puncta aliud ab alio dimovere, & quod consequitur, annexam pleuram quasi divellere conatur?“

10. §. 17. Adest Juveni dolor obtusus in lævo Thorace. Die 17. mors. „Thorace aperto, illæsa pleura inventa est, pulmonesque ab hac omnino soluti. Sed erat sinister ubique inflammatus si partem superiorem excipias. Obtusus fuit, non pleuriticus dolor, excitatus a frictu in inspiratione turgentis pulmonis: ideoque necdum inflammata apparuit pleura.

11. §. 20. Sacerdoti principio dolor est dextræ Thoracis partis, deinde sinistrae. Non notavit *Val-salva*, utrum dolor dextræ partis abiverit, superveniente illo sinistrae, an vero cum eodem extiterit? Quicquid fuerit rogo eos, qui omnem pleuriticum dolorem pulmoni tribuunt, cur non notetur hunc Reverendum virum in dorso tantummodo doluisse, in quo solo ambo inflammati pulmones? Dico iterum inde manifestum fieri, non dolere pulmones. Cur ergo doluit æger utraque in parte? causa non invenitur, nisi vel a turgidis pulmonibus latera fricantibus, vel ab inflammatione Musculorum intercostalium.

12. §. 22. „Senex dolere deprehenditur in dextra Thoracis parte, febricitat, tussit, expuit: faci-

„ lius decumbit in dorsum. Sputi copia major fit.  
 „ Sed *ob septam die 10. venam supprimitur.* Itaque  
 „ undecimo moritur. Pulmo sinister sanus, quam-  
 „ vis undique pleuræ adhærens. Dexter contra,  
 „ quamvis a pleura solutus, dorsum versus summo-  
 „ pere inflammatus deprehenditur.”

De pleura nulla iterum mentio. Sanamne benigne interpretabimur? Sit! Si dolor Thoracis fuit ver-  
 fus dorsum, non in dorso, ut pulmo non in dorso,  
 sed versus dorsum inflammatus erat, frictu hic pleu-  
 ram læsit, molestavit, dolore affecit; si non ibi la-  
 tus doluit, ubi inflammatio pulmonis, ab inflamma-  
 tione Musculorum intercostalium intelligendus est  
 dolor, insensibilisque pulmo inflammatus statuen-  
 dus.

13. §. 24. „ Vir — cum Thoracis dolore, &  
 „ difficili respiratione correptus esset, initio quidem  
 „ facilius in latus cubabat dextrum, deinde in fini-  
 „ strum; in dorsum nullo modo poterat. — Pul-  
 „ mones ambo & adhærebant pleuræ, sic tamen ut  
 „ sine laceratione separari possent, & dorsum ver-  
 „ sus inflammati erant & multum duri.

Deest quoque determinatæ, quæ in Thorace do-  
 luerit, plagæ mentio, deest & ea status pleuræ.  
 Ergo supponendum est in Thorace doluisse, quâ  
 parte ambo pulmones præ inflammatione duri, pleu-  
 ram terebant, & comprimebant. Sin minus, mus-  
 culi intercostales inflammati fuerunt.

14. §. 26. Vehemens Peripneumonia in cachecti-  
 co, nulla mentione facta doloris, exquisitam pul-  
 monis inflammationem notat; definitio, ut a scholis  
 datur, Peripneumonix, egregie iterum contra no-  
 vum systema roboratur.

15. §. 28. A casu, & allisione dorsi in humum,  
 ac dein valida insipientis adversarii compressione in-  
 pectus facta, Thoracis dolor natus, nihil hic expli-  
 cat.

cat. De simili enim morbo quæstio non est. Si pleura læsa non fuit, certo muscoli Thoracis læsi fuerunt: pulmo inflammatus erat, ut in fine acutorum solet; vel a Thorace contuso, ad bene respirandum inepto, & dolor nasci, & epigenomena, vel morientibus solita, peripneumonia, potest.

16. §. 30. Clericus post multos chronicos morbos acuto corripitur, & die 7. moritur; dolores non thoracis, sed hypochondriorum semper testatus. Utrumlibet in latus decubuerat. Pulmones a Pleura soluti, dexter tamen inflammatione durus. Copiosa aqua in utraque Thoracis camera & in pericardio. Lien quadruplo major. Hepatis inflammationem mentitus fuerat morbus. „ Cadaveris sectio, „ scribit ingenuus *Valsalva*, detexit errorem.”

Historia neque hæc ad quæstionem pertinet. Hydrops thoracis, & Pericardii deprimendo diaphragma, & viscera hypochondriorum, dolorem excitavit, a scopo quæstionis alienum. Pulmo *επιγενόμενός* inflammatus.

17. §. 32. Ut prior, a scopo aliena. Ardor & irritatio in sinistra Thoracis parte, a longo antea tempore, priusquam vita peripneumonice, solito letalium morborum more, finiretur. Mors proprie ab Hydrope thoracis utriusque.

18. §. 33. Seni gravans est dextri lateris dolor. In dextrum jacere tantummodo potest. Die 3. moritur. Pectus dextrum repletum sero, & pulmo inflammatione durus. Versus scapulas pleuræ per membranulas cohærens. Dolor hic gravans fuit, non pleuriticus, sed a pulmone pleuram, cui necebatur, distrahente, & feri seu pressione, seu acrimonia, oriundus. In sinistram senex incumbens anxietatem majorem, doloremque patiebatur: hunc, quod pleuram fortius distraheret; illam, quod & copiosum serum, & gravis pulmo, qui non nisi ad

scapulas cum pleura necēbatur, in mediastinum, in pericardium, inque sanum incumberet Pulmonem. Huc non facit.

19. §. 35. Pungens dolor læva Thoracis parte. Die 16. mors. Pulmo sinister undique vicinis nexus partibus, inflammatus, ac superius jam suppuratus. Hydrops incrassati pericardii.

Si Pleura illæsa inventa est, quod non scribitur, dolor natus est vel a distracta pleura, vel ab inflammatione musculorum intercostalium.

20. §. 36. „Juvenis dolore corripitur Thoracis  
 „ — ad diem 16. obiit. In sinistra cavea limpi-  
 „ da stagnabat aqua, in qua sanus, & solutus un-  
 „ dique erat pulmo. Induratus vero, proximisque  
 „ partibus, & præsertim versus scapulam, valide  
 „ annexus, qui in dextra; ubi erat vaccini feri si-  
 „ milis — — In pericardio omnino similis humor  
 „ — ut ingens idem occuparet Thoracis spatium.”

Nulla mentio pleuræ; nulla dolentis loci determinatio. An quod Thorace doluerit universo? utique fat ad id causarum habuit. Iterum nihil ad rem nostram.

21. §. 39. Cum pungente sinistri lateris dolore vir periit die 7. „ In Thoracis sinistro cavo aqua  
 „ erat similis feri vaccini; pulmo autem prædurus  
 „ ad mediastinum & pleuram costas accingentem  
 „ valide adhærebat. Eodemque pacto pulmo dex-  
 „ ter mediastino & pleuræ, qua Diaphragma, &  
 „ præsertim qua antèrius summas costas convestit,  
 „ alligabatur. Ad hunc ultimum locum latebat in  
 „ pulmone ulcus cancriforme, sedes fortasse morbi  
 „ inveterati.” Diu enim senex hic catarrhalem ma-  
 „ teriem expuisse legitur.

Materies hæc catarrhalis non ex cancroso ulcere; peior enim tunc prodiisset; sed ex pulmone, ulcere hoc molesto, & in actione sua impedito, orta esse

vide

videtur. Doluit homo in hoc acuto ac letali morbo in sinistro latere, eo quod sinister pulmo inflammatione turgens, ac ponderosus, & prædurus, vitiato suo motu pleuram, cui necēbatur, distraheret. A quibus adhæſionibus pleura altero in latere non doluit, quod pulmo ejus inflammatus non eſſet.

Aſt inquires, etiam ab ulcere cancroſo dolere debuit latere hoc, quum ab ichore cancroſo pulmonis pleura ſenſibilis fœdaretur.

Minime: nam textus dicit ulcus cancroſum in pulmone *latuiſſe*. Occluſum ergo pulmonis ulcus pleuram lædere non potuit: cum vero nec ipſe pulmo, in quo latebat, doluerit inde, novo argumento eſt indolentem eſſe pulmonem.

Dudum autem ſenſi opponi mihi poſſe, quod pulmo exactiſſime Thoracem explens, & pleuræ undique contiguus, distrahere, quæcum concrevit, pleuram; laceſſireque eandem, cui immediate accumbit, nullo modo poſſit.

Reſp. 1°. Data ac conceſſa hæc Thoracis perfectæ a pulmone plenitudine, negari tamen non poteſt, quin pulmo inflammatus, ac turgidus, & durus, concutiente validæ tuſſis motu, violente agitetur, convellatur, ſicque vel annexam pleuram distrahat, vel non annexam fricet, terat, prematque.

Reſp. 2°. Opinio hæc omnimodæ repletionis per pulmonem Thoracis, nondum extra omnem controverſiam eſt. Equidem ipſemet *Tom. I. Rat. Med. pag. 107.* hanc, ut vulgatiorem, amplexus, ſcripſi; & egregius *Haller in Elem. Phyſiol. Tom. II.* multis eam firmavit argumentis; haud vero ita convincentibus, ut argumentorum oppoſitorum vis enervetur omnis. Profecto non pauca me reddunt ſubinde utramque ſententiam inter fluctuantem. Clariffimi *Hambergeri* de pulmone per mediæſtinum proſpecto experimentum, necdum ſat ſolide refutatum eſt: &

in Clarissimi Viri *Liber-Kühn* dicto *Crucis* experimento, cur demum, si bullas aëreas, per aquam manifestas, ab aëre, pilis animalis adhærente, natas dixeris; Cur, inquam, hæc bullulæ non apparent, quamdiu pleura animalis necdum aperta est? Sed tunc tandem, ubi debita cum cautela, ne pulmonem lædas, pleuram penetraveris?

Etiam quod ex integra pulmonum cum cunctis suis parietibus cohæfione, respiratione interim illæsa, petitur argumentum, quadantenus stringit; haud ita fortiter tamen, ut præsentem litem dirimere posset. Quantumcunque enim idem ego, post alios in cadavere deprehendi; ita mecum alii multi, nocumenta respirandi in vita illorum hominum animadverterunt. Ut tandem evincatur inde id, quod si in nonnullis inculpate gesta videatur hæc cohæfio, eo tamen haud minus cum vitiosa, tum morbosa dici debeat, quam vitiosus, ac morbosus hydrops dicatur sive pectoris, sive Pericardii, quamvis pluries deprehendatur illorum in cadaveribus, qui nullam ejus dedissent in vita suspicionem. Ignoramus adminicula quibus utatur Natura, ad supplenda aliunde, quæ deficere in corpore videntur.

Nunquid & ipse *Morgagni*, in hac de pleno semper thorace quæstione, dubius non fluitat? Ad id credendum inducimur, legentes illum *Epist. 16. §. 5.* sic scribentem: "Casum habes, inquit, in Se-  
 „ pulcreto descriptum, adolescentis, qui se *Willi-*  
 „ *sio* ac *Lowero* curandum tradidit. Is post immo-  
 „ dicas æquitationes, aliasque corporis diuturnas  
 „ exercitationes, cum aliquamdiu in sinistra thora-  
 „ cis parte eum sensum habuisset, qui esse sine in-  
 „ terna compressione non poterat, ibi tandem sensit  
 „ disrumpi sibi vas quoddam; indeque per semiho-  
 „ ræ spatium in regione ista humoris, veluti ab  
 „ alto in pectoris fundum cadentis, stillicidium non

„ tan-

„ tantum ab eo percipi , sed etiam ab adstantibus  
 „ audiri potuit ; res non ita facilis explicatu iis , qui  
 „ inter pulmonis , & thoracis parietes negant spatii  
 „ quidquam intercedere , vera tamen , ut postmo-  
 „ dum comprobavit humoris , in eo latere congesti ,  
 „ cum fluctuatio in agitatione corporis ab ipso , ab  
 „ aliisque *evidentissime* percepta , tum eductio per  
 „ immissam a Chirurgo fistulam primum , semper  
 „ autem postea , per foramen a natura referatum ,  
 „ & ab arte servatum .

22. §. 41. Mulierem 60. ann.prehendit pungens  
 dolor , in dextra thoracis parte , ut in hanc cubare  
 non possit. Remittit postea dolor , ut in dextrum  
 decumbat facile. ” Uterque pulmo adhærens pleu-  
 „ ræ invenitur , sed dexter arctius. Hic totus , &  
 „ superiore præsertim parte , induruerat : in qua ab-  
 „ scessus erat , quo inciso , multum feri effluxit fu-  
 „ sci coloris. Hoc ipso colore proxima quoque  
 „ pulmonis substantia infecta erat , & sphacelo quo-  
 „ dammodo correpta. Sinister pulmo non ut dex-  
 „ ter ex uno , sed pluribus ex lobis constans , qua  
 „ dorsum spectabat , leviter inflammatus , totaque  
 „ extima superficie reliqua nigris hic illic maculis  
 „ erat distinctus. In pericardio multa aqua.

De pleura mentio non est facta , num inter adhæ-  
 siones inflammata esset. Credo non fuisse. Ex Hi-  
 storia enim liquet inflammationem pleuriticam meta-  
 statice in peripneumoniam transivisse. In horum  
 pleuriticorum cadaveribus , non est quod pleuram ex-  
 pectemus inflammata. Rogabis an juxta explica-  
 tiones supra datas pleura non debuisset dupliciter do-  
 lere ; tum ob adhæsiones cum pulmone , tum quia  
 etiam citra adhæsiones dexter pulmo graviter , fini-  
 ster ad dorsum leviter inflammatus , subdurus saltem  
 tumidus , fricare illam , ac molestare debuisset ?

Est profecto nonnulla hoc explicandi difficultas ;



verum qui pulmonem unice sensibilem in Pleuritide, ac Peripneumonia statuunt, simili difficultate laborabunt explicaturi, cur mulier hæc ad dorsum dextri lateris non doluerit, saltem leviter, a leviter inflammato pulmone?

23. §. 43. Dolor pungens dextri lateris. Non nisi in latus affectum cubare potest virgo, ad finem vero in sinistrum. Nona die mors convulsiva. Pulmo dexter pleuræ arcte adhærens inventus est, totaque ejus substantia inflammatione magna affecta, & ulcere insuper, qua pleuram spectabat certo in loco, inter quod ulcus & pleuram serosa erat materies.

Casum exponam verbis ipsius *Cl. Morgagni*, ut quam sensibilem pleuram crediderit ipse intelligas:  
 „ Huic Virgini, inquit, pungens dolor ruitior videtur fuisse, quam mulieri, cujus novissime §. 41. exposui historiam. Virgo enim, quod mulier non poterat, in affectum cubabat latus; quamquam & in alterum tandem jacuit, *postquam serosa ulceris materia laxavit pleuræ fibras, ut distractionem ferret ab appenso pulmone.*

24. §. 45. Viro dolor ad mamillam sinistram, notasque costas fuit; in neutrum latus decumbere potest. Die 5. moritur. In sinistro pectore pulmo valde induruerat, ad subviridem colorem vergens, nigrisque distinctus maculis: cum secaretur, serosa, ac putrida colluvies, cum misto sanguine, erumpebat. A duro pulmone ac turgido, pleuram premente, & in tussi fricante, dolor natus. *Cl. Morgagni* expositurus cur hic neutrum potuerit in latus cubare, suspicatur a *Valsalva* in Historia omissam esse pulmonum ad pleuram adhæSIONEM, qua posita semper alteruter pulmo in adversum latus decubitu pleuram distraxit. De maculis nigris pulmonum non loquor; sæpius occurrunt. Videntur sub mortem nasci. Sic

do-

docui semper publice. Idem confirmantem in sequenti Epistola *Morgagnum* video.

25. §. 47. „ Juvenis - - - pungente dolore corri-  
 „ pitur in dextra Thoracis parte, cum febre, &  
 „ tussi. Parum expuit. Circa 8. diem accedit deli-  
 „ rium, noctu præsertim. Dolor abit, sed respira-  
 „ tionis difficultas semper gravior fit. Facilis est  
 „ decubitus in utrumlibet latus. Die tandem 10. o-  
 „ biit. Pulmones induruerant toti. Ambo erant  
 „ dorsum versus ad pleuram alligati; sinister etiam  
 „ a latere. Præterea cum substantia quædam alba,  
 „ quasi membranacea, universæ pleuræ, & pul-  
 „ monibus imposita esset, quasi reticularis instar  
 „ corporis laxi & mollis; per hanc tamen nonnullis  
 „ in locis Pleura, & Pulmones inter se erant firmi-  
 „ ter colligata. In utroque Thoracis cavo, sed ma-  
 „ gis in dextro, multus erat humor colore similis  
 „ feri vaccini. - - - Pericardium sero turgebat.

*Cl. Morgagni* exponit pungentem dextræ Thoracis partis dolorem a pleuræ sensibilitate, distractæ forte fortioribus pulmonis alligationibus ante delirium, quam erant in latere sinistro, & a feri copia majore. Serum certe dolorem augere potuit cum acredine sua, tum mole, qua rigidum jam pulmonem adhuc magis in suo motu turbavit: turbatus ita in motu ille, & atterere, & distrahere Pleuram debuit.

Sed urgebis necessitatem doloris & in altera cavea, cum ibidem eadem existerent causæ, quæ in dextra dolorem, *Morgagno* explicante, creaverint; ac proinde explicationis vanitatem, cum sinistra pleura ab iisdemmet ipsis non doluerit causis.

Verum an is, qui ita me urget, non attendat quanto magis urgeat seipsum? Si non pleura, sed pulmo sensibilis est; si dextrum latus ab inflammato pulmone dolet; cur itidem a pulmone sinistro inflammato non doluerit juvenis latere sinistro? Viden' difficul-

tatem eandem? Nonne eodem jure, quo ille pleuram, si inflammata, aut lacerata non dolet, insensibilem credit, ego insensibilem statuam pulmonem? Expediam tamen me, non ille, agnoscendo, per experimenta antea enarrata, pleuram, omnesque partes sensibiles, quandam insensibilitatem adversus causas dolorificas aliquando præ se ferre.

26. §. 49. " Mulier 60. annorum febre prehendi-  
 ,, tur vehementi, sicca tussi, & pungente sinistri la-  
 ,, teris dolore; sic tamen, ut si in hoc cubet, non  
 ,, multum doleat. A sanguinis missione adeo remit-  
 ,, tit dolor, ut jam possit in quamcunque partem  
 ,, decumbere. Febris duntaxat & fitis urgent. Cras-  
 ,, sa aliquando expuit. Gravior fit respiratio. Tan-  
 ,, dem 13. die moritur.

,, Pulmo sinister (dexter, ut bene conjecturat  
 ,, *Morgagni*) omnino solutus a pleura, quæ prorsus  
 ,, illæsa erat: subalbidus; nigris distinctus punctis,  
 ,, carne durior, nonnulla ostendit tubercula sanie  
 ,, scatentia. Pulmo *sinister* superius quidem pleuræ  
 ,, per se adhærebat; sed longe minus erat vitiatus,  
 ,, quippe nigris tantummodo conspersus maculis, &  
 ,, jugulum versus durior parvum abscessum conti-  
 ,, nebat.

Iterum cum celeberrimo *Morgagno* dolorem pun-  
 gentem sinistri pectoris tribuimus pleuræ, alligatæ  
 illi pulmonis parti, quæ in eo dura ac turgida, erat.

Sed cur a causa doloris pleuræ longe graviore non  
 doluit pleura, in latere dextro? ob eandem causam,  
 qua pulmo, aliis ita sensibilis, etiam hic non doluit.  
 Utrinque enigma, nisi solutionem in fine proxime  
 præcedentis 25. casus invenias. Sic & intelliges, cur  
 perseverante causa doloris, auctoque morbo funesto,  
 siluerit dolor.

27. §. 51. Hic & pleura inflammata cum pulmo-  
 ne. Ergo nulla quæstio.

28. §. 53. Uti etiam hæc historia.  
 29. §. 55. Hæc adhuc notabiliorem inflammatio-  
 nem pleuræ habuit.  
 30. §. 56. Notabilis inflammatio pleuræ denuo  
 cum ea pulmonis.  
 31. §. 59. Mulieri 64. ann. dextri lateris fit do-  
 lor, ut difficulter in illud incumbat, nec id tangat  
 sine dolore. Frequens respiratio, inanis tussis, ce-  
 lerrimus, frequens, parvus, debilis pulsus. Die 7.  
 circa caput sudat. Deficiens viribus circa nonum  
 periit.

„ Pulmo in cavo dextro valde turgidus, ut hoc  
 „ torum impleret, leviter adhærens ad pleuram ope  
 „ cujusdam quasi membranæ, inter illam & pleuram  
 „ interjectæ.

Pseudomembranam hanc non moror, ut quæ pro-  
 pe mortem a sanguine phlogistico transsudante nasci-  
 tur, ut pluries innui. Non videtur vera pleuritis  
 fuisse hic morbus, nec vera pleuroperipneumonia.  
 Haud enim solet verus dolor pleuriticus externo at-  
 tactu exacerbari, sed spurius integumentorum, a  
 Rheumatica v. g. materia; quare etiam *Hippocrates*  
 dolores laterum, a dolore pleurítico, solícite distin-  
 xit: dantur exceptiones tamen; hinc addo aliud:  
 quod nempe nec pleuriticorum, nec peripneumoni-  
 corum, omnibus fatentibus, fit, qui hic describi-  
 tur, pulsus. Ita ut videatur a morbo antiquo mors  
 demum pulmone obruto contigisse.

32. §. 61. Post dolorem dextri potissimum lateris,  
 die 15. mors. „ Cum dexter pulmo a pleura, cui  
 „ adhærebat, separaretur, multum purulentæ ma-  
 „ teriæ erupit, scilicet ex abscessu in pulmonari sub-  
 „ stantia, circa quam magna erat inflammatio, pleu-  
 „ ra tamen illæsa. Sinister pulmo erat sanus. „ A  
 distractione pleuræ dolor non inflammatorius natus,  
 ut pluries supra.

33. §. 63. Dolor duorum mensium interni thoracis ad pleuritidem non pertinet.

Finitis Valsalvianis observatis, cum Ep. 21. incipiunt Morgagnianæ. Igitur Epist. 21. eodem modo prosequamur.

1. §. 2. } Historiæ hæ tres pulmonis inflamma-  
2. §. 6. } tiones habent sine dolore. Si quis ro-  
3. §. 9. } get cur hic fricta, tritaque pleura, non  
doluert, illi similem proponam, ut supra, quæstio-  
nem, de suo sensibili pulmone. Et addam quæ ad  
finem 25. Historiæ Valsalvianæ. Præterire tamen  
nequeo quod in casu hoc tertio, pleura admodum laxa  
inventa, addidit *Morgagni* §. 10. "Pleuram inquit,  
quæ adhærentes pulmones facillime sequeretur, si  
laxam fuisse agnoscas; possis inde, ut opinor, asse-  
qui, cur pondus inflammati lobi non sentiret.

4. §. 11. Senex levi adeo catarrho se affici sibi videbatur, ut ne Medicum quidem consulere, imo ut exire vellet. Clam eo vocatus *Valsalva* vicinam adstantibus, ob desperatam peripneumoniam, mortem prædicit, quæ & intra 12. horas contigit. Ille autem, & *Morgagni*, invenerunt lobum superiorem pulmonis dextri tumidum, durum, sanguine infarctum. Quo etiam insidioso morbo clarum egregiis laboribus suis *Vallisnerium*, septuagenarium, perentem vidit *Morgagni*; cujus vero sectum cadaver non fuit.

An hæc illa peripneumonia notha? qua in describenda, ideo inter sese *Sydenhamus* & *Boerhaavius* in nonnullis discrepant, quod ex peculiari epidemia eam descripserint singuli? Cum tamen lobus superior dextri pulmonis præ inflammatione durus, infarctus, ac tumidus esset, vide iterum exemplum indolentiæ pleuræ, aut si mavis, pulmonis.

5. §. 15. Mors plane senilis, ad pleuritidem, & peripneumoniam non pertinens. Dexter inferior lo-  
bus,

bus, præ inflammatione durus sub mortem factus est, ut in multis admodum morbis fieri supra demonstratum est; sin minus, denuo & pleuræ & pulmonis indolentiæ exemplum præbet.

6. §. 17. Senem simul febris, & pungens dolor corripuerat, ad anteriorem partem lateris dextri. Cubabat in dorsum. Post dies aliquot curationis eo devenerat, ut jam plenius cibaretur, & purgans ad morbi reliquias expellendas sumsisset. Cum dein multum comedisset, Nocte quadam proxima febris, & dolor illius ejusdem partis redierunt. Pulsus erant duri, frequentes, magni, vibrati, ad diem usque ultimum, atque adeo ad paucas ante obitum horas.

„ Pulmonis dextri superior lobus magnus durus-  
 „ que se obtulit. Quem cum secarem, substantia  
 „ factum vidimus hepaticæ similem; pus autem,  
 „ certe puris haud absimilem materiem, simul cum  
 „ spumoso humore effluere. In sinistro thoracis ca-  
 „ vo, aqua ex flavo viridis, mediocri copia: Pulmo  
 „ qua diaphragma spectabat, itemque ad superius  
 „ latus, ibique arctius pleuræ adhærebat, flava  
 „ quadam tenuique intercedente quasi membranula.  
 „ Pleura tamen nusquam in toto hoc thorace appa-  
 „ ruit læsa. Sed ad pulmonem sinistrum ut redeam,  
 „ lobus ejus inferior ater, posterius & durus, ex  
 „ eadem ibi fuit substantia, quæ a dextris conspecta  
 „ est, nec pure caruit.

Dolor dextri lateris a ponderoso pulmone, premente pleuram. Non ita res habet, inquires; nam in sinistro latere a pulmone similiter affecto etiam pleura dolere debuisset. Non doluit. Itane? Ergo pulmo tuus insensibilis est; præ inflammatione enim dolere debuisset, & non doluit tamen. Itaque in dextro pectore res se, ut sæpe solet, habuit; in sinistro

nistro pars doloris capax iterum non doluit; tibi pulmo, mihi pleura.

7. §. 19. Lanius 78. ann. qui alias sputo sanguineo laboraverat, a quadriduo infra sinistram mamillam, internum, eumque pungentem dolorem habet. Pulsus omni modo mali: Tussis crebra latratui similis: sputa crassa ac *polyposa*: difficilis respiratio: decubitus in dorsum duntaxat: post venæ sectionem in sputis sanguis. Die 8. periit.

Pulmo dexter leviter cohæsit, in eoque antiqui vestigia morbi. " Sinistri vero pulmonis superior lobus nihil habuit vitii, nimio duntaxat seroso humore scatebat. At inferior gravis, rubens, durus ut substantiæ hepaticæ. Hic alicubi adhærebat pleuræ. --- Pleura thoracis parietes, ipsaque adeo diaphragma convestiens, raro spectaculo non solum cartilaginea duritie erat, aut ossea, sed ex magnis passim, nec tenuibus laminis, revera osseis, compingebatur. --- Quæ omnia, & si in dextera magis quam læva thoracis cavea spectabantur; tamen in hac quoque multis in locis pleura ad descriptam constitutionem accedebat, in quibusdam vero jam erat affecuta; in nullis vero erat subrubens, nedum inflammata.

Dolor infra sinistram mamillam a lobo inferiore pulmonis sinistri duro, hepatis instar, tum atterente pleuram sua duritie, tum adhæSIONIBUS distrahente eandem. Legitur pleura non rubuisse, nec necesse erat; constitit enim supra haud omnem dolorem inflammatorium esse. Notavimus in historia anatomica in latere hoc pleuram naturalem, non nisi *in multis locis* ad osseam constitutionem accedentem, adeoque dolere potuisse; quamquam eadem, jam tota si in osseam mutata substantiam fuisset, ob id insensibilem fuisse, haud facile concederem; cum & certo ossa doleant. Cui tamen hæc quæstionis solutio infir-

firmior apparet, firmiorem quærat in inflammatis musculis intercostalibus, quorum examen hic desideratur.

Pleuræ jam ossæ portionem in *Cap. I. Casu 3.* vidimus, verum olim pleuram dextram pro magna parte in os crassitie plusquam lineæ mutatam demonstravi, quam Vir præstantissimus *Mayer*, *Ptochotrophii Physicus*, in thorace asthmatici, aut potius orthopnœici militis inveniens, ilico ad me deferendam humaniter curavit.

*Polyposa Lanius sputa ejecit. Tom. I. Rat. Med. cap. XVI. pag. 105.* exhibui demonstrationem similitum sputorum hominis Nosocomii nostri, & notabilissimam aliam historiam adjeci.

8. §. 23. Quadragenarium corripuit dolor pungens lateris dextri cum febre & calore magno: supinus jacebat, mente parum constans, soporosus. Ad finem diei quarti obiit.

„ Nihil in pleura, quod præter naturam esset,  
 „ spectavimus, nisi quod propter spinæ sinistrum  
 „ latus tribus quatuorve exacerbaretur tuberculis,  
 „ quorum color albus, durities instar ossis. Ab ea  
 „ parte pulmo ferme sanus, fulvo cæteroquin humore imbutus, quacunque secaremus. Qui vel  
 „ uberius ex pulmone prodibat dextro. Hic vero  
 „ (dexter) & major, & gravior, & durior, ubique  
 „ hepatis substantiam referebat, exceptis quibusdam non exiguis tractibus, in quibus substantia erat albida, & quasi ad corruptionem vergens.”

Cum pleura bona, saltem qua in regione homo doluerat, dolor, qui adfuit, in musculis intercostalibus quærendus est, vel in indurati pulmonis affricu ad pleuram.

Verum cur tribus illis quatuorve tuberculis, ossæ duritie exstantibus in pleura, pulmo non doluerit?



vel inde arguitur indolentem esse pulmonem, vel non replere exacte thoracem, vel saltem partes sensibiles sensu quandoque carere.

9. §. 24. } Responsio eadem, quæ ad proxime  
10. §. 27. } præcedentem casum data, ad hos  
11. §. 29. } tres convenit. Id modo addam,  
quod pulmonum adhæsiões ad pleuram haud ita inculpate ferantur perpetuo, quam nonnulli jactitent: si enim omnes hos recensitos casus revolvamus animo, videmus plures chronicis pectoris morbis vixisse obnoxios; in aliis causam variorum pectoris morborum inde facile explicandam videri; tandem haud paucos inde futuræ, ac tandem letalis Peripneumoniæ, causam proegumenam secum diu tulisse.

13. §. 30. Hydrops cum pectoris utriusque, tum Pericardii Hydrope, corrupto etiam pulmone, ad chronicum morbum referendus est; non ad acutos pectoris morbos inflammatorios, de quibus agitur.

14. §. 32. } Cum quinque hæc historiae pleuram  
15. §. 33. | simul affectam demonstrant, non  
16. §. 34. } est quod in doloris exponenda cau-  
17. §. 35. | sa multus longusque hæream. Ul-  
18. §. 36. } tima musculos intercostales quoque inflammatos exhibet; quale examen utinam non ubique fere desideratum esset!

19. §. 45. Nec arbitror explanatione hanc egerere, in qua pulmo sinister, pleura, ac muscoli intercostales, præ inflammatione fere in gangrænam abierunt.

20. §. 47. Ruptum Aneurysma thoracis ad questionem nihil attinet.

21. §. 49. Neque Hydrops tum pectoris tum ventris sine inflammatione vitam extinguens.

En nunc observata omnia, quæ in toto hoc præclaro opere recensentur; quæque exp. *Tyffot.* in Epist. diffamatoria ad exp. *Hirzelum*, imperfecte admodum,

dum, ac perfunctorie, examinavit. Ex quibus quid concludat ille, partim vidimus, partim videamus.

Primo numerat 35. Pleuritides, quarum 24. *Valsalvam*; 11. *Morgagnum* refert tradidisse. Recensendo non invenit, nisi in sex casibus, inflammatam pleuram; ea tamen cum restrictione, ut ex sex illis duas duntaxat admittat, in quibus pleura inflammata dici debeat. Adducit deinde egregium *Morgagnum*, veluti, num pleuræ illæ inflammatae sedes pleuritici doloris fuerint, dubitantem; imo demum inclinantem eo, ut pulmone, & non pleuræ, pungentem dolorem tribueret.

Ast quantum hic a vero aberraverit! Eximium hoc opus continet Peripneumonicorum, Pleuritico-  
rum, ac Pleuroperipneumonicorum historias 72. quæ in suas divisæ classes sic se habent.

1.	Peripneumoniæ veræ sine dolore sunt	4
2.	— — — notæ sine dolore . . . . .	1
3.	Pleuroperipneumoniæ & Pleuritides illæsa pleura . . . . .	19
4.	— — — — — cum inflammata pleura . . . . .	14
5.	Pulmo canerosus non dolens . . . . .	1
6.	Pleura inflammata sine dolore . . . . .	1
7.	Lateris dolor filens, pergente tamen in mortem morbo . . . . .	3
8.	Pulmo inflammatus citra dolorem, vel non dolens in loco inflammato . . . . .	17
9.	Musculi intercostales inflammati . . . . .	2
10.	Morbi ad quæstionem nihil facientes, ut Hydrops pectoris, Hydrops Pericardii, Aneurysma internum, Chronicus duorum mensium in latere dolor, &c. in quibus Peripneumonia non fuit Morbus primarius, sed more solito prope Mortem aliis morbis superveniens; ut expositum supra . . . . .	14

II. Non examinata vel cadavera, vel saltem eorundem pectora . . . . . 4

80

In hac summa plures quam 72. videntur recenferi; plures vero non sunt, sed quidam casus ad binas classes pertinent, ut v. g. Peripneumonia vera ad 1. & 8. Dolor pleuriticus ad 3. & 4. & ad 9. &c. Hinc octo numero plures historiae dari videntur, quæ tamen numero 72. continentur omnes.

Itaque si præclari viri, *Valsalva*, & *Morgagni*, invenerunt 17. inflammationes pulmonum citra dolorem; unicam vero indolentem pleuram: quomodo *Tyffotus* dolorem pleuriticum veluti pulmone potius, quam pleuræ adscriptum, a binis his gaudeat Autoribus? Si iidem recensuerunt quidem 19. aut pleuritides, aut Pleuroperipneumonias illæsa pleura; sed tamen quoque cum eadem læsa numero 14: cur ille vix duos ab utroque observatos clamitet casus? Tandem, ut reliqua præteream, quæ ex hac recensione proferre possem; quomodo suas in partes clarum virum utrumque trahere potuit, dum toties in ipsorum textu legeret; neque dubiis sane expressionibus; dolores pleuriticos, etiam non inflammatae pleuræ, sed eidem pressæ, distractæve, adscribi oportere?

An exinde clare non liquet incomparabile *Morgagni* opus male lectum, pejus intellectum, pessime in suam sententiam *Tyffoto* esse laudatum; dum, illo unice id negante, quod cum illo negamus & nos, non ab obruto pulmone, in hisce morbis, sed a pleura affecta, hominem mori; hic nihilominus eundem sic proferat scribentem, ac si pleuræ omnem denegaret causam sedemque doloris, unico concederet pulmone? Tentabit forte ex classe inflammatarum pleurarum expungere unam alteramve, ut tentavit antea, eo quod leviter modo ruberent; sed si vicissim ego

ex-

expungere ipsi tentem omnes leviores pulmonis inflammationes, nemo hoc tentamine plus illo amittet. Præterquam quod non attendat multis, quibus nervi delicatuli, a leviori inflammatione graviores dolores oriri, quam aliis, qui nervos habeant hebetiores.

§. V. Et ut demum, quod res est, dicam, est imperfecta admodum illa omnis sententia, quæ in alatis historiis causam doloris in unico pulmone collocet, quamdiu musculorum intercostalium, illorumve saltem involucrorum membranaceorum, desideratur conditio: sunt enim partes in lite principes, a *Boerhaavio*, & *Hallero*, doloris creditæ sedes. Ut vel ob hunc defectum solum manca omnia argumenta, & mutilata sint, non illa *Morgagni*; nam siue causa doloris in pleura, siue in musculis intercostalibus resideat, mors tamen semper pulmonis infarctu continget; sed illa *Tyffoti*, quibus concludit ideo in pulmone esse sedem doloris, quod non raro pleura fuerit visa illæsa.

Interim tristem sed non immeritam, contemplemur novi systematis sortem, qua cæterorum more systematum, præ sua cum inconstantia, tum confusione, in suis incunabulis jam senescat. Et quidni? *opinionum commenta delet dies*. In *Halleriano* systemate pulmo ac pleura insensibilibus partibus annumerantur, idque ob numerosa vivis capta in animalibus experimenta: ideoque doloris pleuritici sedes præcipua in musculis intercostalibus collocatur. Exp. *Tyffot*. dum statuminare hoc idem systema, ac propugnare satagit, ridicula facit omnia, quæ mox laudavi experimenta Ill. *Halleri*; & adversus illa, ac si falsissima forent, unicum pleuritidis statuit in pulmone dolorem; imo contra *Hallerum* pro se veluti pugnantes *Valsalvam* ac *Morgagnum* profert. Quid proinde de numerosis aliis *Halleri* experimentis suspicari non o-

porteat, si ejusmodi eorum propugnator tantam ipsorum partem non suspicetur, sed itatuat, falsa esse? At vero ipse auctor systematis, quam non infirmet, non labefactet, non dehonestet illud, quando in Tomo primo *Elementorum Physiologiæ*, operis quod æternum durare autumabat, animam *Stablianam* de œconomia animali penitus proscribit; & Tomo tertio sic priscae dignitati restituit, ut totius Machinæ respiratoriæ sit Domina, sit unica Moderatrix! Nihilo secius Exp. *Tyffot* non modo systema propugnat, verum in regulas reducit artis, ut v. g. ne quis ultra ambiguus hæreat utrum pars sensibilis, insensibilisve sit, id modo tenendum esse censet, ut quo teneriores animalis sint partes, eo essent sensiliores; eo insensiliores, quo duriores: interea dum mollem pulmonem acutissimo sensu donet; & lapideæ duritiei dentes, sensibilissimos cum ceteris debeat percipere mortalibus.

§. VI. Ad irritabilitatem cordis, quam omnes, sed limitatiorem, admittimus, stabiliendam, egregius *Hallerus* §o. & ultra experimenta partim in frigidis, partim in calidis animalibus a se facta recenset, quibus probare annisus est: „sinistram auriculam, & Cor finis-  
 „strum, ideo citius mori, quod pulmonibus nihil  
 „ultra sanguinis transferentibus, haud amplius a san-  
 „guine irritentur. Deinde sensim ventriculum dex-  
 „trum novissimeque dextram auriculam, quoque quie-  
 „scere, eo quod non acciperent ultra a cavis venis,  
 „quo irritarentur, sanguinem. E contrario vero si  
 „venas cavas, aörtamque ligasset, dein vulnere lato  
 „aperuisset pulmonarem arteriam, tunc Cor fini-  
 „strum, utpote irritatum sanguine, qui ex auricula  
 „in ventriculum, & ex ventriculo in auriculam mo-  
 „veretur, diutius, imo per horas, in mortuo ani-  
 „mali vivere; interea dum Cor dextrum, ejusque  
 „auricula desineret vivere expulso omni sanguine  
 per

„ per pulmonarem apertam arteriam, nec novo per  
 „ ligatas affluente cavas. Oportere autem ventricu-  
 „ lum dextrum integre esse evacuatum, si, ne se  
 „ ultra moveat, velis, tantam enim esse irritabilita-  
 „ tem cordis, ut relictum in eo vel pauculum fan-  
 „ guinis non finat ventriculum quiescere.”

Ad hæc in *Difficultatibus meis* opposueram *Harvæi*,  
*Plempii*, *Riolani*, *Hogelandii*, & *Bartholini* experimen-  
 ta, quæ in cadaveribus cordis thalamos sanguine mul-  
 to repletos demonstraverant, meaque propria, haud  
 sane pauca: quibus omnibus id evincere conabar, ut  
 si verum hoc foret, quod mortuorum animalium cor-  
 dibus ideo motus non cessasset, quia cruoris paucu-  
 lum in ventriculo restitasset, nemini fere mortalium  
 cor a motu cessaret, quandoquidem in denatorum  
 plerisque cordi, ejusque utrique ventriculo, residuus  
 sanguis, ac crebro copiosus, invenitur.

Attamen in sua adversum me *Apologia* vir clarissimus  
 hanc tot Anatomicorum, meamque propriam, expe-  
 rientiam, non admisit. „ Et licebit, inquit, ejus-  
 „ modi rationes objicere experimentis, quæ docent  
 „ cor perfecte expallescere in ranis, in pullo, atque  
 „ adeo perfecte inaniri? si autem evacuatur, potuit,  
 „ puto, evacuari. Sed neque adeo rarum est in ho-  
 „ mine inane reperiri, inque infantibus, matrum  
 „ nefariarum manu occisis, etiam familiare.”

Respondi in *Vindiciis* ad hæc pag. 223 ad 232. ipsis  
*Halleri* verbis, ac sententiis, quas alibi sparsim pro-  
 tulerat, & quæ nunc iterum in hac sua *Apologia* mu-  
 tabat: unde demum Viri doctissimi sortem deplora-  
 bam, eo quod hinc vi veri pressus, vera agnosceret:  
 illinc infauti systematis amore illectus, negaret om-  
 nia, quæ vel ipse prius scripsisset, vel ego ex ipsius-  
 met attuliffem operibus.

Ast vero non respondi ad ultima hæc: „ sed neque  
 „ adeo rarum est in homine inane reperiri, inque in-

„fantibus, matrum nefariarum manu occisis, etiam familiare.” Etsi hoc ultimum ultro largiremur, tamen infantum, vel dum nascuntur, vel mox ab ortu suo occisorum, circulatio non permittit eorum cordium conspectum ad præsentem de adultis, aut saltem perfecte respirantibus, quæstionem adferre. Unde mittimus hæc: quod vero dicat „neque adeo rarum est cor in homine inane reperiri” ad hoc repono 1°. quotquot cadavera non animalium (in his enim sanguinem multum, utroque cordis in thalamo, post perfectam quietem cordis, me invenisse *Rat. med. Parte VIII. Capite ultimo* scripsi, ac demonstravi, similia paulo post prolaturus,) sed quotquot cadavera humana post editas meas *Vindicias* aperui, in illis iterum me constanter sanguinem, eumque sæpe copiosum, in cordis utroque vidisse ventriculo; & ex quo moris mihi fuit cordis inversi ventriculum posteriorem, seu sinistram, prius aperiendi, me illud sæpe æque plenum, nec haud ita raro dextro plenius, reperire.

2°. In magni *Morgagni* opere magno tam ab eodem, quam a *Valsalva*, *Mediadia*, aliisque, centies nonagesies & octies narratur quo pacto cor, in eoque sanguis, humanis in cadaveribus, se haberet. Si demas pauca, in quibus vel utrumque vacuum repertum est, ut v. c. post ingentes hæmorrhagias, vel alterutrum, ut in *Hydrophoba*, &c. videbis saltem centies ac septuagesies cor aut modicum, aut multum, aut plurimum, utroque in ventriculo, sanguinem gessisse; eundemque sive fluidum, sive grumosum, sive polyposum, sive denique ex pluribus, omnibusve horum, aliquid habentem.

Hæc porro si dignaretur *Ill. Haller*, suis cum observatis conferre, videret Primo, sua non convenire cum meis, quæ hujus *operis Parte VIII.* in canibus facta communicavi. Secundo, etsi convenirent cum  
meis.

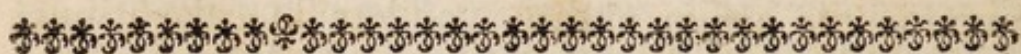
meis, nihil tamen ad Cor humanum facere, si jugis humanis in cadaveribus capta experientia monstraret contrarium. Diceremus potius cum Clariss. *Morgagni Ep.* 12. §. 14. qui, dum objecisset sibi, „At „ *Rhedi*us tamen cerebro Testudinibus excepto, has „ vidit, inquis, diu, & nonnunquam sex ipsos men- „ ses ambulare potuisse” scite respondet. „Ego „ vero de perfectis, ut vocant, animalibus, *atque* „ adeo de Homine, hic verba facio; & tu mihi te- „ studines narras, quas facere motum vel corde „ ablato, non ignoravit *Aristoteles.*” Tertio autem lege constanti humani cordis utrumque thalamum sanguine, ac passim multo, gaudere in cadaveribus; adeoque ejus integrum de Cordis irritabilitate systema corruere.

§. VII. Terminabo hoc caput animi testando lætitiā, quod non temere hoc novum systema amplexus, aut, quod plus est, non in Pathologia exponenda cæce sequutus sim, sed prius sedulo statuerim examinandum esse. Quam subito a tergo secuta fuisset pœnitentia facti! Quid quod ipsi ejusdem conditores sua incomprehensibili inconstantia, ac manifestissima contradictione, coëgissent me canere palinodiam e suggestu? Equidem laudo illos, venerorque, qui ejusmodi nova proferant, quæ quo rigidius examinantur, eo rutilantius fulgeant; qui vero non talia, eos ut desistant hortor. Nova indies prolata, quæ examen non sustineant, pestes sunt in schola medica, tum quod discere, & dediscere temporis irrevocabilis, irreparabilis jactura fit; tum quod systema docere, idque mutare; aliud forsitan ineptius adoptare, rejicereque, docentibus turpe sit, & noxium discipulis. Utinam demum fecunda fingendi ingenia systematum suorum inanitate defatigati, deque eorundem nocumento convicti,

co



eo demum usque saperent, ut caducæ inventi systematis gloriolæ abnegantes, ad salutare Naturæ studium, quo unico *Hippocrates*, quo solo quotquot magni Viri *Hippocratem* secuti sint, claruerunt, æternumque clarebunt, animos nobiscum intenderent, artisque pomæria more *Hippocratico* extendere fatagerent! Interea dum id ab illorum ingenuitate expectamus, in id ego sedulus annitar, ut ad lectos ægrorum, unacum circumstantium Discipulorum Corona, simplicem Naturam contemplando magis intelligam magisque, in omnibus plane *Asystematicus*.



## C A P U T V.

### *De Morbo Ileo, & Prosecutio Experimentorum cum Machina Adaptata ad eundem etiam Desperatum Solvendum.*

§. I. *Morbus Ileus periodicus, quem olim Nix ventri circumposita, epotaque frigida, solverant; alia vice minime, sed cortex peruvianus; jam Tabaci fumo in anum injecto solvitur. Prophylaxis.* §. II. *Iliacus morbus constricta hernia oriundus, gelidæ aquæ externa applicatione subito in gangrænam letumque conversus. Emphysema terribile inde. Anatome. Collum Herniosi sacci in umbilico adeo laxum, ut si sic in vita fuisset, facili negotio hernia reponi potuisset. Aliud exemplum recentissimum herniæ umbilicalis, curatæ fere protinus gelidissima fomentatione.* §. III. *Quædam de Machina Italica ad solvendum Ileum. Plurima experimenta in canibus facta; quorum unum, cum formidandum, tum Doctrinæ ferax. Varia contem-*

*templatio functionum vitalium in semivivis animalibus. Quædam de Tænia.*

§. I. **A**nnus Academicus proxime elapsus suppeditavit mihi singularis Ileï morbi contemplationem. Homo 30. & aliquot annorum, à 20. ferè retro annis sæpius hoc morbo laboraverat, ter aliquando, quaterve in anni unius spatio. Siccissimi temperamenti erat, ob idque etiam ficcioris, quod execranda Onania turpiter se commaculare consuevisset.

Consuetis artis adminiculis sæpius ab hoc morbo restitutus, *Neapoli* demum eodem afficitur, adeo gravi, ac pertinaci, ut a consuetis, ac juvare solitis adminiculis, nullum consequeretur solatium.

Etiam ventri universo circumdata nix, quæ quondam in graviore paroxysmo profuerat, nihil opitulabatur. Alius demum advocatus Medicus, cortice peruviano morbi tentandum esse levamen ratus, sopivit eo vomitum primum, deinde Ileum.

In frequentium adeo paroxysmorum plerisque, aqua gelidissima, eaque epota largiter, vomitum omnium auxiliorum felicissima compescuerat. In præfenti autem paroxysmo necdum. Nec juverant enemata, purgantia, cataplasmata, fomenta, paregorica. Quin & tabaci fumus bis injectus in anum, & mistura ex mentha cum sex opii granis brevi spatio assumpta, nihil profuerant; nisi aliquot exinde elapsis horis.

In consilium quippe advocatus inchoante die tertio, inveni cum dolorem, tum vomitum, ab aliquot horis minus violentos. Pulsus quamvis frequens, plenus tamen erat, nec durus, nec inæqualis; blandusque ceperat profundi sudor. Auctor fui iisdem uti pergerent, quibus hæc emendatio jam cepta esset,

nihil mutando donec res in melius verti observabatur: sin minus, fumum repetendum esse Tabaci.

Cum morbus sexta exinde hora elapsa ingravesceret, injectus est tabaci fumus. Afferuit tunc ægrotus lævo abdominis in latere, quæ in quovis paroxysmo præcipua sedes doloris, tale quidem se manifesto deprehendere, ac si contractum quid, & dolens, subito evolveretur, eoque evoluta, se levius pati. Continuata deinde opiata mistura, levamen minus celere, si præ siti calide; celerius, si frigide biberet, observabat. Itaque etiam concessa frigida est. His auxiliis sensim vomitus cessavit, prodiit alvus, conticuit dolor, & solutus brevi omnis morbus est.

In consilio tunc de prophylaxi actum. Ea ab abstinentia nefandi criminis, & ab usu lactis cum pilulis saponis veneti, gummique ferulaceorum, petita est. Profuere: sic, ut jam ultra medii anni spatium paroxysmus defuerit.

§. II. Quo illa cura fortunatior erat, eo hæc, quæ sequitur, fuit infortunatior. Mulier quinquagenaria à 15. retro annis herniam a partu umbilicalem habuit, quam cælabat, restituebatque semper ipsa elapsam. At vero vespere quodam elapsi proxime Januarii eandem plurimum egressam reponere nequeens, dira per noctem passa tormenta est. Summo mane repositione frustra tentatâ, vena ipsi tundeatur; plura, eaque variæ materiæ Enemata, injiciebantur; & gelida aqua herniæ, quæ capitis molem æquabat, circumposita, laborioseque renovata est. Post meridiem primum illam vidi, herniam examinavi, quæ capitis, ut dixi, magnitudine, ac duo in tubera divisa erat. Repositionem vero frustra tentavi. Enemata fumi Tabaci, & varii generis alia immittenda sæpius esse censui, & quia

a frigidis omnia in pejus, emollientia, ac calentia cataplasmata admovenda esse, exhibendaque Paregorica. Sed nata intra 24. horas visibilis gangræna, feminam sustulit trigesima morbi hora. Horis à morte 35. elapsis cadaver aperui. Enormi totius corporis emphysemate monstrum erat. Ut si dixerò quadruplo majorem, ceterum crassi corporis, fuisse molem, minus dixerò. Sandapila includi certo non potuisset. Fætebat necdum apertum. Dum ad locum herniosum cutim gangrænosam incidimus, aër foetidissimus sibilo strepituque violentissime erupit, sibilandoque erumpere continuavit ex corporis percissa cellulositate. Ne in animi deliquium caderemus omnes, necesse fuit, quotquot januas fenestrasque conclave haberet, extemplo aperire, & aëra accenso pulvere mastiches, & olibani, multique aceti vapore, lustrare.

Sacco demum hernioso aperto, invenimus intestinum tumidissimum ad ulnæ dimidiæ longitudinem extra umbilicum. Umbilici dilatatio nullo modo constricta, sed amplissima erat, ut commode ire, ac redire, intestinum potuerit. Principio videbatur intestinum binis extuberantibus saccis adhærere; unde credebamus hinc impossibilem repositionem herniæ fuisse; verum attentius omnia revolventibus, nulla intestini cum sacco adhæsiō patuit. Examinis prosecutionem fætor prohibuit, haud ultra ferendus.

Spasmodicæ partium constrictiones, ipsique tetani, nonnunquam a morte solvuntur; non raro permanent; ut maxillæ tetanum, triduo à morte necdum solutum, olim viderim, ac descripserim. In hac femina solutam constrictionem fuisse post obitum suspicor; in vita vero minime; cum alias intestinum facile reponi potuisset in ventrem. Gangræna in sacco, & in integumentis erat, vix in ipso  
in-

intestino; quod potius dici debebat inflammatum.

Incarceratæ huic herniæ gelida aqua, *Heistero* cum maxime commendante, admota non profuit: homini autem iliaco cum epota profuit ad vomitum, tum ventri hæc, vel nix ipsa, adplicata; tamen nix non semper, aqua ut plurimum ore hausta. Et gelidæ internus, externusque usus, matronam iliacam curavit, applicante *Nabotho*, aspiciente, & testante *Hoffmanno*. Quin & feminam 73. annorum, quæ die 5. constrictæ suæ herniæ, quam operatione chirurgica reponi constanter recusaverat, morti jam propinqua videbatur, Illustris Medicus, ac Polia-ter Haga-Batavus, *Abrahamus Westerbhoff*, Amicus meus candidissimus, & antiquissimus, hisce diebus mortis e faucibus eripuit, cataplasmati calenti substituendo gelidæ copiosæ fomentum: ex quo vetula vix ad mediam horam tota inhorrescens, jamque moribundæ similis, mox dein levamen, postea sedationem omnium symptomatum experta est, obortaque diarrhœa putrida, integre restituta.

An frigus, constringendo intestinum, materiem obstruentem ex hernia liberiolem in partem expellit? Num universo corpori incussus a Gelidæ applicatione externa, internave, horror stringendo omnia, sic arctat ventriculum, & intestina, ut motus antiperistalticus sopiatur? utque, eo quiescente, per residuas vitæ vires motus peristalticus animetur ad solvendum morbum? simulque eadem con- strictione solvit alvum? Est ne remedium, quod, ni juvat, occidit; inducendo gangrænam? Nun- quid etiam cortex peruvianus, potens in multis, *Sydenhamo* dudum notante, remedium purgans, per- inde, atque aqua gelida, ventriculum atque intesti- na, constringendo, simulque hac adstrictione fœces promovendo, morbum *Neapoli* solvit?

Verum in homine hoc macilentissimo & exsiccatis-  
simo,

si magis probabile apparet, hac, sive gelidæ, sive corticis adstrictione, intestinum, jam ratione temperiei contractissimum, sic claudi oportuisse, ut morbus redderetur plane conclamatus.

Si dixeris forte corticem peruvianum minus hic egisse ratione adstrictionis, quam virtute sua in agitados, inordinatosque nervos specificâ, qua v. c. æque in macilentissimo homine, quam in laxissimo, intermittentium, seu remittentium febrium, sopit aggressus; quomodo demum gelidæ aquæ, quæ utique hac vi specifica minime gaudet, expones actionem?

An igitur credibilius est, ut alias experimur, hominem hunc tum temperie, tum infanda consuetudine, exsiccatum, nervos suos habuisse debiles ultimamque coctionem, & nutritionem, præ vasorum minimorum constrictione vitiatas; adeoque multa viscera intestinaque sua, omnino flaccida, & inertia? Modus utique, quò ultimus paroxysmus solvebatur, qui fere solutæ intro-susceptionis intestini videtur, spasmum flaccidis intestinis accessisse forte innuit.

§. III. Cum morbus sit formidandus, nec raro cito necans, mirum non est, forti nodo quæsitos fortes cuneos esse, & in desperatis desperata tentata. Elapso anno in *Parte VIII. cap. ultimo* Machinæ memini, quæ a Clarissimo viro, ac præstantissimo *Mediolanensium* Medico *Widemar*, mecum fuerat communicata; una cum experimentis, cum antea in *Italia* per *Italos*, tum a me *Viennæ* captis; quibus addidi nonnullas, & practicas, & theoreticas observationes. *Viennæ* necdum in homine captum experimentum est: *Mediolani* hoc anno unus *Monzæ*, olim *Modoeciæ*, alter ab Iliaco morbo, effectu hujus Machinæ, curati sunt.

*Mediolani* Auriga 55. annos natus, baccho, ac veneri litans, in Anorexiam incidit, alvumque tardam; & quidem sic tandem ut licet præclarissimus,

versatissimusque practicus, *I. de Widemar*, quæcunque artis auxilia tentasset, æger tamen jam esset in diem 17. aut 18. alvo clausus. Adplicata machina primo scybala durissima; eademque, bis adhuc deinceps admota, copiosam alvum solvit: ita ut in sua jam antiqua ægritudine, quæ eum in Nosocomio binis postliminio mensibus sustulit, alvum solvente remedio haud indiguerit ultra.

*Monsæ* autem *Rev. Pater Kolm*, *Tridentinus*, *ordinis S. Aug.* Iliaco morbo correptus, ope Machinæ, unica vice duntaxat admotæ, alvum ita copiosam habuit, ut altera adplicatione non egeret. Haud equidem vidit hunc ægrotantem ipse *Widemar*, sed rem totam rescivit a dexterrimo chirurgo Mediolanensi *Ucelli*; qui cum sua machina *Monsam* vocatus, eandem viro reverendo ipse admovit.

Quamvis iterum res in utroque hoc casu successerit, meretur tamen, antequam in homine tuto tentetur, serio, matureque perpendi. En quæ posthac expertus sim!

Die Maji 27. canem mediocrem machinæ adplicuimus, præsentibus Clarissimo Domino Gottingensi Professore *Vrisberg*, & Clarissimo Domino Medico Viennensi *Hirsch*. Canis ab injecta aqua ter vomuit; ilico post hilaris denuo, sanus, famelicus. Effluxerat non parum ex ano aquæ: sub injectione jacuit canis dum injiciebatur.

Eidem cani die 5. Junii experimentum repetivimus stanti, siphone ope linteaminum sic ad anum firmato, ut parum admodum reflueret retrorsum. Perfecta intra duo minuta operatio fuit. Canis ter valide vomuit, sanus exinde, ac famelicus.

Die 12. Junii ipsi huic cani stanti, obfirmato rite siphunculo, intra minutum & aliquot secundas tota operatio perficiebatur. Denuo ad tertium vomitum injicere perrexeramus. Borborigmi exaudie-

ban-

bantur, & venter valde sub finem injectionis intumefcebat.

Laqueo porro eum extemplo strangulantes, thoracem aperuimus, partium vitalium contemplaturi actionem. Aperto thorace laqueus pauculum laxabatur, quo nobis bestia redderet aspectum, quem quærebamus, vividiorem. Vita autem nimia nihil non turbabat, ventriculo aqua distentissimo per angustum foramen, quod profector aperiundo thoracem in summo epigastrio infixerat, se penetrante, unde constriximus denuo laqueum.

Aperto pericardio cor bene se contrahebat, contractili motu observato tam ad basin, quam ad cuspidem. Potuimus omnia per horæ quadrantis spatium contemplari, & quo cordis sinistri, ejusque auriculæ motum accuratius intueremur, cor pro morte parumper invertimus.

Sæpe lente, sæpe iterum cito, auricula sinistra convellebatur. In ventriculo sinistro motus palpans diutius perseverabat, quam in ejusdem auricula. In dextra auricula motus omnium diutissimus, ut & in thalamo dextro, cujus vita diuturnior eâ sinistri adparebat, eo quod sinistri apex a dextri ventriculi contractione duntaxat moveri nobis videbatur: errabamus autem: ipsum cor sinistrum erat, quod primario movebatur, ut patebit mox.

Silente corde Abdomen aperuimus. Ut in præcedentibus, ita & in hoc cane parum erant intestina expansa, ventriculus autem vehementer. Valvula coli connivebat. Vermicularis processus coli valde expansus.

Redeuntés ad cor, vidimus ex eo sinistro thalamo copiosum sanguinem, plane fluidum, prodeuntem; etiam ex dextro multum. At ventriculus sinister duplo ad minimum erat dextro amplior: Ut pateret sinistrum fuisse, qui tam diu pulsasset, nobisque ve-



luti dexter esset, imposuisset. Levis tamen palpitatione ventriculi dextri supererat, silente sinistro. Immo fere corde, per anteriora asperæ arteriæ pulmonem inflantes, pauculum aut brevissimum cordis motum excitavimus.

Aug. 24. die cani haud interrupta Machinæ actione aquam tepidam injecimus sic, ut animal intra minutum temporis vomeret, & ut, injectione spatio duorum minutorum continuata, fere quinque aquæ libras vomitibus ejiceret iteratis, unaque nonnullas teniæ portiones. Extracto extra anum tubulo, haud tantâ vis aquæ, ut quidem alias, ex illo profiliit. Canis e manibus nostris dimissus, pro more se primo momento abscondit, verum diutius sub arca dilituit, ac fere tota die, contra id quod in aliis canibus observaveramus, occuluit. Fluxit ex latibulo suo multum aquæ, orene, an ano, incertum. Vomitus sub operatione ad tres modo digitos, non ut olim in aliis canibus ad tres pedes, profiliit. An quod hic ventre suo ad tabulam adplicaretur, & alii suis quatuor pedibus erectis tenerentur? sicque hi, præ illo, ad vomitum violentiorem aptiores?

Alteri cani injecimus aquæ circiter libram, visurinum alvus, educto siphone, vi emitteretur. Effluxit vero potius, quam erupit; contra quam in aliis observaveramus. Similisque fuit experimenti iterati effectus. Deinde continuata opera aquam duorum minutorum spatio injecimus. Hic verò canis nequam vomuit, sed vehementer intumescens, mortuus est. Præfens erat Doctissimus *Mummssen*, Medicus *Hamburgensis*, & ni fallor, Doct. *Nitert* Medicus *Batavo-Transisalanus*, nec non Doctiff. Medicus *Lucensis Michaël Moni*.

Ipso momento incidimus illum. Cellulositas ad ventrem, & ad thoracem aqua plurima scatebat. Hinc quærebat nos inter, an animalis agitatione  
siphun-

siphunculus ad ani margines in cellulositatem vicinam penetrasset se se, non vero in cavum recti introductus mansisset? sed turgidissimus venter internam læsionem innuebat; demonstrabatque id postea copiosissima, ventre contenta, & effluens aqua. An læsisset, perrupissetque Rectum siphunculus? sed leviter tantummodo inducta fistula in anum ænea, ærem per illum in Rectum inflavimus, qui Colon intrans, idque expandens, manifesto docebat minime penetratum Rectum fuisse.

An itaque nimia valvulæ coli resistantia repulisset aquam? eaque sibi in vicinia valvulæ in abdomen viam parasset? Sed, quem inflaveramus, ær, qui eo, quo aqua, penetrasset, quoque non penetrasset, sed intestinum expansisse nobis clare videbatur. Quo, tamen omnis auferretur dubitatio, injecimus ope machinæ per anum aquam, moxque vidimus vix notabile volumen aquæ ante valvulam colligi, quin superaret illam, Ileumque repleret intestinum.

Ergo altius origo phænomeni quærenda fuit. Intestinum Jejunum in quadam plaga inveniebatur dehiscens in sua peritoneali tunica, integri digiti longitudine; in medio verò hujus fissuræ totum intestinum divisum erat, latitudine pollicis: pauloque inde remotius altera digitum minimum longa fissura, sed exterioris duntaxat tunicæ, reperiebatur.

Quamvis jam patere videretur, id quod quærebat; inquirere tamen voluimus, num forte altiore in loco quid lateret, quod elucidare nos posset? Aqua enim per datum foramen effluere in ventrem potuisset vel sola vi machinæ, vel ab obstaculo, quod forte plaga hac fissa altius hæreret. Itaque ligato jejunum supra hanc plagam, proximeque ad eam, ærem per œsophagum immisimus. Ille vero successive inflans ventriculum, duodenum, & eam jejuni partem, quæ supra ligaturam erat; hasque partes in

sua distentione constanter servans; abunde evicit nullum hæsisse supra ligaturam obstaculum, quod aquæ transitum remoraretur.

Historiæ sic enarratæ explicationem periclitabor, quæ mihi admodum naturalis videtur, omnique satisfaciens phænomeni parti; opinionem suam cuique relinquendo integram.

In Hernia incarcerata est pars intestini ingrediens in saccum herniosum, parsque ejusdem regrediens in ventrem. Pars ingrediens non raro invenitur cum stercore, tum aëre, ita turgida, ut altera pars regrediens ex sacco in ventrem complanetur tota, fiatque impervia, & nihil ultra ex intestino prolapsoremeare in ventrem possit.

Simile quid videor mihi dato in casu videre: intestina convoluta multis in locis supercandunt se, pars alia aliam premit, in cavo abdomine. Sic secundum Naturam. Verum aqua, violentia nostræ machinæ agitata, expleat subito ejusmodi intestini partem, quæ aliam sibi proximam supercandit; an facile non capitur partem hanc supercandentem, si ab una parte consideretur abdomen jam plenum pluribus aquæ libris, ut evolutio compressi intestini ultra speranda non sit; si ab altera parte aqua continuet vi impelli eadem; an non facile capitur, inquam, partem hanc supercandentem subjectam sui partem sic comprimere, ut omnis ejusmodi dematur cavitas, omnisque ad hanc demptam cavitatem impulsa sistatur aqua? In summa intestini hoc in loco expansione videntur mihi tunicæ interiores hiasse exterioribus priores: Aqua vero continuata vi impulsa, eodem modo hiantis cellulosæ tunicæ cellulas subiisse, quæ solet in emphysemate aër. Communicante autem hac cellulosa tunica per mesenterium, cum universæ cellulositate corporis, intelligi videtur, cur adeo copiosa aqua efflueret, ex cellulosa tunica, circumdante

Abdo-

Abdomen & thoracem. Permanente igitur vi impulsæ aquæ eadem, intestinum jam interiorum tunicarum fissura debilius, rimam eandem completam egit, effuditque cavum in ventrem aquam. Quod porro intestini ejusdem pars superior, non internis, sed externa tunica, hiulcaverit, inde natum reor, quod aqua cellulosam tunicam jam ingressa, complicatam forte hanc intestini partem sic plus ceteris extenderet, ut demum externa tunica dehisceret.

Adde ad hæc omnia eum, qui machinam dirigebat, testari, se nunquam velocius, minusque interruptius, ejusdem alternantia manubria agitasse.

Multa profecto nos docet hoc experimentum. Et quidem 1<sup>mo</sup>. hanc machinam offendere ejusmodi in corpore resistentias posse, ut funesta evadat. 2<sup>do</sup>. Eo magis Italos amicos, viros clarissimos, laudandos esse, quo in vivo homine mitiores paucioresque injectiones fecerint, posteraque potius, tertiave die, repetierint. 3<sup>tio</sup>. Cum constiterit jam humana cadavera non omnia sic esse disposita, ad coli valvulam, ut transmittant impulsam vi machinæ aquam, ut *Parte VIII.* patuit, etiam hac de causa leniter ac breviter hic agi oportere; ne in Colo idem contingat, quod in Jejuno canis: aut si non hoc, ne saltem anxietates orientur, minime sufferendæ. 4<sup>to</sup>. Nec omnem extra metum esse, ut nonnunquam ad incarceratas Hernias admota machina, vis impulsæ liquidi, aut intestinum compressum non aperiat; aut, si aperiat, non ita comprimat subjectam, quæ jam compressa nimis, partem, ut omnis per eandem sit impeditus in ventrem influxus; alterutroque demum modo idem infortunium in homine, quod in cane, excitet. 5<sup>to</sup>. Forsitan hinc illarum anxietatum originem, naturamque intelligi, quæ in intestino, quod pro parte tympaniticum sit, quæque similes in colicis flatulentis crebro contingant; tum & sic concipi,

pi, quo demum pacto verus Ileus, licet flatulentus tantummodo, nasci queat; idemque, dum dura atque indigestilia alicubi in intestino nimium retardentur, ac compingantur.

Die Aug. 28. in eodem cane, in quo una cum illo infortunato ante quatrimum, experimentum repetitum est, nec non in altero, & in tertio. Ab injectione destitimus, ubi omnes libras tres quatuorve, in tribus aut quatuor vicibus evomuerant, lente semper agitata machina. Neque omnes hi tres canes tanta vi, tantoque jactu, ac quidem olim sæpe observaveramus, aquam alvo, educto siphone, ejecerunt. Liberati e manibus nostris, ore, & ano dimiserunt aquam; hac emissa, alacres cucurrerunt, comederunt, ac diu sani manserunt in nosocomio.

Septembris 3. binis illorum; aufugerat enim tertius; repetita injectio est sic, ut priorem tertio vomentem dimiserimus; alterum vero, ingentem profecto canem, injectione producta eo, ut quidem nondum vomeret, sed jam vomituriret, strangularimus, visuri num forte quid aliud hoc experimento, nondum antea tentato, disceremus.

Intestina crassa & tenuia neutiquam extenta sed expansa fere naturaliter erant. Duodenum duplo amplius; ventriculus autem ita expansus, ut aquæ contineret libram sesqui alteram. Notavimus antea in canibus, quæ etiam vomuerant pluries, parum expansa Intestina fuisse, ventriculum autem quam plurimum; unde & dimissi vivi canes multum semper postea vomuerant. Similiter rem in humani cadaveris intestinis, ac ventriculo olim deprehenderamus, etsi multum aquæ ore jam elapsum esset. Manu premente omnem fere aquam illam per œsophagum expulimus.

Cor utrumque fluidissimo sanguine plenum; sic ut incisione primum in sinistro, deinde in dextro thalamo

mo facta, sanguis ex utroque cavo, rivi instar, profiliret.

Erat porro hic canis terete verme multo plenus, copiosaque Tenia. Sedes Teniæ incipiebat spithamæ longitudine a valvula coli, sursumque ascendendo trium spithamarum longitudinem in Ileo emetiebatur; ultra non, sed quidem Teretes, quemadmodum & in ventriculo; incertum, num domicilium antiquum hic habuissent; an vero, aqua subtus premente eo versus pulsi essent.

In hac nunc trium Spithamarum longitudine, morabatur fasciculus multarum Teniarum, hic decem, alibi undecim, duodecim, in longitudine positarum, quas gluten haud tenax valde involvebat. Fuere, quæ hanc longitudinem integram emetirentur, emetitæque reflecterentur; fuere, quæ mediam, quæ tertiam. Id vero num ideo, quod nonnullas fregissemus eximendo? vix credibile; attentius enim examinatæ breviores hæ, æque quam longiores illæ, componebantur primum ex latioribus mutuo articulatis, & subito tenuioribus admodum portionibus, itidem mutuo articulatis. Latarum autem & tenuium portionum eadem longitudo fuit.

Vermium seu articulationum, vacua apparebant corpora esse. Siphone dicto *Anelliano*, quo in fistula lachrymali deobstruenda utimur, lac in unam perforatam injecimus, quæ inde repleti quidem videbatur, at vero in alteram, nisi semel iterumve, non transmisit. Pellicula externa frangebatur passim, antequam in subsequenter articulationem lac posset se penetrare. Nec inflato aëre plus profecimus. Argenteo vero stylo omnium subtilissimo citra minimam læsionem penetravimus ex una in aliam, ita ut ad brevem hunc stylum sex septem varias articulationes, citra ullam læsionem, penetrando affigeremus.

Nunquid sic intelligitur demonstratus a magno *Winslowo* canalis, qui injectione facta in alteram ex altera penetrabat portione? An igitur, in cane saltem, tenia infectum unicum; non vero vermis ex numerosis cucurbitinis, ut ajunt, vermibus coagmentatus? (1).

C A-

(1) Teniæ humanæ portionem longam nunc tandem nactus, injectionem præ teneritudine vasorum frustra tentavi. Id modo didici vas album per medium cujusque articulatæ partis longitudinem, axis instar, decurrere, ex quo utrinque innumeri rami ad angulos plerumque rectos oriuntur, abeuntes in glomeres, & penicillos, non pervenientes autem ad extremam latitudinis oram, sed lineæ fere distantia ab ora utraque terminati. Infuso in medium vas lacte, laterales hi rami pulcra impletione turgabant; lac vero ex una portione vermis in aliam, seu, ut alii loquuntur, ex uno verme cucurbitino in alium, non transivit, eo quod vas dissiliret.

Margines hi, seu oræ extremæ infecti, quas dixi a vasis non perreptari, fere pellucet, digitoque leniter frictæ ac pressæ, alba corpuscula ostendunt, quæ hac pressione ac frictione ex una articulatione in aliam, in tertiam, in sextam, & ultra adscendunt; ut inde pateat ad singulam articulationem non haberi singulare infectum, verum ex tot innumeris articulatis portionibus unicum infectum constari.

Confirmatur hoc eodem experimento quod pag. præc. in canina tenia me fecisse narravi; nam & in hac humana tenia tenuissimum specillum, seu filum argenteum, duxi per vas longitudinale medium, sine ulla læsione, per tot articulatas portiones, per quot volebam.

Tandem si consideremus singulas portiones ab uno totius teniæ extremo esse latiores, ordineque exacte decrescente paulatim fieri extenuatiores; sic quidem, ut in longitudine plurimum ulnarum posteriores sint fere dimidia latitudine prioribus angustiores; an probabile sit tot centena infecta, ordine nunquam læso, sic invicem jungi, ut a principio ad finem latitudo integræ teniæ æquabilissime decresceret? Tenia humana in eo differt a canina, quod in illa latitudo pedetentim decrescat, in hac plures æque latæ invicem connectantur portiones; deinde plures æque angustæ. Forsan tamen & in cane, & in homine, vermes a sese in nonnullis differre, crebriore examine deprehendere poterimus.

## C A P U T V I.

*Varia.*

§. I. *Febris continuæ remittentis*,  $\Sigma\upsilon\upsilon\acute{\epsilon}\chi\iota\omicron\varsigma$ , hoc anno in Austria grassantis, genius, & natura. Autores qui in hoc febrium genere cognoscendo, curandoque, se se omnium maxime commendaverunt. §. II. *Virtus fomentorum aquosorum*, eorundemque in perpetuo madore & calore conservatorum, in multis externis morbis. §. III. *Endemii in Austria morbi ophthalmici. Varia ad illos remedia. Laus Bilis hepaticæ Mustellæ fluviatilis.* §. IV. *Cura Viperina.* §. V. *De Rachitide nonnulla.* §. VI. *Arsenici albi, copiose assumpti, effectus mirifici; & quid, multis incassum tentatis, profuerit.* §. VII. *De Uva ursi.*

§. I. **G**raffatæ sunt in Austria hoc anno Febres continuæ remittentes, veræ hemitritææ tales, ut ex una continua, alteraque tertiana, compositæ viderentur; hæ quibusdam in locis benigniores, paucis medicamentis, quin & hic illic, adhibita haud admodum laudabili methodo, tandem cessarunt, paucis inde morientibus. Pagos autem novi, in quibus dictam malignitatem quandam adjunctam habentes febres istæ, per remedia antiphlogistica communia primum, deinde a 5. vel 6. morbi die per corticem Peruvianum, quotidie ad sex dragmas in substantia, ut Medici ajunt, assumptum, demum ad 14. 17. diem judicabantur, haud infrequenter sudoribus: Sic ut ex sexaginta, & aliquot ægris bini modo perirent, & alii duo, non sine symptomatibus exanthematibus demum ad crifim ducerentur.

Perierunt in urbe ii maxime, quibus damnanda sua methodo Medici exanthemata excitaverant.

In



In nosocomio nostro tres mulieres hac febre decubuerunt. Communem febrium acutarum methodum sequebamur, quamdiu eidem morigeræ erant: cortice vero eas abegimus, quando immorigeræ plane erant, & pravis stipatæ symptomatibus, & eam malignitatem redolentes, qua alibi Petechiæ, & miliaris eruptiones, febrem concomitabantur. Harum feminarum priori, die 14. corticem dare inchoavimus; alteri 12. die; tertiæ vero 6. die; perseverantes in ejus usu ita, ut per dies 14. a curata febre eandem daremus, quam in febre, dosim, tertiâ demum, & quarta septimana paulatim parciolem. Recidivam harum una die 14. passa est, quod maturius exire nosocomio vellet. Redeuns vero altera febris recidivæ die in nosocomium, intra triduum curata fuit, & quatuordecim diebus eandem, qua olim, sumfit corticis quantitatem, deinde pedetentim minorem.

Poscebat autem hæc febris in sua declinatione, postque eandem, purgans ad singulos 3. 4. dies; ventriculo alias corticem, qui toties specificum ventriculo languenti auxilium est, plane respuente, cum deletto omnino appetitu. Dedimus illis uncias iv. vel v. *Aquæ laxativæ Pharmacopææ Viennensis*, quæ nobis purgans longe tutissimum, mitissimum, citissimumque visa est: idque summo mane; ea lege, ut post alteram alvum, quæ passim intra trihorium, citiusve, habetur, corticis sui consuetum usum repeterent; sub quo purgans adhuc pluries operari solet, & reparare appetitum.

Plures tamen vidi in urbe harum febrium prioribus pertinaciores, nunc alterno, nunc singulo, nunc quarto die ingravescentes, idque sæpe citra vel minimum frigus, cortici nequiquam auscultantes: ita ut nonnulli ægri ad 20. alii ad 40. diem, & ultra, nihil aliud; quod tamen multum erat; a cortice lucrarentur, quam ut viribus sustinerentur, ut a ma-  
jore

jore malignitate, quæ, Regimine coöperante, Miliarium in una eruptionem jam inchoaverat, præservarentur; utque triduo aut quatruiduo ante crisin pares coctioni essent; ac demum 20. aut etiam multo posteriore die, hi sputis, alvo alii, illi per sudores, urinasque; nonnulli integre, alii partim ac repetitum, judicarentur: idque ea lege, ut si post coctionem nifus adparerent Naturæ, ad crisin promovendam per laudabilem viam quamcunque, exempli gratia, per pulmonem; loco corticis, modo vires sufficerent, ea porrigerentur, quæ ad hunc nifum promovendum efficacissima in arte habeantur.

Occasione trium hac febre laborantium ægrarum, præter generales *Hippocratis*, id est Naturæ, leges, centies laudavi, debuique laudare, magnorum virorum, qui in febrium hujus generis curatione cæteris perspicaciores, felicioresque fuerunt, auro contra cariora opera: *Mortoni*, ajo, *Sydenhami*, & incomparabilis in hac materia *Francisci Torti* Archiatri *Mutinenfis*, ac Professoris: deinde & illorum, qui priorum exemplis instructi, doctrinaque imbuti, hanc rem illustrarunt, *Pringli*, ac *Huxhami*, apud **A**nglos; *Lauteri* ac Magnifici Viri *Hazenöbrl* apud **A**ustriacos, &c. Inde intellexit, demonstrationibusque convicta studiosa juvenus vidit, in febribus ardentibus, & in omnis generis *Hemitritæis*, communi methodo insuperabilibus, frequenter admodum sive præveniri, dum minas intentat; sive tolli, dum jam adest, dictam in arte malignitatem: dato cum prudenter, tum audacter, antequam nimius fiat solidorum fluidorumque a sanitate recessus, cortice Peruviano: & quidem sic, ut si ore assumptus minus expedite opituletur, etiam in anum injiciatur.

§. II. In morbis cutaneis antiquis, ulcerosis, in malignis crurum ulceribus, in ulceribus spinæ ventosæ fædissimis, in tumoribus arthriticis, continua-

mus,

mus, id quod superioribus annis innui, pulcras observare aut emendationes, aut curationes eorum, quos consueta artis auxilia haud levaverant; ope sollicitæ continuæque applicationis aquæ calidæ, sive puræ, sive, ne forsan pauperes eam præ simplicitate nimia negligant, repudiantve, medicatæ redditæ, a Malva, Parietaria, Chærophylo, Althæa, sem. Lupini. &c. Vetustiores, viros in arte graves, hac in parte imitati, qui dum consuetis unguentis, & emplastris, ejusmodi mala aut difficiliora, aut nullatenus, curari cernerent, fomenta aquosa, reddita ejusmodi vegetabilibus medicata, vehementer laudarunt; *Dioscorides*, inquam, *Dodonæos*, *Clusios*, *Lobelios*, *Sanctorios*, & novissimum præclarum autorem *Morgagni*, qui in Epist. 57. § 3. calcaream podagricorum materiem sola aqua calida fuisse resolutam, refert.

§. III. Est endemius in *Austria* omnis fere generis oculorum morbus. Inflammatio, Pannus, Pterugion, Phlyctæna, Albugo, Cataracta, Amaurosis, sæpe hi bini morbi ultimi una juncti, Staphyloma, Sarcosis. Viæ publicæ, quantumvis lapilloso solo duræ, nec non in urbe strata platearum, conservari superstratis solent silicibus tritis, lapillisque, continuo renovatis. Curruum innumerorum rotis hi ita commoliuntur, ut nube tenuissimi pollinis circumderis assiduo, quacunq; perrexeris; eoq; magis, quod sit Regio ventosior: ut vetus proverbium dicat, *Austria aut ventosa, aut venenosa*.

Unde præter oculorum morbos frequentia esse oportere Asthmata, Dyspnœas, phthises pulmonales, facile quisque per se perspicit.

Inter ea auxilia, quæ variis oculorum affectibus opitulari experimur, & miramur, una cum venæ sectione, & iteratis purgantibus, laudare oportet flores Zinci, quorum dragma unciis quinque aquæ rosarum vel euphragiæ admista, incipienti, ac repe-

tenti

tenti tunicæ conjunctivæ inflammationi, efficax auxilium præstat.

Neque hic laude sua caret aqua purissima, cujus uncia, spiritus vini rectificatissimi guttas 15. vel 20. additæ fuerunt. Quæ gravior inflammatio ac dolor hisce minus cito cedunt, potentius remedium capiunt cataplasmate, quod ex pulpæ pomorum acido dulcium, ac micæ panis albi ana unc. ij. florum Rosar. rubr. ac Sambuci à pugill. j. Croci ac Camphoræ ana gr. vj. componi solet. Vix vero hæc omnia graviores inflammationes tollunt, nisi simul purgatio antiphlogistica sæpius repetita, potenter revellat; quo cum maxime etiam facit aut in nucha vesicans, aut Emplastrum post aures, quod ex Empl. Vescicat. & Melil. à q. s. compositum sit. Quasdam tamen inflammationes ita ad omnia pertinaces offendimus, ut visus minentur jacturam; quibus una cum remedium dictorum plerisque, Setaceum nuchæ reperimus utilissimum.

Ad maculas vero, ad perlas, ad pannos, ad pterugia, ad adnatæ albugines, nihil efficacius experimur Bile animalium, ac præprimis bile hepatica *Mustellæ fluviatilis* vel *lacustris*, etiam *Motellæ* dictæ, & *Lotæ*, (*Rutte, Aal-Rutte* germ.,) quam apud *Rondeletium* libro de *piscibus lacustribus* cap. 19. quæras. Antiquum remedium, *Hartmanno* aliisque laudatum, oblivioni deinde fere datum, nunc iterum ad experimenta revocavi, effectusque gavifus sum, postquam nitidos juvenis oculos conspexissem, quos a variolis maculatos hoc oleo integre curasset *Matrona Mater*. Cum *Danubius* hos pisces alat numerosos, iique sapidum suum jecur sæpe magnum ita habeant, ut non modica bilis hepaticæ copia inde colligi possit, dum in vitro suspensum, solisque expositum calori, levi compressione nonnunquam juvetur; curavi mihi hanc bilem perpetuo præsto esse. Bis, ter, die, guttula  
una,

una, alterave, oculo sincera instillatur, supra maculam, aut albuginem. Plures profecto brevi fuerunt ab his malis curati.

An specifica ad has ærumnas *Mustellæ fluviatilis* bilis? vix crediderim. Senioris *Tobiæ* Albugines bilis majoris piscis, in *Tygride* fluvio capti, curabat Angelus *Raphaël*, juxta id, quod ipsius filio dixerat *Tob. cap. 6. & 11. Fel ejus valet ad unguendos oculos, in quibus fuerit Albugo, & sanabuntur.* Unde suspicor si, quibus in locis *Mustella fluviatilis* desideratur capi experimentum lubeat jecoraria bile *Anguillæ Lucii piscis, Aselli majoris ac minoris, &c.* forsitan quoque haud inutile fore. Dolorem levem ac brevem quidam ab admoto hoc remedio experiuntur, alii diuturniorem gravioremque: illis nihil; his autem post horæ quadrantem oculum aqua rosarum elueri expedit.

§. IV. Ut ceteræ res sublunares, ita Medicamenta multa, mutationes temporum subire solent. Patuit id mox in bile *Mustellæ fluviatilis. Vipera* sæpius in cælum elata olim, in morbis cutaneis pertinacissimis, nec non in summa debilitate curandis, dein hiviluit, ibi oblivioni penitus tradita fuit, iterumque postliminio summis laudibus decorata. Cum eximii Viri *Mead, & Morgagni*, *Viperæ* decocta, gelataque ob pulcras, quas ipsi cum vidissent, tum patrassem curationes, impense laudarent; *Viennensiumque* Medicorum cum plures egregias suas per eadem curas celebrarent; experimenta capere hac æstate cepi. Puellæ decenni herpete ulcerosa circum os & nares, deinde tussi pertinacissima à longo tempore laboranti nec consuetis a me datis remediis curatæ, jusculum dedi, paratum ex aqua cocta cum quarta *viperæ* v. v. parte; sic ut quotidie idem, quod sex unciarum erat, unica vice, jejuno assumeret ventriculo. Meritis sic elapso spatio, læti vidimus eam tussi sua inte-

gre curatam, herpete pene liberam. Juvenculæ scabiosæ quæ quopiam unguento suam sibi scabiem infeliciter curaverat; atque inde in tussim fere intolerabilem, summamque maciem inciderat, dedi quotidie libram juris cum media vipera viva decocti: post mensem tussi omnino vacantem, scabie ipsi non nihil redeunte, vidi. Si quis maluerit redeunti scabiei tussis adscribere ablationem, cui adscribet ejusdem curam in puella, in qua & cutaneus morbus, & tussis violenta, una curabantur? Præterquam quod in juvencula scabies pauca rediisset, cum integra cura tussis. Experimenta promoturus intellexi viperas deficere; defecturas in æstatem. Dante DEO, multiplicabo tunc experimenta sic, ut quid agat hoc Medicamen, quousque agat, quidque demum sit de ejusdem laudibus admittendum, cum intelligam, tum patefaciam.

§. V. In Rachitide, alio demum *Austriæ* endemico morbo, satis nequeo *Ostracodermata* laudare: si enim bis, ter, die, pulveris hujus scrupulus quotidie detur, infantesque sole aprico, aëre rurali, motu in infantili curru creberrimo ac quotidiano, lecto & conclavi ficcis, sanisque fruuntur alimentis, prope modum omnes cito; qui vero horum adminiculorum plerisque carent, solo hoc pulvere, motuque, tardius quidem prioribus, tuto tamen, & certo, curantur; quam diu degeneratio universæ compagis curam necdum reddiderit quocunque noto hucusque remedio impossibilem.

§. VI. Arsenici albi terribiles recensere juvat effectus. Hortulani in proximo pago *Penfink* uxor, nunquam adhuc gravida, sanissima tamen, ac torosa mulier, mense Julio anni 1763. emerat pro ægrotante quopiam puero, pulveres duos *Cremoris tartari*, & *Lapidum cancerorum*, eorumque uno puero dato, alterum in mensa reposuerat. Ipsa vero a prandio

minus recte se habens, sumpsit, ut putabat, hunc alterum pulverem.

Notandum est feminam hanc, antequam pulverem fumeret, præ enormi siti immaniter gelidam bibisse; prætereaque pulverem una cum ingenti aquæ copia assumpsisse: ita ut copioso cum veneno, antidotum quoque sumpserit copiosum.

Cum valida ventris tormina pati inciperet, petiit lectum, nauseavit, elapsa autem semihora vomuit. Interea temporis redux domum maritus, videt uxorem vehementer vomentem, & anxiam esse. Igitur percunctari ille quid gestum, quidve assumptum sit? Dum vero inaudit pulverem hunc, quem in mensa mane se reposuisse uxor ajebat, assumptum ab illa esse, mox territus hic ad mensam accurrere, & miserando ejulatu vociferari, pharmacopæi pulverem in mensa reperiri, ejus vero loco assumptum pulverem *Arsenici albi*, quem ad mures necandos emtum, eadem in mensa incogitanter reposuerat. Vocatus actutum Medicus, oleo & lacte corpus laudabiliter implevit; unde vomitus, qui per multas horas plus centies erupisset, paulatim cessavit.

Porro mirabatur femina quod, vomitu cessante, se tam belle haberet, quemadmodum etiam die altero tertioque. Quarto vero die pedes invasit, quod dicitur *crampus*, crassaque plantarum pedum epidermis tota secessit. Qua dein recrescente, incedere præ summa ejusdem teneritudine, dudum non potuit. Jussa est *Badensia* Balnea sulphurea adire, mensisque hisce uti spatio. Catamenia substitere in balneo. Multaque ibidem Medicamenta sumpsit. A Balneo crurum ipsi sensim impeditior motus, sic ut primum ingenti cum labore, tardissimeque, passu quosdam ederet, ab ineunte vero Septembri cruribus movendis ultra non esset; manuumque, ac brachiorum fere omnem motum amitteret; humeris fo-

lis

lis, ac femoribus nonnihil adhuc obsequiosis. Jamque universo de corpore, caput si exceperis, epidermis secessit. Postmodum autem motus exiguus musculis manuum rediit, ut sinistra leve quid, chartam v. c. tenere, dextrâ digitos nonnihil, sed obscure, ut vix advertisses, movere posset. Binis vero hominibus suffulta, crura ne hilum quidem movere potuit. Quodque in paralyticis nonnunquam adverteramus, ut jacentes artuum inferiorum superiorumque motum quemdam, qui sedentibus istis impossibilis, ederent; hæc ne vel minimum quidem. Attraxit utcunque crus, & brachium, levi illo motu, quem dixi humeris femoribusque superstitem fuisse, haud vero movit. Intolerabilis accessit crurum, pedumque, pruritus, qui in aliis boni sæpe augurii, in hac vero minime. Interea pulsus, appetitus, somnus, alvus, urina, bona; quique in balneo substitierant rediere menses. Multis, iisque præstantissimis remediis incassum usa, inducta demum in Nosocomium nostrum est, ineunte Novembri anni 1763.

Datis, ut monui, incassum selectissimis remediis, animum mihi subiit vires explorare, cum aliis vulnerariis, *Brassicæ*, cui *Otto Tachenius*, vapore *Arsenici* captus, curationem suam magnam partem adscripsit, postquam lacte & oleo a præsentis periculo vindicatus primum esset; in *Hipp. Chem. Cap. XXIV.* sumpsit itaque femina bimestri spatio hoc decoctum: ℞. Tarax. rec. cum toto unc. β. Brassicæ rubræ Lib. j. Pulv. Saffap. unc. ij. Glycyrrhi. unc. iij. coq. aq. p. per horam. Colat. Mens. j. β. D. u.

Cardialgia ex acore manifesto vexata aliquoties fuit, sed mox restituta usu misturæ, paratæ ex aqua sambuci, syr. diacod. & lap. cancr. Semel autem febris, cardialgiam concomitans, remedio huic haud obediit amplius; sed cephalalgiam adjunxit, & tan-



tillum illud, quod supererat, motus, prostravit. Cogebamur tunc cortice peruviano eandem fugare; haud multo tamen; cum paucos intra dies febris, suis cum symptomatibus, fusa, fugataque esset.

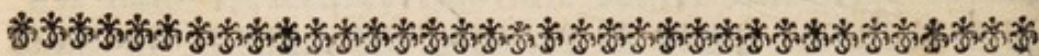
Spatio bimestri hac methodo Paralyfin, ac prurimum, doloremque nihil emendavimus. Unde robur nervis cortice peruviano conciliare annitebamur, interea dum crura manusque nunc aqua vulneraria, nunc pulveris aromatici fumo, bis die fricarentur. Vis dein electrica, quotidie semel adhibita, levem quidem emendationem fecit, ut crura utcunque plus attrahere, ac digitorum manus spectabiliorem, pedisque dextri obscurum, qui nullus fuerat, motum edere posset; at vero tandem corpore ad lecti crepidinem suffulto, crura, ac pedes immisimus in balneum, usque supra genua, aquæ calidæ, cui flore chamomillæ, flores sambuci ac lavendulæ intabuerant: dum interea corpus repletur decocto Tarax. Nasturt. Sarsap. Glycyrrh. Effectum hinc, ut de curso mensis horum in usu spatio, gradi inciperet cum iisdem deinceps pergendo ambularet, digito nendo exerceret, ac tandem mense Junio domum quo aëre rusticano frueretur, peteret, & sæpius inde ad me pedes venerit; ob reliquias mali ejusdem remedii novam formulam petitura.

Quæri a me posset citiusne curata hæc femina fuisset, quando, vel antequam meæ curæ subiceretur, vel saltem cum eidem subjecta esset, ultimæ meæ methodi parte tractata fuisset: indicante nimirum pruritu illo dolorifico acredinem, aut veneris residuam, aut veneno genitam, ante ostia cutaneæ morantem, sui que per eadem expulsionem flagitantem? Ægre sane quæstionem hanc non fero. Innumbratæ vires, *Tachenio* autore, me explorare voluisse, viresque deinde electricas. His scopo non respondentibus indicationem, de qua quæstio agit

secutus sum ; in simili postmodum offerendo mihi casu ab ultima indicatione incepturus curam , quo constare posset num & citra auxilia diluentia , saponacea , ac solventia , aut venenum aut veneno genita materies , æque feliciter expelli posset. Interim haud displicuisse lectoribus opinor , hanc integram communicando historiam , qua non curam duntaxat , sed una contueantur mirabundos *Arsenici albi* effectus. Quod ipsum copia enormi , scrupuli certe pondere graviore , assumtum , primum quidem abundantissima , quam tam mox ante , quam una cum illo sumserat , aqua ; deinde vero saluberrimo consilio medici præstantis oleo & lacte , sic viribus inerme redditum est , ut neque necaverit feminam , neque hospitatum diu in primis viis fuerit , sed his cæterisque relictis extremorum artuum Paralyfin , epidermidis universæ secessum , perpetuumque cutis pruritus , dolentemque eundem , generaverit.

§. VII. Calculosorum pauciores hoc anno affuerunt , quam ut experimenta cum *Uva ursi* augere multum potuerim. Interim ex quo hanc Plantam ab *Illustrissimo Præside* utilem in hoc terrifico morbo didiceram ; multisque experimentis , ut talem , probaveram : magis confirmor , magisque in eo , quod in hoc *Opere* toties monui , nullarum eam virium esse , ubi in systemate urinoso interno multa facta fuerit , sive a calculo , sive a pure , sive ab urina , sæpius diutiusque retenta , degeneratio. Qui in posteriore casu experimenta irrita expertus , ideo de veritate eorundem priore in casu dubitat , poterit ab ipsis , quos *Uva ursi* , jam pluribus ab annis a suis ærumnis fartos , tectosque servat , rerum edoceri veritatem. Adsunt enim & in hac urbe , & alibi plures ; vivumque exemplum potest conspici quotidie in *Panholzero* , janitore aulico. Quod si quis arbi-

tretur confimili, majorive virtute, *Vaccinium folii Buxi* pollere; rem experimentis tentando, legitimeque probando, & Medicos cunctos, & genus humanum universum, sibi reddet devinctissimos. Ceterum existimo me, adeo in specificis, quæ necdum probaverit usus, admittendis difficilem, adeo in propriis erroribus castigandis facilem, id fidei apud candidiores mereri, ut non, nisi probata experimenta, protulerim quondam.



## C A P U T V I I.

### *Nonnulla de Infitione Variolarum.*

§. I. *Duplicis erroris, in mea ad Ill. Tralles Respon- sione, correctio.* §. II. *Variolarum naturalium, hominem secundo, & letaliter quidem, invadentium exemplum.* §. III. *Tria exempla secundarum vario- larum, quorum in primo secundæ prioribus mitiores; in altero, ac tertio, contra.* §. IV. *Epitome nov operis Ill. Tralles, quo ad meas decem quæstiones ipsi propositas, respondet: eaque occasione Medici tes- timonium refertur, qui hoc anno ex quatuor inocula- tis unum morte amisit; ex duodecim qui naturalibus variolis laborarunt, neminem: quamvis inter ho- posteriores essent, quos ab infitione arcendos esse sta- tuisset.*

§. I. **G**rave argumentum, quod sententiam mean- de inoculatione variolarum roborat, de- nuo nactus, & de uno alteroque errore, quem in Responso ad *Cl. Tralles* nuperrime commiserim, con- victus, nonnihili hanc quæstionem refricem necess- est.

Scripse

Scripseram in Responsi hujus *Appendice*, filium natu majorem Excell. Comitis, quem naturales variolæ invasissent, periisse. Non periit, sed evasit: dolore tanto sæviore animos utriusque nobiliss. Parentis percellente, quod naturalibus variolis filium natu majorem servaverint, artificialibus amiserint minorem.

Scripseram *Florentiæ* factam inoculationem fuisse Nobilis cujusdam legati filio: non filio, sed natu majori filiaë facta est: quæ ipsa biennio post cum fratre ac sorore, inoculatas variolas patientibus, intrepide conversata, variolas naturales hoc iterum contagio sibi contraxit. Scripseram, sic enim edoctus eram, puellæ natu majoris artificiosas variolas tales fuisse, ut de earundem cum numero, tum genio, qui operationi præessent Medici, contenti essent. Hæc cum paulo aliter se habere deprehendo, historiam ex ipsis Patris litteris, ac Medicorum Puellæ testimoniis, integram dabo.

Doctiss. Medicus *Collinius* qui nobili puellæ in variolis tam arte, quam natura, genitis semper adfuit; & doctiss. *Durazzinius*, qui cum priore puellam in variolis naturalibus curavit, hoc casus utriusque testimonium perhibuerunt.

„ *Isabella* ex feminis natu major, ætatis suæ anno  
 „ quinto, gracili ac sani corporis habitu prædita,  
 „ prima fuit, quæ vere 1761. præmissis consueto  
 „ purgationis regimine, artificiale contagium per  
 „ vulnuscûla cuti femorum inflicta, intrepide sustu-  
 „ lit. Sexto ab insitione die calor, & pulsus cele-  
 „ ritas ægram invasit, & papulæ circa vulnera eru-  
 „ perunt, maculis mixtæ subrubris, parum, aut  
 „ nihil elatis; & decimo tertio exiles pustulæ spar-  
 „ sim se protulerunt, quæ tribus diebus maturatio-  
 „ nis & exarescentiæ stadia percurrebant. Conspi-  
 „ cuam male olentis puris vim ab incisionibus, us-

que ad earundem cicatricem, abundanter ejecit,  
 & quod admodum animadversione dignum, urinas albo copioso sedimento per totum ferme curationis decursum, qui quadraginta, & ultra diebus se se extendit, onustas reddidit. Id genus fuere morbosæ perturbationis signa, quam corpori generosæ puellæ excitavit variolosi aliquantulum puris, a *Cl. Paulo Medico Lucensi*, transmissi; id ipsum, quod aliquot indubiis variolis *Luce* occasionem præbuit.

Fide *doctissimorum hominum* freti parentes *Isabelle*, & fratribus, qui vere, anni 1763. variolis discretis, eodem artificio excitatis, lecto decumbant, liberum concesserunt commercium. Sed XVI. Kal. Quint. dum illi convalescebant, inopinato febris illam adoritur, symptomatibus stipata, quæ variolas distinctas regulariter comitantur: & quarto ab invasione die, pustulæ per unum versus corpus, valde copiosæ, proruperunt, nullum dubitationi locum relinquentes morbi illiusmodi ad veras variolas referendum esse, ubi naturalis earundem decursus omnino demonstravit, qui sine ulla nedum faciei deformitate feliciter cessit.

Quod in testimonio dicitur, fide *doctissimorum hominum* freti parentes, nonnulla explicatione eget. *Doctiss.* vir *Collinius*, quem inoculationi præfuisse memini, dubium Parentibus generosis moverat, num vere haberet puella ab insitione variolas? Quamobrem hi virum *Doctissimum*, erudita, atque utilissima opera clarum, *Targionium Tozzetum*, qui insitioni quoque adstiterat, nunc denuo ad decimum & quartum ab insitione diem advocarent, utpote in inoculationis negotio expertissimum, celebratissimumque. Hic omnibus bene examinatis judicavit pro tenera, ac delicatula puellæ natura, sat variolarum excitatum fuisse; præsertim ubi pustulas duas in la-

bio inferiore, inque poplite aliam, vidisset, quæ variolarum erumpentium naturam optime referrent.

Alter horum doctissimorum virorum fuit in re oculatoria famosus scriptor *Condaminius*, ad quem generosus parens detulerat casum. Respondit ille „Nul-  
„ lam parentis animum subire inquietudinem oportere: siquidem homines omni variolarum unquam  
„ acquirendarum periculo se se per inoculationem  
„ liberarent; materia variolosa funditus evacuante  
„ se incisionum factarum ulceribus.” Recte quidem, secundum sua principia, clarus *Condaminius*: vel enim veræ variolæ prodierunt, vel non: si cum optimo *Targionio* statueret veras fuisse, expectare secundas ille non potuit; sin minus, evacuatione ulcerosa sex septem septimanarum, urinisque albo sedimine foetis, tam nativum, quam insitum virus variolosum, omnino expulsus fuisse credere debuit.

§. II. Atque hæc de correctione ejus, qui in utraque hac historia referenda a me commissus fuerat, erroris, sufficiant; accepta vel ideo futura lectoribus, quod utramque historiam, potissimumque posteriorem, multum elucident. Verum publico debeo secundarum variolarum authenticam historiam mecum communicatam, Juvenis Academici, quem in prioribus variolis vidit, tractavit, vir Clarissimus *Petrus Emmanuel Hartmann*, dignissimus Medicinæ in Universitate, quæ *Francofurti ad Viadram* fulget, Professor. Contigerat hic casus ipsi, dum adhuc in *Helmstadiensi* Academia esset; in qua is, de quo agitur, Juvenis tunc Musas colebat. Sic ergo ille ad amicum scripsit. „Anno 1761 die 20. Maji, ver-  
„ sus vesperam accessi ad Juris studiosum *D. Voelger*,  
„ Frisonem, 20. circiter annos natum, habitu corporis mollioris, sanguineique: quem circa quartam a meridie horam a febre continua correptum  
„ apprehendi. Nox subsequuta maxime inquieta;

H s

„ uris

„ urina cruda. Altero die matutinis horis paulo re-  
 „ missior erat febris; post meridiem vero anxietates  
 „ præcordiorum molestissimæ accedebant. Versus  
 „ vesperam denuo febris increfcebat; nox inquietis-  
 „ sima; urina adhuc cruda; cum continuis præcor-  
 „ diorum angustiis. Tertio die mane Hæmorrhagia  
 „ narium satis copiosa supervenit. Inter hæc sen-  
 „ sim facies, præsertim circa oculos, insigniter in-  
 „ tumuit, & versus vesperam maculæ paulo eleva-  
 „ tæ, rubicundæ, satis copiosæ in facie, & passim,  
 „ licet rarius, in universo reliquo etiam corpore, in  
 „ conspectum prodierunt. Per noctem omnes hæ  
 „ maculæ in vesiculas abierant lentiformes, & satis  
 „ elevatas, circuloque rubicundo circumdatas. Re-  
 „ miserunt ita angustia præcordiales, & febris; æ-  
 „ grotusque quarto, quinto, sextoque die, satis be-  
 „ ne se habuit. Sexto die, vespere, nova accessit  
 „ febris satis gravis, & pustulæ laudabile pus con-  
 „ traxerunt, distinctæque ubique, si confluxum ea-  
 „ rum in dextro brachio prope axillam, & in sinistra  
 „ gena, exceperim. Tum ab hoc die nihil singula-  
 „ ris phænomeni accidit, sed reliquis harum vario-  
 „ larum decursus cum aliis benignis variolis perfecte  
 „ convenit. Eo vero loco, in quo utroque confluxus  
 „ variolarum fuerat, satis manifestæ cicatrices su-  
 „ perfuerunt.”

Studiosus hic deinde *Helmstadio Francofurtum ad  
 Viadram* appulit, ibidemque haud ita pridem vario-  
 las iterato contraxit, quibus decumbentem vidit, &  
 tractavit Exp. & Doctiss. vir *Eberti*, Physicus *Fran-  
 cofurtensis*, easque variolas ita malignas doluit, ut  
 nulla arte Juvenem a morte præservare potuerit. Ex-  
 pecto propediem hujus descriptam a claro hoc Phy-  
 sico historiam (1).

§. III,

(1) Prænobilis ac Clarissimi Viri *Eberti*, Consilarii actualis  
 Wur-

§. III. Magnificus Vir, *Tergestinus* quondam Medicus, nunc Regii Archiducis *Leopoldi* Archiatrorum alter, *Carolus Krapf*, ostendens mihi pulcra sua morborum diaria; simul monstrabat mihi filiaë suæ, binorumque Filiorum, Variolarum Diarium, cujus en compendium!

Anno 1764. Filia ejus, sexennis, cepit 5. Febr. febricitare, & die Febr. 8. variolas habere. Crescebant hæc sensim; & ad diem 12. mensis, qui septimus morbi erat, pure bene turgebant, basi rubra pulche ornata. Septimo eo morbi die a pustulis magis puella doluit. In maximis pustulis apex depressior erat, cum puncto livido, nigrove, in sui medio. Die 8. morbi a maturis jam pustulis dolor intensior.

Egregius pater hoc die, ut & morbi decimo, majores pustulas ita evacuavit, ut nil ultra puris viderentur habere; vidit nihilominus easdem brevi post pure æque plenas.

De-

Wurtembergensis, Regiique provincialis & urbani Physici Francofurtensis ad Viadrum, testimonium, quod me propediem expectare supra innueram, tandem post diuturnas in itinere moras accepi. Testatur Vir Cl. se hunc ipsum Juvenem, juris Studiosum, nomine *Voelger*, sive *Vulger*, annos circiter 23. natum, febricitantem 18. Aprilis 1761. reperisse, cum maculis rubris, cum dolore extremarum partium, ac præsertim Spinæ dorsæ, & Lumborum; vidisse se die insequente prorumpentes variolas, quæ copiosæ, sine rubro circulo depressæque manserint, tandemque confluerint: haud citra spem aliquam tamen, ob symptomatum tolerabilitatem. Die 23. Mensis se illum, bene ratione morbi habentem, commisisse prudentis Chirurgi curæ, cum Rus, ad Virum nobilem vocatus esset; reducem vero postera die in urbem percepisse se, quod æger post bonam noctem, bonamque auroram, a subito Variolarum recessu convulsus periisset. Hæc omnia, & in longum, germanice: finit autem latine Vir Cl. sic: „Sic testor, & quod omnia sic se habuerint, „ mea subscriptione, & appresso sigillo, iterum testor.” Francofurti ad Viadrum 11. Aug. 1764.



Decidua pustula, locus asper & elevatus erat, squammulam deinde dimittens: squammulæ successit rubra macula, quæ non nisi, insequente mense Majo, evanuit.

Cum eadem hac filia, filii ejus bini, *Xaverius*, ac *Leopoldus*, variolis laborarunt. *Xaverio* eruptio cum continuo tremore contigerat.

Die 28. Maji, mane, cepit febricitare filia, & tandem die 1. Junii vespere variolas habere paucas quidem, at vero sensim plures ad usque quintum cum eruptionis, tum mensis diem. Ordine sibi subsequente quoque hæ maturuerunt, & aruerunt, rubra latiore basi pulcre coloratæ. Prima vice tamen numero sextuplo plures affuerant. Junii 8. die in facie, quæ habebat numero circiter triginta pustulas, siccescere ceperunt. Et ut quondam, ita & nunc, deciduis crustis locus asper & elevatus squammam, ac rubram maculam habuit. Unica modo foveam fronti impressam reliquit.

Filius *Xaverius* ad 14. Junii febricitans, triduo post Variolas accepit, iisdemque copiosioribus, & graviore cum ægritudine, quam hyeme, hinc inde cohærentibus, laboravit. Circa 22. Junii, qui Octavus morbi, suppuratio inchoat, & ordine solito deinturgescentia, flavedo, exsiccatio, lapsus.

*Leopoldus* autem prope idem tempus alteras variolas passus est. Priores suas similes habuerat iis sororis; has vero alteras longe copiosiores. Plures similes historias, ac præsertim unam binorum cum sua sorore fratrum, quos omnes utroque in morbo viderat curaveratque *Diemberbroeckius*, attuli, in gallica mea *Inoculationis Refutatione*.

§. IV. Confirmant hæc omnia quæ toties in variis de hac materie dissertationibus, & recens adhuc in Epistola ad Cl. *Tralles*, inoculationis patronis objeci: scilicet 1°. vanam eam esse securitatem, qua sopire

eorum inquietudines fatagant, quibus insitio aut nullas conciliaverit, aut perpauca variolas. 2<sup>do</sup>. Nihil calamitosius posse accidere parentibus, quam naturali via servatam sibi prolem videre, artificiali occisam. 3<sup>to</sup> Et post insitas variolas, & post spontaneas, homines iisdem impeti secundo contagione naturalium; ut profecto hi, qui naturales variolas passi, se se dederint inoculandos, aliosve, qui rite naturalibus perfuncti essent, inoculaverint, cum Divina Providentia, ut ita dicam, luserint; potuisset enim, quod aliis, idem, aut sibi, aut illis, contingere. 4<sup>to</sup> Quotquot insitionem subierint, hos æque parum securitatis habere, quam ii, quos adortæ sint naturales variolæ, ne, ut *Florentina Puella*, utque *Juvenacula Constantinopolitana*, *Coconam Timoni*, & ut demum alii, quorum memini in Resp. ad Cl. *Tralles*, ne, inquam, conversantes cum variolosis, easdem denuo sibi contagio contrahant. 5<sup>to</sup> Etiam id, quod nonnulli asseruerint, qui frequentia experimentorum convicti, & tamen inoculationi dediti sunt, esse nempe alteras variolas benigniores prioribus, a veritate alienum esse: siquidem & *Florentina puella*, puerique *Tergestini*, multo copiosiores suas posteriores variolas, quam priores, habuerint; & *Juvenis Francofurtensis*, & *Juvenacula Constantinopolitana*, aliique complures, nos convicerint, de secundarum variolarum tam malignitate, quam letalitate.

Interim dum præsentis disceptationis naturam intueor, video adeo iniquam ejusdem sortem esse, ut quidquid adversus inoculandi praxim opponitur, vix admittatur, audiaturve; ipsaque tandem forsitan spectabilissimo exemplo ubique obtineat principatum. Fortunatam eam cunctis mortalibus apprecor; si felix faustaque ipsis contingat, gratulaturus; sin minus, eodem quo ipsi, mœrore afficiendus. Nihilominus pergam, quo cepi, pede; ad convivia tran-

qui.

quillus, ad nova observata communicanda, placeant-  
ne, an displiceant, semper promptus. Et quamvis  
non is sum, qui hominibus propositi tenacioribus  
mutare sententiam me posse credam, meas egisse me  
partes arbitrabor, si quæ vera, quæ demonstrata ha-  
beo, candidus communicem; quo saltem ii, qui  
animæquiores inter utramque fluctuant partem, ina-  
nem plane haud esse intelligant, quam adversus ino-  
culationem incusserim, formidinem. Quod enim in  
*Difficultatibus meis super Inoculatione* dixi, id audacter  
hic repeto; non posse admitti illam, nisi posito hoc  
principio, quod in plurimorum salutem de vita pau-  
ciorum disponere pro lubitu liceat: quod quidem  
Dei, vitæ mortisque Arbitri, non modo permissu,  
sed etiam jussu, in justo bello, in facinorosis punien-  
dis, &c. licuit mortalibus; neutiquam vero in ino-  
culationis negotio, in quibus ejusmodi jussum, aut  
permissio divina non extat, probari hoc titulo pos-  
sit. Profecto si semel ad ea omnia, quæ ad Reipu-  
blicæ qualemcumque majorem utilitatem conferre  
putantur, hoc principium absque Dei Jussu, aut  
permissu expresso, adhiberetur, quot inde horrenda  
non consequerentur! Pestiferos demum comburerent,  
ne virus in cæteros propagaretur: duobus enim tri-  
busve, qui primi affecti essent, necatis, centum  
millia servarentur forte. Et ad quæ non ultra! sed  
potius manum de tabula.

Et ut tandem quod res est dicam; quantumcumque  
Praxis ista prævaleat, suprema etiam autoritate suf-  
fulta, ac condecorata, non efficiet unquam id, ut va-  
riolæ sive naturales, sive artificiales fuerint, eundem  
hominem non bis feriant: non efficiet, ut ab insiti-  
vis haud ultra quis trucidetur: ut præsentis mortis  
discrimini se se non committant inoculandi: ut multi  
inde male non mulctentur: ut paucus non sit eorum  
numerus, qui eadem de causa, aut sanitatis, aut ve-

nustatis jacturam, acerbe non lugeant. Quæ enim observata olim, eadem & observabuntur posthac; eoque frequentius, quo magis insitio percrebrescat. Veniet, veniet dies, cum nimiam in eandem propensionem, ingens animi moeror, integrarumque familiarum luctus a tergo sequatur inæonsolabilis: dies, inquam, quo præsens quæstio de integro commoveat, agitetque mortalium mentes, iteratumque, ast priorre cum maturius, tum sedatius, poscat examen. Sed his Altiori Providentiæ relictis, quæ res humanas, pro infinita sua, & adoranda sapientia, sic moderatur, ut nihil in ejus gloriam non cedat, mihi monuisse sufficiet, donec prostabunt exempla, quæ nedum suspectam hanc Praxin reddant, sed & hos qui eam exercent, Homicidii; qui eandem in se admittunt, Suicidii; reos agant.

Finis hic erat hujus Partis, & sub prælo jam illa sudabat, cum Vir illustris, BALTHASAR TRALLES, ad me mitteret suam Responzionem ad Decem meas de inoculatione quæstiones. Æquum foret ut, qui Replicam dedissem, jam duplicam darem, sed votum obstat Cl. viri pag. 303. serio deprecantis huic controversiæ ultra immisceri. Ipsi igitur obtemperabo. Cum tamen publici intersit ea nosse, quæ præclaro hoc opere habentur, convenientissime ista huic capiti annecti poterunt.

Titulus operis est: *Vexatissimum nostra ætate de Insitione Variolarum, vel admittenda, vel repudianda, Argumentum, &c.* Est divisum duas in partes, quarum prior, eaque longe maxima, ad præsentem Quæstionem; altera ad amicam nos inter litem pertinet. Paginas 304. in majori Octavo habet. Quia lis inter nos peculiaris ad inoculationis negotium non spectat, unice in examinanda priorre parte versabor, alteram in proximam opportunitatem reservaturus.

Honoratissimus Autor meis decem quæstionibus tres alias præmittit, quas, ut ait, a me, adeoque tredecim, expectasset. Prima hæc est: *An certo certius quivis homo variolis serius, acutus, afficiatur?* Altera: *An Inoculatio illis affricet variolas, qui sine eas ipsas haud passi fuissent?* Tertia: *An cum pure variolarum insitio, & cum ejus vehiculo, immitti in corpus queat fomes morbosus alius, contagiosus?*

Primam hanc quæstionem non proposui, utpote ad quam in prioribus operibus fuse respondi; & quæ nova adderem, in præsentiarum non haberem. Secundam ex eruditissimo *Condaminiò* abunde probare potuissem, sed cum plures inoculationis defensores hic cum illo non sentiant, eam non proposui; fat alioquin materiæ ad causam meam tuendam nactus. Tertia problematica est, probabilior utique quam demonstrabilior, adeoque litem minus utiliter extendens. Hinc claro Autori tres suas prodromas quæstiones relinquens, non nisi erga illius ad meas decem responsa versabor.

Quæstiones porro meas omnes sic expendit vir doctissimus, ut clara primum in luce collocet omnem inoculatorum doctrinam: dein meam ipsis sententiam opponit, sententiamque illorum, quos mecum sentire deprehendit. Id autem sic facit, ut, utrum illis, vel mihi, faveat, dubites; sæpe perspicue cernas; ac potissimum quidem illis. Haud sic tamen, ut quam a parte ipse stare malit, evidenter capias: donec demum absolutis quæstionibus mentem suam, a pag. 208. ad 230. dilucide exponat, eamque adeo quidem in re inoculatoria retardatam, atque suspensam, ut, quam apud animum statuisset dilectæ filiæ insitionem, procrastinaturus sit; quemadmodum etiam alii, qui cara sua pignora *Trallesio* inoculanda commisissent, dilatari hoc negotium essent. Forte ad hujus propositi prorogationem & illum, & hos, magis

magis determinavit Epistola Clarissimi *Ludwigii*, Decani Fac. Med. Lips. ad Cl. *Tralles*, in qua hæc verba: „Hoc anno habui quatuor inoculatos, & duodecim ægros naturalibus variolis affectos. Ex prioribus unum amisi; Ex posterioribus nullum, licet inter eos essent, quos, ob humorum malam constitutionem, ab operatione arcendos statueram.

Quandoquidem ergo se ab inoculatis remotiorem, Antinoculatis proximiorē declaravit, haud erit opus in ea, quæ in singularum quæstionum responsione, hinc inde vero minus consentanea videri forsitan possent, animadvertere. Sufficere enim arbitror, si ambiguus alicubi, si a mea intentione alienus, eundem ad finem operis omnem sustulisse, aut moderasse difficultatem. Breve itaque erit meum omne hujus tractatus examen, versaturum unice circa ea, quæ dubia in illo manent.

Primum proinde advertere cogor virum clarissimum mentem meam assequutum non esse, dum inoculistarum argumenta de præparandis ad insitionem corporibus adeo longus, adeo fortis, adversum mearget. Potuerat in Gallica mea *Inoculationis Refutatione* Apologiam dudum vidisse meam: quam si vidisset, non alia profecto mente, quam ipse sit, me esse intellexisset. Præparationis necessitatem atque præstantiam ultro agnovi semper: tantummodo insufficientem eandem sæpe ab ipsis inoculatoribus comprehensam esse, multis probavi experimentis.

Secundo, nec bene intellexit quid voluerim in sexta mea quæstione, quam me sic proponente: *Nulline ab Insitione moriantur?* Vir doctissimus in hanc mutandam esse censuit: *Paucioresne ab Inoculatione, quam a naturalis morbi incurfu moriantur?* Profecto quæstionem, ut hic ille, sic ego proponere nec debui, nec

potui; gnarus apprime quot pueri adultique a Variolis, sine Medico, ægrotent; quot eorum anicularum concilio perdantur; quot homines continuo pereant, tardius advocato Medico; quot etiam cum Medico, cui morem gerere detrectent; quot denique innumeri, qui Medicis destituti, quam usi, feliciores fuissent. Et, si quondam mortuorum & ab insitivis, & a naturalibus, numerum, pene coæquaverim, id non, nisi præstantissimæ tempestivæque curandi Methodi consideratione feci. Ut proinde quæstio, quo putabat *Trallesi* modo, a me proponi non potuerit, cui mens unice erat id meam thesaurum probando evincere, quod insitio adeo insons, & inculpata non esset, quam quidem ad eandem commendandam plurimi inoculistarum ubique jactitent. Non diffiteor tamen quæstionem evidentius meam mentem expressuram fuisse hoc modo: *Raræne a Insitione Mortes?*

Tertio. Sicco pede transire nequeo, quæ in hac eadem Sexta quæstione examinanda, Vir egregius a pag. 141. ad 151. adeo sapienter adversus *Condamini* problema arithmeticum urget. Obtutu scilicet politico istud problema valere, dum Principi parum interfit quinam pereant, modo pereant pauciore Principem itaque posse, si ab inoculatione minore numero pereant, problema istud admittere; habere vero privatum quemcumque civem, cui filius habet minus, quam Regi suus, carus sit, & apud quem multum interfit filiusne suus moriatur, an alienum. Quod responsum vellem ad 7. quæstionem quoque dedisset. Si enim apud quemque privatum hominem multum differat propriusne filius sit, qui moriatur an alius sibi ignoti; etiam plurimum interest eidei prolesne sua, an aliena, in extremam extenuationem ab inoculatione incidat, in perpetuam Claudicatio-

nem

nem, in annosa molestaque ulcera, in incurabiles fe-  
re hæmorrhagias, in abscessus horrendos, in Scro-  
phulosam Diathesin, &c. eo quod hæc ad munia  
quæcumque obeunda, sæpe ad generationem, illos  
reddant ineptos.

Dum porro sic loquitur clarus auctor de principe,  
politicè hoc negotium considerante, reor eum in ab-  
stracto a Christianismo loqui velle. Novi enim id  
minime illius esse principium Christiano principi li-  
citurum esse populorum suorum incremento sic stude-  
re, ut ejus causa quosdam, ceterum forte ætatem  
victuros, aut immolaret, aut saltem perire sineret.  
Sed perirent forte, ais, a naturalibus variolis, mul-  
toque cum iis plures. Bene ais, *forte*: quod si con-  
tingeret, non humana opera, sed inevitabili forte,  
seu potius DEI jussu, perirent.

Evidentius fit eam mecum Cl. *Tralles* mentem  
fuisse, dum pag. 138. Patrem *Haganum*, qui inocu-  
latione filium *Londini* amiserat, comparans cum Pa-  
triarcha *Abrahamo*, qui in *Moriam* proficisci, & *Isaä-*  
*cum* immolare a DEO jussus, domum cum filio rediis-  
set, bene notat comparationis disparitatem: siqui-  
dem *hicce* Pater Credentium filium, DEI mandato,  
immolaturus fuisset; „ at miser *ille* Pater, inquit,  
„ nulla vocatione divina accepta, non sine summo  
„ tristitiæ affectu *Hagam*, orbis filio suo, iterum  
„ repetiit.” Si enim id ita intelligit, ut unicum  
DEI mandatum turbatam conscientiam pacet si affue-  
rit, si defuerit, neutiquam; statuit quoque Princi-  
pibus nullum jus in vitam subditorum competere,  
quam quod ipsi divinæ leges concedant.

Quum ergo hoc sit, quem veneror, auctoris prin-  
cipium, ad plura id adplicare potuisset, omnemque  
inoculationem ex eodem condemnare.

Quarto. Ad quæstionem meam Octavam quæ sic



habet: *nunquid non propagent inoculatæ contagium?* respondet eximius vir a pag. 161. ad 164. exp. *Tyffoto*, qui ob insitarum cum paucitatem, tum benignitatem, quodvis fere negaverat contagium: quod cum minime verum esse, & e contrario insitivas sæpe & copiosas & malignas esse, credere cogeretur, censuit Gordios inde nodos inoculationi necti; quorum solutionem *Tyffoto* relinquere, quam ipse tentare, mavult. Argumentum autem *Cl. Tralles* contra latitudinem propagationis variolosi contagii, ab illustri *Werlhofio* statutam, in eo quodammodo, ut mihi videtur, deficit, quod ex casibus a se visis, in quibus tot homines contagium contrahere potuisse, nec contraxisse tamen; postmodum vero ex causis, vix explicabilibus, idem contraxisse advertit; ex iis, inquam, casibus, æque confici potest, ut illo priore tempore hi homines necdum essent suscipiendo contagio apti, quam ut tale ferax contagium non detur, quale posuerat *Werlhofius*.

Quantamcumque autem operam *Cl. Tralles*, veluti patiens & sedatus inter litigantes iudex, navat ad contagionis infamiam ab inoculatione abigendam, minime abegit tamen. Quotquot enim testimonia coarcevat de non aucto ab insitivis contagio; qualecumque existimat eruditi *Schultzii* assertum, quo hic contagium ab inoculatione minui potius, quam augeri statuit, eo quod *Londini*, ejusque in confiniis, anno 1719. proximo scilicet ante acceptum apud Anglos insitionem, a variolis mortui sint 3229. homines; & anno 1753. post tantam inoculationum crebritatem, tantummodo 774. hæc omnia, si quid video, non modo id non probant, quod omnes hi clari viri inde probari credunt, sed potius causæ inoculatoriæ desperationem.

Etenim si inoculationi tribuere debeo hanc *Schultzii*

*zii* observationem, quam utinam tanti non fecisset *Il. Tralles!* cur nondum nota Anglis hac Praxi, *Londini* anno 1710. mortui sunt a variolis 3138. homines, & anno sequenti 915. duntaxat? Cur anno 1683. variolæ 2096. homines occiderunt, & anno proxime sequenti 156. tantummodo? Utique a causa longe alia, quam ab inoculatione.

Profecto si *Vir* expertissimus *Schultzius*, antequam hæc scripturus esset, consulisset *Londinense* *Necrologium*, in quo patet sub frequentissimis inoculationibus eo anno, qui proxime illum suum beatum annum sequitur, 2393. homines in variolis periisse; in illo vero, qui felicem illum annum proxime præcedit, 3538. utique contagii decrementum ab inoculandi frequentia non derivasset, nec in errorem utcumque duxisset illustrem *Trallesium*.

Fervor sane tuendæ partis arripuit egregium *Schultzium* pari modo, quo anno 1752. Reverendissimum *Maddox. Episcopum Vigornie*. Hic enim quod forte observasset anno 1751. a variolis tantum 998. *Londini* periisse, anno vero 1750. recenseri 1229. mortuos, pro suggestu exclamavit mortuorum a variolis numerum, præ insitionum frequentia, una quinta fere parte decrevisse: dum interim ipse ille annus, quo ita peroraverat *Episcopus*, mortuos a variolis haberet 3538. plures nimirum, quam unquam spatio 67. annorum, quos *Londinense* *Necrologium*, ab inoculatoribus nobiscum communicatum, continet, observatum fuisset.

Igitur ipso *Schultzii*, *Maddoxii*, Aliorumque, inuito calculo, nos eodem jure concludimus augeri inoculando contagium, quo illi id minui. Sed ultra pergendum est. Pace tantorum *Virorum* dixerim jure longe potiore nos contagii augmentum concludere, quam illos decrementum.

Necrologium meum Londinense cum anno 1755. terminatur. Si retrogressus sumam ab anno 1755. annos 22. inoculandi frequentia famosos, invenio a variolis mortuos esse 43975. si sumam deinde annos 22. illos, qui immediate primum Anglicanæ insitionis præcedunt, mortuos inde habeo 36530. duntaxat.

Ergo tempore prodigiosissimarum numero inoculationum periere a variolis 7445. homines numerosiores, quam pari annorum numero, ante inductam insitionem; homines, inquam, plures quam  $\frac{1}{6}$ . Nec incuset forte quis majorem eo tempore mortalitatem, qua a cæteris quoque morbis longe plures morerentur, & a quorum malignitate variolæ fierent maligniores: etenim id Necrologium non affirmat: imo anno illo 1752. in quo a variolis periere 3538. non numerantur tot mortui tam a reliquis morbis, quam a variolis, quam anno illo felicissimo, de quo Reverendissimus *Maddox*.

Condonabunt proinde mihi *Angli* amici nostri, & optimus *Schultzius*, & integerrimus *Tralles*, sic argumentanti: Tot mille & mille homines inoculationem Londini subierunt per illos 22. annos, qui, secundum communem sententiam, numerum horum, qui naturali contagio contrahere variolas potuerant, incredibiliter minuere debuerunt. Atqui numerus eorum, qui variolis perierunt, non decrevit, sed increvit. Ergo, vel contagium naturalium variolarum notabiliter augetur inoculando: vel, plurimos eorum, qui inoculationem jam passi sunt, variolæ secundæ aggrediuntur, & necant: vel, inoculatorum est multa strages: vel omnia simul.

Datis tandem ad decem meas quæstiones responsis. Vir clarissimus omnia resumit, mentemque exponit sic suam, ut metuat ne æque suis Amicis inoculistis,

quam

quam mihi, displiceat. Quid de hoc suo metu censeam, proferam ingenuè, ubi quid ille de methodo inoculandi cogitet, paucis retulero. Primo concedit ea vere se habere sic, quemadmodum ego proposueram. Deinde ex enormi discrepantia tum variorum insitionis Corryphæorum inter sese, tum singulorum a se ipsis, conficit id, ut longe plus periculi insitivæ variolæ involvant, quam vulgo aut asseritur, aut scribitur. Tertio recenset præcepta magnorum in arte inoculatoria virorum de non inoculandis infantibus infra quinquennium, nec adolescentibus intra 14. & 17. ætatis annum, raroque post annum 25. Affert multorum leges, juxta quas oportet eximi Athleticos, Plethoricos, Temperie calidos, biliosos; maxime vino si sint aromatibusque dediti. Juxta easdem vetari inoculationem hyeme & æstate. Esse quoque eximendos pueros nervosos, valdeque irritabiles; cum maxime autem verminosos, quos jubent verme liberare prius: id quam difficulter sæpe efficiamus, versatissimus ille practicus ultro agnoscit. Itidem non Rachiticos; nullos tempore Morborum epidemicorum, ut febris inflammatoriæ, putridæ, &c. Nullos præterea Asthmaticos, nullos Phthificos, nullos Hæcticos; non Febre lenta laborantes, non ubi Ulcera interna, ubi Obstructiones glandularum, seu scrophuli, ubi Obstructiones viscerum post febres intermittentes, ubi scorbutus, scabies, furunculi, coryza, dolor quicumque, mensium suppressio, menses irregulares, chlorosis, cachexia, icterica dispositio, graviditas, puerperium, mobilitas nervosa, lues venerea, sive in parentibus præsens, sive ab iisdem transmissa in proles; non illos qui eadem de causa magnam vim mercurii in corpore habent; non vini, ejusque spirituum amatores; non omnino tem-

pore epidemiæ variolosæ; quamvis ejusmodi epidemia quandoque 15, 20. annis perseveret.

Ex his omnibus demum spectatissimus auctor concludit ipsa præcepta clarorum in ea methodo viro- rum ad insitionem dimidiam, tertiam, quartam, dixerim potius centesimam, mortalium non admittere partem.

Liceat mihi hisce observationibus hanc unam ad- dere! Si ab inoculationis promotoribus omnibus plu- rimam mortalium partem ab hac operatione arcere jubemur, aderunt perpetuo homines plurimi variolis contrahendis obnoxii, contagium perpetuantes, spemque nobis, quam multi adeo faciles dederant, abigentes, fore, ut variolæ demum cessent affligere genus humanum; fore etiam ut inoculati ab alluente contagio naturali male non habeant nec pereant. Quid si præterea inoculati contagium augeant? Absensque illud præsens sistant? An igitur tantopere mirabimur publicos populorum clamores supremum ad examen commovisse Magistratum? Et an dignum non foret principibus opus, tentamen Cl. Lugd. Professoris *Rast* ad minuendum contagium examina- re? Sed ad rem.

His ita candide recensitis Cl. *Tralles*, ut supra mo- nui, utrinque sibi metuere cepit, & in hæc ad me verba tandem erumpit: „ confido ea propter te in „ veritate invenienda meam in bivio stantis Christia- „ nam intentionem, & animi candorem, calculo „ tuo dignaturum fore porro. Forte autem mihi ea „ nunc contingit infelicitas, ut tot inoculationis „ amici, Viri eximii, quibus non minus, quam ti- „ bi, existimationem & venerationem debeo, & „ exsolvo, te me haud idoneum controversiæ arbi- „ trum selegisse affirmant, causam suam fortioribus „ armis tuituri; tu vero in omnibus valorem tua-

„ rum

rum assertionum me non affecutum esse quæ-  
ris, &c.”

Quid amantissimi antagonistæ mei amici inoculatores ad hæc dicturi sint, facile mæcum augurari potest. Erunt quippe inter illos, ut fit in rebus humanis, qui animo præoccupati, vix examinaturi ejus argumenta sint, eumque condemnaturi; quos, opinor, non morabitur. Erunt vero complures qui clari Viri vestigia prementes, in eodem, cum illo, bivio se collocabunt, ancipites plane utrum inoculationem ultra sequantur blandientem, an vero horrificam fugiant. Hæc de illis. Quid vero ego, id præscire certus potuit. Quid enim nisi summis efferre laudibus Virum debui, qui quo verum intimius atque expeditius contueretur, ad tempus totam veluti relinquit, cui adhæserat, partem; ut quidquid ornaret vituperaretque eandem, liberius contempleretur? Exemplo profecto haud minus imitando, quam admirando, & mihi, & omnibus, qui ex officio in litigiosis versantur, fuit, quo discat quisque, quem non damnabile studium partium, non honores caduci, sed DEI honos, Veritas, ac Reipublicæ salus, unice tenent, quî in hisce se gerat oportet. Sicubi asperiusculum forte quidquam ipsi invito elapsum sit, eodem animo, quo ille mihi, ego ipsi condono. Quod vero hinc inde me, in mea Sparta ornanda, nonnihil aut minus recte intellexisse, aut reposuisse, blande insinuet, est sane ob quod immensas ipsi debeam grates. Errare humanum est; nolle corrigi diabolicum. Qui id mihi ostenderit *Trallesius*, vel ob id unicum, si non ob alias causas bene multas, dignissimus profecto est, quem veneratione eximia, quem amore fraterno, quem amicitia colam perenni.

Nihil ea moror, quæ a pag. 232. ad 241. Vir  
pe-

perillustri habet de incertudine multarum in Medicina rerum; cum in hoc argumento pertractando alterum & quartum hujus operis caput impenderim. Suos habet ars limites nostra; quos ultra citraque tendere nefas. Neque propterea ars nulla habenda est, sed præclara potius & saluberrima; arctioribus tamen, quam vulgus Medentium credit, circumscripta cancellis. Non aliam eam Tyronibus trado. Porro quod in eadem sæpe acriter circa res graves disceptetur, id eo minus *Trallesio* miror, quo humanarum rerum conditionem attentius contemplor. Cur rarius in arte nostra, quam in illa sacratiore, *Ἰατρικῆ καὶ ἀσπείσει ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γίνωνται ἐν ὑμῖν?* Aut ignavus est, aut Epicuri de grege porcus, aut suis commodis tantummodo, non Reipublicæ natus, qui arti, quam profitetur, tuendæ devinctus, nihilo secius studio famæ, commodi, emolumenti, vitæque tranquillæ, Naturæ suffocat ac veri vocem (1).

(1) Vir Doctissimus, & maxime egregius Medicus *Du Monchy*, Inoculationis patronus, haud ita pridem inoculavit *Roterdami* duos filios Domini *Anderson*, quorum alter sanissimus, alter minus sanus. Interim hic, minus sanus scilicet, a paucis variolis convaluit, ille ab iisdem confluentibus periit. Paulo ante, eadem in urbe, puella inoculata a convulsione mortua est. *Amstelædami* Matrona, quæ, quod inoculata esset, Marito variolas patienti intrepide inservierat, nunc iisdem veris & legitimis decumbit, fere curata.

F I N I S.

---

ANTONIO NAFNA  
FABRI BECHMA  
ATIONIS MEDENDI

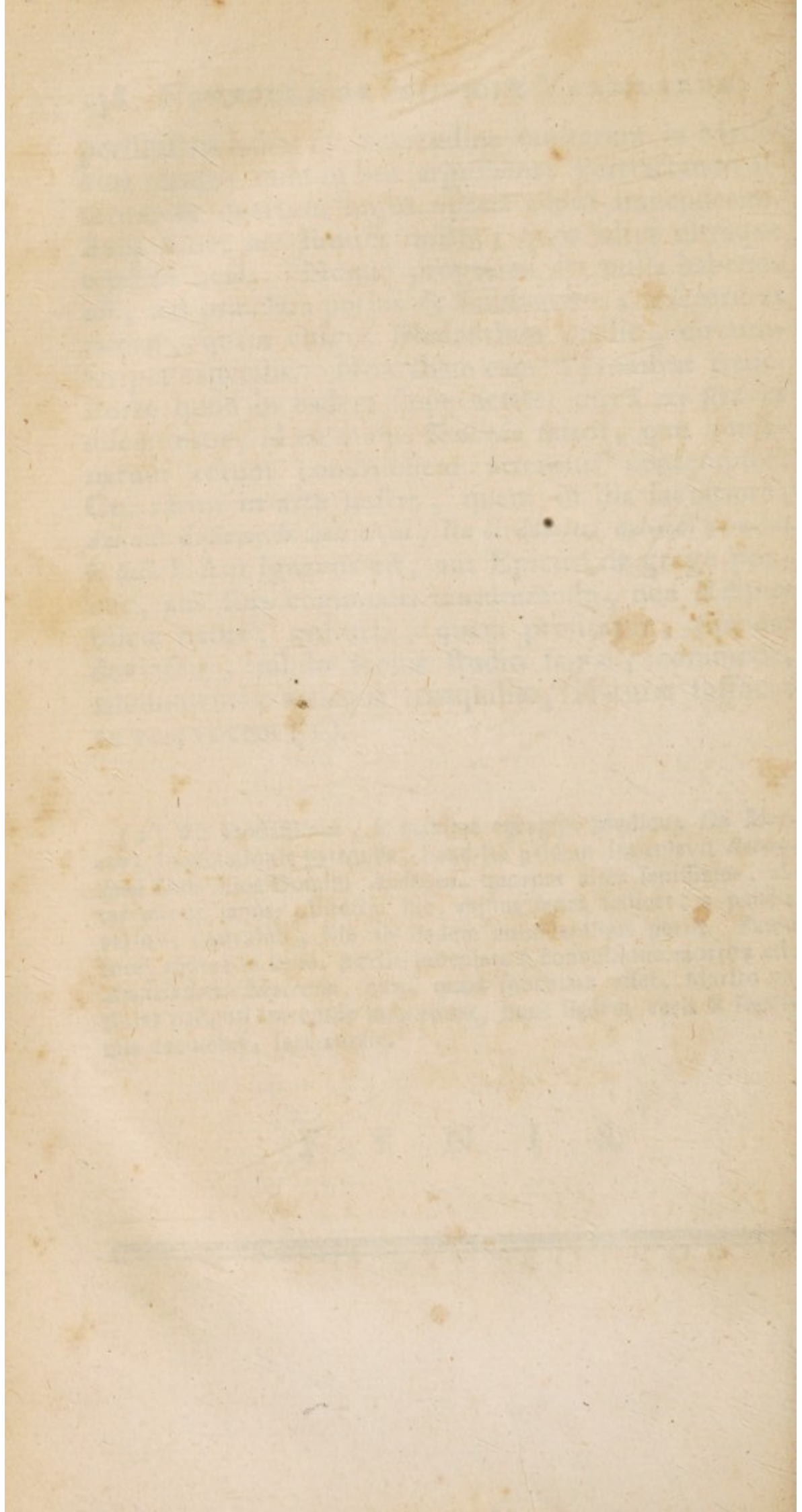
I. H.

MODUM PRACTICUM  
FINDOBONENSEM



LUGDUNI BATAVORUM  
PETRUM VAN DER KUIJ  
MDCCLXXV





# ANTONII DE HAEN

*Consilarii Aulici, ac Medicinæ Practicæ,  
in Alma ac Antiquissima Universitate Vin-  
dobonensi, Professoris Primarii,*

P A R S   D E C I M A

## RATIONIS MEDENDI

I N

NOSOCOMIO PRACTICO  
VINDOBONENSI.



LUGDUNI BATAVORUM,  
apud PETRUM VAN DER EYK,  
M D C C L X V I,

ANTONI DE HAEN

Carolus Haenel, et Medicus Praefectus  
in Alma et Augustissima Universitate  
Hobonensi, Professoris Primarii

PARS DECIMA

ATIONIS MEDENDI

IN

NOGOCOMIO PRACTICO

NINDOBONENSIS



MOGDUNI BATAVORUM,

AD PETRUM VAN DER EYK,

MDCCLXV.

E L E N C H U S  
C A P I T U M.

C A P U T VII.

*De Colica Pictonum.*

Pag. 143

C A P U T VIII,

*Pathologica Priorum Anacephalæosis.*

178

C A P U T IX.

*De Tetano.*

195

C A P U T X.

*Dissertatio de Tetano, ejusque Speciebus, nec non  
de Curandi eum Methodo a Primis Medicinæ  
Sæculis, in nostra usque Tempora observa-  
ta.*

203

C A P U T XI.

*De Febre Miliari, ac Petechiali.*

232

C A P U T XII.

*Varia.*

268

ELIENSIS

CAPITULUM

CAPUT VII

De Colicis Pisonum

CAPUT VIII

Pathologica Prætorum Anaphalæ

CAPUT IX

De Tetana

CAPUT X

De Tetano de Tetano, eiusque Speciebus, nec non

de Tetano cum Tetano a Prætoribus Anaphalæ


CAPUT XI

De Tetano Anaphalæ, ac Pathologia

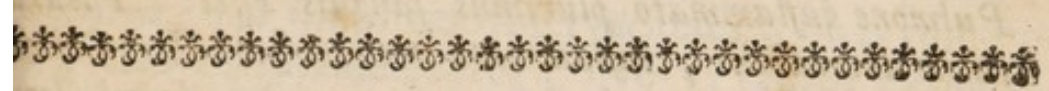
CAPUT XII

Tetanus

R. A.



RATIO MEDENDI  
IN NOSOCOMIO PRACTICO  
VINDOBONENSI.



C A P U T VII.

*De Colica Piſtonum.*

I. *Colica Piſtonum, a plumbo, in ſeptimo Paroxyſmo Paralyſin inchoans, in nono adaugens; quæ Paralyſis curata poſt hunc nonum Paroxyſmum, non rediit in decimo, qui letalis fuit. Admonitio diagnoftica, & ſemeiotica, de morborum ex ſede tumoris & doloris determinatione. Adeſt in Colica hac vera Tympania, ſed citra ventris tumorem; & cur? Aliena Splenis ſedes. Pathognomica morbi Intefini Coli arctationes, & amplificationes ſtupendæ; etiam Reſtum Intefinum, in medio vehementer exarctatum, Clepſydræ figuram refert. Ilium Intefinum prope Cæcum lumbo firmiſſime adnatum. Inflammatio Ventriculi, non tamen penetrans. Pia Mater aneurysmatica, & varicoſa.*

§. II. *Alia Colica Saturnina, cujus inſultus primus levis, alter poſt annum gravior, cum Paralyſi quidem inchoante, ſed cum morbo quoque curata. Semianno poſt tertius Paroxyſmus, gravi cum Paralyſi, cu-*

K

rata

rata in Nosocomio trium mensium spatio. Quartus post tres menses a plumbo renovatus gravissimus, sine Paralyfi, convulsivus, letalis. Observationes de situ viscerum, ut §. I. Problema circa colorem flavum in Ileo intestino, sinistro in latere, inventum. Coli arctationes portentosæ. De causa anxietatis & doloris Præcordiorum in hoc morbo. Dantur Coli arctationes superabiles, & insuperabiles. Ventriculus ingens. Pancreas enorme. Hepar intra Costas penitus reconditum. Lien alieno in loco. Liquor sub P. M. Rubra Pericardii vasa. Cor perfecte vacuum utrumque, licet in Pulmone inflammato plurimus sanguis esset. Pleura facile lacerabilis, inflammata tota. §. III. Colica Pictonum, forsitan etiam saturnina, crebro, brevi, levi insultu biennio priore; altero biennio crebriore, ac graviore, tandem gravissimo, post curam fallacem cito necans. De dubiis circa certam mortem, & quid in hisce agendum. Coli degeneratio stipenda. Mirabili Duodeni Antrum. In hoc morbo Abdominis altitudo augetur, Thoracis minuitur. Causa subitanæ mortis Vacuum Cor utrumque. §. IV. Colica a plumbo, cum valido, frequenti, diurno singultu. Gangræne in ea metus Cortice Peruv. pulsus. Curatio. §. V. Colica Pictonum a causa minus perspicua, curata. §. VI. Colica Saturnina, cujus Paralyfis curata in Nosocomio. §. VII. Colica forte saturnina, una cum Nephritia calculosa, & diuturna Paralyfi, cum mirabili paralyticarum partium Degeneratione. Curatio. Num tamen in hoc homine causa proegumena perseveret? §. VIII. Colica Pictonum incertæ originis, cujus superstes Paralyfis curata Remediis, Electricitate, Balneo Baden. §. IX. Colica saturnina hominem occupans, cujus Paralyfis in Nosocomio curata.

§. I. **O**pportunitatem Colicæ, quam Pictonum vocant, contemplandæ, multam quondam nactus edidi anno 1745. de ea *Dissertationem, & Rat. Med. Tomo I. Cap. 24.* super ejusdem cum natura, tum cura, differui: at vero hoc academico, quem, DEO dante, absolvimus, anno, complures ab hoc morbo ægros in Nosocomio, & alibi, nactus, prætereaque locupleti observatione anatomica in hac ipsa materia dives, nequeo quin orsum jam bis filum, bisque abruptum, tertio retexam; minime super mirabili morbo philosophaturus, dictaque sæpius re- octurus, sed simplices observationes, quas tum vi- vi, sive reconvalescentes, sive vi morbi extincti, tum postremorum cadavera docuerint, enarraturus.

Pictor L. B. annos natus 44. die 12. Decemb. 1764. Nosocomium nostrum illatus, hanc nobis Anamne- in dabat. Multa Cerussa ad Artem suam uti solitus rat, nec pauca Cobalti copia, ad peculiare, Car- enta vernice pellucidissimo, incrustandi, artificium.

Sanus olim, primum Colicæ Pictonum insultum, lapso abhinc septennio, perpeffus est, eodemque anno relapsus sexies, sexies restitutus; nulla Paralyfi, ullis unquam pravis symptomatibus morbo aut jun- tis, aut subsequutis. In singulo Paroxysmo consue- a symptomata passus erat; alvum duram, pertina- em, scybalis parvis compactis rotundis demum pro- euntem, enormes Ventris, Lumborumque crucia- is, Nauseas frequentes Vomitus crebros, Anxie- tes, Noctes infomnes.

Libertatem a relapsu per integrum Sexennium conciliavit purgans, ad levissima quæque mali indi- ia assumptum.

Anno 1764. Martio Mense, septimum in Paro- ysmum incidit, violentum quidem eum, & quin- ae septimanas durantem, cum Paralyfi digiti mi-



nimi, annularisque, utriusque manus, & nonnullo post morbum superstite languore.

Æstate, cum sub Jove æstuante tota die pinxisset, vesperi se in lectum lassus conjecit, nocte vero ob vehemens tonitru lecto exsiliens, frigore se diu ad fenestram exposuit, dein obdormivit iterum; ex somno vero expergefactus, intolerabilem percepit utraque pedis in planta ardorem, unaque Octavum Colicæ suæ Paroxysmum, Hoc soluto brevi, ardor molestissimus pedum perseveravit integro X. septimanarum spatio, a Thermis *Badensibus* longe molestior. Tandem calido *Danubii* balneo usus, lapsus in febrem est, venamque febris initio, nec non ejus die sexto sectus, in nonum tandem, crudelissimumque insultum incidit, una cum Convulsionibus quidem, citra Ischuriam autem, vel Dysuriam. Contigit id circa 28. Nov. Novus advocatus Medicus propinavit emeticum, a quo mox ingens Convulsio oborta est, atque debilitas ejusmodi, ut ne jam jam exspiraret, cuncti adstantes metuerent. Paralysis eoque accessit, ut brachia Epigastrio altiora attollere non posset. Die autem 5. aut 6. Decembris fortissimus Medicus accessit, qui hominem diuturnæ ægritudine egenum, adeoque ad sumptus morbi ultra ferendos ineptum, inveniens, consilium dedit ut ventrem cataplasmate foveret, granum unum alterumque Aloës mane ac sero sumeret, Butyri autem recentis insulsi, mane & vespere, partem libra octavam cum pane comederet.

Quo equidem consilio incredibile quantum juvaretur æger! Ter enim, quaterve, alvus alias pertinax inde mota est, sedata sunt tormina, perditusque fere brachiorum motus utcunque emendatus. Si 12. Dec. illatus in Nosocomium meum est.

Vix inibi receptus vomuit, vacillantibus cruribus aliquot passus conficere potuit, manus vero, carp

su

fuo pendulas utrasque, neutiquam attollere. Alvum posuit Ovium aut Caprarum stercori similem. Adfuit ingens utriusque manus in dorso tuberculum, durumque idem, & immobile,

A die 12. Dec. 1764. ad 28. Martii 1765. Nosocomii incola, Butyrum edere continuavit, nec alii medicamentis fere ullis usus est, ut quantum inde proficisceretur in sanitatem constaret. Tantum vagos dolores in ventre, flatusque molestos, appetitum prostratum, Enemata oleosa, Rutæ infusum cum Elix. pp. compescuerunt. Hisce cum auxiliis morigera semper alvus, non raro quidem naturalis erat, sæpius vero compactos referebat globulos. Contigit frequenter hoc tempore, ut quibus olim symptomatibus affuturas convulsiones præsenferat, eadem experiretur; Linguæ gravitatem, balbutiem, vertiginem, cephalæam, febrim; in convulsiones amen proruperit nunquam.

Quinque septimanarum spatio hominem hoc modo tractavi, rationibus postmodum exponendis permotus. Verum cum emendatio inconstans esset, continuoque symptomata repeterent, illum denique 5. Jan. cum aliis, quos morbus detinebat idem, ad Machinam Electricam admovere cepi. Cum illis catena junctus, sustinuit vim ejusdem simplicem, c, ut paucos primum, sensimque augendo, 50. stus belle sustineret: interrupte tamen; siquidem sæpius renascente Vertigine, Cephalæa, aut Febricula, removendus a Machina fuerit. Sic demum restitit pedetentim manuum motus: ut multum se delibando, pingendoque, exerceret; auram liberio- rem, unam alteramve horam ambulando, caperet; restitutus tandem omnibus propemodum functionibus, domum suam die 28. Martii repeteret.

Intrat die Aprilis 8. uxor, nunciatura sanum quidem Maritum ex Nosocomio domum rediisse, sed

postquam altera die vehementi ira excanduisset, gelidamque copiose hausisset, unaque, ut suspicabatur, vinum, lecto demum affligi, jamque convelli adeo vehementer, ut sanguis ore perflueret: Unde enixe rogat, illum Nosocomio reciperemus. Recipitur, convulsione eodem die cessante, nauseabat, leviori febre detinebatur, abdomine dolebat, de recuperato vero artuum motu perdiderat nihil.

Mox igitur oleosis Enematibus immixtis, scybala antiqua deposuit, vomuitque pluries. Enemate consimili crebrius iterato, admotis ventri universo Cataplasmatibus, assumptis Oleosis internis, Emulsis, Paregoricis, levioribusque Neuroticis, sedabantur utcunque symptomata; at vero ex tendinum subsultu Convulsiones præ foribus aditare monuit. Accessit Amaurosis perfecta, tum & Ischuria vera, quam Cathetere, ad duas libras urinæ educendo, solvimus. Dormientem videbamus leniter convelli: semisopitum delirare, febricitareque; bis autem terve mori visus, toties ad se redibat, Amaurosin perpetuo conquestus: tandem Aprilis 11. ad sextam in aurora horam exspiravit.

Thermometrum *Fahrenheitianum* bis die admotum illi, quantocunque tempore in Nosocomio fuit, aut naturalem 96. graduum calorem notavit, aut unalterove duntaxat gradu majorem. Mortuo vero eidem actutum adplicatum, notavit primis V. minutis gradum 96. idemque & altero, & tertio, & quarto V. minutorum spatio; sic ut per  $\frac{1}{3}$ . horam partem calor naturalis designaretur. Quinto autem spatio V. minutorum gradus 95. notabantur: sexto  $94\frac{1}{2}$ . gradus, & septimo 93. Conferri possunt cum hac observatione, quæ circa mortuorum calore pluribus hujus Operis locis communicavi.

§. II. Cum homo convulsus mortuus esset, Legem cadavera ante binos dies, a morte expletos

aperire vetantem, observare debui, adeoque tunc demum aperui. Consulenda hic Tab. I.

Solo Abdomine pro more inciso, ejusdem Viscera in situ contemplantur, & *Hippocratem* Hepar in Thorace locantem, ut sæpius, ita iterum hic, omnino justificabamus. Plano quippe ad infima Costarum omnium elevato, Hepar intra Thoracem delituit unicum, excepta portione Lobi minoris, Ventriculum in sinistro Hypochondrio obvelantis, Costarumque sinistrarum arcum præter propter contingentis.

Porro in hoc homine, quamdiu viscera sua in hoc situ gessit, si quopiam Jecoris vitio dextro in latere laborasset, nunquam id externus docuisset contactus. Præterea, si sinistro suo lobo intumuisset Jecur, an non facile pro eo aut Splenem, aut Pancreas, aut ipsum accusassemus Ventriculum?

Oggeret forte quis durum Ventriculi tumorem manifestum fieri, eo quod ille ab Ingestis fiat versus anteriora protuberantior, vomituque facto concidat; hincque saltem Ventriculum primario affici evidens esse.

Sed huic repono 1<sup>mo</sup> Ventriculum vario sæpe spatio locari, nunc in latere sinistro mox sub Diaphragmate, alio in corpore magis in medio, aliquando æque dextro, quam sinistro in latere; vel sæpe detrusum sub latiore Hepate, cum elongato deorsum versus Oesophago, sic ut intra Umbilicum & Hepar emineat, quemadmodum pluries præcedentibus demonstrationibus patuit. In aliis cadaveribus Ventriculus ore sinistro attingebat quidem Diaphragma, verum sic a Colo, & Hepate, deorsum premebatur, ut orificio suo dextro vel perpendiculariter, vel oblique, versus umbilicum inveniretur. Simile quid tertium cadaver nos iterum docebit. Vel sic, ut Ventriculus ingens totam Epigastrii latitudinem explens,

post tympaniticum Colon abscondatur totus, posterioraque versus compressus nulla sui parte externo pateat contactui. 2<sup>do</sup> Cadavera pluries docent Ventriculum innocuum mox a repletionem, imo sub ipsa repletionem, vel ideo vomendo se exonerare debuisse, quod aut turgidus Splen, aut tumefactum Hepar, aut monstrosum Pancreas, aut protuberans tumore omentum, aut assurgentes ex Mesenterio tumores, aut caput magnitudine æquans Ren, Columve tympaniticum, quameunque impediret Ventriculi expansionem. Unde liquet *ex sede tumoris, & doloris*, ægerrime sæpe determinari posse, quodnam Viscus primario affectum sit.

Notandum tamen est Jecinoris molem naturaliter in nonnullis aut multum, parum, aut nihil infra costarum eminere margines; in aliis vero, ut in hoc, sequentibusque cadaveribus, præternaturaliter, ac morbose, tam alte delitescere.

Notandum & aliud in hoc & sequentibus cadaveribus. Tympaniam refert Colon hic præprimis; referunt aliquantum & tenuia intestina. Porro intestina tympanitica amplitudinem æque quam altitudinem Abdominis expandendo, sibi spatium conciliant, ventresque formant monstrosos. In his vero quos Colica Pictonum sustulit, Tympanites vel ideum ventrem non expandit, eo quod symptomate pathognomico venter sic contrahatur, ut, ceu planus asser, contingat fere prominentem Vertebrarum spinam, referatque perpetuantem in hoc morbo *Tetanus*. Data itaque Tympanias causa, Hepar, Splen, Pancreas, Ventriculus, Diaphragma, in altum ferantur, necesse est.

*Hepar* hujus hominis valde latum, sic majorem minoremve lobum unitum inter se habuit, ut citius vel minimum concretionis vestigium, unicus modus lobus esse videretur: plaga autem albida hic median

ibi integrum digitum lata, zonæ instar, universum viscus a dextra parte in lævam cingebat.

*Vesica fellis* viciniam suam nihil omnino, transfundendo, tinxerat, ut bilem flavam deesse suspicarer. Et sane educta ex vesicula rubellam nobis ad candelæ lucem referebat saniem. Sed candela fefellerat, ut postera luce color vere aurantius demonstrabat.

*Splen* sanus, parvus, infra Costarum margines non prominulus, post Ventriculum ad dorsum adpressus erat. Frustra eum quis loco solito quæxivisset. Cum id toties visum, & in sequentibus adhuc observabitur, intelligimus *Hepatitis* aliquando dari, in qua, in consueto splenis domicilio perceptus dolor, materiæ morbificæ coctionem, & excretionem, neutquam designaret. Vid. *Boerhaave* Aphor. §. 923. n. 3.

*Colon* nunc describendum; quod prius quam enarrata Hypochondriorum viscera perlustrarem, in situ, nequid turbaretur, examinavimus. Saccus Cœci, crista ossis ilei quatuor digitis latis altior, omnino naturalis erat. Colon inde adscendebat inter Hepar & costarum arcum ad altitudinem fere octavæ costæ: flexum inde, oblique deorsum descendebat, secundum crepidinem Jecoris, adscendebatque iterum sub Ventriculo sursum ultra costam nonam sic, ut suum lienarem dictum flexum perficeret eo in spatio, quod inter Diaphragma, Costas, Lienem, ac Ventriculum, interesset. Descensurum autem inde versus Ileum sinistrum, medio fere itinere, ex amplo angustum admodum, & tuberosum fiebat, mox vero ex Ileo sinistro prodeuns in amplum valde saccum digiti longitudinis dilatabatur, moxque iterum coarctabatur simili fere longitudine, ac tandem abibat in Rectum; quod ipsum Rectum intestinum in media sui parte sic contrahebatur, ac si filo constrictum esset.

Erant autem omnes hi loci coarctati vehementer crassi, & indurati.

Considerato hac ratione Colo toto, facile colligimus *dolorem colicum communem* mentiri Hepatitidem potuisse, mentiri Splenitidem, Pleuritidemve, si ex solo loco affecto quis judicaret: Diagnofis igitur horum non formanda morborum, est, nisi consultis prius singulorum symptomatis.

In intestino *Ileo* plagæ multæ inflammatae, imò hinc inde fere gangrænosae: quo vero loco in Cœcum intraturum erat, concreverat digiti longitudine, una cum suo Mesenterio, hinc, & inde, ad Peritonæum in lumbo, ope fortissimæ membranæ. An non hinc actionis Intestini insigne impedimentum? Et an non intelligitur inde causa doloris, quem in eadem plaga sæpe conquestus erat, & ob quem se frequenter in id latus incurvabat?

*Ventriculus* magnus, sex Libras medicas continens parte dextra rugas villosæ tunicæ exhibens maximas multas, solidasque: pone pylorum autem in villosa tunica inflammatio lata conspiciebatur, aliaque inflammatio amplior versus ejusdem lateris fundum. In tunica vero Ventriculi extima inflammatio diram fuscopurpurea, correspondens exacte cum inflammatis tunicæ villosæ plagis. Concludebamus primo Ventriculum inflammatione, in Gangrænâ abeunte, in tota sua substantia laborare: de rarsa tamen prudenter tunica interna vehementer nos errasse omnes intelligebamus; nam minime inflammata, sed vere alba apparuit tunc tunica Vasculosa.

*Cor* parvi hominis magnum, utroque in thalamo æqualem circiter sanguinis, ejusque grumosi, copiam gerens. Cor dextrum flaccidius, nec in parietibus crassius; sinistrum vero solito longe & durius, & crassius.

*Pulmones* boni, excepto lobo dextro superiore, qui duritiei scirrhotæ fuit; non connati cum pleura, nisi leviter in dorso.

*Cranium* crassissimum. Dura Mater bona. Pia Mater aneurysmatica & varicosa tota; magis tamen in sinistro, quam in dextro Hemisphærio. Sinus superiores admodum parum Lymphæ gerebant. Plexus choroidæi crassi, longique; pallidi vero toti.

*Tubera*, quæ hoc hominum genus gerere in dorso manus solent, eaque mobilia vel immobilia, in hoc homine fuerant semper immobilia: nec mirum: non enim illa in tendinum Vagina, ut sæpe, sed in ossis Metacarpi secundi & tertii capitibus sedem habebant.

In morbi Paroxyfmo ultimo Nauseæ aderant, Vomitus, Abdominis dolor, Febricula, Sanguinis seu sputum, seu screatus, & Capitis dolor, qui, ut ipsi a septimo Paroxyfmo frequens, in hoc ultimo perquam molestus fuit. In omnibus Paroxyfms Vomitu vexatus est. In Paroxyfmo octavo primum convelli cepit; forte a præpostero dato Emetico. In Paroxyfmo septimo levis duorum digitorum Paralyfis adfuit; gravis in nono, sed medicabilis; nulla in Paroxyfmo ultimo. In ipsoque hoc ultimo vera Ischuria, & Amaurosis perpetua. In omnibus autem Paroxyfms, imo & lucidis in intervallis, alvo emissa sunt compacta rotunda parva scybala.

§. II. L. W. quadragenarius, 20. Nov. 1764. in Nosocomium est inductus. Febri acuta ante octennium; Febre tertiana novem mensium, sponte demum fatifcente, ante decennium laboraverat. Tinctoria arte olim, ab annis autem 12. circiter cerussam in pollinem, pictorum in usum, terendo, victum sibi comparaverat. Nullis in Diætâ excessi-  
bus



bus sibi nocuit, perpetuoque alvo bona gravifus est.

Biennio abhinc elapfo anxietatem præcordiorum experiri cepit, idque cum maxime sub offe sterni, alvum tardiozem, ventris, lumborumque dolorem: hæc tamen omnia, venæfectiones & Purgantia intra octiduum fugarunt.

Integra poft hac fanitate annum gavifus, fecundo incidit in morbum eundem, fed multum per omnia graviorem: infultûs quippe prioris fymptomatibus nunc euns redeunsque Ifchuria, ac brachiorum inchoans paralyfis, fe junxerunt; ceffante autem paroxyfmo, finiftrum genu immenfam excrevit in molem. Paucis tamen affumtis medicamentis, & creta Coloniensî in charta cerulea ad genu admota, concidit genu, & rediit fanitas, expletis octo feptimanis.

Ineunte Septembri morbus ipfum tertio quidemprehendit, fed pedetentim, ita ut laborem fuum utcumque adhuc profequi poffet, cum gravi præcordiorum, eaque fub fterno potiffimum, anxietate. Alvus tandem penitus dies complures claufa, purgantibus, emeticis, clyfteribus, fruflra a Balneatore follicitabatur. Accessit dolor, a comeflu auctus, pone umbilicum, cum in modum Inteflina comprimens, ac fi inter duo veluti proela premerentur, venterque non modo non prominulus, ut antea, fed planus, durus, introrfumque retractus videretur.

Ab hoc tertio morbi infultu Paralyfis fe manifeftavit impedito digitorum motu, impedita manuum extensione, impedita brachiorum, humerorumque, elevatione. Thermis *Badenfibus*, ut æger prior, ita & hic ufus eft incaffum. Utriusque manus dorfo tuberculum craffum inhæret, immobile, duritie offeum, in dextra rotundius, planius autem & angulofus in finiftra. Humerorum ac brachiorum inte-

umenta, & musculi flaccescunt. Pedibus insistens, toto corpore tremit.

Huic homini mox ictus electricos quinque adplicari, augendo sensim primo ad 50. tandem ad 100. ictus, in Corona multorum ad machinam assidenti. Rictio partium paralyticarum, totiusque Spinæ cervicis, pannis laneis fumo Mastiches, Olibani, & Saccharum Junip. penetratis, bis die, toto, quo nonis affuit, tempore, instituta est; idque, ut verbo cononeam, religiosissime observatum fuit in omnibus, qui hocce morbo apud nos decubuerunt. Medicamenta autem interna fuêre hæc: ℞. Sap. Ven. ℥. iij. Gum. amm. Mass. pil. Ruffi, Terræ fol. tart. à ℥. j. Thereb. q. s. M. f. pil. gr. IV. sumsit quoties trihorio illarum duas, cum aqua primum, deinde cum infuso Abrotani, tandem cum Uncia hujus Miruræ. ℞. Spir. C. C. succinati dr. ij. Ol. Still. Succini, Menthæ, Lavendulæ, cum sacchari albi ℥. iij. in Elæosaccharum redacti à gtt. iij. Syrup. Eruce Camp. unc. j. Spir. Menthæ unc. β. Aquæ still. Torism. ℔. j. Intereaque temporis Vesicans latum inpositum Nuchæ est aliquoties. Bisque in septimana unc. V. Aq. Lax. Vienn. datæ.

Tandem 12. Jan. uti cepit hoc Vino medicato: ℞. Limaturæ Martis non rubig. unc. j. Cort. Maceell. & Cinam. à dr. ij. Corticis Peruviani unc. j. Pulvis grossus spatio 24. horarum digeratur calide cum libris iij. vini austriaci albi, in phiala alta chemica. Hujus vini primo sumsit omni trihorio unciam mediam, deinde integram.

Manifesta jam fiebat Paralyseos emendatio; longe manifestior autem, postquam tertia usus hujus vini medicati septimana febre 12. horarum, cum diuturniore frigore interno, externorumque calore, correptus esset.

Cœterum toto tempore, quo in Nosocomio fuit,

calor mane, ac vespere semper thermometro exploratus, raro naturalis fuit, sed sæpe gradibus binis, nec raro tribus, aut quatuor, calorem naturalem superavit.

Die 28. Martii gratia nobis acta, Artem tinctoriam resumfit, eamque exercuit inculpate, quamdiu a plumbi tritura religiose abstineret; vix vero se eidem addicebat, quin recrudescerent dolores colici, stercora caprarum similia laboriose redderentur, humerique cum brachiis hebescere inciperent. Uxor autem, quæ in terendo plumbo ipsi ab aliquot retro septimanis auxilio fuerat, idem cum illo malum conqueri cepit. Historia uxoris suo ordine enarrabitur.

Contingebant porro hæc Junio mense. Utrisque dabatur largum infusum Fol. Sennæ cum Manna. Probe autem inde purgatis pilulæ utrisque dabantur eæ, quibus maritus olim diu usus fuit.

Tandem 10. Julii, qua hora undique advolantes pauperes juvare soleo, homo hic Nosocomium ingressus, interea, dum suam vicem expectat, cadit, totoque corpore convellitur, facie maxime, & ipectore; cum spuma non tenaci ex ore proflua. Lecto mox impositum examinantes, deprehendimus pulsum celerem, ac ventrem durum valde, & introtractum. Cessante convulsione potus laxans, enemata, epithemata, neurotica, paregorica, oleosa alvum probe solverunt, & cum eadem ceraforum quos devoraverat, nucleos; vena brachii secta vehementem febrem moderata est, convulsionesque fregit, ita ut per aliquot dies spe aliqua nos lactaret, verum die 16. Julii ab hora sexta pomeridiana, in secundam noctis, convulsus perpetuo fuit, convulsus periit.

Cadaver in frigido subterraneo loco horas 54 conservatum, die 19. Julii publice aperui.

Inciso abdomine, ac late patente, nihil omnino videre præter Intestina erat. Nihil enim Hepatis, nihil Splenis, aut Ventriculi apparuit, excepta hujus portiuncula, Colo intestino sub cartilagine ensiformi insidentis. Tenuia intestina omnia solito ampliora, Colon dextro in latere, suoque transverso in Epigastrio itinere, longe amplissimum.

A latere umbilici, paulo magis deorsum, *Intestini Ilei* pars ita complicata erat, ut a portionibus ejusdem intestini, utrimque intumescantibus, omnis hujus cavitas prorsum deleretur. An simile quid, idue durabile, verum Ileum non generaret? Probabile admodum a causa consimili Ilei intestini contigisse rupturam, *Rat. Med. Part. IX. Cap. de Ileo.*

Paulo inferius, *ejusdem intestini portio* ex latissima expansione in subitam ejusmodi angustiam abibat, et lagenam referret ventrosam angusticollem. Nonne a tali causa intestini intro susceptio metuenda? Ex utraque hac observatione constat, in Pictonum Colica non intestina crassa duntaxat, sed & tenuia degenerare, & morbosa reddi. *Vid. Tab. IV. Fig. 2.*

Distentissimæ *Vesiculae transsudante bile* Hepar, Colon, Jejunum, ac Mesenterii portiones profunde inflangebantur. Sed undenam idem aurantius color ejusdem intestini Ilei portionis, duorum pollicum longitudine, uti & mesenterii, versus sinistram Colicam? Nec non paulo altius in sinistro latere, longitudine 5. pollicum, paulo minore intensitate coloris? *Petrus Milo*, Henrici IV. Regis Galliarum Archiater, in simili cadavere demonstravit, præterente *Citesio*, inter Jejuni Intestini tunicas tumorem asinerini ovi magnitudine, sinceram bilem, eamque ferruginosam, profundentem. An copiosa bilis convulsiones excitaret, effundendo sese in varias Intestinalium membranarum plagas? An vero potius tempore convulsionum hæc Ilei intestini pars, convul-

vulsiōne distracta, pro tempore Vesiculæ bilis proxima jacuit, & a vehementer transsudante Bile sic fuit colorata?

*Colon* intestinum diametri tribus pollicibus majoris, in latere sinistro supra partem Ventriculi sinistram transcendens, iter suum terminabat ad illud spatium, quod inter 5. ac 6. costam, numero a superioribus ducto, interjacet. Inde supra lienem deorsum reflexum, in angustum abibat, moxque inde amplificatum, alteram formabat angustiam, versus cristam Ilei tertiam, ac tandem, antequam in Rectum abiret, quartum digito longiorem. Vid. Tab. 2. cum explicatione.

Numquid Coli tympanitici tam alta sedes, in hiis morbis pluries observata, non explicat illam hujus hominis, aliorumque hoc morbo afflictorum, perceptam ad præcordia anxietatem? frequentesque dolores?

Notavimus in hoc Cadavere hæc ipsa angusta loca Intestini, adeo dura, & incrassata non fuisse quam quidem in præcedente, & mox subsequente agitatione enim, ac contrectatione partium, ac copiosus, per intestina transmissus, hasce easdem angustias multum dilatabat. Nunquid in hoc homine nisi cum convulsio peremisset, restitutio vitiatæ intestini formæ adhuc non fuisset sperabilis?

*Coecum* intestinum in diverticulum abibat, quo in quavis dimensione octo pollicum diametrum habebat.

Colo elevato, *Ventriculus* apparuit, contingens lateris sinistri costarum arcum, & sub Colo expleta totam Epigastrii latitudinem, ita ut ad arcum dextrarum costarum formaret Pylorum; ut fig. 2. exhibet. Anteriore, eaque media sui parte, latitudinis binorum pollicum, admodum inflammatus fuit, inflammatione tamen ad intimiores tunicas non se per-

netrante. In interiore autem ejus parte, prope lævum orificium, plures insulæ rubræ conspiciebantur. Pylorus angustior, & annulo duriore incompleto munitus. Symptomata Ventriculo, in hoc homine, propria, potuissent sub larva aliorum morborum imponere Medentibus, præ visceris latitudine. Pluries ventriculos demonstravi similes.

*Hepar* totum sub Costis reconditum, ut digitis, oculisve, nihil ejus usurpari posset; colore pallido-ruffum, & lata crepidine lividum: livor, dum præcindebatur transversim, mediæ lineæ crassitudinem habebat. Situm autem adeo dextro in latere *Hepar*, ut nihil ejus sinistrum Hypochondrium haberet.

*Vesicula fellis*, ovi gallinacei magnitudine, copiosam, eamque colore aurantiam, bilem continebat; ita autem non pro more, sed ad extremam dextram Lobi majoris oram, interne. Quippe Pylorus, sub arcu Costarum dextrarum situs, orsumque inde Duodenum, hunc vesiculæ situm omnino poscebant. Ita ut hæc minime vitiosa degeneratio fuerit, sed conlittio situsque naturalis.

*Pancreas* octo pollices longum, quatuor altum, sed planum, pluribus in locis durius, in medio vero omnino cartilagineum.

*Lien* naturalis, colore, substantia, mole, post Ventriculum in latere sinistro absconditus, inferiore sua parte tribus minimum digitis ab infima Costarum margine remotus, altiorque; ut clauso abdomine nihil de eo tangi potuisset.

Itaque in hoc homine, sive hic Hepatis, Splenisque, situs fuerit naturalis, sive in repetitis morbis insultibus genitus, non potuit ex molli Hypochondriorum attactu utriusque hujus visceris integritas laudari: cum utrumque vitiosum esse potuisset, merito a nobis, attactu saltem, non indagando.

*Renes* boni, nisi quod dextro parum admodum adesset substantiæ dictæ corticalis.

Olla cranii prudentissime resecta, nulloque liquido extillante ex plaga una, alteraque *Durae Matris*, a ferra sauciata, vidimus *Duram Matrem* bonam, polyposum in sinu longitudinali sanguinem, & effusum hinc inde mucosum, ut videbatur, liquidum inter Cerebri sulcos: *Pia Mater* vero percissa, vere limpidum apparuit. *Pia Mater* solito plus infecta sanguine, haud copioso tamen.

In *Ventriculis* utrisque superioribus, in ventriculo tertio, & in quarto, ne guttula quidem aquæ. Nec liquor ullus in basi *Calvariæ*. *Plexus Choroidei* crassi, & colorati. Substantia cerebri attactu veluti pinguior, & digitis adhærens.

*Thoracis* utroque in cavo paucula rubella aqua.

Nulla in *Pericardio* aqua; sed forte unica duntaxat dragma liquidi rubelli, quod an a transciso *Pericardio*? Id enim, in extima saltem tunica sua, & in hoc homine, & nuper in puero, vasa rubra nonnulla habere manifesto licuit.

*Cor* utrumque sic vacuum, ut ne guttulam aut grumum quidem sanguinis in suis habuisse cavis certissimum sit: primo quidem intuitu ad dextri cordis parietem, inter columnas, sub iisdemque, sanguinem subnigrum videre videbamur; at vero auferre eundem, abluere conati, convincebamur nihil adesse sanguinis, sed mediam internam hujus thalami partem ex inflammatione jam gangrænosam esse Grumofus sanguis in sinibus venosis. Percissa utrisque *Cordis Ventriculi* substantia hepatici coloris fuit.

*Pulmo* dexter lobo superiore adhæsit, cohæsiō membranacea, cum *Pleura*; ad dorsum vero tota longitudine. Ambo facie anteriore coloris cinerei

variegati; tota vero superficie laterali, ac postica, præ intensa rubedine fere nigricantes.

Cohæsiō dextri pulmonis cum dorso, non videbatur omnino fortis esse, cum facili negotio solveretur: exemptis autem Pulmonibus patuit me in hac cohæsiōne solvenda ipsam dilacerasse Pleuram, utpote hic facile dilacerabilem.

Sed hæc eadem *Pleura* rubebat, sic ut totus Thorax internus panno scarlatino succingi videretur. Primo aspectu Pleuram a pulmonum accretorum dilaceratione sanguine maculatam ratus, sanguinem ter quater spongia nitida abluere satagebam, sed frustra: felicissima enim Meningum Cerebri injectio nunquam tot vascula impleta exhibuit, quam inflammatio in hac Pleura, tam qua costas universas, a summo jugulo, ad infima quæque succingit, quam qua Diaphragma.

Ruberrima hæc Pleura in cameræ sinistrae inferiore ac media parte separata apparuit, inque bullas elata, alias pisi magnitudine, alias fabæ, unam digiti dimidii. Suspicabamur primo, ne dum Cor cum Pulmone ex Thorace solvebamus, aër interaceratam Pleuram, Spinamque subintrasset: verum constiterat, vel antequam hæc viscera eximeremus, bullas illas jam conspicuas fuisse. Forsitan dum in dextro latere Pleuram inscius lacerabam, aër furtim subinsinuavit sese, penetransque sub facile separabili membrana bullas illas exhibuit, antequam viscera eximeremus Thoracis. Unde si de reperto ibidem aëre nihil peculiare concludere fas sit, saltem Pleura hæc & vasculosissimam esse se, contra eos, qui id negent; & vehementi inflammatione, facilis separationis, se admodum vitiatam esse ostendit.

§. III. *Industrius Ciemicus & Pharmacopæus*, annos natus 44. a quadriennio affligi cepit levioribus



ac brevioribus Colicæ Pictavenfis paroxyfmis; a biennio autem sævioribus, crebrioribusque; fic ut quovis ferme alterno mense duobus, tribusve diebus sævirent: tandem vero prima Aprilis hujus, quem vivimus, anni, paroxyfmo affligi cepit omnium sæviffimo, & demum funefto; fic tamen ut dolores quandoque pluribus, paucioribusve diebus, vel minuerentur, vel conticefcerent; & homo a morbi reliquis eximeretur fymptomatibus.

Nihil detexit caufarum Examen, nifi & vini Auftriaci data occasione abufum, & Emplaftrorum, quorum in compositionem Plumbum, Ceruffa, Minium, aut fingula, aut junctâ concurrunt, copiofam ac crebram confectionem.

Graviffima omnia fuere hic Symptomata; dolor intolerabilis, prope umbilicum potiffimum, introtractio fuma Abdominis, alvus ita claufa & introtracta, ut Pharmacopæus Clyfma immiffurus vix podicem invenire penetrareque poffet, fæces alvinæ ovillorum fimiles, inchoansque Crurum Paralyfis. Solus deerat, qui aliis vix deeft, Vomitus deerat etiam, quæ multis deeft, Ifchuria; fed ade rat ejus loco Dyfuria. Cum foluto multum Paroxyfmo hoc graviore, curam lactis incepiffet, vomuit aliquando idem coloftratum, fed Sapone veneto multo, & Lap. cancr. fuperavit Vomitum. Per venitque tandem Medicus methodo ei confimili quam in prioribus observavi, ad tantam morbi emendationem, ut fymptomata omnia multos dies filerent, & ut curru hinc inde exspaciaretur, quæ vires pulchre redibant. Verum poftea flatus hominem misere cruciarunt, & fere femper dolorem epigaftrio, & dorfo, lumbisque, ac fi perforaretur, conqueftus eft. In Confilium vocatus ab eodem præftantiffimo Medico *Seredi*, fuafî emulfionem camphoratas & paregoricas, una cum frictionibus

& dolentis dorsi fotu anodyno, enematibusque quotidianis oleosis, continuaret. Biduoque post vidi illum jam surgentem, obambulantem, flatus commode expellentem, meliorem appetitu, somno, alvoque; gaudentem. Tandem vero die 17. Aug. tam bene se omnibus functionibus habuit, ut iter quoddam cum amicis animi recreandi gratia decerneret, ad meridiem lætus mensæ cum aliis accumberet; hora autem secunda de rebus domesticis componendis multa confabulatus, Non bene, inquit, me habeo; porrigite mihi acetum: dum vero illud quærunt, moritur.

Die 19. Aug. ad secundam pomeridianam sepeliendus erat, nec vel per horam sepulturam differri, negotia illis in ædibus peragenda, sinebant. Sed hora hæc eadem erat etiam quadragesima octava a morte. Hinc legibus, quantum possibile, satisfacturus, non nisi mox ante sepulturam incidi cadaver.

Integumentis incisus ab osse pubis ad usque sternum, cum casu artus superiores moverem, mirabar in humeris, brachiis, manibus, digitisque, viventis similem flexilitatem; vultumque obvelatum revelans, stupebam veluti vivi hominis faciem, minime pallidam, extenuatamque; oculis tamen turbidis & obfuscatis. Certam autem mortem tum tempus a morte elapsum, tum irritatio incisione facta, tum oculorum conspectus, evidenter docebant. Pluries tale quid contingit in cadaveribus observare; ita, ut haud omnino universalis ea Lex sit, secundum quam quosdam Scriptores video sic certam mortem determinare, ut rigor cadaveribus proprius adlit; rigiditate nimia, nimiaque flacciditate, mortis post se relinquentibus incertitudinem.

Aperto Abdomine ilico multum in eo sanguinem effusum offendebamus: intacto tamen eo, nequid

turbaremus, ad viscerum in situ examen nos accinximus.

Principio nullum *Omentum* adesse visum est, nisi supra unicum Colon. Idem tamen evolutum magis, videbatur ad 2. 3. latos digitos posse explanari. Confusa nihilominus fuit omnis Omenti idea; cum, ut mox patebit, Colon intestinum variis suis flexibus Ventriculum ad dorsum adplicaret, suoque in situ turbaret sic, ut illa Omenti portio, quæ fundo Ventriculi adnascitur, distracta omnino difformisque appareret, ac nihil minus referret, quam *Omentum*.

*Cæcum Intestinum* ingens, pugni magnitudine dextro Ilco incumbibat, jamque Colon factum, abibat mox in angustam admodum formam dextrorsum; hinc autem assurgens, amplificabatur in pugni molem, ut Tab. III. docet. In ea porro sua amplificatione contingebat Sæcum Cœci, & membrana, fibris fortibus instructa, longaque, cum hoc Cœci Sacco colligebatur. Facile igitur capitur angustam Coli portionem ad Lit. B. compressam omnino imperviamque fuisse, quando Cæcum & Colon Materia quacunque replerentur. Et si quis consideret angustam hanc, & compressam Coli portionem, non modo sub Cœco Intestino, Coloque, verum etiam sub amplissimo mox describendo, & ad Lit. V. U. in Tab. III. repræsentato, Duodeni Intestini Sacco, inventam fuisse, hanc ejus compressionem eo majorem intelliget. Debui autem hanc eandem portionem veluti supra Duodenum delineare, ut qualis fuerit, appareret.

Porro amplificatum hoc Intestinum Colon adscendebat ad marginem sinistrarum Costarum ante Hepar, nec altius conscendens in transversum se flexit; medium vero Epigastrium transgressum, adscendit oblique sursum, idque ad Costam quartam usque,

usque, numero a superiore costa ducto, in ipsum usque costæ arcum. Hic vero loci flexit se, & oblique, versus medium Epigastrium, sub priore ejus ascendente parte decurrens, assurgebat, jamque ab illa Compressione liberum abibat in dilatatum admodum, attenuatumque, ac vix ligamentosis fibris donatum, tubum; & sub Colo, oblique sursum ascendente, se subducens, cursum suum consuetum in latere sinistro versus os Ileum instituebat. Hoc vero in itinere primo in prætenuem canalem, qui ad Lit. L. punctulis notatur, vix penna anserina ampliore, abibat: inde vero mox in amplum sesquipollicis antrum se expandens, alteram formabat coarctationem, minimo digito non crassiorem, pedis præter propter longitudine; donec sinistro in Ileo flexisset sese, formaretque iterum dilatatum quendam Saccum; ter autem adhuc affectans talem & amplificationem, & coarctationem, in Rectum tandem abibat.

Sed ab interno latere primæ Coli amplificationis, & supra ejusdem Coli coarctationem, & compressionem ad Lit. B. notatam, Saccus deprehendebatur globosus admodum, ac vehementer dilatatus. Saccus hic conjungebatur expansione membranacea cum prima Coli amplificatione, & arcte connatus erat ad Mesenterii fere centrum in Lumborum summitate. Expansione autem membranacea ista prudenter soluta, patuit Saccum hunc ipsum Intestinum Duodenum esse, ad sex transversos digitos dilatatum, moxque abiturum in Jejunum. Pylorum tunc, & dextram Ventriculi partem, Duodenum sponte monstrabat.

*Ventriculus* post degenerascentem Coli Fabricam sinistra sui parte latebat, dextra vero deprimebatur ab Hepate & a Colo sic, ut sub transversa Coli parte descenderet, indeque emergens Pylorum formaret. Tab. III. Lit. T.

Qui hanc Anatomem non vidit, ægre capiet Pylo-  
rum tam inferne reperiri, Duodenum inde per sex  
latos digitos deorsum petere, & in expositum mox  
antrum, in eadem altitudine cum prima Coli ampli-  
ficatione, abire: quippe solita Abdominis capacitas  
haud bene videbitur ipsi tot admittere dimensiones.

Hunc autem rogo quam altum, longumve, hoc  
Abdomen fuerit, attente considerare velit. Colon  
enim tum amplitudine, tum longitudine, enormiter  
auctum, Diaphragma in altum vehementer protru-  
ferat, ut id non in arcu Costarum tantummodo, ve-  
rum etiam antè in expositam ante adscenderet  
altitudinem. Quin & idem Colon, ab arcu costa-  
rum sinistrarum, ad duos digitos latos in dextram  
Epigastrii partem reflexum, indeque assurgendo se  
convertens in latus lævum, Hepar valde compres-  
siffe, utraque cum Diaphragmate fursum trussisse;  
eademque de causa mucronatam Cartilagine in an-  
teriora admodum incurvari debuisse; evidens est.

His ordine examinatis, licebat demum in causam  
inquirere, quæ eam nobis effusi cruoris copiam ex-  
hibebat, ut facile omnem fere vitalem cruorem, sive  
grumosum ad superficiem & latera molis intestinalis  
sive coagulatum versus lumbos hæere existimarem.  
Diu prudenterque cuncta rimati, deteximus tandem  
ingentem in vena Cava, mox sub Diaphragmate hia-  
tum; ex quo dum Venam Cavam premebamus, pau-  
cus in eadem residuus sanguis exprimebatur: digito  
postmodum in corde dextro inductus in Cavam, per  
idem foramen, seu hiatum, suo apice prodibat.

Sed quid hanc Venam dilaceraverat? Cum hæc  
adeo firmiter cohæreat postico Hepati magnarum  
Venarum ope; cumque id ipsum Hepar expositum  
de causis in altum fuerit vehementer elatum; eoquod  
magis, quo Colon ab origine sua, usque ad suam  
primam coarctationem, copiosioribus fæcibus, a  
flat

latibus turgeret; facile intelligimus Venam Cavam, loco ferme immobili hærentem, continuata illa violenta Jecoris protrusione in altum, sensim extendi, longari, debilitari, extenuarique debuisse, & tandem omnino dilacerari, subitamque, effuso vitali ruore, mortem inferre.

Cor externum pingue valde: internum utroque Cavo vacuum. Liberi pulmones: sinister ad dorum tantum nexus.

Cranii aperturam instans mox sepultura vetabat.

§. IV. *Eva W.* annorum 60. vidua hominis, cuius historiam §. II. dedi, quamque una cum Marito Colica Pictonum nuperrime affligi ceptam innui, homi suæ hoc morbo tam graviter ægrotavit, ut illi, eluti morti proximæ, omnia Sacra administrarentur. Hæc tandem 19. Julii gestatorio in Nosocomium illata, hanc nobis anamnesin fecit.

Variolas & morbillos in infantia perpeffa, adolescentiam suam sana transegit: maturius gavisâ, maturiusque privata suis, omni cæterum nota bonis, Catameniis. Bis nupsit, primo matrimonio gemina beata prole, altero nulla. Elapsis 15. abhinc annis, febre intermittente, spatio fere trimestri, in Hungaria laboravit. Nulla cæterum incommoda patiebatur, nisi quæ adventanti adscriberet senectuti, vires quippe minores, artuum tremores vagos, cephalæam.

Duodecim ultimos annos familiam honestius sustentasse se asserit, Ossa ovilia sicca cremando, religendoque in pollinem, quo Vasis, Vestimentisque argenteis, prisicum nitorem reddere solent.

Hyeme autem elapsa cepit marito in plumbo tendo auxilio esse, brevi autem exinde colicos experiri dolores & miram quandam Ventriculi, ut ait, tacuitatem. Haustu Spiritus Vini, nec non exteriora cum eodem facta frictione, obvolvendoque ab-

domen pannis laneis fumo cumini imbutis, atque tegulis calefactis, subvenire his incommodis sæpe solebat. Alvum segnem, durisque & exiguis scybalis refertam, reddere consuevit.

Quo tempore ultima Mariti defuncti recidiva incepit, quatuordecim circiter abhinc elapsis diebus, cepit & ægrotare ipsa, deperdito appetitu, debilitate majore, ventre dolente, alvo tardissima. Eo 14. dierum spatio bis sibi injectum oleosum clyσμα, absque ullo effectu; fuitque vena, Medico jubente, secta. Quæ dum secabatur, clysmata prodierunt sine ullis fæcibus, meraca: Paucus fuit, tempore illo toto, somnus. Lecto vero necdum sese addixerat. Die vero 12. Julii enarratis symptomatibus jam multo auctioribus, brachii Venam sibi tundi curat, auctoque postmodum morbo cubare coacta est. Accessit tunc Vomitus, clausa Alvus, Stranguria, Icterus, Venter introtractus, durusque sic, ut mulier asseveret, suis sese digitis percepisse intestina sua, veluti totidem funes, contracta atque tensa in ventre esse: dolore interim omnium maximo perseverante in Hypochondrio dextro. Arcessitus tunc Medicus pilulas 20. præscripsit, duabus sumendas dosibus, unde alvum non habuit, sed vomuit. Die 17. mensis absque ullo effectu fennæ infusum bibit.

Hoc deplorando in statu, die 19. Julii ad nos, unmonui, ducta est, bis in via animo linquens. Debilis admodum erat, grave Caput, & obtuse dolens: venter ponderosus, & in Hypochondrio sinistro potissimum dolens, magisque ad attactum; lingua humida partim albaque, partim crusta crassiore & fusca obsita. Icterus valde flavus. Singultus septies octies, repetens; quem singula semihora, horæ quadrante, iterantem, toto morbi tempore, habuerat. Urina rara, ac paucissima, & stranguriosa dese

efectu non excretionis, sed, quod pejus, secretionis, quemadmodum immiffus catheter docuit. Profecto ne maritum pressio pede sequeretur, magnus metus adfuit.

Pulsus blandiri potuiffet, quod cæteris signis praesens non conveniret; sed bono cum pulsu, modice tantum celeri, perierat Maritus. Blandiri potuiffet alvus, ab admotis Medicamentis liquida, morigerata continuo; venterque non ultra durus, introtraususque, verum mollis omnino & naturalis: sed cum voto bona ac facili, cum excrementis consistentiæ alimentis, cum ventre præterea molli ac naturali, convulsiones suffulerant maritum. Attamen, quid si sub Divinis Auspiciis ars medica valeret, expediendum erat.

Quamdiu in Nosocomio erat, venter quamvis externo habitu, tactuque naturalis, perpetuo tamen minus doluit, ultimos dies paucos si exceperis. Lingua semper fusca fuit. Ictericus cutis color perveravit. Urinæ, quo momento mingebantur, semper ita fuscae erant, ut e longinquo adspicienti subgræ viderentur.

Quin & morigera tunc alvus mox iterum, dum in Nosocomio excepta erat, fistebatur, ut toties in his orbis fit. Unde Aquæ Laxat. Vienn. unc. iij. si quovis trihorio dabantur; quas cum vomitu rediret, multumque inde debilitaretur, secutus sum Hippocratis consilium, jubentis Libro *de Locis in homine* Foës. pag. 419. si vomitu affectus, debilis a vomitu fuerit, ὕπνος φάρμακον, somniferum remedium, adhibere: id quod postea Sydenhamo lex perpetua est, post omnem fere sursum, deorsumque, institam evacuationem. Sedato vomitu, ejusdem Sydenhami in cura Ileii morbi monitu, repetivi dosin tantis, idque alternatim toties, donec a purgante  
alvus



alvus probe moveretur. Clysmata emollientia, & oleosa, interea lubricabant caprinis similia excrementa. Ventrem autem ad facilem alvum, leniendosque dolores, cataplasmata disponebant. Jus autem carnis, sive purum, sive cum oleo amygdalino mistum, parva ac repetita frequenter copia, alimento fuit. Emplastrum de Labdano cum granis Opii duodecim, totidemque Camphoræ, ventriculi regioni, quo vomitus citius compesceretur, admotum fuit. Emulsa sitim extinxerunt.

Hisce omnibus auxiliis tanta post triduum animadversa emendatio est, ut Paroxysmus solutus omnino videretur. Metum tamen nobis incutiebat crescens in diem cum debilitas corporis, tum immanis tenuium excrementorum fœtor; testes utique ambo, aut prodromi saltem, Gangrænæ. Quapropter a 22. Julii ad 3. Augusti, unciam pulveris corticis peruviani quotidie sumsit, deinde per aliquo dies ejusdem corticis dragmas sex.

Morositas demum ægræ corticem omnino respuerit, nausææ perpetuæ, & maxime alvus jam pult instar, & naturalis fœtoris, usui corticis supersederi suadebant; & tentatis nonnullis, quæ gluten, quo copiosum cum alvo, vomituque prodibat, incidere, eliminarentque, tandem sequens formula ad profuit, ut & diu continuaverit eandem, & alia ultra non indiguerit. ℞. Sap. Venet. Gum. amr. Terræ fol. tart. Massæ pil. Ruffi à dr. j. Balsam. p. ruv. q. s. m. f. pil. gr. IV. quarum omni trihor tres sumsit. Paulatim exinde Icterus & symptoma morbi disparuerunt, & somnus, appetitus, respiratio, alvus, nitida lingua, urina vix ultra fusca, non diu stetit, futuram propediem sanitatem augurabantur. Ipsaque mulier die 19. Aug. Nosocomio egressa est, me invito, frustra hortante, ut p

ius per unam, alteramve septimanam suam obfirmaret sanitatem, ne domi, bono regimine carens, recidivam pateretur.

§. V. Famulum aulicum Colica Pictorum, cum Ivo pertinacissime clausa, vomituque non compeccendo, anno 1763. corripuerat, & Ileus morbus unc audiens, ut talis curata erat. Anno 1764. adorta eundem secundo est. In tertiam Septimanam æger periculoso cum morbo luctatus, me vocat. Enemata oleosa frequenter, purgantia, & opiata, alternatim data, Epithemata & Cataplasmata, quæ Ventrem integrum, universosque Lumbos, involverent, Emplastrum opiatum ad ventriculi regionem, dataque in potum Emulsa, hominem intra octiduum, citra Paralyfin, reddidere sanitati: cura postmodum religiose habita, ut in cunctis ab hoc morbo resurgentibus habenda est, ut quopiam remedio, v. g. casus prioris pilulis, alvus perpetuo libera fervetur, ne malum cito recrudescat; & ut plurimo lactis usu succæ partes renutrientur, & rigidæ humectentur.

§. VI. Adam G. annorum 18. patre tinctorie genitus, etiam a sexennio tinctorie arti addictus, pigmentorum cum plumbo confectioni sæpe assistens, sanus hucusque, nec multis ab annis lecto addictus, nisi ob crus ante triennium ab equo calcitrante commolitur; cepit tandem elapso adhuc anni spatio crudeli hoc morbo affligi, tertioque obstinatæ alvi die, ex datis sibi a Chirurgo militari pilulis quatuor, vehementer sursum deorsumque purgatus est; exinde autem dextræ manus extensorum musculorum Paralyfis, deinde & humeri, cum crescente in diem hujus artus marcore, secuta est. Interea temporis levis aliquando recidiva adfuit, sensimque brachium sinistrum eodem, quo dextrum, malo affici cepit. Quindecies Thermis *Badensibus* citra levamen usus est. Quin & Hydropis minæ, qui morbus quandoque

que Colicam hanc excipit, illum sex abhinc septimanis elapsis tenuerant, dolentibus, tumentibusque lumbis, Carpo utroque, utroque genu; hunc tamen tumorem pepulerunt frictiones assiduæ.

Die 23. Nov. Nosocomium intravit, manu utraque suo de Carpo pendula, carne singuli brachii flaccidiore, præsertim dextri. Urinæ ejus sæpe habuerunt pelliculam splendentem, splendentemque in fundo materiem. Virtus electrica in corona multorum simili morbo laborantium, principio ictibus quinque, dein auctis sensim ad 100. numerum, adplicata; pilulæ duæ ex Saponis veneti unc. j. Gum. amm. Massæ pil. Ruffi à dr. ij. paratæ, omni bihorio sumtæ; Frictio bis die cum pannis laneis, fumo aromatico imbutis, adhibita ad Spinam Colli, Dorfi, Lumborum, ad Ventrem, Artusque supernos, Juvenem hunc ita restituit, ut 12. Dec. lares paternos repeteret, reversus tamen primum quotidie, dein aliquoties adhuc, ad Machinam electricam. Paralyticis sic fugata omnis est.

Calor quotidie bis thermometro exploratus, passim 100. graduum fuit, adeoque calorem naturalem 3. aut 4. gradibus superavit.

§. VII. Joannes V. . . . annum vitæ 42. agens in longis itineribus olim multus, postremis annis sedentarius, Cephalææ a juvene obnoxius, cæteris semper sanus fuit. Jam a 15. annis Cephalæam, quotiescumque se adoriebatur, adoriebatur autem frequenter; frigidis crurum balneis se fugasse narrat. Consuetudinem Venam secandi, corpusque purgandi, nunquam habuit: nunquam fuit Hæmorrhoidarius, nunquam Podagricus, Scorbuticus, Rheumaticus, Nephriticus, nec, ut asserit, lue venerea affectus: Gonorrhœam in juventute unicam passus ab eaque lente curatus.

Finiente anno 1763. inter aptandos pedibus cal

eos tussi subita correptus, dolorem validum ad Ilium dextrum experiebatur, quem cataplasma continuo adhibitum spatio octidui fugavit. Hyeme adu-  
 ore corpus ceptum est languescere, imminui appetus, alvus fieri segnis. Lagenam vini Burgundiam, (adulterati forsitan) quotidie tunc, idque longo tempore, solebat ad vespervas bibere, ut corpus suam, quod alimentis nutrire prostratus vetabat appetitus, hoc vino roboraret.

Languore in Majum mensem sensim crescente, subito, eoque vehementi dolore Ventris, duobus, triusve pollicibus infra umbilicum, dextrorsum, tum crurum gravitate amborum, ignarus a qua causa, orripitur. Subsequitur febris quotidiana, a Cortice peruviano, per integros 12. dies, præmissis præmittendis, dato, vix mitigata.

Urinam suam inspexerat nunquam; jam vero in bre illam asservare a Medico jussus, & rubram esse dicit, & arenosam: idemque cum sæpius ipse, tum inde in Nosocomio nos, observavimus. Nunquam enim in eadem reddenda doluit, aut incommode abuit; tantum experitur eam a copiosiore sabulo rdiorem, & mictum arenosum, prægressa urina allidiore, præfagire novit.

Mense Junio iterato in Ventre dolens, evomit argantia, & vomitu dein continuo, ac febre laboravit. Vena tunc tusa est. Triduo post V. S. tertius, isque omnium ferocissimus, Colicæ Pictaviensis Paroxysmus eumprehendit, cum manifesta dantis in ventre plagæ pulsatione, cum crurum gravitate, cum articulorum genu, & malleoli, dolore. eodemque tempore artus superiores graves facti, plentesque, a cubitu autem ad extremos usque digitos paralytici, cum Deltoidum emarcescentia, & tanta omnium musculorum humeri, ac brachii utriusque

que flacciditate, ut nullo modo carnem, sed mollem potius pulpam, referrent.

Elapsis inde diebus novem, cruribus iterum potuit integris uti, brachiis neutiquam; sanitate corporis sensim redeunte. Præstantissimi Medici multa interna, externaque auxilia, ipsi admoverunt, eorumque consilio *Thermas Badenses* adivit; quorum usu principio levari visus, brevi pejorari cepit, Icteroque corripit, quem secum, licet debiliorem, in Nosocomium tulit. Ex eo tempore, qui nullus fuerat appetitus, aliquoties, ac veluti per saltus, ivit, rediitque, & quinquies parvum calculum cum urina, citra vel minimum dolorem, minxit.

Die 5. Nov. intulerunt hominem in Nosocomium meum. Morbus manifesto Colica Pictonum erat. Nephritis calculosa alius morbus nihil cum Colica illa commune habebat. Indicabatur Colicæ ablatio mente ad Nephritidem attendita, utrum hæc sub cura illius mitigaretur, an vero curam sui peculiarem posceret.

Indicata hic eadem erant, quæ prioribus ægri contulerant, eaque etiam in hoc homine adhibita tantum fuere usus, ut symptomata Nephritica fere omnino conticuerint, & ut Colica Pictonum cura sua Paralyfi fere evanuerit. Ergo nec Nephriticæ Machina electrica obfuit; quandoquidem usque ad 17. Junii, quo die Nosocomio exivit, vix minimam perceperit Nephritidis calculosæ admonitionem quamvis a principio ad finem usque, spatio scilicet octo fere mensium, paucos dies si exceperis, ad Machinam fuerit admotus. Cæterum ad Paralyfin vix electrica optime conduxit, una cum frictione cum pannis laneis, aromatico fumo penetratis, bis die facta, corporis quidem universi, potissimum vero Spinx Vertebrarum totius, & Ventris. Profuit

Colicæ reliquias, ejusdemque aliquot rariores levioresque recidivas, panis comestus cum copioso nostro recenti, insulsoque butyro, jentaculi more semper, nonnunquam & eo merendarum, assumto.

Porro has leviores, quas dixi, Recidivas, animadvertimus semper cum alvo retardante, & parvis, durisque scybalis referta, contigisse: eodemque tempore conquerebatur lumborum, crurumque dolores, & præsertim dolorem quendam plus, minusve cutum, nonnunquam molestum, modo & anxium, in Hypogastrio dextro, versus inguen, cristam Ilei, & lumbi dextri principium. Ex hoc dolore præsumere solebat colicæ pictonicæ recidivam: & dum Colica hæc, a datis remediis, per alvum scybalosam solvenda esset, experiebatur dicto mox loco, ac si obstaculum quoddam impetuoso sibilo referretur. An fabricæ intestinalis degeneratio quædam in hoc homine, ut semper in se gerat causam morbi præænumenam? an vero ex iis est, quibus Intestinum, subito Paroxyfmo, non ultra contractum manet?

Cum jam dudum esset a Paroxyfmo liber, cepit ad vires restaurandas, ac Paralyfin efficacius emendandam, in Conserva Menthæ unciam mediam Peviani corticis quotidie sumere, cui deinde dragma addebatur ferri limaturæ.

Mense Junio incunte, cum gluten primarum viarum abundaret, optimo cum effectu sumfit quovis triborio pilulas quatuor, singulas granorum quatuor, compositas ex dr. iij. Sap. Ven. & dr. j. Gummi tyracis Calamitæ, Tartari vitriolati, Massæ pilul. suffi. Contulit etiam dubio procul ad restaurandam rachiorum, manuum, digitorumque motum, Seræ ad ligna molliora dividenda usus, quo bis die cum ille, tum alii cum illo paralytici, primo lenissime, tandem strenue, sese debuerunt exercere, ubi remediis prioribus motum quendam paralyticæ par-

tes recuperaverant. Thermometrum notavit ejus calorem paulo majorem naturali.

Exivit itaque die 17. Junii ex Nosocomio, de restituta valetudine lætus, robustus, torosus, carne brachiorum, ac humerorum firma gaudens, motum brachiorum exercens expeditissime, in extendenda duntaxat manu nonnihil difficultatis ad carpum expertus. Tubercula exigua, mobilia, manuum dorso adhuc aliquatenus infidebant.

Furor tunc *Viennenses*, præprimis *Nobiles*, invaserat, ut ad morbos quoscunque sive curandos, sive averruncandos, affatim haurirent aquam, quam Ecclesiasticus quispiam Agyrta, cum Croco Metallorum, & Borace Venetorum, uti postea rescivimus, paraverat. Nobilium multorum exemplo insanient tandem & Plebecula, homo noster quoque usus hæc aqua est. Audio eum Augusto mense male admodum se inde habere; quemadmodum multi alii vel pessime ab hac aqua habuerunt, vel jam Reverendi Agyrtæ manibus perierunt.

§. VIII. Monachus *Linzensis* 42. annorum, con- venit me die 16. Julii proxime elapsi, qui ante elapsum abhinc triennium, ignarus, ut ait, a qua causa in Colicam hæc inciderat, alvo nonnisi post dies quartum moveri cepta; iterumque ante annum: utraque autem vice absque ullo pravo symptomate a paroxysmo superstite. Tertium autem paroxysmum adulta ætate anni 1764. priori, alteroque, multo graviolem perpeffus erat, in nullo horum Paroxysmorum Dysuria, vel Ischuria affuerat. Mitescenti ultimo insultu, jussus erat uti *Danubii* balneo tepido: quorum sub usu adverterat artus superiores nonnunquam convelli, fierique paralyticos. Emendatior porro paralyseos, cum se mihi primum exhiberet talis erat, ut hæc solas manus, æque in flexoribus quam in extensoribus, perfecte occuparet.

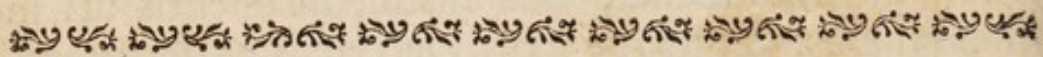
Præscripsi ipsi hæc remedia: ℞. Sap. Ven. dr. vj. Gum. Styracis dr. j. β. Castorei dr. β. Terr. fol. Tart. Mass. Pil. Ruffi à dr. j. Thereb. q. s. ut f. pil. gr. IV. & ℞. Tinct. Myrr. Succin. à dr. vj. Olei stitil. Menthæ, Pulegii, Rutæ, Carui, à. gtt. ij. Redigantur cum iij. dragmis sacchari albi in Elæo-sacharum, cui adde Syrupi Menthæ unc. j. Aquæ Rutæ & Rorismarini à unc. vj. Ut quovis trihorio fumeret pilulas tres cum uncia Misturæ. Dein frictio ipsi adhibita est bis die ad Spinam Vertebrarum universam, ad humeros, ad brachia, manus, ventremque, cum pannis laneis, imbutis fumo parato ex Mastiches, Succini flavi, Gummi styracis à part. j. & Baccarum Juniperi partibus tribus.

Ab ipso autem die, quo his medicamentis uti inchoavit, simul quoque ictus electricos expertus est, principio tres quotidie, sensim ad 50. auctos.

Octiduo ab inchoata cura elapso, digitorum cepit edere motum: elapsis tribus septimanis, manum cepit belle claudere & aperire, extendereque carpum, & digitos. Semel contigit, ut & appetitu destitueretur, & doloris antiqui perciperet admonitionem: unciaæ autem quinque Aquæ Laxativæ Viennensis hæc incommoda unico die abstulerunt. Cepitque brevi post scribere posse. Tunc aliorum suavis voluit Thermas adire *Badenses*. Equidem necdum curatos his Thermis Colica Pictorum affectos videram: frustra enim ægri §. 1. 2. 6. & 7. iis usi fuerant: at vero, cum hi curam debitam non experti has Thermas adiissent, hic vero curam probe expertus esset, pertinax obsistere nolui, visurus num sic saltem conferrent? Adiit itaque ad Thermas, iisque mensis spatio usus, rediit fere integre curatus. Gratias mihi acturus tandem accessit, meque hortante spon-dit, se cum interna remedia, tum frictiones, semi-anni spatio *Linzii* continuaturum.



§. IX. *Adamus D.* figulus, a XV. abhinc annis primum Colicæ Pictonum paroxysmum expertus est, eumque adhuc ter postea spatio VII. annorum. Hoc elapso incidit in quintum, qui vehementissimus, paralyfin brachiorum post se reliquit pertinacem. Tandem & hanc iteratis purgantibus, aliisque remediis, eo usque superavit, ut insequente septennio laborem suum utcumque potuerit prosequi. At vero Mense Septembri 1764. paroxysmo valido correptus, brachiorum amisit motum. Unde 15. Martii 1765. ad Machinam nostram accessit, triumque mensium spatio ejus virtute, ut & frictione, ac pilulis Sap. Ven. & Gum. amm. cum infuso Rorismarini, suis iterum laboribus aptus factus est.



## C A P U T VIII.

### *Pathologica Priorum Anacephalæosis.*

§. I. *Ex novem nostris Ægris Colica hac afflictis, septem eam a plumbo habuerunt. Estque hæc causa frequens: 1<sup>mo</sup> quia tot sunt hujus Metallii Fossores, 2<sup>do</sup> tot, qui eo utuntur Artifices, 3<sup>tio</sup> tot Pharmacopæi, qui cum Plumbo emplastra parant. 4<sup>to</sup> quia Vina saturninis adulterantur. 5<sup>to</sup> quia saturninorum usus multiplex in Arthritide, in Gonorrhœa, Pollutione, Phthisi, Hæmoptœ, Diarrhœa, Sudore nimio. Ratio, cur saturnina plus deglutita noceant, quam inspirata? §. II. Prognosis Colicæ Pictonum ex ipsa natura causæ suæ proximæ incerta esse demonstratur. Ignoramus an prava conformatio partium, quam morbus genuit, invincibilis jam sit, ut sepe est; an vincibilis? Cæcum, Colon, Rectum, Ileum, Duodenum, male conformar.*

*in hoc morbo, Anatome docet. Cur ovillorum instar excrementa? Et cur qui curati talia excernunt, supponantur invincibilem eousque habere malam Coli conformationem, adeoque morbi remotam causam? Tumorum in Metacarpo Diagnofis & Prognofis incerta. Nonnulla in quorundam jaētantiam. §. III. Morbi Symptomatum miranda varietas. Paralyfis & in morbi principio, & in decurfu, & in fine, imo eodem diu curato, invadit, nec ipfa in fingulis eadem, nec Critica: eademque omnia affirmanda, ac neganda de Ictero; Ifchuria, Hydrope, Aphonia, Amaurofi, in hoc morbo obfervatis. Plura Phenomena morbi inexplicabilia. §. IV. Post Opi-um, & purgantia, opus Oleofa abfolvunt. §. V. Electricitatis in Paralyfi, ab hoc morbo fuperfite curanda, laudes eximie. Proficua tamen magis illa cum, vel fine, ceteris auxiliis Artis. Non omnes quidem curat; fed id neque præftantiffima Artis auxilia præftant. Nec laudi ejus deperit quid, fi vel nonnulli ultimam electricitatis potentiam triftè eventu temerarie, casuve, experti fint; vel fi alii majores ipfi, quam poffideat, vires adfcripferint. Et fi homo post admotam vim electricam moreretur, hæc ideo non magis vituperanda efferet, quam aut Venæ feētio, aut remedium purgans, diaphoreticum, paregoricum, emolliens, refrigerans, vituperandum foret; fi homo post tale quid affumptum, fato fuo occumberet. §. VI. Neceffitas Anatomes ad dignofcendas morborum caufas. §. VII. Problema circa effectus Arfenici.*

I. **D**edi præcedenti capite numero Novem hominum, Colica Pictavenfi afflictorum, hiftoriam, quorum tres curati quidem vifi funt, & nihilominus perierunt; fex vero hucusque apparenter curati. Addidique trium ipforum, qui perierint,

exactam Anatomem. Facile quisque cernit, hæc omnia nobis multam suppeditare differendi copiam. Ordine progressurus, examinabo primum quænam potissimum causa dirum hunc morbum, in horum singulis, genuerit.

Plumbum accusavit Cap. VII. §. I. Pictor, §. II. Tinctor, §. III. Pharmacopæus, §. IV. Uxor Tinctoris, §. VI. Tinctor alter. Etiam Joannes V. . . §. VII. & Figulus §. IX. ex Plumbo sibi morbum contraxisse videntur. Quod autem ex novem hominibus septem morbum suum Plumbo debeant, confirmat abunde id, quod olim super hac Colicæ Pictorum causa in *peculiari Tractatu, & in Tom. I. Rat. Med. Cap. IX. & Cap. XXIV.* fusius differui: si autem latum, ac crebrum, plumbi apud mortales usum, penitus introspeciamus, causam hujus morbi frequenter etiam plumbo adscribemus, quamvis id ab ægris, medicisve, minus accusetur.

Est quippe *primo* innumera hominum multitudo, qui nostris in Regnis atque Provinciis Plumbi mineram effodiunt, tractant, igneque transmittunt. Endemicam autem Colicam hinc nasci *Tom. I.* luculento exemplo patuit.

*Secundo* est quoque ingens Opificum numerus, qui saturnina varia parent, commisceantque aliis cum rebus; unde eorum halitibus, seu vaporibus, frequenter exponuntur: qualis Pictor erat, Infector, Infectoris uxor, Infector alter, & Figulus. Cujusmodi & Figuli erant, quos sæpius ad Machinam electricam a paralyfi curatos superioribus Partibus hujus Operis retuli: vasis quippe terreis, amalgamate saturnino incrustandis, operam dant.

*Tertio* Saturnino Vaporis Pharmacopæos frequenter exponi contingit, occupatos scilicet sæpe diu in terendo plumbo, eodemque cum oleis coquendo, ad multas Emplastrorum species conficiendas, quarum

*Viennense Dispensatorium* solum tres & viginti numerat. Huic causæ etiam *Pharmacopæus* J. III. suum imputabat infortunium.

Quarto fatalis ars, olim in *Germania* frequens, *Vinea* levia, acidaque, plumbi ope gratiora, ac præiosiora reddendi, prorsum extincta necdum videtur. Quam frequenter inde hæc Colica orta sit, optimus *Boerhaave* in *Lectioibus suis de Morbis nervorum*, (quas solers & industrius Vir, clarissimus *Van Heems*, ex suis, aliorumque Viri immortalis auditorum scriptis, edidit) docuisse, expertusque esse, legitur. Probe novi necdum extinctum hoc artificium esse; adeoque nequeo, quin ex *Aetorum Haarlemensium* Tomo primo, anno 1754. edito, hic quid interferam, quod fraudem possit detegere.

In his actis celeberrimus, nec sine reverentia unquam nominandus *Gaubius*, candidè exponit causas, ob quas varii Viri clari & eruditi crederent, a lustris propemodum quinque, Colicam Pictonum adeo apud suos populares invaluisse: quarum causarum majorem minoremve valorem in præsentiarum minime moratus, id neutiquam saltem asserit negare se posse, quod *Vini* aut *Rhenani* aut *Mosellani*, facta cum varia plumbi præparatione Adulteratio, multam huc symbolam contulerit: equidem ejusmodi ægros novisse se, qui quamvis vinis hisce non usi, quamvis sobrii, imo abstemii, in hunc morbum nihilofecius incidissent; alios e contrario, qui quamvis ejusmodi vinis essent intemperanter usi, viverent tamen ab eodem morbo immunes: nihilominus id a nemine inficias iri posse, quod Colica pictonica ab ejusmodi vino nascatur: posse se inde testatissima exempla proferre: vina quoque hoc modo adulterata proflare venalia, se propria experientia nosse. Transit Vir Celeb. inde ad variorum fucam

hunc detegendi conamina, multusque est in demonstranda incertitudine, ac vanitate, tentamenti facti cum Spiritu salis, cum Oleo Vitrioli rectificato, cum Alcalinis salibus &c. laudatque demum, approbat, & commendat, *Atramentum Sympatheticum*, sive *liquorem Vini probatorium* dictum nonnullis, a *Neumanno* descriptum, cujus en compositionem: ℞. Auripigmenti unc. j. Calcis vivæ unc. ij. seorsim singulum tere in pulverem, misce, affunde illi in Phiala Chemica unc. xij. aq. pluvialis puræ: obturato Phialæ collo, digere 24. hor. spat. calore moderato, Phialam quovis bihorio agitando. Refrigeretur, & ubi subsederit, decanta, probe autem obturata lagena conserva. Qui loco diuturnioris digestionis coctionem dimidiæ horæ præfert, liquorem obtinebit eundem. Si hujus guttulas aliquot Aceto plumbi seu lithargyrii affuderis, moxque nigrescat id, & turbetur; liquoris tui præstantiam habes. Necessè porro esse ait lagenam probe obtures, nec crebro aperias, ne vis debilitetur liquoris: præstare proinde in parvis admodum lagenis conservetur, ne vilescat totum. Vinum porro exploraturus, instillet aliquot guttulas in purum vitrum vino semiplenum: si vinum mox coloris fiat ex flavo rubri, fusci, nigrescentisve, unaque turbetur; pro majore, minoreve ejusmodi mutatione, major erit, minorve facta saturno adulteratio; cum vinum minime adulteratum pallide duntaxat turbetur. Cum aliquot elapsis abhinc annis Butyrum, quod in *Belgio* non quotidie recens, sed magnis in doliis, cum sale asservatum, venale prostat, præterribili Boum mortalitate cari admodum pretii esset, eique Cerussam, quo pondus augetur, rustici nonnulli admiscuissent, Clarissimus Vir liquore suo eidem admisto videbat fuscum id, & subnigrum,

c veluti cœnosum fieri; interea dum liquor idem, butyro non adulterato additus, nullam conciliaret coloris mutationem.

*Quinto* Usus Saturninorum internus, turbam hac Colica affectorum immane quantum possit debeatque regere! Est enim internus horum longe frequentior usus, quam vulgo creditur. Videatur modum hæc *Schröderus* in *Thesauro Pharmacologico* de Saccharo Saturni, ejusque Magisterio, de Spiritu Saturni, de Nitro Saturnino, de Sale plumbi volatili, eque variæ ex hoc Metallo compositionis Tincturis, referat, laudetque. Empiricus apud *Fernelium* *cap. 7. de L. V.* Arthriticos saccharo Saturni curare se posse gloriatus, Arthritico id dedit: ille vero primum in Dysenteriam, postmodum in immanem Colicam, in Alvum obstructam, in Icterus mandem, incidit. Ecquis non horret detestandam Gonorrhœas quascunque plumbo curandi methodum? Antiqua Methodus est, eamque *Dispensatorium Vienne* anno 1729. editum adoptavit, in pilularum ad Gonorrhœam compositione; Dosi quidem parca; sed quam Medici & Chirurgi pro lubitu augent. Vidi formulam eorum compositam ex Saccharo Saturni Scrup. j. Cerussa dr. j. Aquæ unc. vj. quæ nica mistura, cochleatim sumpta, homo ab inveterata Gonorrhœa liber quidem fuit, sed brevi post irissima, ac pene letali Colica Pictonum, una cum excrementorum vomitu, miserrime conflictatus est, morbique illius reliquias tristissimas etiamnum, in tertium annum, experitur, & luget.

Sed & ad alia, quam ad Gonorrhœam, adhibetur. In eodem nostro *Dispensatorio* pag. 264. Sacchari Saturni usus internus laudatur, quia *refrigerat, & exsiccat, semen extinguit, & Venerem flacciscentem adducit.* Præsens in Consilio fui, apud Religiosum juvenem, quem pollutiones nocturnæ in tabem dor-

salem conjicere ceptæ erant, audivique Medicum, dum viveret, famosum, Saccharum Saturni, veluti unicum, quod superesset, remedium, audacter, acriterque propugnantem, & suas admirandas hoc remedio patratas curas vehementer gloriantem. Fugiebat sane Virum hunc lugubris apud *Hoffmannum* in *Diss. de pass. iliaca* historia Juvenis, qui, ad sistendas crebriores Pollutiones, Saturni Saccharo usus, alvo corriperetur quatuordecim dies sic obstipata, ut ne prodire quidem flatus possent, ac tandem miserrime periret. Fugiebat, inquam, ipsum hæc historia: sin minus, & si revera plumbo suo tot homines a pollutione curasset, vel floccificet eorundem ex plumbo natas calamitates; vel has easdem non a plumbo, sed fortuito, aliundeve ortas esse, stulte credidit.

Profecto dum video quantæ autoritatis apud plurimos Medicos ii commentarii, vel notæ sint, quas in dispensatorio nostro formulis adjectas legimus; dum ipsam multorum praxin intueor; digito forte causam tango, cur Monasteriorum felices incolæ diro hoc morbo nonnunquam impetantur.

Et quid demum dicam de Tinctura nostri Dispensatorii Antiphthistica, quam uncia una & dimidia salis Saturni, uncia una Vitrioli Martis, dragma una Terræ fol. Tart. cum Spiritus Vini & Aceti à libra dimidia, componunt? utique si legant Medicasteri in Nota ad hanc Tincturam, *Eam sperato cum successu adhiberi, in Phthisi, Hemoptysi, Diarrhæa & consimilibus affectibus, ut & in sudore nimio*; Colican Pictonum profecto vehementer propagare debent cum hisce mox recensitis morbis turba hominum innumerabilis laboret.

Antequam hunc articulum relinquam, respondebo quæstioni, quam in scriptis proponi video, cum nempe halitus seu Vapor plumbi vias primas afficiat

at, non vero Pulmonem? Dico ipsos etiam Pulmones inde affectos multis exemplis probari. Quid enim aliud docet Vox in multis meorum perpetuo muta? Quid in aliis aphonia? Quid tussis, glutinisque frequens excretio, aliud docent, quam haud culpe inspirari venenum? Fatendum tamen est, eum nocere potentius, dum cum Saliva deglutitum, modo forte primarum viarum, eodemque cibi postque more ingesto, solvitur, & tunc potissimum intrinsecus solida, fluidaque inspissando, nervos ætherea incomprehensibili modo afficiendo, hunc orbem generat.

§. II. Prognosin incertam esse, Anatome docet. Licet enim multi integrè curentur, nemo tamen, effrante penitus paroxysmo, ita morbum sublatum se affirmare potest, ut ea non sit facta partium depravatio, quæ causam morbi præægumenam, eamque perennem, faciat. Revocemus nobis in mentem causam morbi proximam! Compressionem sciet Intestinorum internam, & externam, qua & in cavo vehementer arctentur, & validissimo musculorum abdominalium *Tetano* arctissime inter sese comprimantur; interea dum Antiperistalticus motus sancta fursum pellat sic, ut medicamenta, ut alimenta, ut gluten, bilis, succus pancreaticus, entericus, gastricus, imo nonnunquam ipsa excrementa, ore reddantur. Hoc ultimum si contingat, vel in ipso Ileo intestino stercora generari, haud liquida modo, sed & compacta, quod pluries in Nosocomio demonstravi, concludimus; sin minus, tunc *Laubini* Valvulæ vim superatam esse; quod salva videm vita tolerari ab homine posse, periculosum tamen esse, prioribus hujus Operis partibus evici.

Jam non unum, sed omnia intestina posse in hoc morbo depravari, & forma sua degenerare; abunde docuere Cadavera. Vidimus enormem Duodeni degenera-



generationem, in alio Ilei, in omnibus Coli, in multis Cœci, in uno etiam Intestini Recti. In degeneri hac fabrica animadvertimus amplificationes, & coarctationes miras, in eodem Intestino, unde contenta in eorum cavo mire retardentur oportet, colicamque resuscitent: quin & in eadem coli contracta parte ligamenta peculiariter sic contrahi, ut intestinum cellulas quasdam formet, in quibus moram trahentes fæces, demum non prodeant, nisi ovillorum aut caprarum similes.

Hunc nunc Tetanum, hanc Intestinorum contractionem, novimus posse penitus solvi, ut curati alio hoc morbo, in eundem recidant nunquam, nisi novam ponant ejusdem causam. Sed novimus quoque manere quandoque perpetuo has contractiones Tetani in modum, in vita hominum; a morte autem vel solvi, ut aliis in Tetanis vidimus, & ut in Tinctore §. II. Cap. VII. patuit; vel pertinaciter permanere ut alias biduo, triduoque a morte, plus semel observavimus: tandem novimus non modo Tetani perseverantis more Intestina contracta manere, verum etiam mutatione naturalis fabricæ suæ, in ligamentosanctilagineamque naturam, nulla amplius arte mutabilem, degenerare; quemadmodum in Pictore §. I. & Pharmacopæo §. III.

Manifestum inde fit eos, qui postquam ab hoc morbo curati sint, crebroque in colicos dolores leviores incidentes, parvos ejusmodi globulos fæcales deponant, nos aut de perseverante, aut de facile redintegrante Coli Intestini contractione, cum certiores reddere, tum in prognosi cautos; hos vero quibus, consequentibus deinde annis, naturalem maxime in modum, fæces alvinæ figuratæ deponantur, spem dare maximam fore ut talis causa præogumena superstes in illis non sit.

At vero quid in dorso manuum, ante Carpum. tuber-

bercula illa ad Prognosin? Id mihi ab annis pro-  
modum triginta constitit, ut licet dentur, qui ci-  
t hunc morbum consimilia tubercula gerant, attan-  
en illa cunctis, quos Colica hæc affligit, oborian-  
r, recidivamque, ni cum paroxysmo dispareant,  
nentur. Cum sedem habeant immobilem, mobi-  
nve, prout vel in cellulofitate, vel in vagina unius  
stenforum Digitorum tendinis, vel in Periofteo,  
love Ossis in corpore locentur; certum est mobi-  
atem præstare præ immobilitate, præstare quo-  
e si post paroxysmum sensim dispareant, quam si  
rseverent. Dixi *si sensim dispareant*, observatio  
im a Clarissimo *Massuet* in *Rat. Med. Tom. I.*  
*p. XXIV.* communicata, subitum tuberculorum  
cessum funestissimum esse probavit. Sed quam ista  
bent cum morbo relationem? Cur omnibus Co-  
a pictonum laborantibus, saltem quos ego vidi  
merosos, hæc adsunt? Et cur non eadem in omni-  
s sede? An diuturna mora eam contrahat eorum  
m materia malignitatem, ut subito resorpta inte-  
nat hominem?

Si nostram prognosin Observata indubitata, tot  
tanta, difficilem incertamque reddant, quid de-  
im de eorum assertione cogitandum, qui drasticis  
s remediis hunc morbum se sic curare gloriantur,  
spatio 23. annorum, ex 1200. ægris paulo tantum  
is, quam 20., scilicet ex quinquaginta vix unus,  
rierint? Suspicio vel morbum, multis phæno-  
enis consimilem, pro Colica pictonum tractatum  
e; vel paroxysmo in hominibus robustioribus me-  
odo illa sublato, postliminio vero redeunte, æ-  
os, priori Methodo diffisos, aliis se curandos tra-  
lisse; horum autem periisse complures, quorum  
culum Medici priores inire, adeoque mortuorum  
hoc morbo numerum determinare, non potue-  
t.

§. III. Mire variant morbi symptomata. Convolvuntur multi, unde *Colica Convulsiva* Autoribus quibusdam audit: & si Tetanum ventris, cum umbilici, podicisque introtractione, ut commune morbi symptoma, consideremus, profecto morbus ad convulsivos referri facile potest, licet convulsiones alternæ non adessent: Plures autem hoc ultimum convulsionis genus non experiuntur. *Paralyfis*, ut ex enarratis historiis patet, nonnullis non adfuit primo, altero, imo ne sexto quidem paroxysmo, adfuit demum septimo, serioreve. Quin & quibusdam a paroxysmi primordio contingit, cum vehementiore morbi incremento; ut male quidam eandem veluti Crisin morbi salutarint. Vidi qui cum morbo non quidem augescente, sed diu durante, eunteque & redeunte, & paralyfin haberent, & in graviores incidere. Vidi alios, quibus paralyfis, declinante Colica; alios, quibus jam prorsum Colica cessante, subnasceretur. Observavi quibus emendata jam multum paralyfis, ad levissimam Colicæ brevissimamque admonitionem, mox gravior fieret; alios e contrario, quos semel curata paralyfis, etiam novo oborto Colicæ Paroxysmo, haud ultra invaserit. Sic Pictor, & Tinctor, Cap. VII. §. I. & II. in gravissimo paroxysmo, eoque ante mortem jam mitescente, nihil in motu partium perdidere, sed convulsi sunt: materia venenata, quæ alias nervos motorios reddiderat inertes, nunc eosdem, numeroque longe plures, invito alternanteque motu afficiente. Contigit mihi anno 1743. ut homo Martio mense finiente me vocaret, quem mense Januario a Colicæ hujus paroxysmo perfecte curaveram, quemque jam & paralyticum fieri, & gravi deinceps paralyfi magis affici, magisque vidi, citra Colicæ paroxysmum: qui enim subinde levior in ventre perceptus dolor erat, adeo levem fuisse assererat, ut nisi se inquietas-

tassent paralyticos inchoamenta, nullatenus me vocasset.

Paralyfis porro hæc phænomenis miris, vixque explicandis, adoritur ægros. Vidi, ac demonstra- vi in Nosocomio, Deltoidis utroque in latere sic evanuisse carnem, ut ejus loco nihil, nisi membrana- ceum quid, tactu perciperetur; dum interea omnes humeri, cubitique musculi, haud quidem periisse viderentur, sed in ejusmodi potius mutati substan- tiam, idque una cum adipe, & cute, ut sæpe eis, qui circumstarent, Medicis, & Medicinæ studiosis, fassus fuerim, valdopere me hæerere ancipitem, quo demum nomine eandem appellarem. Ad ossa enim usque non aliud quid percipere erat, quam mollis faccus æquabili pulmento plenus, ac si moles tota carnis musculosæ, tendinum, aponeuroseon, nervo- rumque, in ejusmodi pulvem colliquefacta esset. Sed & eodem tempore ceteri, qui hoc morbo labo- rantes in Nosocomio erant, brachiorumque patie- bantur paralyfin, hi minus, illi parum admodum, flaccidam carnem habebant: juvenemque mirabundi conspiciebamus, qui paralyfi simili motoriorum bra- chii nervorum, ex apoplexia nata, laborabat, cum torosa omnium musculorum firmitudine.

Ex dictis itaque patet, Incompletam esse hanc Paralyfin, ita ut sensus supersit, & in plerisque mo- tus obscurior musculorum flexorum, in paucis omnis omnino motus privatio. Calor quoque, & arteriarum superest pulsus.

*Iterum* in multis vidi, eumque in vigore, in in- cremento morbi, natum; videtur, systemate bilio- so, una cum reliquo ventre vehementer contracto, bilis in sanguinem retrofluere. Nunquam autem, quod alii asserunt, icterum vidi hujus morbi criticum. Saltem in femina §. IV. Cap. VII. & in viro §. VII. talis non fuit.

*Ischu*

*Ischuriam* olim non adverti, in hoc morbo, quam obrem in Tractatu, 20. abhinc annis edito, nullam feci ejusdem mentionem. Ex illo vero tempore eandem in nonnullis observavi, haud tamen quovis in paroxysmo: eamque his veram, illis spuriam, ut Catheter docuit. Contractio Tetanoidea universi abdominis causam utriusque Ischuriæ facit intellectu facilem; ut miremur potius abesse, quam adesse eandem.

Nondum in *Hydropem* nisi inchoantem, levique opera dispellendum, lapsos ab hoc morbo vidi. Solidorum debilitas & inertia fluidorum, a Colica Pictorum ortæ, in *Hydropem* facile possunt disponere corpus. In plerisque Methodo nostra illum prævenisse nos reor: *Amaurosin* Pictor, Infector *Amblyopiam*, ultimo, eoque letali in paroxysmo, passi sunt. Magni *Winslow* annotæ de origine Nervi intercostalis demonstrationes, quas Tom. III. cap. II. ut explanationis meæ basin assumsi, explicant phænomeni hujus causam.

*Vocem* raucam, sæpe vix Intelligibilem, haud raro adverti. Ad Num. primum hujus capituli exposui causam.

Atque ita mirabilis morbi mirabilia quædam phænomena utcumque explicantur. Pluraque in iis, quæ super hoc morbo publici juris feci, exponere conatus sum, sed quam ibidem plurima explicandi difficultatem passus sum, eandem hac occasione ingemino. Qui enim Paralytin explicem hominis §. VII.? Si quis pultis crassioris & æquabilis similitudinem in carne, in tendonibus, in adipe, in cute ipsa, a denegato nervorum influxu, actioneque, intelligere se opinetur, explicet simul, cur in juvene ab apoplexia paralytico, adesset similis humeri, brachii, manus, digitorumque Paralytis, cum artus totius solidissima torositate? Si quis sanguinis arteriosi

in-

influxum desiderari autumet, calor profecto partis, naturali ad Thermometron auctior potius, quam imminutior, pulsusque arteriæ axillaris & Carpi plenus, fortis, æqualis, defectum non innuunt arteriosi cruoris. Et tandem muscoli in hoc homine *Flexores*, cur eadem cum flacciditate motus reliquias possident? exercent? Si quisquam forte non Nervum, non Arteriam sed ipsarum Musculi, Tendinisque, fibrarum atoniam accuset, ob quam licet Nervus & Arteria sua præstarent, inertes tamen hæ fibræ ab iisdem animari non possent; cur tunc muscoli flexores, qui inertiae ejusdem sunt, non, æque quam erectores, ad agendum inepti sunt? Fateamur potius ingenui, in tota Oeconomia animali nimis multa nos latere; nimisque arbitrarium; atque defectuosum, quodcunque Nervorum actionis explicandæ systema esse, quam ut & ejusmodi, & centenorum aliorum Phænomenon, tolerabilem proferamus explicationem.

§. IV. Quantum ad morbi curam spectat, arbitror me in Opusculis meis prioribus sufficientia experimenta attulisse, ut quam nunc secutus Methodum fuerim, eam omnium aptissimam esse judicem. Vel enim restitutos inde vidimus nonnullos, qui hucusque & a morbo liberati videntur, & ab ejusdem sequelis; vel Colicam cum ejus sequelis abstulimus, sanitate temporaria succedente: quos eosdem aut iterata morbi causa, aut degener facta a prioribus insultibus corporis fabrica vita privavit. Oleum autem, & quidquid oleosum vocatur, post Opium, & Purgantia, primas agere partes, effectus demonstrant. Crispas vias primas relaxat, involvit Toxicum, ne noceat; insinuandoque sese sua, quam aqua majorem habet, penetrabilitate, inter Intestina, & coactos globulos fæcales, eosdem solvit, redditque ad exeundum mobiles. Butyrum, quod primo Pi-

N

ctor,

Etor, deinde reliqui ægri mane ac sero copiosum sumserunt, eundem cum oleo præstitit effectum, præcavitque, ne denuo similes colligerentur fæces. Monui jam antea *P. Milonem* desperatam alias *Matronam* oleo, Butyroque solis, diu continuatis, ab hoc morbo curasse. Jamque ad Prophylaxin eo nihil præstantius esse, demonstravit exemplum *fodinæ Styriensis* Tom. I. cap. VIII. Numquid *Empyricus* ille, hujus salutaris consilii Autor, vidisset in *Agri-cola* effigiem hominis, qui ne sibi, in separando plumbo de argento, vapor noceret, butyrum comedit? Aut apud *Stockhusium* lardi hoc in casu legisset encomium? Est utique consilium, quod cunctis Pic-tonibus, Tinctoribus, Figulis, componentibus saturnina Emplastra Pharmacopæis, Deauratoribus, soleo inculcare, ne Plumbi, ne Mercurii, ne aliorum Metallorum, aut Semimetallorum vapor, ipsis detrimento sit.

§. V. Electricitatem omnibus admotam esse, quos in Colica Pic-tonum Paralysis invasisset, docuit cujusque historia. Et olim in *Hollandia*, & jam in XII. annum *Viennæ*, ejusmodi morbos, haud exiguo sane cum successu, ad Machinam electricam admovi. Habet equidem Ars medica auxilia multa, eaque egregia, atque efficacia, ad curandam Paraly-sin quamcunque præsertimque ad eam, quam aut Saturnus genuit, aut Mercurius: at vero comparato numero eorum, qui sine Electricitate a Paraly-si con-valuerint, cum illorum numero, quibus simul Ele-ctrica vis adhibita fuerit; utique hic illum longe su-perat. Ea de re multos hujus urbis Medicos con-victos esse vel inde colligo, quod illos Paralyticos, quos deprehenderint curatu difficiles, ad Machinam meam mittant; quorum haud paucos aut integre cu-ratos, aut multum sublevatos, læti recipiunt. Sic-que responsum illorum objectioni est, qui cæteris  
potius

potius artis auxiliis, quam vi electricæ una adhibitæ, has curas adscribant. Si enim inuito calculo constat plures cum Machina electrica curari, quam absque eadem, sponte objectio ruit. Sed cur non tentemus vi Machinæ unica Paralyticos curare? Evidentior enim ejus potentia redderetur. Tentatum & hoc: Calculo autem iterato subducto evictum est, virtutem Electricam cum cæteris artis præfidiis, quæ solida, fluidaque ad eandem aptent, paralyfin expeditius curare, quam absque illis.

Haud tamen vel sola, vel juncta cæteris suppetiis Electricitate, curari omnes, imo potius incurabiles nucusque non paucos esse, ultro fateor: sed quod in aliis morbis artis præstantissima auxilia haud omnes ex æquo curent, id laudi ipsorum minime detrahit, ideoque idem nihil Electricitatis detrahit laudibus. Et cunctarum gentium experimentis id evidens fit, ut si multos non juvet, iisdem saltem non noceat. Loquor autem perpetuo, ut ex ægrorum historiis patet, de Electricitate simplici, in corona multorum sibi mutuo, sine substrato pavimento resinoso, assidentium adplicata: nunquam enim vi fortiore, nunquam ictu *Musschenbroeckiano*, similibusve, utimur. Hanc dico simplicem electricitatem nullo unquam exemplo cuiquam nocuisse.

Si itaque, eo quod a temeraria Electricitatis applicatione, coactisve nimium ejusdem viribus, unus, alterve male haberet, imo etiam periret, Medicus forsitan existeret, qui ob id ipsum Electricitatem e foro medico proscribendam censeret; an hunc eo sapientiore existimares, qui vellet societatem humanam igne penitus privare, eo quod multa incendia producat, perimatque homines? quod si quis Electricitatem ideo ex Medicina exulem esse juberet, quod viri nonnulli, maxime *Itali*, vires eidem, quas non possideret, adscripissent; nonne hunc rogaremus, to-



tam *Materiem Medicam* in ignem conjiceret, eo quod plures Medicamentis vires tribuat, quam quibus revera polleant? Certe *dum vitant Stulti vitia in contraria ruunt.*

Possibilis tamen res est, hominem post adplicitam Electricitatem mori; quæ tamen eadem res ideo non docet, eundem esse ab illa enectum. Revocemus nobis in mentem, quam tradidi historiam *Rat. Med. Tom. I. pag. 326.* hominis, qui ad Paralyfin ex mœrore, terrore, ira, natam, annum integrum quotidie ad Machinam nostram admotus, demum subitanea Apoplexia periit: causis chronicæ Paralyseos & acutissimæ Apoplexiæ, abunde in Cadavere detectis. Si quis hunc dicat vi electrica periisse, nullum profecto artis auxilium datur, cui similem non inuras infamiam. Ecquis Practicorum est, qui cum omni prudentia aut Vena secta, aut admoto Vesicante, aut injecto Enemate, aut datis vel Emetico, vel Purgante, vel Hidragogo, vel Diuretico, vel Expectorante; hominem quandoque brevi non viderit pereuntem, absque eo tamen, quod mortis præ foris adstantis præfagia aut notasset, aut notare potuisset? Utique subdolæ, latibuloque absconditæ Leti causæ, ex improvise, ac veluti proditorie, hominem insiliunt quandoque, & conficiunt. Sed an ob id ipsum omnia mox enarrata Artis præfidia proscripserit quis? Profecto vel nulla unquam Medicina juxta *Montagniana* principia facienda est; vel ejusmodi infortunitatis in casibus auxilia artis suum sibi debitum servabunt honorem, morsque non illis, sed immutabili hominis fato, adscribunda erit.

§. IV. In recensendis illis, quæ nos docuit Anatome, non immorabor: suo enim loco & ea, quæ præsertim ad Colicam Pictonum pertinent, & quæ ad universam Pathologiam, Capite VII. enarravi dein attuli præcipua paulo ante, de Prognosi verba faci-

ciens

ciens: denique explicatio Tabulis singulis adjungenda, hæc omnia enucleatius dabit. Hoc unice hic notaverim, quod sectio anatomica hominum, hoc morbo denatorum, talem degenerem partium fabricam nobis exhibeat, ut parem sibi ingenio fingere nemo mortalium posset; quodque eandem ob causam impossibile sit tolerabilem utcunque morbi ideam citra Anatomem formare. Cum igitur hujus morbi rara admodum Anatome describatur, mirarine oportet Autores plerosque, qui penetrare in morbi naturam moliti sint, adeo inter sese diversa, adeo contraria, adeo aliquoties absona, & intolerabilia congestisse, & effutiisse?

§. VII. Notare juvat Pictorem Cap. VII. §. I. Crurum ac pedum ardorem, pruritusque intolerabilem, spatio decem septimanarum passum fuisse, eumque a *Badensi* balneo auctiorem: quem utique reliqui, qui Colica eadem laborantes hic exhibentur, experti non sunt. An Cobalto, Arsenicæ mineræ, quo usum illum sua in arte Anamnesis refert, hoc symptoma adscribendum? Forte. Mulier enim *Rat. Med. Part. 9. pag. 114.* quæ Arsenicum sumserat, intolerabilem quoque crurum, pedumque pruritus, longo tempore, sine levamine, conquesta est.



## C A P U T I X.

### *De Tetano.*

§. I. *Historia Tetani hominem perimentis, qui Colica Saturnina quondam laboraverat, & in Tetano morbo symptomata hujus Colicæ gravia passus est; Ventris nempe contractionem tetanoideam; excrementa ovillorum instar; urinæ tam Incontinentiam, quam*

*Impotentiam ; Amaurosin ; Et qui a morte etiam malam Coli Intestini conformationem ostendit. Tetanus hic febrem sociam habuit , fuitque Maxillæ primum , tum Dorsi , dein Ventris , Et tandem Crurum ; brachiis perpetuo immunibus. Libræ 12. sanguinis semper inflammatissimi detractæ , pulsus moderari non potuerunt. Sudor perpetuus. Urinæ fere bonæ , plerumque arenam ruffam , nonnunquam spicula splendentia , habuerunt. Mors 20. die. Rigor non Cadaveris , sed convulsivus. Quid in dubia morte agendum ? Serum probabiliter inter P. M. Et Cerebrum collectum. Repetitur admonitio cautelæ in collocanda sede tumoris ac doloris , ne imaginario viscerum situ fallamur. Quædam de Intestinatorum Susceptione. Cor utroque in Thalamo perfecte vacuum , onustis interim sanguine pulmonibus.*

§. II. *Historiæ duæ Tetani , multis phænomenis nostro consimilis.*

§. I. **Æ**ger , qui nobis de Tetano agendi occasionem suppeditavit , in Capite VII. de *Colica Pictonum* referendus fuisset : verum quia *Tabula IV.* , adjectæque eidem notæ , ea , quæ ad Colicam illam pertineant , explicabunt abunde ; & præterea letalis hominis Tetanus magis , quam Colica , scenam ultimam clausit ; malui tristem casum titulo *Tetani* recensere.

Egi de Tetano pluribus *Part. VI. Probl. IX.* Cum autem dies diem doceat , pluraque ex eo tempore observaverim , quibus priora mea emendari , perficique queant , notabilem hic dabo ejusdem historiam.

*Simon M.* annos 30. natus , figulino labore victum quondam quæritans , Colica pictonum , abeunte , ac redeunte , adeo misere conflictabatur , ut operi huic de-

demum valediceret, & a triennio Fornacum Cæmentarium ceperit agere.

Die 28. Aprilis hujus anni frequentem ac molestatam experiebatur Oscitationem, vagumque sinistri maxillæ articuli dolorem: Die sequenti sacram Peregrinationem cum uxore suscepturus, in Templo quodam Tetano correptus est. Venamque ilico sectus, ingressu difficiliore domum reversus est.

Die 2. Maii, adeoque die 6. morbi, in Nosocomio me inter pauperes convenit, cum Maxillæ Tetano, ejusdemque levioire dolore, dorsi præterea inchoante rigiditate, ac deglutitione incommoda; pulsu interim magno, æquali, parum febrili; alvo deficiente.

Suasi Clyfma ilico injicerent, secarent in pede Venam, Cataplasma calentis fimi equini Maxillæ, Genis, Temporibusque obvolverent, & uteretur Emulso camphorato paregorico.

Die 3. Maii, morbi septima, melius sibi esse ajebat, nos vero id haud ita deprehendebamus. Suasi ipsi in Nosocomio maneret, cum is ejus morbus non esset, qui itum, reditumque, in Nosocomium admitteret. Mansit. Animus fuisset autoritate & exemplo Doctissimi Viri *Watson*, in *Epist. ad Soc. Reg. Angl.*, electricinas experiri virtutes: verum morbi mutata facies aliud agendum jussit, quinque Electricitatis ictibus tantum adplicitis.

Febris enim maxima finiente die septima se Tetano adjunxit, & post dorsi enormes dolores, Opisthotonos. Exinde usque ad completos viginti morbi dies, hominem hunc ceu *Circes* incantamentis, in rigidam statuam mutatum vidimus, dolentem, inquietum, seque vel continuo agitantem, vel ab aliis moveri, centies lecto eximi, in eumque remitti, flagitantem. Frequentissime percipiebat primo in infimo Ventre, deinde in Ventre superiore, tandem

in Dorso, ceu unico de puncto, dolorem oriri; qui actutum corporis cum inferiorem, tum superiorem partem, in ligneam duritiem, dolentissimo cum subsultu, tenderet. Deglutitio toto illo tempore raro impossibilis, plerumque plus minus difficilis. Per omnem fere morbum pulsus plenus, vibrans fortiter, durus plerumque, ac celer; post 12. Libras sanguinis semper inflammatissimi, in octo V. S. detractas, vix unquam moderatior. Alvus ipsi sæpe globulosa, ovillorum stercoreum instar, sæpius tamen pulmento similis. Venter quoque asseris instar durus, rigidus, & introtractus. Perque totam ægritudinem fere sudor, paucior, profusiorque, perpetuus, sub mortem viscidus. Urinæ nunquam respondentes, aut inflammatoriis morbis, aut spasmodicis; erant enim semper coloris aut flavi, aut fuscii, cum bono passim enæoremate, & plerumque cum arenulis sive in fundo, sive in pellicula supernatante, sive ad vitri latera, sive aliquando ubique. Arenula hæc haud quidem ab initio conspicua fuit, verum ubi 3. 4. 6. 10., & sub finem vitæ, ubi 20., & ultra, horas conquieverant urinæ; copiosior ac citior die morbi 14.; postmodum præter arenulam spiculas multas, splendidasque lotium gessit, cum levi hypostasi: pridieque mortis urina, qua æger aut sola, aut facibus mista, se se, lectumque conspurcaverat, jam denuo in vitrum miæta, arenas trihorio post ostendere cepit. In morbo toto somnus paucus, isque a paregorico tantum, sæpius tamen ne cum illo quidem. Respiratio non valde mala, post 15. diem autem admodum anhelosa, quando simul subdelirium incepit, deinde delirium, primum inconstans, deinde perpetuum, furibundumque aliquando. Sæpius etiam contigit, ut in deliramento anhelosius respirans, mox blandius respiraret, si ipsi aut loqueremur, aut aliquid ingerere

rere tentaremus: ita ut phantasia terrifico occupari objecto videretur, quod non sic, si parum resipisceret. Convulsiones clonicas seu *alternantes*, passus nunquam est, neque sub mortem; sed validum, univariumque, tendinum subsultum. Horis 26. ante mortem oculi fixi, pupillæ dilatatæ, & ne ad admotam quidem candelam vel minimum se contrahentes. Calor a die septimo, quo in Nosocomium venit, ad mortem usque, 101. 102. 103. grad. Remedia externa, internaque, fere ea omnia fuere, quæ mox in recensenda omnium Sæculorum in hoc morbo medicina, enarrabuntur. Obiit morbi completis 20. diebus.

Totus fuit a morte rigidus, etiam brachiis: quæ tamen sola fere semper servaverant flexilitatem: non rigiditate cadaveris, sed inflexilitate omnino insuperabili. Verane ego mors nondum adesset? Cum nuperrime in *Siciliæ* Regno de certa morte, ob summam hanc rigiditatem, dubitatum sit; utpote minus morti, quam convulsioni tribuendam; multa tentavimus spirituum, pulverumque acrium, in nares inflatione; continua frictione; Electricitatis applicatione; thoracis palpatione, ut ejus inde figura mutaretur; Venæ sectione; aëris per os insufflatione; Clysterum, eorumque etiam ex fumo tabaci paratorum, immiffione; uno verbo ea, quæ Magni Viri *Morgagni* & *Sanctorini* in dubia feminae morte instituerant, imo his plura, ordine instituimus: cumque sexta a morte hora eadem rigiditas insuperabilis persisteret, Cadaver in loco admodum frigido horas 48. servavimus.

Tunc demum Cadaver aperui. Rigor jam multo minor, nec eo multorum Cadaverum superior, dorsum si excipias: maxilla autem diduci, sine plurima vi vectis, non potuit.

Olla Cranii resecta, & sanguinis effluxit tantillum,

lum, & una alteraque uncia aquæ. Dura mater bona. Pia Mater supra lobum Cerebri posteriorem utrumque quidem, magis vero supra finistrum, infarcta sanguine sic, ut purpurasceret universa. Sub Pia Matre humor effusus, qui lentus, albidusque, videbatur, idque ad lobos utrosque ubique; eadem vero perscissa, tenui sero similis liquor apparuit. An serum id, quod in Olla Cranii auferenda effluxit, sub Pia Matre quoque hæserat? Certe inter utramque Meningem hæsisse nulla vestigia docebant, neque signa aderant, id cranium inter ac duram locatam fuisse meningem: hæc enim adeo fortiter quovis in puncto cum Cranio cohæsit, ut cranium majori cum vi nunquam viderim avelli: & imprudentia aliqua Serra utramque Membranam propinqua in plaga vulneraverat, ut liquor inde facile elabi potuerit. Certius hoc affirmare potuissem, si in Charis meis, in quibus vel mox a sectione, vel & sub eadem, visa reperta noto, invenirem notatam a me Piæ Matris a Cortice Cerebri separationem, in qua copiosior Lympha potuisset locari: cum autem id ibidem non inveniam notatum, nec memoria suggerit, hanc quæstionem in medio relinquo.

Ventriculi Cerebri superiores vacui omnino; processus Choroidæi pallidi, posteriore parte hydatici. Ventriculus tertius, & quartus, pariter vacui. In Occipite sub Cerebello cochleare plenum seri rubelli.

In abdomine lente ac prudenter aperto, situs Viscerum nostram attentionem primam fixit. *Omentum* bonum, medium Ventrem tegens, adeoque ineptum ad Epiplocelen. Hepar dextro in latere situm sic, ut lobus ejusdem minor vix digiti lati spatium in sinistro latere occuparet. Idem vero sinister lobus sub cartilagine scutiformi trium fere pollicum altitudine ac latitudine conspicuus erat: dexter autem lobus sub Costarum margini-

ginibus prorsum delituit. Id quod iterum adnotandum, pro morbis ex viscerum situ dignoscendis, commendabam Auditoribus; ne quis semper quærat dextris sub costis eminentes Hepar, inque medio Epigastrio sub Sterno Ventriculum: maxime cum hæc iterum sic visa fuerint, clauso thorace, quando viscera abdominis a coercente Peritonæo liberata, descendendi nanciscuntur occasionem.

*Ventriculus*, pedis præter propter magnitudine, exacte sinistrum Hypochondrium explebat.

*Lienis* situs post Ventriculum, plus in dorso, quam in latere, parvusque idem, & infra octavam Costam vix eminent; sic, ut, in suspitione morbi splenici, frustra quis eum sinistris sub costis quaesivisset. Cæterum & ipse, & Hepar, sanum utrumque. Vesicula gerebat Bilem non multam, non spissam, colore flavam.

*Cæci Intestini* saccus in pelvi erat, ad digitum latum ab inguine dextro. *Colon* adscendens inde recondebat se post Costas, pergens usque ad Costam nonam; unde paulum reflexum juxta crepidinem Jecinoris, mox in sinistro latere quinque latorum digitorum profunditate descendebat, anguloque ibidem factò, adscendebat oblique ad altitudinem octavæ Costæ; flexu autem ibidem factò, descendit tam profunde in Ileum, ut inguini incumbens facile veram Coli herniam, data occasione, generare potuisset: porro vergens inde ad mediam pelvim, reflexit se digiti longitudine valde amplificatum, atque ilico plurimum angustatum: reflexum iterum inde versus pelvis medium, in amplum valde antrum abibat, denuoque angustatum demum Rectum formabat. Vid. Tab. 4.

In medio abdomine invenimus Intestini Ileii *Intra-susceptionem*, longitudine geometrici pollicis, superiore parte ab inferiore suscepta, cujus signa in

vita



vita nunquam affuerant. Frequenter introsusceptiones observamus ejusmodi, convulsione forsitan ante mortem natas, quandoque numero plures, leves, facileque explicabiles; sed etiam nonnunquam fortes adeo, ut vix videantur subita convulsione nasci: cujusmodi unam descripsi, *Tom. I. in init.* Absolutam non judico eorum sententiam esse, qui inveteratas ejusmodi, indissolubilesque Introsusceptiones, salva vita tolerari posse credant; licet semper causæ proegumenæ sint Ilei morbi.

*Ren* sinister dextro triplo major, durus admodum in substantia dicta corticali; dexter autem mollis.

*Cor* bonum, utroque thalamo perfecte vacuum.

In Cavo *Thoracis* sinistro aquæ rubellæ uncia duæ, in dextro uncia quatuor.

Pulmones anteriore ac laterali superficie obscure grisei, ac variegati, qua autem Dorso, ac Diaphragmati accumbebant, lividi toti; intus vero plurimo sanguine rubicundi, & turgidi; accreti nullibi.

§. II. Historiam Tetani, in quo sudor perennis; aquæ aliquot uncia in Cavo *Thoracis*; pulmo uterque multo sanguine refertus, præsertim ad dorsum; feri copia pauca in Encephalo, adeoque nostræ historiæ in multis similem, *Valsalva* notaverat, referente *Cl. Morgagno* Ep. X. Miles quoque, qui, quod ebrius integram noctem humi cubasset, *Opiſthotono* affectus moreretur, inventus a *Bontio* fuit, *Observat. I. Tract. ult.* cum vitalibus ac naturalibus Visceribus integris, habere in Cerebri Ventriculis viscidam materiem, glutinosam, luteam, vitello ovorum perquam similem, sed admodum foetidam; Meningum quoque vasa valde turgida sanguine bilioso.

## CAPUT X.

*Dissertatio de Tetano, Ejusque Speciebus, nec  
non de Curandi Eum Methodo, a Pri-  
mis Medicinæ Sæculis, in Nostra  
Usque Tempora, Observata.*

§. I. *Præcipuorum Scriptorum, qui de Tetano egerunt,  
Catalogus. §. II. Genus & species ejus. §. III.  
Multiplices ejus causæ. §. IV. Symptomata morbi  
numerosa, cum continui, tum remittentis, tum in-  
termittentis. §. V. Prognosis mala, primo ex Hip-  
pocrate, deinde ex reliquis Autoribus. §. VI.  
Sedecim articulis enarratur curatio, & Hippocratica,  
& reliquorum Autorum. In horum septima cura Hip-  
pocratis, per aquæ frigidæ affusionem, explicatur.  
In articulo undecimo expenduntur Opii in Tetano vires.  
In decimo quarto quæritur, an Tetani curam liceat  
exsuscitata febre tentare? & in sequenti, an su-  
doribus? Tandem articulo post decimum sexto, oc-  
casionem Quæstionis, Num Tetanus aliquando urina  
judicetur? differitur primo de vera mente Hip-  
pocratis circa urinam genituræ similem, ostendi-  
turque, illum, hac appellatione utentem, genitalem  
liquorem neutiquam intellexisse: differitur deinde de  
Arenosa urina, tam in Tetano, quam in omnibus  
morbis Acutis, diversisque Chronicis. Saltus san-  
guinis ex sauciata Arteria profilientis, conspicitur  
aliquando in eo, qui ex secta tantummodo vena,  
jactu violento, profluit. §. VII. Subjunguntur  
Historiæ septem propriæ Observationis.*

§. I. **M**orbus hic inter summe periculosos numerandus, a primis Medicinæ temporibus exercuit multum, torsitque Medentium animos, tam in intellectu pathologico, quam in suscipienda curatione.

Exorsi namque *ab Hippocrate*, invenimus eum morbum graphice descripsisse variis operum suorum locis. Libro de *Vict. Acut.* pag. apud *Foesium* 402. 403. Libro de *Morbis* primo, pag. 449. Libro de *Morbis* tertio, pag. 491. Libro de *Internis affectibus*, pag. 561. Libro de *diebus Judicatoriis*, pag. 57. *Coacorum* n. 361. 362. *Aphorism.* Sect. 5. n. 6. qui *Textus* recensetur quoque Libro de *Crisibus*: & sect. 5. n. 17. 20. 21. 22. *Epidem.* 5. pag. 1159. *Epidem* 7. p. 1220.

Deinde *Galenus* in variis horum *Hippocratis* textuum *Commentariis* plura adjecit.

*Aretæus Cappadox*, de *Caus. & Sign. Acut.* Lib. I. Cap. 6. & de *Curat. Acut.* Lib. I. Cap. 6.

*Cælius Aurelianus*, lib. de *Acut.* Lib. III. Cap. 6. 7. 8.

*Petrus Forestus* Lib. 10. Obs. 111. 112. 113. una cum *Scholiis*.

*Hollerius* in *Coac.* n. 361. 362. in eisdemque *textus Jacotius*.

*Duretus* in *Enarr.* super Cap. 2. *Holl.* de *Morb. intern.* *Prosper Alpinus*, *Med. Method.* Lib. 10. cap. 8. *Schenckius* referens observata *Mathiæ Cornasis*, *Viennensis* ante 220. abhinc annos *Medicinæ Professoris*, *Fernelii*, *Benedicti*, *Cardani*, *Jacchini*, *Avicennæ*, *Benivenii*, *Valeriolæ*, & tandem sua propria. *Heurnius* in *Aphor.* Sect. 6. n. 39. & Sect. 2. n. 26. *Paræus* Lib. 9. cap. 8. *Capivaccius* *Prax. Med.* pag. 219. *H. Cardanus* de *adm. cur.* n. 15. & de *subtil.* lib. 2. *Bontius* de *Met. Med.* in *Ind. Orient.* *Hildanus* *Cent.* 5. n. 9. *Riverius* lib. I. Cap. 6. de *Conv.*

Conv. *Helmontius* Libr. de flatibus pag. 401. & de Febr. pag. 129. *Stalpart van der Wiel* Tom. 2. obs. 27. *Wepferus* Libr. de aff. Cap. pag. 497. 537. *Petrus Bayrus* Pract. Libr. 2. Cap. 20. *Paulus Sorbait* Prax. I. pag. 222. *Joannes Chr. Langius* Tom. 2. p. 140. *Heyflerus* Obs. 372. In *Burneti* Thesauro, *Puerarius* part. I. pag. 332. *Sennertus* Libr. 1. part. 2. cap. 28. *Morgagni* Epist. Anat. n. 10. Ill. *Præses L. B. van Swieten* Comm. Tom. 1. §. 230. 234. Tom. 2. §. 704. 712. 787. 817.

Augere in immensum Catalogum possem, omnes Autores, qui super hoc morbo scripserint, referendo: sed cum animus sit, recensere duntaxat eos, qui ad Morbi causas, ad Phænomena, ad Prognosin, & ad Curationem, aliquid præ cæteris attulerint; cumque, qui id præstiterint, plures, quam nunc recentui, me hucusque lateant; ulteriori Autorum recentioni non immorabor.

§. II. Consultis omnibus his Autoribus, *Tetanus* primo est nomen morbi generale, quod cunctas complectatur species. Deinde est nomen, quo species morbi prima appellatur, in qua corpus recta convellitur, seu tenditur, indurescitque. Altera morbi species *Emprosthotonos* est, si in priora; & tertia species est *Opisthotonos*, si in posteriora flectitur corpus. Datur & *Pleurothotonos* quarta species, quam quidem *Mercurialis*, & *Sorbaitius* negarunt, *Valsalva* vidit, utrum in latus non notans, meusque æger aliquoties finistrum in latus contractus fuit: jamque Nosocomium meum mulierem habet, quæ a violenta colli contorsione *obstipo capite* laborans, per intervalla in lævum latus sic incurvatur, ut Romanam Litteram C. referat. Homo quoque apud *Fernelium* Lib. 5. cap. 3. *Pleurothotonicus* fuit.

Differt *Tetanus* a convulsione, quod *Tetanus* sit contractio perseverans; convulsio autem *Tetanus* dun-

duntaxat fulmineus, minusque fortis, ita ut a partium naturalium sive vi, sive pondere, superetur: unde haud immerito hanc *Clonicam* vocant a κλόνω, κλονέομαι, concutio, agito; illam vero a τείνω, tendo, constringo, *Tonicam*.

Describitur hic Tetanus ut universi corporis, vel ejusdem tantummodo partium: Maxillæ inferioris, ejusque sive alterutro in latere, sive in utroque: Brachii, Pedis, Oculi, an Strabismi species? Penis, an Satyriasis? Linguae.

§. III. Causas ejus describunt a Repletione, Evacuatione, Exsiccatione, Acrimonia: præterea a Capite dum febres supervenerint; a Vulneribus, Contusionibus, Ulceribus, in loco tendinoso, nervoso, musculofo; ex Abortu; a Cervicis vehementi ictu, a contorsione, contusione, & percussione tendinum ejusdem; a graviore onere Colli tendinibus diutius imposito; a jugi tendinum decubitu super durum stratum; ab asperrimo frigore; a potu meraco; a decubitu sub Jove post vini, spirituumve, usum copiosum; a vino copioso tempore vulnerum sumto; a gelidæ aquæ potu, eo tempore quo vulnera mundari, consolidarique videntur; ab ichore inus retento; a febre; a puncto in Venæ sectione nervo; a vomitu valido; a nimia alvo; a suppresso febrili sudore; a lue Celtica; a carie antri Higmori; ab abundante Pituita; a punctura Draconis marini, *Pieterman* dicti, piscis; ab Utero; ab affecto ore Ventriculi biliosa & æruginosa materia; a Fungis; a materia latitante Podagrica; ab Angina Cynanche, Synanche, Parasynanche; a sanguine pituitoso, bilioso; a monstrofo Verme *Schenckius* proprii filii tetanum describit: a Vermibus Duodeni, ac sinistri Ventriculi orificii, numerosis, teretibus, magnis, *Heysterus* Ancillæ cujusdam Tetanum vidit: *Riverius* a vermibus communibus: a Tuberculo

in

in gena dextra mulieris, furunculi instar, dimidii ovi magnitudine, per scalpellum ablato. &c.

Harum causarum nonnullas prædisponentes considerant, alias excitantes, plures denique ad causam morbi proximam constituendam per sese sufficientes. Causam autem proximam, vel acre statuunt, vel irritans quoddam, Nervis, sive in origine, sive in itinere, adplicatum.

§. IV. Symptomata morbi ordine sequente recensent. In principio Oscitatio adest, quam solum *Cælium Aurelianum* notare reperio, quamque noster æger crebram, molestamque, passus est. Maxilla inferior ad superiorem constringitur, his alterutro in latere, illis in utroque: *Trismus* vocant: & quidem in nonnullis cum musculorum Gelasinorum una ex parte, quem *Spasmus Cynicum*; in aliis utraque ex parte, quem *Risum* appellitant *Sardonicum*; ceteris vero nihil hujus. Quibusdam a principio febris adest, aliis in decursu morbi, major, minor, nonnunquam prægrandis, pluribus vero nulla. Oculi lacrymantur multis, rotantur, contrahuntur. Dorsum, Collum, Artusve, flectere nequeunt. Vox difficilis, Aphonia quibusdam. Dolor dorsi sæpe tantus, ut ægri ejulent amare. Suntque nonnunquam ejusmodi Convulsiones momentaneæ, seu subsultus potius, in rigido corpore, ut ni ægri detinerentur, lecto exsilirent. Deglutitio difficilis est, & aliquando impossibilis, fitque tunc deglutiendorum per nares reditus. Remittente quandoque per horas tetano, adsunt intolerabiles præ dolore *Crampi*. Vigiliæ ad Opiata passim rebelles, & si dormitur, somni sunt pauci, breves, terrifici, cum rigidorum tendinum subsultu. Sudores multi, fortes, in multis continui fere. Quibusdam ab initio, aliis ad finem, delirium mite, aut ferox, multis nullum. Aliis urina rite fluit, alii ejusdem aut incontinen-

tiam patiuntur, aut stimulum perpetuum, aut suppressionem. Miri, vagi, inguina quandoque quasi dilacerantes, variosque in corpus affectus edentes, dolores in ventre percipiuntur.

Porro non omnes eodem modo hæc symptomata affligunt. Nonnullos enim, ut jam monitum est, in principio invadunt, alios in decursu morbi, alios ad finem; multaque sunt quæ non eundem hominem impetunt; multa, quæ non sæviunt furore continuo. Sæpius in nostro homine dolor mitis, maxillæ relaxatio ad duarum linearum hiatum, deglutitio longe expeditior, vox intelligibilior, tetanus mitior. Imo quibusdam constanti lege Maxillæ tetanus ut vigili pertinax, sic dormienti resolvitur. Quandoque symptomata tetani remittunt penitus, ægro exinde aut sanescente, aut moriente.

*Aut moriente* inquam. Est enim Tetanus Morbus continuus vel continuo remittens, vel plane intermittens. Vidit *Hippocrates* tetanum sic euntem, redeuntemque, ut æger intermedio tempore obambulare; resque perageret suas. Observavit *Fernelius* paroxysmum Opisthotoni, bis, ter, quotidie invadentis, idque non æstate, sed hyeme; non unica hyeme, sed quotannis. *Wepferus* in Sanctimoniali notavit quinque Paroxysmos, quinque horarum singulos. Et alius ille *Wepferi* Tetanus trium mensium; isque integri anni *Valisnerii*, an non ad hanc classem referendi sunt? Imo *Aretæus*, & *Forestus*, adeo chronicos Tetanos referunt, ut per totam ægrorum vitam non curentur.

§, V. Prognosin dedit *Hippocrates* in Aphor. Sect. 5. n. 6. & Libro de Crisibus, sic ut quarto die mors adfit, utque hunc diem effugientes sanescant. Quam solam *Hippocratis* prædictionem, alias ita accuratus *Celsus*, hoc loco negligenter recenset, ac si aliam non dedisset *Hippocrates*. Etenim Libro

III. de morbis, tetano affectos perire ait 3. aut 5. aut 7. aut 14. die, quos si effugerint, sanescunt. Epid. 5. & 7. *Telephanus* die 3., & *magnæ navis Præfectus* die 13. aut 14. obiit. Libro autem de *internis affectibus* ait hos ægros longissime ad 40. diem vitam trahere.

Obiter hic notemus iterum, quod alibi notavi toties, doctrinam *Hippocratis* omnium imperfectissime sæpe tradi in Aphorismis; in cæteris vero ejus scriptis exponi, limari, limitari, extendi. An evidentius exemplum datur hoc de Tetano Aphorismo? Ut profecto manibus, pedibusque, eorum in sententiam abeam, qui censcant Aphorismos, saltem multos, ex magni Viri pugillaribus desumptos esse, in quibus, quæ obiter hinc inde vidisset, ne mente exciderent, scripto mandaverit, per otium, posterioresque observationes recudenda, & explicanda. Sed ad rem.

*Benivenius, Forestus, Bontius, Heysterus, Morgagni*, aliique notaverunt cum *Hippocrate*, sanitate aut morte intra diem quartum Tetanum terminari, id est, intra horas paucas, diemque unum, alterum, tertium, quartumque: sed & cum illo observarunt quovis die aut mori, aut convalescere ægros hos, usque ad 20. 30. 40. diem. Homo, cujus historiam *Part. 6. probl. 9.* dedi, obiit die nono. Hic noster die 20. & femina apud *Ill. Præsidentem* non diu post 30. morbi totius, 24. autem Tetani diem, convalescere videtur.

Sed neque cum ultima *Hippocratis*, multorumque Autorum, diei quadragesimæ observatione, vitæ, mortisque ultima meta terminatur. Monuerat *Hippocrates*, *artem longam esse, vitamque brevem*: unde quæ necdum illi visa sunt, visa sunt deinceps aliis. *Puerarius* pluribus mensibus affectum & perdurantem vidit, & curavit. *Valisnerius* apud *Celeb.*



*Morgagni* hominem demum post annum sanavit: *Wepferus* Tetanum ultra 63. dies perseverantem curasse legitur. Imo rariores dari Tetanos, qui nec perimant, nec tota hominis vita curentur, *Aretæus* & *Forestus* scripto reliquerunt. Atque hæc de Prognosi quoad tempus.

Morbum semper admodum periculosum esse, siue sine ulla remissione aut intermissione decurrat, siue cum illis, uno omnes ore Autores fatentur. De prioræ quæstio non est; de posteriore exempla innumera prostant. *Foresti* puerperæ tetanus remisit sic, ut Medicus immisso digito fauces posset explorare; attamen periit. Ipse *Hippocrates*, experientia edoctus, intermittentem Tetanum minus quidem continuo periculosum pronuntiavit, minime tamen periculo expertem. Et noster, cum aliqua Tetani maxillæ inferioris remissione, ac notabiliore adhuc totius corporis, Vocisque ac Deglutationis integra fere restitutione, mortuus est. Imo rem ab ipso Medico teneo, qui præsens præsentem vidit hominem, qui Tetano universo affectus, dum e balneo aquæ calidæ educeretur, Balneum omnem pepulisse morbum exclamaret; sic quidem ut integram curationem adstantibus demonstraturus, per cubile incedere, progredique inciperet: qui tamen vix momento elapso humi procumberet, ac moreretur. Febris præsens, absensve, prognosin Tetani non mutat. *Hippocrates* Aph. Sect. 4. n. 57. diserte notat febrim non esse de natura Tetani, sed illi epigenomenam. Notanturque in Scriptis Medicorum pluri mi sine febre Tetani: unde multos morbi curam febre artificiosa instituere voluisse mox in curatione tradenda patebit.

§. VI. *Curatio* hæc ex iisdem Autoribus ordine nunc tradenda est. *Indicans* omnibus idem, scilicet Tetanus. Eadem cunctis *Indicatio*; auferendus enim mor-

morbis est. *Indicata* vero multis eadem sunt, multis iterum diversa, & opposita.

Ac 1<sup>mo</sup> quidem ab ipso *Hippocrate*, in nostra usque tempora, fere omnes venam secant, idque iterato; quoties cum vis morbi id peteret, tum vitæ concederent vires.

2. Nec differunt multum in frequenti usu Ene-matum emollientium, imo mere oleosorum; usuque laxantium per alvum, stimulantiumque, & suppo-sitoriorum.

3. Multi eo scopo purgantia laudarunt, ut a ca-pite, collo, artubusque, revelleretur materies.

4. Solemnius autem apud plerosque nihil inun-ctione rigidarum partium cum oleo, oleo rosaceo, laurino; oleo Castorei, Macis, Caryophyllorum aromaticorum, Anethi, Terebinthinæ; cum Spi-ritu vini aut Tincturis, Spiritibusque medicatis, cum unguento Martiato, Althææ, Agrippæ; cum unguentis & linimentis paratis pinguedine Vulpium, Canum, Felium, Daxarum, Cervorum, Ursorum, Luporum, Leonum, quæ pinguedines essent infe-rendæ Anseri, Anserque tunc veru torrendus, ac diffluens inde pinguedo in usum foret asservanda: sic tamen, ut primam pinguedinem abjicerent, ulti-mamque in vas aceto semiplenum exciperent, & cum hoc ita comparato corpus fricarent.

5. Vesicantia, & Sinapilimi, nonnullis laudantur.

6. Balnea aquæ calidæ, etiam integra; integra olei balnea, curarunt multos. *Celsus* jam commen-daverat. *Guilandinus* apud *Heurnium* ad 26. Aphor. Sect. 2. Virum Tetano affectum curavit, immergendo in cadum olei totum. *Albertinus* vocatus ad Chemi-cum, nefarium hominem, qui fracta infortunato la-gena, in qua diuturnos post labores venenum præ-entissimum perficiebat, vidit illum convulsione toni-ca instar serpentis contorquere se, oculis & lingua

protrufis: cum pleraque auxilia nihil opitularentur, *Albertinus* dimifit hominem totum in tepidum oleum, eo cum fuffu, ut cefferet Tetanus. Fomenta oleofa, quæ hominem integrum involverent, multi laudarunt. Et olei Embroche *Bayrus Sereniff. Pedemonti* Principem cito ab Opifthotono liberavit.

7. Frigida Balnea, Gelidæ aquæ affufionem, multi laudarunt, autore *Hippocrate* Aphor. fect. 5. n. 21. & Libr. III. de morbis.

Curam ejusmodi aggrediebatur nunquam, nifi debitis cum cautelis: ut nempe Tetanus ab ulcere non oriretur; ut juvenem bene carnofum morbus invaderet, mediaque æftas fit. Nec univerfalis fuit ipfi Methodus curandi. Cæteris enim operum fuorum locis jubet ægrum calefacere balneo, foco, linimentis, fomentis, utere aut vefica contentis, actu potentiave, calidis, Vino &c. imo poft *calidæ aquæ affufionem* homines obvolvere linteo, obvolutasque in lecto detinere. Itaque apparet evidenter magnum *Virum* diftinxiffe accurate & ægrorum naturam, & diverfam morbi cum materiam, tum fymptomata; curamque ex oppofitis remediis præfcripiffe fapienter. Unde *Cælius Aurelianus*, *Paulus Ægineta*, multique fequentium sæculorum Medici, *Hippocratem* injufte criminati funt, Aphorifmi doctrinam per reliqua ejusdem opera non explicando.

Cæterum hanc ipfam Gelidæ affufionem debito in cafu factam, fapientes practici laudarunt *Schenckius* refert *Avicennam* fcripiffe: „ Ex his, quæ juvant „ habentem Spasmodum communem, qui nominatur „ Tetanus, & Tensio, facta a *materia frigida*, eft „ ut fubito in aqua demergatur frigida, fecundum „ quod dixit *Hippocrates*. Nam corporis exteriora „ infpiffantur, & innatus calor interioribus quafi „ confortatur, & refolvitur materies. Non enim „ tamen omne corpus tolerans hoc, a timore tutum,

„ sed corpus forte, juvenile, carnosum, quod ul-  
 „ cera non habet, & in æstate. *Plures enim per hoc*  
 „ *jam evaserunt.* ”

*Valescus de Taranta* Lib. I. Cap. 21. De Morb.  
 Cerebri. „ Isto modo curavi juvenem 20. anno-  
 „ rum, de quo desperabatur in *Morlanis*, quamvis  
 „ non multum erat carnosus. Habui fere 24. urceos  
 „ plenos aquæ, & quatuor viri ipsum ægrum ere-  
 „ ctum tenuerunt. Ego autem omnes urceos eva-  
 „ cuavi supra colla, & omnia inferiora membra ejus,  
 „ & statim posui eum ante ignem, & post horam  
 „ unam & dimidiam unxi ipsum a collo usque ad  
 „ postremum spondilem, ac tibias & brachia, cum  
 „ *Dialthæa*, & *Martiato*, & *Agrippæ*, cum oleo  
 „ *Castorei*, & dedi sibi brodium pullæ, & fere ni-  
 „ hil amplius feci, & in eadem nocte curatus fuit,  
 „ cum Dei auxilio. Alium curavi in *Burdigalis*,  
 „ qui erat Anglicus, sed iste fuit corpulentus, per  
 „ modum superius dictum. ”

*Sennertus* Lib. I. part. 2. Cap. 28. ad quæstio-  
 nem, an aquæ frigidæ affusio? „ Ita ex *Hippocrate*,  
 „ & *Galeno* inquit, debitis conditionibus. Ita enim  
 „ calor natus, clausis poris cutis intus cogitur, &  
 „ per accidens absumitur morbi materies, seu a  
 „ subita aquæ frigidæ affusione corpus frigore con-  
 „ cutitur, & materies nervis adhærens excutitur.  
 „ Etsi vero *P. Æginetæ* hoc remedium improbatum  
 „ esse scribit a posteris, quod & ipse rejecit, tamen  
 „ reperti sunt, qui post eum id usurparunt; inter  
 „ quos est *Valescus.* ”

8. *Cucurbitæ* tam siccæ, quam scarificatæ, a mul-  
 tis medicis eventu sæpe fortunato adhibitæ sunt; at  
 vero cum id, quod avellendorum humorum gratia  
 fit, nonnunquam tenfos nimium nervos irritare queat,  
 eventum aliquando finistrum sortitæ sunt.

2. *Medicamenta acris, aromatica, ac maxime virofa,*

ab ipso *Hippocrate*, & *Aretæo*, in nostra usque tempora, Autores adhibuerunt tantum non omnes; quæ ore assumenda, Clystere injicienda, naribus aut insufflanda, aut attrahenda, ulceribus, quo resorbentur, affricanda, cuti tandem admovenda essent.

„ Castoreum, ait *Aretæus*, trium obolorum pondere assidue bibere expedit. . . Cæterum si ægri nihil deglutiant, Castoreum cum oleo in anum immittendum est. ” Multi post Arabes Castoreum ore assumendum dederunt a dosi scrupulorum duorum, ad dragmas duas, in Melicrato, vel Aqua nervina. Castoreum intus & extus dare jubet *Prosper Alpinus*: *Hollerius*, & *Duretus* confirmant. Curam suam fortunatam Viri Patricii, ad 40. diem cum Opisthotono conflictati, *Benedictus* præsertim Castoreo acceptam refert: a quo tunc lacteus humor cum urina prodibat.

10. Oleum multi bibendum dederunt summo cum effectu. *Valisnerius*, loco coenæ oleo amygdalino dato, annosum Viri patricii tetanum vicit. Multi Autores oleo ore & ano immisso corpus totum perluendum jubent; imo ore, & gutture, placide continere, quo strictæ fauces laxarentur.

11. Ad Opium & Narcotica multi confugerunt. *Hippocrates* fomenta parabat ex Semine Hyosciami cocto cum oleo, eique tunc addito Vino. *Aretæus* oleo Crocino partes rigidas involvebat. *Schenckius* Theriacam, Mithridatium *Cardanus*, ore data laudaverunt. Memorabilis *Bontii* textus est, quem ne quid contrahendo perdat, exscribam totum; ex *Libello 2. de Method. med. qua in Indiis Oriental. uti oportet. Cap. de Spasmo* „ Inprimis vero habenda est „ ratio, inquit, sævissimi Symptomatis, doloris nimis „ mirum, cui, omissa tantisper causa principali, „ sæpe cogimur occurrere. Quod commode fiet „ *Laudano Quercetani*, *Philonio*, sive *Euphorbio*, sed „ præ-

„ præcipue *extracto Croci*, quod infra describemus.  
 „ Fortasse Sciolus quispiam negabit his remediis,  
 „ propter vim stupefactivam, ac narcoticam, ner-  
 „ visque inimicam, esse utendum. Speciosa quidem  
 „ hæc prima fronte videntur, sed tamen vana sunt:  
 „ nam præterquam quod calidissima hujus climatis  
 „ temperies hoc requirat, *certissimum est in tali ne-*  
 „ *cessitate sine his ægrum evadere non posse.* ” Meretur  
 certe Medicus hic fidem haud modicam, eo quod  
 majorem forte experientiam hujus morbi, quam Eu-  
 ropæus quisque Medicus unquam habere possit, ipse  
 habuerit: videte modo, quomodo hoc caput inchoet.  
 „ Qui apud nos in *Hollandia* rarus est Spasmus, hic  
 „ in Indiis tam familiaris est affectus, ut merito in-  
 „ ter Endemios, ac Populares morbos numeretur.

12. *Fimus equinus* partibus tetano affectis summo-  
 pere laudatus *Ambrosio Paræo* fuit. Ter cum illo ad-  
 hibito felix, ut postmodum enarrabo, nihil fere in  
 hoc homine, de quo agitur, lucratus sum.

13. Ex *Hipp. Libr. de intern. affect.* videmus Te-  
 tanos oriri a suppuratione *κυνάχης*, vel *σαφυλῆς*, vel  
*ἀντιβραγχίων*, vel etiam (Libro de Diebus judic.)  
*ἀπὸ συνάχης*. *Forestus* historiam refert, eandemque  
 observatione veterani cujusdam Medici, haud omni-  
 no raram in praxi esse ostendit. *Valsalva* & talem  
 Tetanum vidit, egoque in me ipso, ut deinceps  
 narrabo, expertus fui. In hoc genere Tetani *For-*  
*restus* damnavit Trochleæ usum ad os diducendum,  
 autoritate forte *Cælii Aureliani*, qui tamen Trochleam  
 aut simile Instrumentum repudiando, de Tetano ex  
 Angina nato non egit. Laudarunt Trochleam hanc,  
 adhibueruntque cum successu *Pareus*, & *Hildanus*.  
 Trochlea hæc me in hoc morbo mox summo pericu-  
 lo eripuit.

14. Curam excitata febre moliti nonnulli sunt, id  
 sibi ab *Hippocrate* præceptum esse arbitrati in *Apho-*

*rismo* 70. *Sect.* 5. „ A quartanis correpti, convul-  
 „ sione non admodum corripuntur, si vero prius  
 „ corripiantur, & postea quartana supervenerit, li-  
 „ berantur. Et *Sect.* 2. n<sup>o</sup> 26. Febrim convulsioni  
 „ supervenire melius est, quam convulsionem Fe-  
 „ bri.” Et maxime *Sect.* 4. N<sup>o</sup>. 57. „ A con-  
 „ vulsione, & *Tetano* detento, febris superveniens,  
 „ solvit morbum” *Hierophylum* & *Asclepiadem* febre  
 excitata *Tetani* curandum esse voluisse, *Caelius*  
*Aurelianus* accusat: invehiturque acriter in *Hippo-*  
*cratem*, veluti idem diserte præcipientem in his *A-*  
*phorismis*; a qua sententia se esse alienissimum pro-  
 fitetur. Profecto si sedato animo *Hippocratem* per-  
 volvimus, pluribus Operum suorum locis de *Tetano*  
 agentem, non est, quod idem prorsus negemus.  
 Quid enim aliud ex textu Libri *de vict. acut.* col-  
 ligemus? Si enim a natura febris non excitetur,  
 somnusque, atque urinæ concoctæ, sudoresque judi-  
 catorii non contigerint, Vinum creticum vinosum,  
 una cum internis, externisque emollientibus, & ca-  
 lide aquæ affusione; exhibendum esse docet: & Li-  
 bro *de intern. aff.* Absinthium, Lauri folia, Hyo-  
 sciamum, Thus, in vino albo cocta, admisto oleo  
 valde calefacta, corpori & capiti adhiberi; postea  
 vero disponere in lecto ægrum *ut sudet vehementer.*  
 Igitur videtur deficiente febre, febrem excitare vo-  
 luisse. Convenitque idem cum ejusdem monitis sa-  
 pientissimis, quibus præcepit nobis attentionem ad  
 ea, quæ natura quandoque per se facit in morbo-  
 rum curatione, ne hujus ignari eandem suo in opere  
 turbemus, neve defectu attentionis illam imitari ne-  
 gligamus. Eodem profecto modo, quo febrem in  
*Apoplexia* producendam esse Schola Medica jubet,  
 quia Natura spontanea febre *Apoplexiam* curasse  
 observata est. Fatendum tamen est, similia præ-  
 cepta quandoque hoc principio solummodo inniti,

*ut extremis in morbis extrema tententur auxilia, ut habet Aphor. 6. sect. 1.*

Ut enim extrema auxilia prodesse aliquando apparent mirifice, sic quoque eadem nocere non ignoramus. Et ejusdem Scholæ doctrina, qua febrim nonnunquam excitare jubemur, discimus etiam humores lentos hominem occidere, si in vehementiores excitentur motus. Imo enarrandorum ad finem hujus Capituli casuum alter, Tetanum, superveniente valida febre, letalem redditum docebit. Hinc hanc sententiam cum Schola Arabica moderari conatus *Avicenna*, Ephemeram duntaxat febrim producere suadet. Sed quis febrim producturus, adeo arbiter rerum, versatusque in arte est, ut non plus febris generet, quam voluerit? Quotidie animadvertimus eodem anni tempore, ab iisdem omnino causis, alios tertiana febre corripiri, alios ephemera, alios acuta, vel etiam inflammatoria; prout vis adplicatæ causæ in peculiarem cujusque Diathesin agere possit. Novimus, si candidè loquamur, nos tantos in Tetano, & Apoplexia, moderatores non esse; præterquam quod etiam moderata febris possit nocere. Nonne levi febre, a natura genita, Apoplecticum *Numeni* filium periisse candidus tradiderit *Hippocrates*? Ea itaque omnia, quæ, ni juvent, occidunt, nunquam temere, sed & circumspicte, & si possibile, nunquam nisi convocato Sapientium Virorum consilio, bene perpensa, & trutinata, admoveantur.

15. Sudoribus curandi Methodum laudarunt hi, illi condemnarunt. Dixerat *Hipp.* Lib. de *Vit. acut.* de Tetano agens, ut supra vidimus: „Huic nisi „febris accesserit, & somnus, & quæ consequuntur urinæ coctæ, sudoresque judicatorii &c.” & paulo post deficiente natura, ægrum sic a Medico disponi jubet, *ut exsudet vehementer.* *Bontius*



sudores cum maxime hic laudavit: hæc ab una parte: sed ab altera veridicus ubique *Hippocrates* narrat *Magnæ navis Præfectum* in *Opisthotonum*, tertio a contusione die, incidisse cum sudoribus, obiisse tamen sexto ab illinc die. Scripsit *Coacar. N. 361. Funestum est etiam sudare in Opisthotono. Imo Aretæus* jussit cohibere sudores: *Cælius* abstergere eosdem, ne noceant frigefacti.

Numquid igitur ad Problematis explicationem facit id, quod habet magnus *Morgagni* *Epist. anat. med. N. X. §. 3.*, ubi scilicet, postquam retulisset *Valsalvæ* Juvenem die Tetani quinto obiisse cum sudore plurimo, toto morbo profluente, hæc judiciose subjunxit: „ Porro multus sudor, qui perpetuo perfluxit in eo juvene, num id levaminis attulit, ut manus, pedesque, nonnihil movere ceperit? Sane *Bontius* . . . inter cætera commendat, quæ sudorem moveant. Sed hic fortasse utilior est, cum affectio frigori successit, cui temere calefactum corpus expositum fuerit.”

Hinc intelligeremus saltem ab Hippocrate, & laudatos sudores, & damnatos fuisse, prout Tetani causa eosdem aut posceret, aut repudiaret; eandemque ob causam *Aretæum*, ac *Cælium*, eo modo scripsisse. Sane noster homo, qui a refrigerato corpore prius calefacto in Tetanum non incidit, cum perpetuis sudoribus mortuus est.

16. *Urinarum excretiones* Medicorum plures in Tetano consuluerunt, præeunte *Hippocrate* *Coac. text. 362. πυρετώδεια όπιθοτονώδεια γονώδεις έρήσιες λύσει. Opisthotonum*, si ad eum febris accesserit, urinæ genitales, urinæ genituræ similes, solvunt. Nondum in Medicina definitum est, quid significet τὸ γονώδεις *Hippocratis* in urinis. Ad hoc nihil aptius, ac convenientius erit, quam ipsum Autorem cunctis

consulere in locis, in quibus de hac urina verba fecit.

*Epid. Libr. 3. pag. 1066.* Qui in Dealcis horto decumbebat, priusquam redderet urinas turbatas, reddidit urinam, quæ habebat ἐναιώρημα οἶον κείμενα γονοειδέα. Hic nonnisi 40. die post multas ærumnas judicatus est. *Foësius* reddidit totum textum sic.  
 „ Urinæ tenues, in quibus varia inerant suspensa  
 „ quædam, in medio innatantia, hordei tosti, non  
 „ exacte moliti, crassioribus frustulis, fere similia,  
 „ *genitaleque semen referentia.*” An ergo in hac urina enæorema, & quid simile genitali semini habebat, & quid crassius moliti hordei tosti simile? hic notemus τὸ γονοειδὲς enæorema fuisse.

*Philistis Epid. Libr. 3. pag. 1070. die secundo* habet ἄρα λεπλά, διαφανέα εἶχεν ἐναιώρημα γονοειδὲς: die 5. moritur. Est iterum hic, genituræ simile illud, enæorema.

*Epid. 6. pag. 1170. in Perintho τὸ γονοειδὲς, τὸ τοῖστον ὅτι κείμενον.* „ In *Perintho* genitale idipsum  
 „ quia criticum.” Hic hypostasim formasse videtur, quia judicatorium dixit.

*Theodori conjugis die quinto ἄρα στυφνά, ὀποείδεα, ἔρησε τῆ ἕκτη ἐν νυκτὶ, ὀλίγον. τὸ ἐρέμνον τῷ κάρφῳ εἰλκετο, γλίχρον, γονοειδὲς.* „ Die quinto urinæ acerbæ, succo herbarum similes. Sexto die minxit  
 „ paucum in nocte, in quo quid, quod dum festuca trahebatur, glutinosum, & genitali simile erat.” Ergo τὸ γονοειδὲς in urinis *Hippocrati* fuit vel enæorema, vel sedimen, quod festuca ex urina elevatum, mucosum quid & genituræ simile, referret: in *Philisco* & *Theodori conjugis*, non laudabile, nam ambo mortui sunt: in eo, qui in *Dealcis horto* decumbebat laborioso & diuturno cum judicio fuit: in *Perintho* criticum. Semen autem ipsum genitale non fuit; nam & in urina *Conjugis Theodori* erat.

Con-

Consulamus Commentatores, antequam pergamus ultra. *Hollerius* in hunc textum: „Tales urinæ genituræ similes, albam, tenacem substantiam referentes, in febre Ardente cum Convulsione, malas esse, quod ab eliquatione fiant: sed si a copia pituitæ crassæ ac viscidæ convulsio, cum febre, materia illa pituitosa coqui potest, excernique.”

Et *Jacotius* τὸ ἔρον γονοειδὲς ait ab *Erotiano* intellectum esse τὸ ἔρον λεῦκον, καὶ παχὺ, urinam albam & crassam. Videatur *Erotianus* ad Litteram T. Laudat autem ille hunc textum *Hippocratis*, ac si eundem legisset in Libro *de locis in homine*, qui hoc tempore in illo non legitur. Periissetne igitur quid de hoc libro post *Erotiani* tempora? An vero lapsus *Erotiani* memoriæ est? Textum autem *Jacotius* explicat sic. „Consentaneum est ergo Opisthotonon, cujus causa est frigida, crassa, lentaque pituita, nervos implens, urinis ejusmodi, quæ repente, & affatim funduntur, aliquando solvi, humore per calorem febrilem attenuato, & ad renes atque ureteres converso.”

Atque hæc de eo, quod genituræ simile in sola urina: verum descripsit *Hippocrates* idem quoque in materia alvo excreta. Sic saltem colligendum est ex Textu *Coac.* 186. τὸ γονοειδὲς διέλθον: porro διέλθον de urina dici apud *Hippocratem* non solet, sed de alvo. Evidentissime autem *Coac.* n. 455. Κοιλίη παραχάδης, διαδίδεσσα σμικρὰ, γονώδεια, μυξώδεια. „Alvus turbata, exhibens pauca genituræ similia mucosa.” Quæ *Duretus* ibi explicat de „Colliquamento tenuium Intestinatorum, quorum adeps liquitur, ac dejectiones edit veluti opimas, id est, albas & leves. Liquitur autem adeps a vi tabifica, tum ardoris Hepatici, tum Bilis, abradendo Intestinis molesta.”

*Foësius* in hunc textum commentando, sic eum exponit, ut hac appellatione designetur materies alba, pituitosa, albuminea, sive per alvum, sive per urinas, excreta. Imo *Hippocrates* *Prorrh.* pag. 35. apud *Foësi* (non in textu, nam in eo *Foësius* cum *Charterio* legit τόνω έίκολον, in sua vero œconomia Hippocratica γόνω έίκολον.) *Hippocrates*, inquam, γόνω έίκολον vocat flatus crebros, qui simul mucosam educerent materiem. *Galenus* textum hunc per τόνω & γόνω, utraque scilicet lectione, explicuit.

Tandem & vomitu reddita materies a *Filiolo Hægesipolis* *Hipid.* 7. pag. 1225. hac appellatione describitur. έτελεύτησεν, έμέσας μικρόν, βραχύ, φλεγματώδες, ώσε δόξη όιον γονώ. „ Moriebatur, postquam vomisset materiem paucam, brevem, pituitosam, genituræ similem. ”

Patere igitur videtur voce hac antiquorum intelligi materiem albam, mucosam, crassam, adeoque femini genitali similem, sive urinis, sive alvi depositione, sive molestis cum flatibus, sive etiam vomitu, emissam: in urinis vero eam peculiariter designare vel enœorema, vel hypostasim, albam, mucosam, crassam, quæ, ut cæteræ urinæ bonæ, cum aliis bonis signis, salutem; sine iisdem nihil boni, nihil nisi κερσιμόν μη κερνόν significet. Adeoque haud incongruum *Erotiani*, *Hollerii*, *Jacotii* sententiam esse, de tali alba, mucosa, atque Tetanum solvente urina, id exponentium: de genitura autem admistane cogitandum quidem esse, cum quod *Hippocrates* id æque Feminarum, quam Virorum in urinis observaverit, tum quod idem non minus in alvo, vomituque, excretis, quam in urinis, sæpius adnotaverit. Numquid viri *Patricii* apud *Benedictum* urina alba lactea, qua judicatus videtur, huc referenda? Vide supra ad No. 10.

Tetanodeus noster homo nunquam in urinis hoc album, mucosum, crassum, sive enæorematis, sive hypostaseos in modum, exhibuit, adeoque neque inde spem nobis fallacem dedit: arenosam vero ejus urinam, supra descriptam, me non leviter decepisse ultro fateor. Dudum quippe erat quod advertissem, monente *Boneti* sepulcreto, arenulas eorum sæpe urinas gerere: quos aut Calculi aut Nephritidis calculosæ signa, nunquam concomitata essent; sæpiusque ejusmodi arenulas bono sane omine sive febribus jam absolutis, sive eisdem declinantibus, sive etiam vigentibus, comparuisse notassem.

Ex quo *Viennam* appuli, attentionem meam ad hoc Phænomenon excitabat *Præses illustrissimus*, occasione cujusdam numerosæ familiæ, in qua constans idem observaretur; salutemque præ foribus adstare, ex tali urinarum arena, mihi certus prædiceret.

Elapso abhinc quadriennio, cum lucem videret immortalis *Morgagni* immortale Opus, vidi demum observationibus ejusdem clinicis hanc observationem statuminari sic, ut in regulam practicam converti debeat. Etenim in *Epist. Anat. Med. VIII. §. 10.* ægri cujusquam morbum referens „ Eo res, in  
 „ quit, intra quinque, haud amplius dies, deducta  
 „ erat, ut loquendi etiam facultate amissa, pro de-  
 „ posito, & jam jam morituro, ab omnibus habe-  
 „ retur. Mihi vero, quantulumcunque in præci-  
 „ piti casu liceret, neque antea, neque tunc omit-  
 „ tenti, urinarum quæ fluere pergebant copia ali-  
 „ quid spiculæ relinquebat: quam mox nonnihil  
 „ auxere animadversæ perminutæ quasi arenulæ,  
 „ quæ confertissimæ universa vitrearum matularum  
 „ interna latera propemodum operiebant: hoc enim  
 „ mihi in ægris pluribus adnotatum felicis morbo-  
 „ rum

rum solutionis indicium, nunquam fallax *ad id*  
*tempus deprehenderam.* Et sane æger paulo minus  
 male habere, & jam loqui &c." Epistola au-  
 tem XLIX. §. 21. asseverat clarus ille Autor, ne  
 in unica quidem febre, cujuscumque demum Clas-  
 sis, generis, aut speciei esset, ne in ullo quidem  
 sexu, aut ætate; quin præterea nec in capitis do-  
 loribus acerbis, & apoplecticis quibusdam affecti-  
 bus, nonnunquam etiam senilibus, Prognosticum  
 unquam fefellisse, nisi forsan semel; quando vel in  
 fine morbi, vel in declinatione, vel etiam vigore,  
 adparerent in lotio, præclara luce conspecto, are-  
 nulæ tenues, vitreæ matulæ lateribus adhærentes,  
 nonnunquam tamen in urinæ superficie natantes,  
 subruffæ ut plurimum, subalbæ perraro, quales se-  
 mel in juvene conspexerat.

Porro æger noster arenulas subrufas vel ad vasis  
 latera, vel ad urinæ superficiem, vel ad fundum,  
 sæpe etiam in omnibus his locis simul, in una,  
 duabus, tribus, pluribusve de die emissis urinis,  
 hoc ordine minxit: die 6. quo mansit in Nosoco-  
 mio, urina unica rufas arenulas ad latera vasis vi-  
 trei deposuit. Die 7. quatuor vasa urinaria adhibita  
 hodie, habent leve albumque sedimen, & arenulas  
 rufas, in pellicula splendida supernatante. Die 8.  
 urinæ omnes colore, odore, copia, bonæ; leve  
 quoddam sedimen paucas intra horas ponentes, &  
 ad latera vasis arenam rufam, inque fundo, geren-  
 tes. Die 9. urinæ per omnia naturales, singulæ &  
 sediminis quidquam, & tenuem arenam multam ha-  
 bent. Die 10. ipsissimæ quæ heri, urinæ. Die 11.  
 urinæ depositæ sexies, solito paulo coloratiores;  
 prior, & altera, paucissimas gerunt arenulas; reli-  
 quæ omnes leve, atque subalbidum, sedimen ha-  
 bent ad fundum: attamen & hæ 24. horis servatæ,  
 arenulas ceperunt hinc inde formare. Die 12. se-

mel sciens comminxit sese; vespere, & bis nocte, minxit in vitrum. Hæ tres urinæ coloratiores leve enæorema ad fundum dimittunt, arenasque gerunt rufas, prioribus crassiores. Die 13. ut pridie: enæorema versus fundum gerunt, & arenæ quid habent omnes: arenam autem non monstrant, nisi hæ 15., illæ 20. horas, conquieverint. Die 14. urinæ omni dote bonæ, omnes brevi enæorema formant, deponunt: jamque intra tres quatuorve horas copiosiore, quam unquam, arenam, & ad fundum, & ad parietes vitri, demittunt. Die 15. omnes quatuor urinæ hodiernæ boni odoris, & coloris, cum enæoremate, quod & album, & spiculis splendidissimis, plenissimum erat. Etiam ad vitri latera talia spicula: inest autem multa cunctis arena. Nocturnæ ut diurnæ. Die 16. colore, odore, copia, bonæ urinæ omnes, multum & arenosæ, & splendidæ, & leviter hypostaticæ. Die 17. omnia eadem. Die 18. comminxit se nocte. Die 19. in excipulum urinam una cum alvo emisit; sed ad 4. pomeridianam libram mediam urinæ reddidit, quæ trihorio post jam arenam exhibebat; sequentes pariter. Die 20. suo letali urinas in lectum dimisit.

Quandoquidem itaque arenularum copiam, per omnem propemodum morbum constantiorem, observaveram nunquam, spei nonnihil, fateor, mecum tacitus alebam: quamvis secundum regulas artis ex urina, alvoque laudabilibus, nihil unquam augurari meis Auditoribus soleam, cæteris signis cum illis non correspondentibus, imo funesta quæque prænunciantibus. Eventus quoque docuit hujus ultimæ observationis veritatem. Quapropter mortuo homine, qui nulla calculosæ, aut arenosæ Diathesios vestigia in cadavere monstrando, spem salutis ex sua urina, constanter, & abunde arenosa, facere potuisset, Auditores serio monui hunc casum bene adno-

tarent, utpote nullam dari, citra exceptionem, regulam, aperte docentem.

Nec est, quod quis vel ideo hanc urinam arenosam, minoris faciendam in nostro ægro fuisse, existimet, quia spicula splendida salina sæpius in eadem comparuere: etenim hæc spicula in urinis acute laborantium, quocunque in morbi stadio, non illaudabilia esse, constanti observatione experimur.

Absolvi sic omnia, quæ de cura Tetani omnium Medicinæ sæculorum promiseram; superest, ut quænam nostro in ægro instituta fuerit, paucis enarrem. Profecto horum enarratorum plurima ipsi applicavimus. Venam ipsi secuimus octies, summa semper urgente necessitate; & ultimo quidem 12. morbi die; sanguine semper inflammatissimo, semel iterumque tanto jactus subsultu, ut non venam, sed arteriam pertusam esse, quis suspicatus fuisset, qui ad arteriam immediate venæ subjectam, impetuoseque pulsantem, non attendisset. Ultimo morbi octiduo, licet celer adhuc esset, magnusque pulsus, cruorem ultra emittere non ausus, reliquis artis auxiliis usus sum. Aquæ frigidæ affundendæ casus non extabat, quoniam nec valde carnosus erat, nec media ætas, sed frigore, varietateque, Martio similis, Majus: quin nec casus erat, in quo ipse, si adfuisset, *Hippocrates*, frigidam affudisset, ut paulo ante vidimus. Præterea auxiliis ad febrim generandam, proliciendumque sudorem, in febre perpetua, perpetuoque sudore, opus non fuit. Cæterum Castoreum, Moschus, Camphora, Opium, Oleum copiosum ore assumptum, & in anum injectum; Fimus equinus; Cataplasmata ex rebus emollientissimis, adjecta copia multa flor. Chamom. parata; Aqua calida forma balnei crurum integrorum, forma fomentorum Ventri, dorso, collo, maxillis, admota perpetuo; Potus subacidi, blandaque emul-



fa, Vesicantia, & Epispastica; Peruviani corticis vires in nervos explorandi tentamen, adhibita sunt.

Si similem ægrum Nosocomium deinceps susciperet, an Vena, si id indicaretur, secta, ac corpore emollientibus cujuscumque generis involuto; tuta cura tentari non posset plurimo Castoreo, usu Opii prudente, Cortice peruviano multo; ut scilicet motu humorum moderato, ut mitigatis doloribus, ut humectatis emollitisque undique nervis, Cortex peruvianus, quo facilius in Nervos, atque Tendines ageret, aptaretur? Neque enim lubenter iis concederem, qui in casu, quo cuncta emollienda sunt, vim corticis peruviani indicationi adversam crederent: ignota nobis ea illius vis est, atque facultas, qua & in rigidis fibris & in flaccidis, & in humore spissiore, & in tenuiore, inordinatos nervorum in febribus motus, & tensionem relaxet, compescat, hominemque reddat sanitati.

Cætera, quæ ad Anatomem spectant, Tabula 4. exponet, unaque docebit ex degeneri Coli fabrica, cum historia anamnestica collata, hominem hunc vera Pictonum Colica quondam laborasse.

§. VII. Subjungam nunc, quas promiseram, proprias meas Tetani observationes.

1<sup>mo</sup> Annos 20. natus, anginam passus sum, quæ neglecta in suppurationem abivit, cum perfecto maxillæ Tetano. Cum summas angustias ad 14. diem sufferrem, alius Medicus advocabatur, qui illico largam venæ sectionem instituit; deinde, eo jubente, Chirurgus, Trochlea tenui inducta, maxillam magno cum labore sensim diduxit, donec tandem strepitum in faucibus perciperem, rumpereturque abscessus, unde copia ingens puris putridissimi ore profiliit, & nonnihil quoque in gulam illapsum est. Purgante iterato dato, intra paucos dies convalui. Hic ipse ille ab *Hippocrate* supra notatus casus est.

2<sup>do</sup> Anno 1741. die 9. Aprilis, femina innupta, quadragenaria, me accessit, narrans multis ab annis in lævo latere infra costas se acerbe dolentem; anxietates præterea, flatus, borborygmosque continuos expertam; cum undique solatium frustra quæfivisset, sese curæ tradidisse Agyrtæ: qui vehementer omnia sursum, deorsumque evacuando, dolorem quidem mitigasset, verum debilitatem magnam, spasmos, & Catameniorum cessationem, ipsi produxerat. Trimestri spatio ab hac crudeli cura elapso, spasmusprehendit maxillam talis, ut nihil ore assumere, nisi unius olim elapsi dentis foramine, posset. Spiritu vini fovebat, fricabatque maxillam; tertio Tetani die me convenit. Pulsus debilissimus, ac tardus erat, licet horæ quadrantis iter, ut ad me veniret, conficere debuerit. Durities musculorum Maxillæ magna non fuit. Externe oleosa penetrantibus mista applicui, Vesicans ad Nucham latum admovi, & præscripsi Neuroticam misturam.

Altero die lecto affixa me vocat. Video Tetanum maxillæ rigidissimum, faciem & oculos rubros, pulsum fortem, celerrimum, vehementem itaque febrem, lumborum dolores, jumentosam urinam, deglutitionem adeo impossibilem, ut per nares exeant deglutienda. Hic sane febris supervenerat Convulsioni die quarto, & nihilo secius in pejus ruebant omnia.

Venam secui, & enemate laxante rite operato, Clysmata nutrientia omni quadrihorio curavi injici. Cataplasmata emollientia oleosa tensis circumdedi partibus. Trihorio post Venæ sectionem febris, rubor, calor, remittunt multum. Sanguis nec inflammatus fuit, nec aut tenuis, aut dissolutus. Quæque jumentosa apparuerat urina, eadem jam sedimen album flocculentum tamen, dabat. Pulsus nunc æ-

quabilis, bonus, plenior longe, fortiorque, quam pridie in ædibus meis fuerat.

Sed cum tanta rerum emendatione Tetanus idem, eademque deglutitorum per nares reversio. Amicissimus *Velfe* curam, me hortante, suscepit mecum. Medicinam internam, externamque, in magis neuroticam mutavimus.

Die 11. Aprilis post insomnem pene noctem, summo cum labore deglutivit quædam. 12. Aprilis Nox insomnis. Deglutitio fere impossibilis, Pulsus æquabilis, sed debilior. Enemata nutrientia absorbentur tota, sæpiusque repetuntur.

Aprilis 13. clonicæ convulsiones per noctem frequentes, quibus durantibus maxilla relaxata cum magno oris hiatu fuit; clonica vero convulsione cessante, rediit mox tonica colli, dorsique. Pulsus debilis jam & inæqualis. Frigus extremorum. Mentis. jugis præsentia. Ad horam 10. diei suæ 8. mente præsens expiravit ore sponte aperto; ita enim quotquot morti affuerant, nobis testati sunt. Negabatur nobis Anatome. Vidimus in cadavere, octo a morte horis elapsis, sic clausam maxillam, ut aperire illam, nisi summa cum vi, nequiremus. Ore sic vi aperto, mali nihil adspeximus in faucibus. Lingua tumebat. Exterius ad Cartilaginem scutiformem & ad os yoidis comparebat tumor. Sed ultra examinare verabamur.

3. Faber lignarius 22. annorum, procerus admodum juvenis, mense Decembri 1741. me vocabat, Tetano corporis universali afflictus. Narrabat febre tertiana pertinacior laborantem, cortice peruviano se ab ea, elapsis paucis abinde septimanis, liberatum esse. Continua febre se nunc, validaque Diarrhœa, & universo torqueri tetano. Epidemica Diarrhœa illo tempore cum febre grassabatur, quæ postu-  
labat

labat Emeticum. Frustra id ipsi dedi. Diarrhœam nec involventia, nec opiata, nec adstringentia, compescuere. Tetanus quoque universalis neque Balneis Aquæ calidæ, ejusdemque fomentis, neque emollientissimis unguentis, & cataplasmatibus, ullatenus cessit. Febris autem indies augebatur. Cum nihil juvaret, ob summam primarum viarum putrilaginem præscripsi ipsi hanc misturam: Rob Ribesiorum unc. ij. Spir. Sulph. per Campanam gtt. xv. Aquæ Cort. Citrei unc. vj. Laudani liquidi Sydenhami gtt. xx. Laudanum addebam, ne acida augeant Diarrhœam. Quovis bihorio quartam misturæ partem assumpsit; evacuata illa, renovabatur.

Altero die melius habuit, & unicam tantummodo alvum putridam deposuit. Die 3. levamen majus. Die 4. Tetanus ita emendatus, ut lecto movere, ex eodem surgere, cum difficultate incedere, imo in proxime inferiorem Contegnationem laboriose descendere posset. Putrida alvo utcumque pergente, misturam continuavi, quotidie minuendo, usque ad 10. usûs illius diem.

Sanus abinde vixit usque in Junium Mensem 1742. Incidit tunc eandem in febrem, Diarrhœam, Tetanum; ignarus a qua causa ajebat. Vivebat intemperanter. Priorum memor dedi illico eandem misturam; die altero omnia symptomata cessabant. Sub ejusdem anni finem tertio rediit idem, sed levior, morbus; unica mistura cessans. Formulæ copiam tunc sumpsit, ut ilico, redeunte morbo, ea uteretur. Cauponarius inde factus, ac Vino, Cerevisia, Vini que spiritu abusus, nunquam in similem morbum relapsus est totis postea annis, quibus ejus uxori ac liberis medicinam feci.

In recensendis Tetani causis, vidimus illum ab Autoribus putrilagini hærenti ad præcordia, aut in intestinis, adscribi. Præsens historia hoc confirmat.

4. Anno 1756. susceperam in Nosocomium juvenem, gallico morbo sic laborantem, ut pessima ulcera in corpore, potissimum vero in Capite, prostant. Haud diu eum in cura Mercurii sublimati habueram, quin ab acri materia nervos, tendinesque, in ulceribus rodente, in completum maxillæ tetanum incideret. Dabam emulsum cum Opio & Camphora; de quo tamen multum sumere, in principio saltem, deglutitio fere impossibilis vetuit. Maxillas autem & tempora fimo equino calente, sæpe renovato, involvi. Die altera deglutitio melior, die tertia tetanus curatus. Mercurio eodem posthac curatus est.

5. Anno 1757. mense Novembri, suscepi in Nosocomium juvenulam 28. annorum, quæ a duobus cum dimidio annis cariem patiebatur Antri *Higromi*, quæ sane multum nobis facessit negotii. Cum variis auxiliis internis, externisque, totum hunc sinum depurassemus, ac patiens belle haberet, incepit anni 1758. die 8. Martii, denuo in eodem dolere; die autem sequenti adeo vehementer, ut perfectus maxillæ Tetanus nasceretur, sic ut neque loqui, nec deglutire vel minimum posset. Cataplasma emolliens adplicabatur ea vespera. Decimo vero Martii, cum Tetanus 28. horis jam persisteret, finum equinum circumposui. Opium lubenter a principio cum Castoreo dedissem; deglutiendi autem impotentia id vetuit. Opio tamen agendum ratus, elutis primo communi Clystere Intestinis, injici cum unciis sex juris carniæ grana Opii duo curavi. Obdormivit inde, evigilanti autem rigor musculorum paulo remissior erat, nonnihilque cepit deglutire posse. Tertio die enemate repetito solvebatur Tetanus. Opiône an fimo? An auxilio alterum alteri fuit?

Ex illo tempore sinum maxillarem magis depuravimus, magisque, Cariem autem ejus metuendam

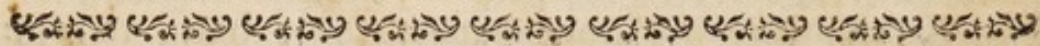
Corticis poruviani copioso, diuturnoque usu, sive abegimus sive averruncavimus. Dolorum recrudescentiam opium interea sedabat. Tandem crassa, & obesa facta, exivit 1758. die Julii nona. Relativimus diu post ipsam rusticano labore se egregie exercere.

6. Anno 1757. die 7. Decembris vespere, in plena sanitate, deprehendor subita vertigine, cum momentanea mentis absentia, momento post iterum fanissimus, nisi quod ad præcordia nauseosum quid observarem, levioresque ventris dolores. Venam mihi tundi curavi, & cubitum petens purgans sumsi, quod sequenti die egregie operabatur. Die hac, nempe 8. Decembris, multis Convivis gaudens, sobrie tamen comedi & bibi. Nocte vero insequente incido in Dysenteriam crudelem, sanguineo-mucosam, cum universi corporis Tetano. Convenit summo mane die 9. Decembr. optimus, dum viveret, Medicus *Erndl*, qui gravem valde morbum ratus, mox *Ill. Præsidentem* adiit. Hic autem brevi post sua visitatione me honorans, una cum Claro Viro *Erndl*, suspicabatur an non forte podagrica aliqua materies; Podagra enim leviori aliquoties decubueram; vertiginem oberrando excitasset, eademque purgante irritata, Dysenteriam, Tetanumque generasset? Sin minus; an primis in viis hærens corrupta materies ejus abundantia esset, ut post actionem purgantis multa adhuc superstes, atque mota, hunc morbum generasset? Porro tetanus erat non maxillæ, sed colli, dorsique rigidissimus, lumborum paulo minus rigidus; sic ut aliquid alimenti, aut medicamenti assumpturus, statuæ instar, erigendus essem, lumbis non-nihil se flecti parentibus.

Utrique suspitioni satisfaciebant (purgans enim prægressum erat) primo acrioribus ad pedes, & crura, admotis Epispasticis, quæ eo versus, si qua podagrica materies oberraret, illam allicerent. Se-

cundo Decoctis & Emulsis oblinientibus, atque involventibus, tum ore tum enematum ope, assumtis; quæ cum adhibito prudenter Opio, dolores sopirent, tensa laxarent, acria involverent, nervosque ab acrium irritatione defenderent. D. O. M. his conatibus opitulante, Tetanus 12. horarum spatio cessavit, & intra septem dies, citra ullam Podagram, perfecte convalui.

7. Casum notabilem gravissimi Tetani in Nosocomio visum, retuli *Part. VI. probl. 9.*



## C A P U T X I.

### *De Febre Miliari, ac Petechiali.*

§. I. *Pro more iterum non vidimus hoc anno Petechias aut Miliaria. Idem & alii Medici testantur Viennæ, in Hungaria, in Silesia. Ex sententia Ill. Trallefii Miliaria & multum facititia sunt, & nunquam critica. Idem evincunt Clarissimi Kôlderer observata.* §. II. N°. 1. *in Exanthematum materie Cl. Pringle nimis sero me aggreditur. Enarratio rerum, quæ putatitiam hanc Crisim mihi primo dubiam, tandem falsam esse, demonstrarunt.* N°. 2. *Morbi Carcerum, & Nosocomiorum, cum morbis Exanthematicis malignis, maxime cum malignis Miliaribus, plurimum conveniunt; iidem tamen minime sunt.* N°. 3. *Exanthemata non semper evitari possunt, quia impurus, infectusque aër, non semper potest evitari.* N°. 4. *Laus Tractatus Cl. Pringlæi de Morbis Castrensis.* N°. 5. *Male Cl. Pringle intellexit, quæ Wratislavienses, egoque, de Camphora notaveramus.* N°. 6. *Petechiarum sedem in sola Epidermide me collocasse injuste accusor.*

*Jor. N<sup>o</sup>. 7. Vindiciæ manium Diemerbroeckii. Gangræna nonnunquam citra separationem sanescit. Diemerbroeckiana confirmantur Trallefianis. N<sup>o</sup>. 8. Argumenta quinque adversus Clarissimi Pringle systema, de differentia Petechiarum ab omni alio morbo exanthematico. N<sup>o</sup>. 9. Non disputandi pruritu, sed inevitabili praxeos docendæ necessitate, a Cl. Viri opinione recessi. Demonstratur diversitatem, in morbis observatam, non morborum Naturæ, sed diversæ Methodo, deberi. Ostenditur hæc diversitas, eaque occasione illud Turgere Hippocratis examinatur, quod tantam in praxi diversitatem non induxisset, si a solo Hippocrate legitimus hujus significationis sensus petitus fuisset: sensu quippe Hippocratico raro turget materies; non Hippocratico, turget semper, Vomitoria Acutorum principio dari Hippocraticum non est; & frustra quidam id ex ejus operibus probare nituntur. Solum Studium Hippocraticum aptum est, quod in viam devios reducat.*

§. I. **T**ransiit cum Bono DEO iterum, pro more, Annus academicus sine Miliaribus, aut Petechiis; cum in Nosocomio, tum in urbe, & suburbiis; apud ægros, qui mihi, ad consilia vocato, obtemperarunt in toto regimine, in abstinentia a Medicina, Cl. Trallesio pulverulenta dicta, & præsertim in quotidiana lecti refectione. Vidi quidem Pulicum morsus, quos Petechias; vidi sudamina, quæ Miliare pustulas; sive Collegæ expertissimi, sive Medicinæ Tirones, salutarunt: tales autem minime fuisse, nisi in regimine, vel in medicamentis peccaretur, rerum eventu intellexerunt.

Igitur hæc medicæ artis prudentia effecit, ut id, quod a tot retro annis cum scripsi, tum publice docui, undique confirmaretur, ac demonstraretur ab  
unde:



unde: Utque me, ægros sic gubernantem, propria experientia de hisce Exanthematibus *ultra* scribere vetat; ita & mecum Medici complures, eandem Methodum secuti, eorundem in morbis Exanthematum, aut sua in praxi raritatem testantur, aut omnimodam absentiam. Nominare in hac urbe Medicos possum, qui in multa, eaque honestiore, praxi versantes, ne semel quidem suis acutis in morbis hæc Exanthemata viderint.

*In Hungaria* si ullibi, hæc Exanthemata famosa sunt, & quidem, sic, ut multa praxi exercitati Medici candide mihi fassi sint ad illa promovenda se cogi: siquidem eos officio defuisse suo plebs clamitet, ægro ex acuta ægritudine citra efflorescentias per-eunte; Petechias, ac Miliaria, ut salutaria naturæ molimina ad vindicandum a morte ægrum, arbitrata. Interim clarissimi in Hungariâ Viri, qui Hippocratice edocti, magnam praxin, sprete vulgi opinione exercent, testantur mihi æque raras sese suis in ægris hasce efflorescentias observare, quam ego eas observo in meis. Cum evictum sit Mortalium millenos ab acutis morbis quotannis perire, qui primario morbo sustinendo apti, secundario illi perferendo inepti sint; Medici profecto illi, de quibus loquor, Medicinam in Beato illo Regno sic facientes, subditos quotannis millenos, alioqui perituros, AUGUSTISSIMÆ IMPERATRICI REGINÆ conservabunt.

Sed & Potentissimus Borufforum Rex, quod hac de causa gaudeat, habebit. En quæ Perillustris, & in Medicina practica versatissimus *Tralles*, ad me nuper scipsit 14. Aug. „ Triginta jam anni elapsi „ sunt, cum *Hirselbergæ*, urbe *Silesiæ*, amoena, & „ montana, sita ad Bohemiæ confinia. morarer, uno „ omnes ore mihi asseverarunt Miliaria in urbe, „ ejusque confiniis, Endemicum morbum esse, quo- „ tan-

„ tannis sternentem, & perimentem magnam homi-  
 „ num catervam. Hujus sane causam tunc temporis  
 „ in Medicos referre non ausus, eam potius refudi  
 „ in propinquam urbi paludem, potissimum *Lancisiæ*  
 „ *de noxiis Paludis effluviis* scribentis, autoritate.  
 „ Verumtamen aliquot deinceps annis symbolam  
 „ huc Medicos conferre suspicari cepi; quippe cer-  
 „ tior factus, quod urbis illius Medici medicamen-  
 „ ta calida ægris offerrent; quod ægrorum, ut su-  
 „ dores prolicerentur, calefacerent conclavia, eum-  
 „ que in finem ægros altero super alterum pulvi-  
 „ nari contegerent, quod demum iisdem non propi-  
 „ narent alios, quam calefacientes potus. Causam  
 „ igitur prædisponentem credidi quidem Paludis  
 „ effluvia esse; calidam autem Methodum excitan-  
 „ tis causæ vice fungi. Ast vero haud ita pridem  
 „ eadem in urbe degenti mihi, asseruerunt egregii  
 „ duo ibidem Medici, Antiphlogisticæ Methodi Pa-  
 „ troni, *Ludwig*, & *Hausleutner*, *Miliarem morbum*,  
 „ quo toto tempore praxin ibidem exercuissent,  
 „ *sibi penitus esse ignotum*: suos proinde Prædecesso-  
 „ res morbi Miliaris veros artifices, fabrosque fuis-  
 „ se, plusquam demonstratum esse. ”

Sed audiamus magnum *Trallesium* in Tractatu in  
 Quarto *de Terreis remediis*, quem quinquennio abhinc  
 edidit, pag. 356. & seq. „ Quid, quod satis pa-  
 „ radoxon multis lectorum videbitur, sine omni  
 „ hæsitantia, contra vulgares, & ad hunc diem va-  
 „ lentes medendi regulas, præfracte assero, postu-  
 „ lare boni Medici officium, ut, quantum fieri  
 „ possit, prudenter *exanthematum genesin arte sua ca-*  
 „ *veat*, aut si id fieri salvis ægrorum rebus nequit,  
 „ ut quam parcissimam saltem eorum efflorescentiam  
 „ sagaci auxilio reddere allaboret. Quod assertum  
 „ pugnans cum plerorumque Medentum praxi, ut  
 „ verum esse nihilominus clarissime perspiciatur,  
 „ prag-

„ pragmaticam quæstionem injicere liceat, an *exanth-*  
 „ *themata in ulla febre sint salutifera?* Clamant omnes,  
 „ audio, *utique sæpe!* cum iis exclusis tot ægri red-  
 „ dantur sanitati pristinæ. Sed pace rogata, & pau-  
 „ co obstrepentium, inque me hæreticum debac-  
 „ chantium silentio impetrato, adhuc semel quæro:  
 „ An cruoris inspissationes, an vasorum obstructio-  
 „ nes, an capillarium canaliculorum inflammatio-  
 „ nes, an sanguinis putrilaginosæ corruptiones, an  
 „ tenuissimorum vasculorum erosiones, & disruptio-  
 „ nes, ulla in febre salutiferæ? . . Insto igitur  
 „ porro: si obstructiones, inflammationes cana-  
 „ lium &c. in febribus non salutiferæ, etiam id de  
 „ exanthematibus non poterit prædicari, cum sem-  
 „ per ea obstructiones inflammationes &c. suppo-  
 „ nant: atque quando Medici quidam minus recte  
 „ asserunt, *Multos mori cum febre neminem a febre;*  
 „ ego rectissime affirmaturus sum, *multos equidem sal-*  
 „ *vati cum Exanthematibus, neminem ab Exanthema-*  
 „ *tibus.* ”

Si *Austria*, si *Hungaria*, si *Silesia*, unde gaudeant,  
 habent; habebunt etiam aliæ *Romani Imperii* Provin-  
 ciæ. *Part. IX. pag. 45. 46.* cum publico com-  
 municavi testimonium viri eruditi & clarissimi *Köl-*  
*derer, Memmingæ* in *Suevia* Physici senioris, & Con-  
 sistorialis, quo patuit & miliaria nunquam critica  
 ipsi visa esse, & bona Methodo evitari. Beavit me  
 idem dignissimus Vir Epistola, Dissertationis in for-  
 ma, data anni, quem vivimus, 11. Maji, digna  
 profecto, quam, ni in longius devolutum opus me  
 brevem esse juberet, hic insererem totam. Exor-  
 dio miratus ille, pravæ doctrinæ, methodique, tot  
 inveniri Patronos, quos *Viennæ*, nonnisi inter Bar-  
 bitonsores aut expectasset, aut quæxivisset, in hæc  
 demum verba erumpit: „ Profecto in tam clara  
 „ luce magis mirari quorundam Medicorum cæcita-  
 „ tem,

„ tem, quam sanare eandem præstaret; ni mentis  
 „ æquitas sperare juberet falsam Theoriam, ejusque  
 „ Culpam, non tam pertinaciæ, sed incuriæ potius,  
 „ & commisso errori in dignoscendis morborum  
 „ causis, ortum debere suum. ” Longus ideo est  
 in certo quopiam Miliarium genere describundo,  
 quod vel morbum auferendo criticum nuncupari de-  
 beat, vel quod morbo dudum devicto demum efflo-  
 rescat; verum idem hoc genus totum ad Miliaria  
 vera non esse referendum, multis demonstrat exem-  
 plis: præcipue cum nullam febrem comitem sibi ha-  
 beat, adeoque tertium veluti genus morbi constituat,  
 quod vel, neque Criticum, neque Symptomaticum  
 sit, vel si sic velis, ut Cl. *Hoffmannus* docuit, Cri-  
 ticum in quopiam Chronico duntaxat morbo. Dolet  
 autem vehementer Clarus Vir hoc ultimum genus a  
 nonnullis Medicis ad vera Miliaria transferri, quæ  
*ipsi* regimine, aut methodo, aut utrisque pravis, in  
 morbis acutis, inflammatoriisque, generant. Descri-  
 bit mihi quoque plures historias Miliarium ejusmo-  
 di, quæ ego pluribus hujus Operis Partibus olim  
 ostendi, dudum sanato acuto morbo prodeuntia, vel-  
 uti suscepti olim, aut domi, aut in aliis Nosocomiis,  
 contagii reliquias esse; ille vero cuidam Lymphæ  
 stagnationi adscribit.

„ Sed quis, inquit, nunc Medicus hæc Exanthe-  
 „ mata, silente etiam experientia, diceret *Critica*?  
 „ sanæ nullus mentis compos. Quis porro Pete-  
 „ chias inprimis, quæ non raro Peripneumoniæ, &  
 „ Pleuritidi, aliisque apertis inflammatoriis morbis,  
 „ junguntur? Quis Miliaria puerperarum alba, ubi  
 „ febrem adesse inflammatoriam omnia docent sym-  
 „ ptomata, & ubi quo copiosiora, & faciliora exan-  
 „ themata prorumpunt, eo proximores Leto sunt  
 „ ægræ? Aphthæ infantum apud nos morbus est  
 „ endemius, multos in tenerrima ætate perimens:  
 „ hunc

„ hunc semper multo deteriorem sum expertus, si  
 „ simul, quod sæpius contingit (idemque sæpius  
 „ in Anglia contingere *Huxhamus* fidem facit) Mi-  
 „ liaria apparent. Quis ergo & hæc? Et quale tan-  
 „ dem in omnibus recensitis his morbis inflammato-  
 „ riis venenatum Miasma, quod expellere debemus,  
 „ accusandum venit, si, ut experientia docet, Mi-  
 „ liaria & Petechiæ perpetui inflammationis sint co-  
 „ mites, hæcque eo peior fiat, quo largior eorum  
 „ numerus? Et cur non eadem omnibus istis feбри-  
 „ bus ratio, quæ tam frequenter *æque* exanthemati-  
 „ bus (si morbus sinistra; aut plane omissa cura, in-  
 „ pejus ruit) *ac* reliquis symptomatibus, inflamma-  
 „ tionibus propriis stipatæ sunt? Nonne satis apud  
 „ eos constat, a soluto partium sanguinis nexu &  
 „ serosa ejus parte a ceteris inde segregata, suam  
 „ hæc exanthemata trahere originem? Quid aliud  
 „ nisi hoc sibi vult Diabetes, tam sæpe in his mor-  
 „ bis infausto omine accidens? Fugitne quosdam  
 „ his morbis, præcipue Puerperarum Miliaribus,  
 „ demum ab eo tempore nostros comprehendi cæ-  
 „ pisse homines, quo lautiores vivunt, & diætâ ca-  
 „ lidiorè utuntur? Qui ergo ista regimine calido,  
 „ tanquam salutifera, expellere satagunt, quid hi  
 „ aliud faciunt, nisi ut studio dissolvant nexum san-  
 „ guinis partium; inflammationes pessimas creent;  
 „ oleum infundant igni, & sic morbum necessariò  
 „ adaugeant? ” Tandem me in adversis consolatus,  
 „ Nova quævis doctrina ” inquit (quam hu-  
 „ jus Epistolæ initio justo nomine *Nov-antiquam* ap-  
 „ pellat) „ omni ævo adversarios habuit comites: at  
 „ sortem *Harvæi* mallem tamen ego experiri, quam  
 „ cum cæcis per omnem vitam cœcutire, famæ  
 „ enim mendacia derisit semper conscia mens recti.  
 „ veritasque triumphavit hucusque.

§. II. Sufficerent hæc omnia ad demonstrandam  
 quan

quam clamo a tot annis, propugnoque, veritatem, adeoque ad hoc ipsum caput terminandum, nisi adversus eandem Clarissimum *Pringle*, Virum, quem magni semper & feci, & facio, dudum infurrexisse intellexissem; & ad cujus Animadversiones dudum respondissem, nisi ille, more inter eruditos repudiando, vernacula scilicet lingua sua, in altera, & tertia editione sui, a me sæpius laudati Operis de *Morbis Castrensis*, contra me scripsisset: jam vero cum Vir quispiam doctissimus, ipsius, meusque amicus, hæc mihi ex Anglico sermone gallica fecerit, respondebo illi hoc Capite, siquidem præcipua ejus contra me gravamina circa Miliaria versantur.

Ac primum quidem cum Viri, in Arte tanti, venia id mihi asserere liceat, quod in hac disceptatione nimis sero me adgrediat: utpote qui & ad hanc materiem, & ad illa, quæ præterea hac occasione mihi objicit, in singulo fere novem *de Rat. Med. Partium*; in antecessum, satis respondi, abundeque. Multo sane labori pepercisset has omnes Partes pervolvendo, non patrio, sed latino, ut inter Eruditos decet, sermone exaratos; quarum suspicor nullam post *Tertiam* ipsum legisse, neque etiam præter *Theses de Febris*, alia Opusculorum meorum, in quibus tamen omnibus ea dudum refutavi, quæcunque ipse contra me postliminio edit, & repetivit.

Dignetur itaque Vir dignissimus id attendere præprimis, quod quæcunque ille, ex consuetudine recentiore suæ patriæ, de Miliaribus atque Petechiis, censet, nullo modo queant id falsum reddere, id negare, id quominus centies visum sit efficere, quod Medici *Hippocratis*, *Sydenhami*, *Boerhaavii* principiis imbuti, in *Austria*, in *Hungaria*, in *Silesia*, in *Imperio*, in *Italia*, hæc exanthemata aut nihil omnino, aut vix saltem, observent. Neque quod credat ipse Miliaria fere critica esse, id meam assertionem, qua primo vix,

deinde nullos, in Nosocomio ægros, cum iisdem Exanthematibus, habuisse me testatus sum, ullo modo infirmare, ullo modo non veram, non existentem, reddere potest. Acta refero, Facta enarro, quorum multis ab annis millenos testes numero, eosque inter nonnullos *Anglos*, quos ipse de hisce, si lubeat, percunctetur: Acta, inquam, quæ nullius contraria infirmet opinio, quæ nullius contraria obscuret observatio; contra quæ nulla Scholarum commenta, nulla Patriæ præjudicia, præscribent unquam.

Hæc igitur, cum ita se habeant, Vir clarus id male interpretari non potest, quod ita de veritate earum, quas narro, rerum convictus, ut esse convictior nequeam, cum ipsum, tum quotquot cum ipso sentiant, minus recte opinari credam. Quod autem alii minus recte opinentur, ut ego saltem credo, aliunde proficisci non arbitror, quam quod, quæ in Scholis principia hauserunt, nondum ad severas artis regulas, seu ad Lapidem lydium, probaverint. Profecto sola Observationum frequentia primam mihi suspicionem formavit, ne res sic, ut credebatur, se haberet. Suspicio hæc reddidit me propriæ opinioni diffidentem: diffidentia ad maturius compulit examen. Videbam quippe, idque in Civitate magis, quam in Nosocomio, die quopiam Critico Miliaria oriri, morbum levare, & hæc eadem Miliaria die vere critico cum febris cessatione sicari, sanitatemque hinc consequi perfectam. Sed 2<sup>do</sup>. videbam hæc exanthemata sæpius die non critico, quam critico nasci, & nihilominus alio bono die critico morbum cum exsiccatione exanthematis perfecte judicari: id quod intellectu mihi paulo difficilius videbatur; non ideo quod plane insolitum esset, verum eo, quod nonnihil cum consuetis observationibus repugnaret. Videbam 3<sup>tio</sup> idque frequentius, sive die bona, sive  
ma

mala, exortum exanthema cum morbi, eousque benigni, incremento tanto, ut æger vel summopere periclitaretur, vel ad plures abiret. Saltem nunc excretionem Miliarium, utut salubrem aliquando mihi creditam, & criticam, longe crebrius vidi symptomaticam fieri, ac letiferam; idque frequenter in iis, qui morbum primarium ad usque excretionem Exanthematis sic tulissent, ut spem perferendi, emergendique, probabilem facerent. Itaque ad omnia attentior, inque cæteras morbi excretiones animum advertens, vehementer dubitare cepi, utrum iis in morbis, quos eo usque Miliaribus judicari credideram, iudicium Miliaribus, an aliis evacuationibus, adscriberem. Quippe semper in ejusmodi Crisi, aut urina hypostatica erat, aut erat flava, ac pulti similis alvus, aut hæmorrhagia quælibet, aut perspicuus observabatur sudor, aut plura horum simul. Sin vero minus; aut recidiva erat febris, novæ Criseos indiga, aut peribat æger.

His ita observatis, & cum frequenti morte ægrorum, quam Miliaria illa, quæ omnium ore symptomatica erant, inducebant, collatis, in eam sententiam facile abivi, quod consuetæ Evacuationes criticæ, non vero Miliaria, morbum solverent; quodque, si non perpetuo, passim saltem Miliaria symptomatica essent, tum in illis, qui servarentur, tum præsertim in his, qui perirent. Confirmavere autem hanc sententiam observata confertissima.

Verum me aliud torquebat. *Viennam* appuleram, de horum exanthematum frequentia persuasus; nec me opinio fefellerat, siquidem in quovis fere acuto morbo aut adeste exanthemata viderem, aut a Medicis expectari: meque etiam utpote Climatis ignarum, de hac critica excretionem endemica, ad quam promovendam, nutriendamque quivis Medicus intendere animum deberet, Medici perhumaniter commonefaciebant. In-



terim ego ægros acutos in Nosocomio publico tractare orsus, haud inveniēbam hanc crīsin ita endēmiā esse, quandoquidem inter centum priores ægros unus modo afficiebatur Miliaribus, qui per imprudentiam meam eadem cum duobus aliis ægris communicabat. Quo nunc acutos morbos in Nosocomio frequentiores demonstrabam, eo pauciores, quibus exanthemata prorumperent, observabam; & si quandoque uni, alterive prorumpebant, quos Regimen, & Medendi methodus, antea ad illa disposuerant, hi nullam in observatione mutationem inferebant. Quid porro inde concluderem? Nisi, cum alibi tot homines, apud me vix ulli, exanthemata acquirerent, Regiminis ac Medicamentorum tam aliorum, quam meorum, exactam inter sese comparandam esse rationem.

Constitit tunc luce clarius, bonos complures, imo optimos Medicos, patria opinione abreptos, regimen, ac medicamenta sic dirigere, ut ægri Acutorum exordio in sudorem, ejusque opera in exanthema prorumperent; alios vero, quibus meliora fixerat præcordia Titan, haud ita numerosa, numerosiora tamen, quam apud me, in suis acute laborantibus exanthemata habere. Sollicite & hujus causam rimatus, detexi 1<sup>mo</sup> contra Medicorum mentem, imo clam illis, ægros ex præjudicata opinione operose cooperiri; id quod & mihi in ægris urbanis, inexpectato quandoque intranti, observare contigit.

2<sup>do</sup>. Pulverum testaceorum creberrimum usum, methodo antiphlogisticæ præponi. 3<sup>tio</sup> *Viennæ* nullatenus laudabilem obtinere morem ægros quotidie, semel saltem, vel reponendi in lecticam, lecto sic admotam, ut ægri debiliores videantur tantummodo in eodem lecto loco moveri, vel, si id vires ferant, in sedili collocandi; & sordida indusia nitidis tepefactisque aliquoties permutandi: quæ profecto omnia

ad exanthemata averruncanda inevitabilis esse necessitatis, certa experientia affirmo. Tandem 4<sup>to</sup> Petechias & Miliaria, quandoque contagiosa reperia, posse cum ægris, nolente ea Medico, communicari ab advenientibus ad se amicis, Necessariis, Confessariis, Medicis; dum ab his, qui pravo exanthematum genere laborant redeuntes, ægros alios necdum affectos convenient. Adeoque quamdiu nostra Methodus non fiet ea cunctorum, mirari minime oportere aut me, aut alios, exanthemata nunquam in ægris observare: præterquam quod in Regione, quæ iisdem ita scatet, ægri illi, in quibus jam magna adest humorum corruptio, in Petechias, vel Miliaria, facile incidere ante mortem possint.

Atque hæc sufficiant, ut Dignissimus *Pringle* cur ita scripserim, ac scribere debuerim, clare intelligat. Transferat animo sese *Londino Viennam*, cogitetque attentionem in res meam, totque annorum experientiam, cum propriam, tum eorum qui, quo ego modo, medicinam faciunt: an non clare percipit rem illius mihi evidentiam esse, ut asserere intrepidus auserim, errare eos, qui Petechias, qui Miliaria, & inevitabilia, & critica esse, statuminent? Errare proinde quoque, qui cum ipsis sentiat, Cl. *Pringle*? Animadvertat Vir sincerus non levem, non hesternam, non precario assumptam, quam tuear, sententiam esse; sed potius talem, quæ oppositiones non metuat; cogitet quantæ evidentiam hæc mihi debuerit sententia esse, quod primum contra omnes solus, quod unicus, quod homo inermis, promere eandem ausus fuerim; egregiorum Medicorum oppositiones, ineruditorum calumnias, ingratorum discipulorum deliramenta, omniumque tardiorum, ac meæ, ad senium jam vergentis, vitæ tempore vix sperabilem convictionem, animo

præfago bene auguratus: concludat potius salutem populi, quam tueri, promoverique munus id, quod *Augustissima nostra incomparabilis* mihi imponere, quôque me honorare dignata est, & mentem veri consciam, eo me impulisse: quo profecto modo non eum in publicum prodire posse per se novit, qui *vaga opinionum commenta*, quæ dies delectat; qui *Cerebella hominum & potentes nugas*, quas Veritas vix exortas dispellat; mundo obtrudere fatageret.

Respondere præterea debeo ad peculiare quasdam Viri Clarissimi ejusdem accusationes. Primo inducit me veluti *Anglos* suspicantem in aëre puro, sereno, renovato, suis ægris conciliando, incurios. Profecto nec scripsi talia, nec cogitavi. Provoco Virum Celeberrimum, ut mihi vel Verbum, quo id insinuassem, monstret: si vero quæ de *prava Germaniæ* consuetudine notavi, hæc veluti de *Anglia* dicta ipse putet, proprio id tribuat, non meo errori.

2<sup>do</sup> Accusat me Vir doctissimus, quod *Miliaria & Morbos* dictos *Carcerales*, Morbos ex ipsius sententia maxime a se mutuo dissimiles, turpe confunderim. Negare profecto ipse non potest morbos carcerales, ab hominum multitudine angusto in carcere, diuturno in tempore, in sua spurcicie, inclusa natos, multam cum illis *Petechiis & Miliaribus* gerere similitudinem, quæ ab aëre non renovato, multorum hominum, arctiore spatio inclusorum, propria transpiratione fere pestifero, gignuntur: neque ego paritatem produxi ultra. Quod vero eundem esse morbum hunc utrumque non credam, potuerat ex *Tractatu de Febris*, ex *Ratione medendi*, ex *Vindiciis meis* adversus *Ill. Halleri Apologiam*, intelligere; utpote qui ibidem *Miliarium* in Europa *nativitatis Epocham* sive ad medium, sive paulo ante medium *XVII. Sæculum* fixerim;

Epo-

Epocham utique longe posteriorem, tempore illo, a quo Cl. *Pringle* suam morbi carceralis historiam orditus est.

3. Dum Cl. Vir hæc Exanthemata negat impuro ab aëre apud *Anglos* Medicos nasci, non satis attendit ad impuritatis aëris frequentem inevitabilitatem, tam in Nosocomiis, quam in Castris; quando numerosissimi ægri, malignis morbis affecti, una decumbunt; nec advertit ad ea, quæ scripserit ipsemet, narrando quo casu peruviani Corticis in Gangræna detexerit efficaciam; scilicet dedisse se corticem 39. Militibus maligne decumbentibus, quorum 35. aëre prius depurato servasset; aëre vero non depurato, numero duplo minores homines se duntaxat potuisse servare. Ergo etiam Medici *Angli*, velint, nolint, debent quandoque exanthemata suis in ægris ab hac causa videre, quemadmodum nos illa, ab eadem causa, videre nonnunquam cogimur.

4. Minus æquum de me iudicium fert Vir Clarissimus, dum me fugillat, veluti de ipsius Libro de *Morbis Castrensibus* inique iudicantem. Ni tertiam Partem meam ab ipso lectam esse ex ipsius scriptis certo scirem, minime lectam esse assererem; nunc, non bene lectam, sed extremis modo labris delibatam esse, conqueri debeo. Scribendo enim vol. I. pag. 162. *Doctissimus Pringle Febres Castrenses nervose describens*: & ibid. pag. 151. *Merito ergo clari in arte Viri, tot nominibus laudandi, Huxham & Pringle apud Anglos - - - qui Methodum suam cum publico communicarunt, debitasque ob id gratias eis referimus*: an sic, inquam, scribendo, veluti de ipso, ipsiusque opere, minus æque iudicasse fugillandus fui? Vel ne fugillarer, oportuissetne me in omnia ejus verba jurasse? Quantumcumque *Hippocratem* veneramur, Veritas tamen, & producta magis experientia, ju-

bent nos ab eodem recedere quandoque: ideone iniquum de ejusdem operibus judicium ferimus?

5. Stomachari in me Vir egregius videtur ob verba mea ejusdem *tertiæ Partis* quæ habentur *vol. I. pag. 150.* „ Quantisne effertur laudibus in Malignis  
 „ Camphora, veluti collapsas vires blande restaurans, & somnum ipso opio tutius adducens? Confulite modo egregios Viros *Huxham, & Pringle.*  
 „ Aliud tamen experti in Epidemia anni 1699. eruditi Medici *Vratislavienses* ” ac si illum vel erroris inculassem, vel alienam affricassem doctrinam. Profecto horum me neutrum intendisse, ex ipso eodem contextu palam fit.

Primo enim si Clariss. *Pringleum* laudassem unicum, possem videri tale quid ipsi affricasse; sed cum & ipsum laudarem, & *Cl. Huxhamum*, quorum hic postremum de Camphora, ille primum docuerit, profecto debuisset duntaxat ex textu meo arripuisse id, quod suum esset, quodque esset *Huxhami Huxhamo* relinquere.

Sed secundo, Camphoram hac virtute pollere, & eruditus *Pringle*, & clarus *Huxham*, & ego cum illis, & nobiscum ipsi *Breslavienses* Medici supra laudati, firmiter, nisi me animus fallit, credunt omnes. Quapropter quando Medici *Breslavienses* in sua grassante Malignitate plus a Camphora detrimenti, quam emolumenti, observassent, me profecto alio fine hasce eorum querelas non attulisse, quam stupendæ malignorum morborum varietatis ostendendæ gratia, omnes æqui lectores judicabunt, qui ibidem pag. 152. vident me suas Camphoræ vindicasse laudes, adscriptasque eidem tum a *Pringleo*, tum ab *Huxhamo*, nec non a me, cunctisque per orbem Medicis, vires blande restaurantes, atque pacantes, malignis in morbis; qui maligni morbi ab illis *Vratislaviensium* indicati anni

1699. omnino differrent: æque atque ibidem vindico Venæ sectionem frequentem in ea Pleuritide, quæ omnino ab illa differret, quam anno 1676. *Sydenhamus* observaverat: æque ac eodem loco Hæmorrhagias varias laudo in morbis illis, qui essent ab iis dissimiles, in quibus *Tolosates*, & *Lugdunenses*, easdem essent experti letales. Itaque non Camphoræ laudibus quid detrahendi, non eos, qui eadem in Malignitate uterentur, vituperandi, animus mihi aut fuit, aut esse potuit; sed unice id demonstrandi, quod morbi sic nonnunquam variant, ut quibus remediis alias obtemperarant, jam iisdem potius exasperarentur. An Viri Clarissimi sententia alia a mea est? Cur ergo ob eandem me male habet?

6. Est quoque novæ accusationi respondendum:  
 „ Nec sola macularum (Petechialium) scribit vir  
 „ *cl sedes cuticula est*, ait *Haenius*, nihil ad cutim  
 „ adtendens, acti cutis non esset, sed cuticula,  
 „ vera Petechiarum sedes: miror id vehementer:  
 „ quandoquidem nec cellulis, nec vasculis, quod  
 „ sciam, cuticula gaudens, rubicunda ab inflam-  
 „ matione reddi nequit: neque potest effusus hanç  
 „ inter cutemque cruor has maculas gignere, qui-  
 „ bus epidermis elevetur, id, quod in hac eruptio-  
 „ nis specie videre mihi contigit nunquam.”

Raptim nimis mea Virum Cl. legisse est quod do-  
 leam. Si sic scripsissem „ Nec sola macularum  
 „ sedes cuticula est. *Pontius*, *Fernelius*, *Morellus*,  
 „ sedem quoque in *cute*, in adipe, & carnibus,  
 „ imo in ipso detexere *Periosteo* ;” si, inquam,  
 sic scripsissem, jure meritissimo me carpere debuis-  
 set, sedem morbi nonnunquam in sola Epidermide  
 statuentem: verum cum, nulla cutis in sequentibus  
 mentione facta, sic pergo: „ Nec sola macula-  
 „ rum sedes cuticula est. *Pontius*, *Fernelius*, *Mo-*

„ *rellus*, sedem quoque in *adipe*, & carnibus, imo  
 „ in ipso detexere *Periosteo*;” utique *Vir* egre-  
 gius concludere debuisset, me cutem cum cuticula  
 intellexisse, cum deinceps nullam amplius cutis  
 mentionem faciam, quam ceteroquin inevitabiliter  
 facere debuisssem. Cum sententia itaque mea clara  
 est, genuina est, eademque cum ea *Cl. Viri* est,  
 an gravem adeo *Virum* decuit, ob unicum forte  
 grammaticalem, quæ irrepfisset, mendam, mihi se-  
 riam adeo litem intendere?

7. Non approbat *Vir Cl.* quod iis adstipuler  
*Scriptoribus*, qui sedem *Petechiarum* in *adipe* quo-  
 que ac carne quærant; quodque alienus non videar  
 a *Diemberbroeckii* sententia, qui sibi imaginatus esset,  
 easdem usque ad *Periosteum* profequi se posse, at-  
 que a *Periosteo*, seu de basi lata, illas paulatim ver-  
 sus cutem extenuari: „ Si itaque *Diemberbroeckius*  
 „ viderit, inquit doctissimus *Pringle*, hasce sub-  
 „ stantias pyramidales, sic gangrænosas; quantane  
 „ earundem gangræna ad basim fuerit necesse est,  
 „ dum earum apices integram fere cutem conte-  
 „ gant! Quid, quod etiam tunc æger sanescere po-  
 „ test? Neque hoc modo, verum etiam sanescere  
 „ citra gangrænosarum partium separationem, id  
 „ quod tamen in gangræna fieri consuevit? Evi-  
 „ dens igitur est, aut errasse *Diemberbroeckium*, aut  
 „ discrepasse *Petechias* ejus tum a meis, tum ab  
 „ *Haenianis*.”

Respondeo primo, quamquam cadaverum *Pete-*  
*chiis* mortuorum anatomen, veluti utcunque forsi-  
 tan temerariam, nunquam instituerim, me nihilo-  
 minus cum supra laudatis *Scriptoribus*, tum præ-  
 fertim *Diemberbroeckio*, *Anatomico* sane audacissimo,  
 plenam semper fidem adhibuisse: maxime cum hic  
 rei licet apprime gnarus, in gratiam tamen incre-  
 duli *Chirurgi* nova instituta demonstratione, con-

vicerit Chirurgum. Nulla itaque ratio exigebat Claro huic cum Anatomico, tum Practico, imaginationem in re, erroremve, adscribere. Si enim ea quæ vel nos latent, vel captu difficilia censemus, ob id ipsum, sine contrariis experimentis, aliorum imaginationi, aut errori, tribuamus; de Autoritate in Medicina actum est, fortemque propriis nostris demonstrationibus expectemus eandem.

Secundo dico, ni cavillare velimus, eousque saltem geometram fuisse *Diemberbroeckium*, ut si in quovis cutis puncto Petechiæ extarent, saltem ab earundem singula, seu ab apice, singula pyramis duci non posset, cujus insideret Periosteio basis: adeoque observationem hanc sæpius ab eo factam fuisse videri in Petechiis, quæ in cute rariores, quæ a se mutuo comparebant remotiores.

Tertio ajo Petechias adeo profundas a *Diemberbroeckio* nonnisi in Cadaveribus esse observatas, ideoque inde concludi id non posse, quod etiam in reconvalescentibus tantæ fuerint profunditatis: ut proinde illa, circa defectum separationis gangrænæ facta difficultas, sponte cadat.

Sed Quarto & in reconvalescentibus Gangrænam adesse posse notabilem, & citra ejusdem separationem posse curari, expertus affirmo. Ex multis, quibus id edoctus sum, unicum memorabor exemplum. Sclopeto manu vulnerata, & gangrænosa, digitisque hinc inde semipendulis, homo in meum Nosocomium ducebatur, a viro clarissimo *Jaus*, Chirurgiæ, dum viveret, Professore dexterrimo; qui mecum curam constanter ad finem prosequutus est. Epoto decocto Corticis peruviani, sistebatur pars gangrænæ præcipua. Sumtibus Nosocomii parciturus, Corticis pulverem dedi; at brevi, quæ antea sanæ comparuerant, purpurascebant nunc partes, livebantque. Aucta pulverum dosi, crevit li-  
vor,



vor, gangræna proserpsit. Reddito decocto Corticis, intra triduum livor disparuit omnis, cute, adipe, carne, sanis. Repeto tamen experimentum cum magna copia Extracti corticis, at vero livor mox varia vulnere defœdabat, proserpebatque confestim: Decocto reddito, Gangræna stabat, ac sine separatione mutabantur lividæ partes, etiam quædam a vulneribus remotiores, in sanam consistentiam & colorem. Ter, quater, spatio sex septimanarum hoc experimento repetito, eventus idem semper fuit. Igitur præterquam quod inde discamus, solo experientia tentamine modum corticis variis ægris exhibendi constare; abunde patet homines, ut a lividis, purpureisve in cute Petechiis, aliquando citra cutis separationem, epidermide forsitan in squammas hinc inde fatifcente, perfecte sanantur; ita pariter a Petechiis ejusmodi profundioribus, citra partium gangrænosarum separationem, sanitati reddi posse. Puto similia hisce observata in 3. & 7. Parte hujus operis, circa desperatum Ileum morbum me communicasse.

Denique Quinto si egregius *Pringle* dignetur lectu dignissimum opus *de terreis Medicamentis* Clarissimi *Tralles* consulere, arbitror ex factis ibidem demonstrationibus, minus eum alienum fore a Petechiis, præter cutem etiam in intimioribus corporis partibus, copiose reperiundis, ac *Diemberbroeckiana* egregie confirmantibus.

8. Clarissimi Viri *Pringle* sententia est, quemadmodum Variolæ, Morbilli, Scarlatinæ, Erysipelas, & Miliaria; utpote omnia generis inflammatorii, animosiore humorum circulo pulcrius prodeunt, extantque, versus mortem autem magis concidunt; Petechias e contrario, ut putrefactionis prolem, lentiore ac debiliore circulatione erumpere foras; hincque haud raro easdem sub mortem,

imo

iano post mortem, prorumpere: nec unquam vidisse se a regimine calido, datisque sudatoriis, petechias communibus in acutis prorupisse; Petechias ergo a Miliaribus *essentialiter* differre: eandemque ob causam se *Sydenhamo* adstipulari non posse, qui Petechias *sponte sua* raro efflorescentes, in Peste tamen & Variolis confluentibus, ex vehementissima sanguinis inflammatione prodeuntes descripsit.

Multa hic respondenda habeo. Primo quod Vir Cl. *solas* excipiat Petechias, ut quæ calido regimine & medela in acutis non prodirent, an hinc saltem tacite cum *Sydenhamo* non concedat plerasque Miliarum eruptiones, posito tali regimine, contingere?

Secundo, vidit Autor existimatissimus supra, testimonio Viri Cl. *Kölderer*, Miliaria eo copiosiora prorumpere, quo major adsit in corpore putrefactio, quo homo interitui proximior. Quod hic Vir ille expertissimus testatur in *Suevia* fieri, id in *Austria* frequentissimum fit. Ergo neque hinc a Petechiis differunt Miliaria.

Tertio nihil in *Germania*, in *Austria*, nihil *Vienne* crebrius, quam hominem utraque hac eruptione, eodem tempore ipsum invadente, in summo periculo versari, morique: ita ut, si nonnulli inde convalescant, plebs, ac præcipue Matronæ, illos Medicos *Æsculapio* pares clament, qui exanthema utrumque generando, promovendoque, malignum quodcunque de corpore eliminarint: sin vero moriantur, Medicos nihilominus culpa quavis absolvant; utpote qui & unam & alteram excretionem promovendo, nihil eorum, quæ ad salutem potuissent conferre, intentatum reliquerint.

Quid, quod *Huxhamo* teste, uno, eodemque Epidemiarum tempore, & Petechiarum malignarum, & maligna *Miliaria*, & maligna *Aphthæ*, una quandoque prodeant?

deant? Imo eodem in homine, sic ut Petechiis Miliaria succedant? *Huxhami* profecto observationibus junctis cum iis, quæ in *Germania* observari mox dixi, non diversissimam Petechiarum, Miliariumque naturam esse, sed idem corruptionis, idem circulationis vitium, aperte evincitur.

Et quid aliud evincunt Eruditissimorum Virorum *Donckers*, *Glass*, & *Allioni* experimenta; quibus hic Miliaria, illi Petechias, purgantibus præverti & posse, & deberi, demonstrarint? Sane nullus video, hoc *Cl. Pringlei*, de essentiali horum binorum exanthematum differentia systema defendi posse, eo saltem modo, quo ipse defendere id, atque propugnare, fatagit.

Hucusque tacite præterii ea, quæ *Cl. Pringle*, & alii eruditi Viri, de sanguine putride dissoluto in morbis malignis, deque eodem in Inflammatoriis phlogistice spisso, differuerint: verum hæc experientia refragari docuerunt experimenta numerosa, quæ retuli *Tomo I. Capite VI. XI. XXV. & XXXIV. Parte V. Cap. I. pag. 2 & 3. & Part. IX. a pag. 32 ad 36.*

Inde scilicet constitit in Febribus malignis, in Petechiis, in Miliaribus, in malignissimis Variolis, in *Ægris*, qui uno eodemque tempore & Petechias haberent, & Miliaria, sæpius sanguinem de Vena secta prodiisse sive concretum, sive inflammatorium; & aliquando inflammatorium quidem sic, ut crustæ moles eam rubræ insulæ aut æquaret, aut superaret: constitit præterea, per eadem experimenta, sanguinem eodem in morbo nunc dissolutum prodire, nunc inflammatorium; imo eadem in Venæ sectione illum uno in vasculo dissolutum, phlogisticum in alio, conspici: Epidemias præterea dari, in quibus ægri non prius febre liberentur,

tur, quam, ubi post densum antea sanguinem, demum is dissolutus prodeat; ut testis oculatus vidi: imo in Angina, Peripneumonia, Rheumatismo, inflammatoriis, qui morbi anno 1747. & 1748. grassarentur, sanguinem in quacumque ejusdem Missione pelliculam tenuem habuisse, mollemque eandem, & subalbidam, pellucidam fere, & gelatinosam, sub qua puls atro-rubra, non cohærens, serum vix ullum a sese separans, inventa sive Sanguis talis in multis stillabat de vena potius, quam fluebat: in non paucis tamen bono jactu exsiliens, nihilominus sub tenui illa pellicula dissolutus erat; haud raro tamen alio atque alio in vase dissolutior.

Si dignetur Cl. *Pringle* ad hæc omnia adjungere Clarissimorum *Valsalvæ*, & *Morgagni* Observationes in *Epist. anat. med.* 49. videbit ea, quæ a 12. fere annis *Viennæ* docui, & demonstravi, a magnorum illorum Virorum observatis confirmari.

Constat enim ex iis omnibus 1<sup>mo</sup> Sanguinem crassum & phlogisticum sæpe esse in febribus malignis; in malignis adeo Variolis, ut maculæ rubræ, ut sputum sanguinis, ut mictus cruentus, sese iisdem jungant; denique æque in Petechiis, quam in Miliaribus.

2<sup>do</sup>. In febribus epidemicis, cum vehementi viscerum inflammatione, sanguinem a principio ad finem dissolutum apparuisse.

3<sup>io</sup>. In morbis omnium consensu inflammatoriis, sanguinem uno die inflammatoriam spissitudinem exhibuisse; paucis autem horis, dieve, elapsis, summam dissolutionem: inflammatione interim crescente.

4<sup>to</sup>. Imo morbos acutos dari, qui non judicentur, nisi sanguis in ultima V. S. dissolutus appareat.

5<sup>to</sup>. Miliaria & Petechias eodem tempore corpus obsidere, adeoque non ex diversa sanguinis conditione oriri.

6<sup>to</sup>. Æque putridis, quam inflammatoriis in morbis, in eadem Venæ sectione, sanguinem æquali vi exeuntem, in vasa ejusdem formæ, & capacitatis exceptum, uno in vase vere pleuriticum, in alio penitus prodire solutum; idemque phænomenon in pluribus V. S. eodem in morbo sensim augescente factis, observari.

7<sup>mo</sup>. Homines sanos bene multos esse, quibus sanguis ex consuetudine quotannis missus, crassitiem phlogisticam perpetuo referat; pluribusque gravidis, Venam ex prophylaxi sectis, apparere similem.

Quæ si ita se habeant, ecquis demum est, qui, ex soluto, dense cruore, aut morbi naturam definiat, aut methodum condat medendi? Numquid *Hippocrates* hanc de sanguine judicandi incertitudinem subolfecisset? Miramur saltem eum in Urinæ, in Alvi, in Sudoris varietate notanda, adeo accuratum, & scrupulosum, tam altum circa Varietatem sanguinis observare silentium.

Sunt profecto pulchra nonnulla, quæ Physiologi, & Pathologi, de nostro vitali liquore commentati sint; expeditque ejusdem in morbis naturam, variationemque contemplari, an forsitan aut ex multorum Medicorum observatione annosiore, eaque chartis, ne memoria excidat, mandata, ad Diagnosin, Prognosin, & Curam, certius quidquam adornari; aut saltem an ab erroneis principiis avocari Medicina posset? Postremum hoc mihi hucusque videtur prioris sperabilius. Ex quo enim memorata experimenta publici juris feci, fateri non erubescio me, indies quamvis ad omnia attentiosem, vix tamen in iisdem quidquam profecisse, &, ut unquam proficiscar, vereri; eoquod clare videam naturam humoris, quem nosse gestio, ab omnibus notis in rerum natura liquidis alienissimum, eundemque in omni, cui a tot annis insudavi, examine, potius quid non esset, quam  
quid

quid esset; mihi indicantem: examine tandem Chémico; in quo maximi Viri exercuerint se toties, liquorem nostrum vitalem sic inverti, mutarique, ut id, quod fuerit, evanescat; id vero, quod nunquam fuerit, aut esse potuerit, substituatur. Et quid liquidum memorem? Admirandæ Machinæ, hoc ipsum liquidum ex rebus alienissimis conficiuntis, conservantis, reparantis, natura nos latet, structura intima nos fugit, idque unice nobis, si aures audiendi habeamus, occlamat, OMNIPOTENTEM ARTIFICEM, arcana & imperscrutabili lege, sic Machinam nostram, solidis, fluidisque constantem, condidisse, ut talis sit, qualem ipse velit, solusque intelligat; haud vero talis, qualem limitatissimum ingenium humanum ex paucis, iisque imperfectis, principiis sibi conetur fabricare, & in fabricando suam fateatur, velit, nolit, imbecillitatem.

Quarto etiam Generalis nimium sententia illa Viri Cl. est, quam hac occasione de necessitate circulationis majoris ad Variolarum eruptionem necessaria, protulit. Profecto & *Sydenham*, & *Boerhaave*, & omnes mecum Practici observarunt, vel ob id ipsum non prodire Variolas, quod circulus humorum sat moderatus non esset. Deinde vidisse me homines a Variolis mortuos, papulis pulcerrime extantibus, *Rat. Med. Tom. I. cap. 10.* testatus sum; *Viennæ* & *Miliaria* a morte pulcre extantia plus simplici vice vidi. Unde etiam sponte concidit, quod de modo generationis Petechiarum, ab eo Variolarum, & Miliarium diverso, inde conatur concludere.

Quinto *Sydenhami* sententia, quam amplecti se posse eruditus *Pringle* negat, videtur tamen cum ab ipso *Sydenhamo* sufficienter adstructa esse, tum omnibus, quæ hic scripsi, confirmari: Nasci scilicet Petechias, quando expulsis crudo in morbo sudoribus, sanguis inspissatur, Febris vim auget, sensimque demum

corrumpitur; ut etiam hinc petechias majori cruoris inflammatione generari evincatur, quod autem ea in parte ultra *Sydenhamum* se progredi dicat, ne in Peste quidem *Petechias Criticas* esse credendo, eadem sane in parte, si tamen constat petechias in Peste *vere criticas Sydenhamo* visas esse, ab ipso *Pringleo* dissentire vix ausim: censeoque si, relicta in Peste altera *Sydenhami* methodo, alteram abundantissimæ Venæ sectionis sequeremur, atque in summa ejusdem malignitate Corticis Peruviani locupletem usum faceremus, nos in Pestis curatione, DEO dante, fore fortunatiores.

Sexto. Longus Vir Doctissimus est in proferenda Methodo, quam in Petechiis, Miliaribus, Febribus malignis, communibus Febribus, observat, ejusdemque egregios effectus laudat. Inde vero concludere ipsi placuit, quæ adversus ipsius methodum protulisset ego, sive simplicem Theoriam, sive coactam aliis cum febribus, quæ tota natura inter se differunt, Analogiam, sive præcepta tantum quædam generalia, tum *Hippocratis*, tum *Sydenhami*; hæc omnia aptiora esse ad Scholarum disputationes formandas, quam ad Medicinæ Tyrones in praxi erudiendos.

Cum Viri præclari venia respondeo primo, ex illis, qui æque, atque ille, tum in castris, tum in urbibus obsessis, medicinam in Nosocomio fecissent, me convenientiam inter sese magnam morborum Nosocomiorum, communiumque malignorum, didicisse: deinde eam horum differentiam; quam *Pringleus* ita urget, haud ita *Huxhamo* visam esse: Tandem Petechias & Miliaria plurima inter sese consimilia habere, nec in multis ab his ad malignitatem conversis, differre morbos Carcerum, Navium magnarum, Nosocomiorum, supra satis, abundeque probatum. Similitudo hæc aut probata, aut negata, Methodum

in omnibus aut consimilem rogat, aut absimilem. Ergo quæ contra Viri doctissimi peculiarem de tanta horum morborum differentia sententiam attuli, non tricas, non Scholarum disputationes sapiunt, sed ad Medicinæ Tirones in praxi erudiendos faciunt summo opere.

Verum acrior hæc in me animadversio clariorem responsionem urget, ad quam adornandam Operæ precium erit, nostram utriusque praxin intueri; & inquirere, an demum inventa in eadem diversitas, in Morborum quoque Phænomenis aliquam inducat sorte diversitatem?

Ut itaque, quæ animo cogito, libere proferam, certissimum esse judico, Regiones esse, quæ pravis hisce exanthematibus plus minus perpetuo scateant; quasdam rarius; alias rarissime: quamdiu certa morbos acutos tractandi Methodus, singulis in Regionibus aut consuetæ, aut cum effectu nunc inducta, obtinebit principatum. A magno meo præceptore *Boerhaavio* studium *Hippocraticum* & *Sydenhamianum* edoctus sum; edocti eodem tempore meum idem studium *Beatarum Britannicæ Insularum* medici numerosi sunt. Horum multi acriter, laudabiliterque, hoc studium prosequuti, cum iis tantum, quæ in Schola *Boerhaaviana* didicerant, patrii medendi morem, quem in *Mortono*, *Leystero*, & aliis, non approbaverat *Sydenhamus*; rectene, an non, postea constabit; plurimum commiscuerunt. Illi, qui fecerint, forsitan inde alia observant febrium Phænomena, quam puri puti *Boerhaaviani*: *Boerhaavium* presse secutus ego in praxi, *Sydenhamum* legi perpetuo, consulique, præprimis vero *Hippocratem*. Quæ ad aërem tum purum, tum tepidulum; quæ spectant ad intermissam nunquam lectorum affectionem, quam ex præcipuis causis esse censeo, in morbos malignos raro videam; ea, quæ ad ab-



stinentiam a medicina testacea, & pulverulenta, cuius inanitatem, & damnum, sole meridiano clarius demonstravit illustris *Tralles*; ea tandem, quæ ad abstinentiam ferme perpetuam ab Emeticis acutorum principio, nisi genius morbi peculiaris id juberet pertinent; puto ex tribus, quos mox laudavi, Medicinæ totius principibus Viris, me hausisse, causamque præcipuam esse, cur minus infelix in praxi fuerim, morbosque malignos, atque exanthematicos viderim rariores. Felicitatem meam in Acutis praxeos nuperrime Autor *Anglicus Melli*, Aceto, simpliciorumque, aut herbarum, aut cerealium Decoctis, quibus *Hippocratis* ad exemplum impense utor, adscripsit.

Itaque quæ *Tomo I. Rat. Med.* publice testabar, idem constanter hucusque observavi; observare autem effectuum præstantia debui. Unde ejusmodi pulveres nunquam ægri mei assumunt, nisi rariore exemplo sit orta ab acido febris, & nisi infantum, gravidarum, ac quarundam puerperarum morbi, possint eosdem.

Deinde ab *Hippocrate* edoctus sum, Emetica raro, imo rarissime, quocunque Acutorum in genere, indicari, imo prohiberi ab Eodem, cum exemplo proprium doctrina toties repetita in *Aphorismorum* Sectione I. N<sup>o</sup>. 22. & 24. Sect. 4. N<sup>o</sup>. 17. & præcipue in genuini ejusdem libri fragmento *de purgantibus* Edoctus idem sum a *Sydenhama*, qui licet hac in re patrio mori paulo *indulgentior*, emetica in acutis minus parce, quam *Hippocrates* dedit, attamen propria eademque tristi, experientia monitus, nos quoque serio monuit ad Morborum naturam attendere, eosque Acutos, qui emetica ferant, studiose indagare, & internoscere ab iis, qui eadem minime tolerant. Edoctus a *Boerhaavio* sum, nunquam Emetica in febribus Acutis, nisi urgente quapiam necessitate, præscri-

scribere, sic quidem, ut necessitatem illa dandi clare exposuerit, *Cap. de Vom. febr.* §. 658. & 659. eadem cæterum dare vetuerit *Cap. eodem a* §. 653. ad 657. & absolute prohibita declaraverit in omni sive febre, sive inflammatione, licet etiam os fœtidum & amarum; licet ructus, nausea, morsusque Ventriculi adessent, *Inst. Med.* §. 1202. N. I. & seq. Ab hoc, inquam, Venerabilissimo Triumviratu talia edoctus, talia in praxi observavi, & in *Hollandia* casus rarissimos, *Viennæ* necdum ullos habui, necessitatem in Acutorum principio indicantes Emetici.

Opposuerunt aliquando mihi Viri *Anglici* clari summam suæ carnivoræ gentis Voracitatem, strenuorumque vinorum ac cerevisiarum ingluviem; sed in hisce *Anglicam* gentem, *Austriaca*, Nobilioribus quoad potum exceptis, si non exsuperet, an saltem non æquat? Attamen Medici qui secundum horum Virorum Principia Medicinam in *Germania* exercent, casum emetica porrigendi perraro offendunt.

Conantur, fateor, Emetica in plerisque hisce morbis dandi necessitatem *Hippocratis* firmare Autoritate; hosque inter egregius *Thomas Glass* in Libro, cujus titulus: *Commentarii duodecim de Febris ad Hippocratis disciplinam accommodati*, prolixum suum septimum Commentarium huic materiei discutiendæ integrum dicans. Laudo summopere eruditi & experti hujus Autoris, ut Commentarios omnes, sic & hunc septimum; omniaque adopto, quæ omnium fere *Hippocratis* operum quam plurima, *Galen*i multa, *Celsi* selectiora, *Sydenhami*, *Borelli*, *Ballonii*, *Hoffmanni*, *Donckerfii*, & *Huxhami* egregia, in unam veluti tabellam congeffit, ut totum cum Veterum tum Recentiorum doctrinæ conspectum, unico nobis intuitu daret. Simile quidpiam & ego quondam molitus sum *Cap. 23. Tom. I.* hujus operis.

Utrique ergo, eodem scopo, nostros labores ex-

posuimus publici iudicio, haud tamen idem exacte utrique conclusimus. Cum itaque nobis ambobus doctrina *Hippocratis* fundamentum struat, utrique etiam nostrum magna clarorum Virorum adstipuletur caterva, omnino necesse erit in causam inquirere tam differentis conclusionis.

Qui sententias *Hippocratis*, ejusque sequacium, a *Cl. Glafs* collectas consulit, mox detegit illum Virum clarissimum in omnibus morbis, siue inflammatoriis, siue exanthematicis, siue communibus febribus, siue acutis illis febribus lentis, quas alii nervosas, alii malignas, alii mesentericas, nominibusque iterum alii alii insigniunt, illud *turgere materiem τὸ ὄργῶν Hippocratis*, fere universale reddidisse; interea dum ego in mea Autoritatum recensione *Tomo primo* perrarum idem statuam. Numquid forsitan extrema arripuimus singuli, interea dum medium tenere beati? Id autem credere vetat numerosa utriusque experientia, qua æque hujus turgescentiæ raritas, quam crebritas, luculenter confirmari videtur. Quæ igitur tam portentosæ causa discrepantiæ?

Est certe Methodi medendi varietas. *Hippocrates in Libro de Purgantibus* scribebat §. 19. *Qui validis febribus decumbunt, his non ante febris remissionem pharmaca dare oportet.* §. 20. *Sin minus cunctandum saltem ne citra 14. diem.* §. 26. *Quare per validas febres de pharmacis purgantibus vereri oportet.* §. 27. *Sed tamen ubi res alvi subductionem postulat, Enematum usus quotiescunque visum fuerit, tuto initur magis.* Hæc ille ibi: jam Aphorismorum Sect. I. N°. 24. *In acutis affectionibus raro, & in principiis, purgante utendum, atque hoc (si tamen faciendum est) diligenti prius adhibita cautione faciendum.* Est equidem Aph. 4. N°. 10. *purgandum in valde acutis, si turgeat materia, eadem die; morari enim in talibus malum est.* Verumtamen Aph. I. N°. 22. *Concocta purgare & movere oportet,*  
non

*non cruda neque in principiis, nisi turgeant.* Exceptionem itaque in lege de crudis non movendis fecit, si nempe turgerent.

Hanc nunc exceptionem an frequentem, an ipsa lege ordinaria crebriorem, credidit *Hippocrates*? Neutiquam: tunc enim convertendo omnia, exceptionem in legem generalem mutare debuisset, legemque in exceptionem. Quod autem secundum generalem legem crediderit evacuancia non esse in Acutis, eorumque principiis, danda; clare exposuit ultimis laudati mox Aphorismi verbis, *plurima vero non turgent.*

Quare, dum Aph. 4. N<sup>o</sup>. 17. emeticum petentia symptomata describit, ut *appetitum dejectum, oris Ventriculi morsum, tenebricosam vertiginem, & os amarescens*, diserte tamen vetat, ne emeticum demus presentibus licet hisce, emeticum alias poscentibus, symptomatibus, si febre laboret, sed Ἀπυρέτω ἔοντι.

Dum *Heurnius*, qui quantæ experientiæ Vir, quantique in praxi nominis fuerit, neminem latet, in *Hippocratis* fragmentum de Purgantibus commentatur, *Scriptis*, inquit, *Hippocrates raro initio purgandum esse; nam raro orgasmo concita fertur materies morbifica: & in hæc verba Hippocratis: „Quare per validas febres de pharmacis purgantibus vereri oportet. Nondum coctionis signis apparentibus, ait, ut tensis hypochondriis; flammea urina ac tenui, contumaci in obstructione, aut Viscerum in Phlegmone, in essentialibus etiam febris, dum æstus adhuc plena sunt omnia: ne rapidi potentia pharmaci conflagrantia Viscera Phlegmonem concipiant, partesque sanæ colliquescant.* Quanti autem Clysmata ab *Hippocrate*, vetitis pharmacis, commendata *Heurnius* fecerit; Clysmata videlicet ex malacticis & leniter subducentibus, sic testatur. Ita enim subducitur fuliginibus ex Intestinis focus, & squalor alvinus madescit, & consequio succorum ἐπιπυς redditur æger, bo-

*nis suis rebus : nam a mole alvina premi solebat Diaphragma.*

Quando nunc in *Hippocratica* Methodo considero a Venæ sectione ardorem, copiam, vimque sanguinis minui; totum corpus emollientibus, refrigerantibus, solventibus, ut puta, melle, aceto, hordei decocto, intime perfundi, ac penetrari; dolores, anxietates, Ventres tumidos, emolliente epithemate aut cataplasmate calente, large appposito, mittere, ac considerare; excrementa & impuritates primarum viarum, quæ tumefaciendo Intestina Thoracem arctaverant, vitalemque interturbaverant functionem, ac præterea humorum circulum per Aortam, Venam cavam, innumeraque oriunda ex istis vasa, impediverant comprimendo; hæc, inquam, excrementa, impuritatesque, datis melle, aceto, decoctis, emendari, solvi, reddique mobilia, & aut sponte sua copiose satis ac quotidie, aut enematum ope, de corpore eliminari: si tunc ad hæc omnia Medicorum omnium Sæculorum numerosa testimonia, experientiamque; si quæ a *Boerhaavio*, nec non a Magnis mei temporis Medicis fieri vidi; si denique quæ propria 30. annorum experientia didici, adjungam; convincor penitus, methodum medendi dari, qua materies casu duntaxat perraro in Acutis turgeat; imo qua sicubi turgere videtur cepta, brevi haud ultra turgeat.

Quid, quod sæpissime observaverim, materiem veluti turgentem iis in ægris, qui vel in aliis Nosocomiis, vel propriis in ædibus suis, bis, ter; sive emeticum, sive purgans, sive utrumque, assumpsissent, antequam in meum Nosocomium inducerentur? Hancque tamen turgescentiam ab Hippocratica Methodo continuo ad moderamen, & brevi ad integram quietem perducere? Crudam profecto materiem, necdum, aux vix, turgentem, violentia evacuan-

tium turgidam reddi, ex *Hippocrate* & *Heurnio* mox evictum est. Alii ægri post assumptum Emeticum, quod, ut Emeticorum fere omnium natura est, æque per inferiora, quam per superiora egit; dum in nostrum Nosocomium inferuntur, conqueruntur nihiloscius appetitum prostratum, vertigines, nauseas, os amarum, flatus, & borborygmos. Et plerumque plus de hisce conqueruntur, quam qui, nec Emetico, nec purgante assumpto, in Nosocomium inferuntur: utrique tamen hi ad normam Hippocraticam tractati, ab his incommodis, ni aliquando morbus sit natura superior, brevi liberantur.

Simplicem hanc Medicinam continuamus ad Crisim usque, imo aliquantum adhuc post eandem. Notarunt toties Medici & Medicinæ Studiosi, ægros nostros acutos, præter Missiones sanguinis, & Enemata; præter Epispastica & pediluvia; præter Mel, Acetum, Nitrum, hordeique decoctum; assumpsisse nihil nisi Misturam, quæ quotidie renovabatur, compositam ex unc. ij. Rob. Sambuci, Dragma Nitri, & unc. vj. Aquæ Sambuci. Adverterunt hisce omnibus auxiliis urgentia primum symptomata deleri, vires insurgere, appetitum redire, obrepere somnos, corpus molli transpiratione humescere, signa utique omnia coctionis, Crisimque blandam, sæpius sine, quam cum, notabili perturbatione, contingere. Dedita opera formulam, quamvis plurima variatione eandem, eidemque Indicationi satisfacientem, mutare possim, minime muto, ne Auditores mei suspicarentur mutationem a necessitate indicari. Post Crisim autem bis, ter, purgans blandum, alterno, tertiove die, datum, cum paregorico singula purgationis die, omnem paginam absolvit. Ne autem quid Tyronibus quondam desit, dum apud ejusmodi ægros facturi Medicinam sint, qui ob hanc simplicitatem & Artem, & Artificem floccifacerent, soleo iis innu-

meras dicere formulas, quas, data opportunitate eidem indicationi aptatas, nunquam vero pulverulentas, præscribere queant.

Porro repeto materiæ turgescens, in morbis inchoantibus acutis, Raritatem talem apud nos observari, qualem *Hippocrates*, meo saltem iudicio, suis in ægris observavit, descripsit.

Objiciet mihi quispiam ab ipso *Hippocrate* Epid. 7. pag. 1238. emeticum in principio Acutissimi morbi datum fuisse: præterea in Libris Epidemiorum ab ipso morbos conscribi complures, qui hanc turgentis materiæ raritatem negent, qui ejusdem frequentiam palam clamitent: quæ cum ita se habent, textus *Hippocratis* priores esse secundum *Epidemiorum* observata explicandos, non vero hæc secundum illos.

Respondeo primo Historiam ex 7. *Epid.* Pueri *Epicharmi* hic nihil demonstrare: sic enim scribitur:  
 „ *Epicharmi* puero ex deambulatione & potu cruditas, ἀπεψιν, contigit. Postridie autem mane, suborta anxietate, epota aqua cum aceto & sale, pituitam vomuit, posteaque rigorprehendit, in febre lavit, pectus doluit. Tertio die sub ipsum crepusculum sopor exiguo tempore detinebat, delirabat, & febre acuta vexabatur, morbum gravate ferebat. Quarto pervigil mortuus est. ” Dico hanc historiam nihil demonstrare; vel aqua cum aceto & sale data fuit, ut Medicamentum ad corrigendam putridam ad præcordia materiem; vel ut emeticum. Si prius, nihil ad rem nostram facit; si vero posterius, constat & blanda quoque emetica Veteres dedisse, contra id, quod plerumque creditur; & emeticum tale ante febris invasionem propinatum fuisse: qui legit attente historiam, id clare cernit. Probatur itaque inde nihil.

Respondeo secundo, me quoque similes Epidemi-

corum morborum rationes, spatio 30. annorum observasse, inque chartulas coniecisse meas; minime tamen me inde dictorum concludere subversionem. Dudum in *Tomo* hujus operis *primo*, a Veneranda Antiquitate, Medicisque celebrioribus subsequenti- bus, & modernis, Regulam mutuatus eram, secundum quam in hisce se gerere deberent Medentes: sic quidem, ut consuetæ observationes quasi cessarent, novas subministrante recens nata Epidemia; novæ tamen hæ, cessante Epidemia, cederent antiquis, consuetisque. Sic quidem, ut æque male, æque magno ægrotantium damno, & hi agerent, qui, juxta nova recentis Epidemiæ observata, omnes deinceps febres communes tractandas esse autumarent, quam ii, qui more febrium communium, quamcunque novam Epidemiam gubernandam esse statuerent. Ingenuus, ac candidus *Sydenham*, exemplo sui Emetici, Matronam occidentis, mutationem necessariam Methodi, epidemia aut cessante, aut mutata, manifesto docuit.

Poterunt itaque ex universa cunctorum sæculorum Medicina volumina crassa componi, quæ morborum multorum, in quibus turgida materia fuerit, densum referant agmen. Latent hæc neminem. Sed nemo rerum gnarus, ex hisce ullam contra consuetas naturæ leges, contra consuetam tractandorum morborum Methodum, concludet præscriptionem.

Proinde si Regulæ Exceptionis demum Regulæ omnium tractandarum ægritudinum fiunt, universa praxis susque deque vertitur; Natura turbatur; simplices morbi redduntur compositi, alieni, errabunduli, confusi; symptomata subnascuntur, quæ morbus alias ignorasset; & medicatio redditur æque onerosa Medentibus, quam Ægrotantibus damnosa.

Animo profecto moveor, quotiescunque mihi, ingentem *Baglivium* pervolventi, hæc ejus nota occur-



currit : *Prax. Med. Libr. I.* „ Quando ego solus,  
 „ inquit, ægrorum meorum curam suscipio, raro  
 „ tales malignas febres observo : sed incepta ab aliis  
 „ curatione, neque secundum oracula Naturæ, ne-  
 „ que divini Senis præcepta ; mille differentiæ, &  
 „ gravia accidentia occurrunt, quæ frequenter so-  
 „ boles sunt methodi depravatæ, non vero Naturæ  
 „ morbi, licet hæc passim, ac quotidie, in praxi  
 „ succedant.

Dum proinde aliis in Regionibus *Hippocraticæ* me-  
 dendi simplicitati supponi videam, quovis acuto in  
 morbo, remedia longe alia, & fortiora; Emetica,  
 Catharses, Pulveres omnis generis testaceorum, Con-  
 trajervam, Serpentariam Virginianam, Myrrham,  
 Camphoram, Crocum, Spiritum Cornu Cervi, Spi-  
 ritum Mindereri, Theriacam Andromachi, &c. dum  
 sub horum exhibitione notem catervam Symptoma-  
 tum, quæ Hippocratica Methodus deprehendit lon-  
 ge rarissima; materiem frequenter ibidem turgere,  
 cum in principio, tum in morbi decursu, quam raro  
 nos cum *Hippocrate* turgentem observamus: dum ibi-  
 dem quoque tristis intueor Naturam ipsam a tali  
 agendi ratione coactam, cum in coctione, tum in  
 crisi, violentia quadam agitari, turbarique; sic ut  
 morbi acuti quicumque ingentem mortalium turbam  
 orco semper immolent; interea dum Morbi iidem  
 hic *Hippocratica* methodo tractati, & longe pacatio-  
 res transigantur, & numero longe pauciores necent;  
 abesse nequeo, quin causam hujus in morbis diffe-  
 rentiæ in Methodi differentiam conjiciam.

Hinc quamvis *Anglorum*, Nationumque aliarum,  
 medendi consuetudinem directe non damnem, nemo  
 tamen mihi in malam partem vertere potest, quod  
 cum *Baglivio* Divina Senis præcepta consuetudini il-  
 lorum præferam. Nec quis vitio mihi vertet, si,  
 quod toties feci, vel ideo doleam Medicinæ sortem,  
 quod

quod *Hippocratem* aut male interpretando, aut turpiter negligendo, tantopere a vero Naturæ tramite recesserit, quantopere ad illam, tanto sub Magistro, accessisset. Tandem nemo mortalium jure me reprehendet, concludentem hoc simplex *Hippocraticum* Studium unice aptum esse, quod, unde turpe recesseram, ad id nos feliciter reducat, efficiatque ut salutarem artem, qualem ab *Hippocrate* & germanis ejus sequacibus, accepimus, novis posteriorum sæculorum inventis, perficere, ditare, ornare, valeamus.

Supereft in animadversione Cl. *Pringle* contra me Conamen refutationis eorum, quæ *Tom. I. Rat. Med.* de variis Alcalium, cum Urina & sanguine commistorum, effectibus differueram; addiditque Clarus Vir causam, cur ab ipso dissentiam, sitam in errore quopiam se deprehendere, quem contra chemica præcepta commissem. Profecto multoties errare me fateor: attamen ab hoc erudito Viro non expectassem, ut ex scrupulosa mea in experimentis meis capiundis, edendisque attentione, quam adhibere soleo, si quem forsan errorem commissem me crederet, hunc causæ adeo crassæ attribuisset. Verum grandescente hoc Volumine nimium, non respondebo ad novam hanc quæstionem, quæ præterea a materie, quam nunc tractamus, aliena prorsum est; alia data opportunitate ad eandem responsurus, & simul demonstraturus, ni fallor, haud ita tutum Alcalinorum in Acutis usum esse, quam quidem Clarissimi Viri experimenta id innuere videantur.

## C A P U T X I I.

*Varia.*

§. I. *Recensio Scriptorum, qui uno, alterove abhinc anno, de Uva ursina scribere ceperunt, multisque in casibus ejus virtutes mecum laudarunt. De modo, quo hoc Medicamentum agat.* §. II. *Nova experimenta, quæ Systema Irritabilitatis & Sensibilitatis, penitus subvertant. Inconstantia hujus generis experimentorum. Cordis thalamus uterque vacuus haud raro invenitur, sive a defectu sanguinis, sive cum ejusdem abundantia. Ruberrima Pleura<sup>a</sup> universa se esse vasculosissimam, adeoque Inflammationi aptissimam, ostendit. Nova Clar. van Doeveren in hanc rem experimenta.* §. III. *Laus Collyrii ex Liquore Hepatico Mustellæ fluviatilis.* §. IV. *Kermes minerale, & Antimonium Diaphoreticum non ablutum, crudam in pectore materiem ad coctionem disponere, coctamque expellere, neque cum acidis emetica fieri; probatur ex Boerhaavio, Scriptoribus Viennensibus, & observatione propria frequentissima.* §. V. *Laus Gelidæ aquæ in Hæmorrhagiis. Regulæ in Hæmorrhagiis observandæ. De sputo sanguinis Hepatico.* §. VI. *De Viperarum cura.* §. VII. *De Inoculatione.*

§. I. **U**va ursi multis experimentis dedit occasionem, pluresque ut aliquid conscriberent, excitavit. In *Novellis dictis Salutaribus* annuntiatum anno proxime elapso Tractatulum vidi, in quo Autor experimenti infelicitatem conquestus, *Vaccinium Buxi foliis* Uvæ ursinæ præfert. Certe si hac planta illam præstantiorem expertus sit, ipsius erit experimenta pandere, ut universum genus humanum debitas ipsi gratias rependat.

Vir Clarissimus, improbo labore suo ad amplificandam Medicinam natus, *Michaël Girardi*, Patavinus Medicinæ Professor, edidit finiente anno 1764. Opusculum, cui Titulus: *De Uva ursina, ejusque, & Aquæ calcis; vi Lithonriptica, Novæ Animadversiones, Experimenta, Observationes.* Historiam Botanicam præmittit, deinde Analysin Chemicam, tum liquoris ab hac planta parati, in immisos Calculos efficaciam, denique vires ejus in corpore humano enarrat. Extat ibidem Epistola Cl. Viri Praxeos Medicæ in Schola Patavina Professoris, *Jacobi de Scovolo*, quæ duos casus; & Autoris ipsius Observaciones, quæ casus sex referunt: in quibus Uva ursi nonnullis multum, aliquibus plurimum, profuisse demonstratur.

Doctissimus Göttingensis Professor *Murray* dissertationem in quarto edidit, cui titulus: *Commentatio de Arbuto, Uva ursi, exhibens descriptionem ejus Botanicam, analysin Chemicam, ejusque in Medicina, & in Oeconomia, varium usum.* Ad usum medicum refert primo aliquot experimenta Viri, in arte præstantissimi, universis Medicis acceptissimi, *Werlhoff*, nec non Cl. Virorum, *Vogel, Tauber, Pallas*, quorum alii insigniores, alii debiliores, subinde nullos, observarunt effectus: deinde duo propria experimenta habet, notabilis efficaciam.

Literas varias ex variis Regionibus excepi, quarum aliæ nullum remedii effectum notant, quamvis diu, constanterque usurpatum esset; aliæ vero præstantissimum.

Tribus hominibus idem hoc anno incassum dedi, duobus autem effectu insigni

Frequens nunc hujus Arbuti usus per omnem Europam dabit brevi exactam ejusdem, determinatamque historiam. Viribus enim planta iisdem ubique pollet, sive fuerit in *Styria* collecta, unde  
pri

primam habui, sive in *Austria*, in *Suecia*, in *Italia*, in *Gallia*.

Occupantur nunc, ut video, animi multorum, inquirendo, qua demum facultate Uva ursi ferat opem? Examen Chemicum ad id laudabile admodum est, modo attendamus 1<sup>mo</sup> partium vegetabilium naturam operationibus chemicis sæpe ita mutari, invertique, ut id, quod tunc referant, a Chemia potius, quam a Natura, possidere videantur. 2<sup>do</sup> Carere Chemiam admiranda, neque ullo modo imitanda, tali Machina, qualis corpus animale est; adeoque effectum medicamenti cum hujus, tum alius cujuscunque, Analyfi chemica vix leviter adumbrari. Si in liquore quocunque Calculus intabescat, ac dissolvatur, Spiritus Nitri dudum docuit menstrua dari, quæ Calculum solventia, ab humano corpore, non nisi diluta, ferantur; diluta vero ut ferantur a corpore humano, vix in calculum agant: præterquam quod etiamsi a corpore ferri possent, ut sunt, dum Calculum solvunt, tamen humoribus nostris ita diluantur, & immutentur, ut vix eundem referant liquorem. Qui tandem ex sapore, odore, analogia, ratiocinando, vires simplicium determinare aulint; ut præter propter succedunt conjecturando in nonnullis, ita in aliis, ut in Cortice peruviano, v. g. oleum, operamque & perdidere, & perdent perpetuo. Equidem si causam caperemus, quæ efficiat, ut homines complures, quibus calculus certo certius in Vesica est, nonnunquam per plures intermedios annos, sæpe ne per omnem quidem vitam, eosdem præsentem percipiant; ut Historia medica, per Anatomem confirmata, toties docuit, forte virium Uvæ ursinæ facilitaretur explicatio. Sed & prius, & posterius, nos æternum, opinor, latebunt.

Neque hucusque constat cur aliæ, præ aliis Re-  
gio-

giones, aut careant fere, aut scateant, hominibus in urinoso Systemate calculosis. *Austria* sane iisdem abundat. *Italia* minus. Peragranti quippe mihi, ab elapso retro quinquennio, amoenam illam Regionem, conquerebatur celeberrimus Lithotomus nullum invenire se posse, & ne *Mediolani* quidem, populosa urbe, in quo suam exerceret artem: affirmantibus itidem Medicis hujus morbi ibidem raritatem. *Venetorum* potentissimam Rempublicam eadem felicitate gaudere, ex *Epist. Anat. Med.* 42. Clariss. *Morgagni* evincitur. Et *Poloniæ* Regno insolitum morbum esse testabatur mihi haud ita pridem Dexterrimus magni Regis *Poloniæ* Chirurgus primarius; causamque, rectene an secus? esse rebatur, quod uvæ ursi baccæ frequentissimo in usu essent, a Rusticis quotidie venales in Foro expositæ. *Hanoveriana* Ditio videtur beatitudine eadem perfrui. Clarissimus *Haller* inter 230. cadavera, quæ in *Göttingensi* Theatro secuit, duo modo narrat se invenisse, quorum systema urinarium calculos referret; addendo tamen systematis biliosi sibi tanto frequentiores apparuisse. Nec minus *Schafhusianus* ager ab illo malo immunis in N. C. Eph. Dec. I. anno 2. Obs. 39. notatur.

Vina, aqua, lac, caseus, præprimis inter causas numerantur. Et certum est Vina alia aliis prona magis esse ad dolia, quibus conservantur, crasse incrustanda; Aquas fluviatiles ob id ad cibum potumque præstare, præ fontanis, ac putealibus; cum illæ vix, plurimum hæ crustas lapideas ahenis, in quibus frequenter bulliant, affigant; Caseum quoque edulium esse, Calculosorum tormentis excitandis, augendisque, aptum: ac nihilo secius suppetitat nobis historia Medica exempla bene multa hominum, maxime infantum, qui citra ullum Vini

usum calculo laborent; variarumque bestiarum, quæ sola aqua usæ, urinosos tamen calculos gesserint. Quantum ad Aquas, certum quidem est, ejusmodi dari puteales, ac fontanas, quæ ahenum incrustent crassissime; id quod *Viennensium* ahenæ testantur, ad fabros, qui crustam vi depellant, toties mittenda; at vero haud minus certum est, teste laudato supra *Murray*, & ahenis *Göttingæ*, aquæ decoquendæ dicatis, enormes innasce crustas, ut fabri ferrarii crebro debeant eas malleis excutere suis, & morbum ibidem rarissimum esse. Caseum adamant omnes Nationes: Lacte Mortalium plerique, ex quo in lucem prodierint, utuntur, Matris, Nutricis, Animalium: cur tamen integræ Nationes, aut Civitates, adeo præ cæteris fortunatæ?

§. II. Plura hoc anno Nosocomium observanda dedit, quæ ad *Irritabilitatis*, & *Sensibilitatis* quæstionem pertineant. In Spina ventosa tecta plurium puerorum, similiter affectorum, alii vehementer dolere, alii minus, alii nihil omnino, licet multum contrectares partem: argumento incertitudinis experimentorum, quæ in animali, ad partium sensibilitatem explorandam, instituuntur.

Vidimus Cap. VII. §. I. Cordis thalamum utrumque grumoso sanguine æqualiter fere repletum. §. II. Cordis dextro in ventriculo gangrænosæ, utrumque Ventriculum sanguine vacuum sic, ut ne guttula quidem, grumusve, inveniendus esset: copioso tamen sanguine in illius sinibus venosis, in pulmonibus, & alibi, præsentem. §. III. Cor utrumque post Hæmorrhagiam vacuum. Cap. IX. §. I. Cordis ventriculus perfecte vacuum uterque fuit, pulmonibus plurimo sanguine scatentibus. Hoc anno unicum modo Canem vivum aperui, ejusque morientis attente sum phænomena contemplatus:

ite-

iterum in hoc cane, quod toties antea, clare vidi, sanguine haud ultra per pulmonem transeunte, cor tamen sinistrum multo sanguine repletum. Undenam, quæso, pulmone penitus ad mortem obstructo, copiosus sinistro in corde sanguis? Et cur tanta causa irritante præsentē, quievit tamen? Pulcra *Prosperi Martiani* observatio hic addenda est. Reverendus Juvenis Dominicanus, curatus a *Prospero* ab Hæmoptoë spumosisissimi sanguinis, postmodum incidit, suscepto frigore, in Peripneumoniam, die 20. letalem. En hujus anatomen. „ Pulmo totus „ sanguine repletus, mirum in modum tumidus ap- „ paruit, ita ut non vasa tantummodo turgerent, „ sed per totam substantiam sanguis conglobatus „ Scirrhi duritiem æmularetur, Nulla alia tamen „ læsio in eo adparebat. Cor, & circumsitæ Ve- „ næ, sanguine mirum in modum repletæ inventæ „ sunt, & in latitudinem immodicam distentæ, imo „ *Et sinister cordis Ventriculus sanguine repletus erat.* „ Turgebant pariter venæ omnes, quæ per Costas „ disseminantur; & in summa totum malum in san- „ guinis plenitudine consistere videbatur. In *Sect. V.* „ *Aph n 12. pag. 458. Edit. Rom. 1626.* ” En iterum pulmonem, cætera sanum, cruore autem replente induratum, adeoque transmittentem nihil, & nihilominus cor sinistrum sanguine adeo repletum. Undenam, rogo iterum, adeo repletum id? Et cur irritatione præsentē tanta quiescere potuisset, si ea vera forent, quæ *Cl. Haller* suis experimentis evicisse se scribit? „ scilicet sinistram atriculam, & cor fini- „ strum, ideo citius mori, quod pulmonibus nihil „ ultra sanguinis transferentibus, haud amplius a san- „ guine irritentur. Deinde sensim Ventriculum dex- „ trum, novissimeque dextram auriculam, quoque „ quiescere, eoquod non acciperent, ultra a cavis



„ venis, quo irritarentur, sanguinem. Econtrario  
 „ si Venas cavas, Aortamque ligasset, deinde vul-  
 „ nere lato aperuisset pulmonalem Arteriam, tunc  
 „ Cor sinistrum, utpote irritatum sanguine, qui ex  
 „ Auricula in Ventriculum, & ex Ventriculo in  
 „ Auriculam moveretur, diutius, imo per horas, in  
 „ mortuo animali vivere: interea, dum cor dextrum,  
 „ ejusque Auricula, desineret vivere, expulso omni  
 „ sanguine per pulmonarem apertam arteriam, nec  
 „ novo per ligatas affluente Cavas. Oportere au-  
 „ tem Ventriculum dextrum integre esse evacuatum,  
 „ si, ne se ultra moveat, velis: tantam enim esse  
 „ irritabilitatem Cordis, ut relictum in eo vel pau-  
 „ culum sanguinis non sinat Ventriculum quiescere.  
 Profecto subvertitur enarratis supra observationibus  
 omnis per irritabilitatem tentata Vitæ, Mortisque,  
 explicatio. Phænomena in vivis animalibus apertis  
 conspicua, factaque in cadaveribus observata, circa  
 Vitalium Viscerum, sive impletionem, sive vacui-  
 tatem, adeo inconstantia sunt, ut nulla Physiologiæ  
 superstruendæ fundamenta inde peti possint.

Vidimus Cap. VII. §. II. Pleuram totam quantam,  
 utroque Thoracis in cavo, a summo jugulo ad Dia-  
 phragma, etiamque tota sua, qua Diaphragma suc-  
 cingit parte, instar ruberrimi panni rubram, a costis  
 facile avellendam: ut hi, qui vasa aut multa, aut ulla,  
 Pleuræ adesse negent, præsentibus, quo de contrario  
 convincerentur, optassem: quamquam anno præte-  
 rito, ut suo loco monui, simile quid in Nosocomio  
 demonstratum sit. Est sane hæc Historia adjungen-  
 da ad 4. *Caput Partis IX.* in quo de Sensibilitate Pleu-  
 ræ ex professo egi, iisque in antecessum respondi, qui  
 ex hac recenti observatione Pleuræ inflammatissimæ,  
 Pleuritidis tamen signa in vita non testatæ, sensibili-  
 tatem eidem negarent, tribuerentque Pulmoni. Et-  
 enim

enim ex hujus Cadaveris Anatome patuit, ambos quoque Pulmones & a lateribus, & ad integrum dorsum, inflammatos fuisse sic, ut præ rubedinis intensitate inciperent nigricare. Cum igitur neque Peripneumonix signa, sed fugacis tantum sub finem Asthmatis, citraque dolorem, affuerint, sensibilitas æque Pulmoni, quam Pleuræ, negabitur. Sensibilitatem porro ex ejusmodi Phænomenis nullatenus posse aut affirmari, aut negari, eodem *Capite Part. IX.* argumentis ab *Aretæo Cappadoce* ad nostra usque tempora petitis, satis abundeque probavi.

Sed quid de hac re plura? Certamen hoc, quod solius veritatis studio animatus inivi, facile nunc aliis cedere possum, qui eodem ducti principio, idem inire ceperunt. Prodierunt in *Diario Eruditorum anni 1752.* quod tantum nuperrime rescivi, experimenta *Cel. Viri Grandclas*, & ibidem 1756. & 1757. ea *Clariss. Lorry.* De eadem quæstione sub idem tempus scripserat *Clariss. Van Delli*, Medicus Patavinus in *Epist. I.* Anno 1756. in *II.* & in *III.* anno 1758. Insurrexit anno 1764. in novum systema Experimentis suis contrariis Medicus Parisiensis tractatu peculiari.

Hoc verò ipso, quem vivimus, anno, prodiit Opus in Quarto omnis generis doctrinæ medicæ præstantissimæ plenissimum, gravissimum, Autore suo, pulcerrima de *Vermibus* dissertatione præclare noto, dignissimum, hoc titulo: *Gualtheri van Doeveren specimen Observationum academicarum.* Caput XIV. auctor dicavit experimentorum suorum, de hac quæstione editorum, Historiæ. Sane ancipites hæremus, quid in eadem impensius miremur; an accuratam attentionem ad omnia, quæ experimentum minus fidum reddere possint? An diffidentiam ubique sui? An in experimentorum difficultate patientiam? An in his, quæ pluries suis oculis viderat, quæ multi

cum ipso clare conspexerant, enuntiandis scrupulositate eadem, haud laboriosa non minus, quam tædiosa, ad undecimam usque vicem repetenda? Etenim *quater Lugduni Batavorum*, semel *Parisiis*, semel *Trajecti ad Rhenum*; *Groningæ* autem, in cujus alma Academia Professoris munus & occupat, & ornat, quinque. Undecies itaque repetita ab illo experimenta eadem, luce meridiana clarius vindicarunt Irritabilitatem iis omnibus partibus, quas vel cum Ill. *Hallero* ab omni sæculo omnes Medici irritabiles esse agnovere; vel Ill. *Haller* aut dubitanter illam tantum asseruit, ut *Vesiculæ felleæ*; aut negavit, ut *Hepati: Cordi* scilicet, experimentis novem; *Diaphragmati*, septem; *Musculis rubris*, tribus; *Oesophago*, uno; *Ventriculo*, quinque; *Intestinis*, tredecim; *Vesiculæ felleæ*, duobus; *Vesicæ urinariæ*, tribus; *Venæ cavæ inferiori & superiori*, duobus; *Hepati*, unico; *Pulmonibus*, duobus; *Cuti* quoque, duobus. Vindicarunt autem eadem experimenta sentiendi facultatem *Duræ Matris* vicibus decies & septies; *Tendinum*, ipsorumque *Apeunoroseon*, bis in homine, in Brutis vero trigies & nonies; *Pericranii*, quater; *Pleuræ*, bis; *Hepatis* evidentissime semel.

Sic denique hæc Chimæra, quæ, quod vix feri nepotes credent, millenorum Medicorum animos permovit, pellexit, fascinavit; quæ eo provecta erat, ut fundamentum Physiologiæ, ac Medicinæ firmum, inconcussum, immutabile, atque æternum, struere crederetur; quæ prolixioris illustris *Halleri* Operis totam basin facit; hæc, inquam, more demum omnium hucusque fictorum ingenio systematum, fatiscit in auras, & pudore stupendæ sui animi levitatis suos affectas confundit, mœstitudineque vel ideo explet, quod cunctos hosce labores & irrevocabiles annos,

nos, *Hippocratico* Naturæ studio, cujus unica cultura artem salutarem promovere, augere, ornareque potuissent, inconsideranter suffurati sint.

§. III. Quæ anno proxime præterito notavi, de admiranda virtute Liquoris Hepatis piscis, quem *Mustelam fluviatilem* vocant, in oculorum maculis, & albugine; ea experimentis, admodum repetitis, hoc anno confirmare gavisi sumus. Unde abesse nequeo, quin hoc præclarum remedium etiam atque etiam commendem.

§. IV. In morbis pulmonicis multis maxime autem in inflammatoriis, experimenta cum *Kermes minerali*, & cum *Stibio diaphoretico non abluto*, vicibus innumeris instituta, Nosocomium felicissima experitur, in duodecimum jam annum. Qui clinices ignari, in suis Musæis, aut apud Furnos suos, vires Chemicorum præparatorum arroganter determinant, hæc præparata chemica, ob majorem vim irritantem, in cruditate Acutorum noxia, ob vim emeticam quoque suspecta, habent.

Magnus *Boerhaave*, qui, ut de viribus cæterorum Chemicæ præparatorum, ita quoque de horum efficacia, certo, tutoque scribere poterat, eoquod sententiam non pronunciaret, nisi effectibus eorum in humano corpore bene exploratis; de hisce medicamentis alia profecto cogitavit, & promulgavit. Chem. part. ult. Process. 116. sic scripsit de Antimonio Diaph. non abl. *Materies hæc si ita rite parata, semidragmæ copia hausta; vix aliquid sensibilis mutationis adfert, nisi quod respectu Nitri fixantis, adhærescentis, moderate aperit, hinc in acutis boni quid præstat. Et paulo post: Non facit anxietates, nauseas, vel vomitus, sed benignam stimulationem: plus mali a calce abluta.*

Saltem, ajunt, nocet, si vel acidum in ventriculo est, vel acida una deglutiuntur: tunc enim eme-

ticum fit, acidis Regulum denudantibus, cumque a sulphure liberantibus.

Consulamus præter Censores hos theoreticos, iterum practicotatum *Boerhaavium*. En formulam ejus in anxietate, periculosissime suppressis sputis peripneumonicorum orta. ℞. Laudani puri gr. ij. Flor. Sulph. Sperm. ceti, Stib. Diaph. non abl. à dr. j. M. f. pulv. tenuis, dividendus in xij. partes æqual. Capiat æger omni trihorio unam, cum unc. i. ij. misturæ acidæ mox describendæ.

Facile prævideo fore, qui suspicentur Opium, ne vomitum excitet, Stibio a *Boerhaavio* additum esse: sed legant, quam ille priori mox subdiderit, formulam. *Vel* ℞. Flor. Sulph. dr. ij. Olibani Scrup. j. Sperm. cet. dr. semis. Stib. Diaph. non abl. dr. j. M. f. pulv. divid. in XII. doses. sumat unam omni hora cum unc. j. hujus Misturæ: ℞. Oxym: simpl. unc. iij. Syr. V. rad. aper. unc. ij. Decocti Hederæ terr. unc. x. Nitri puri dr. j. M. Assumpta fere tota mistura erit cum ultima pulverum formula; sic ut æger ad dr. j. stibii diaph. non abl. dragmas decem assumat Aceti, & unc. j. cum dr. vj. mellis aciescentis: qui autem pulveres stibio adduntur, ii sane illud ab aceti actione non defendent.

Ergo videmus a magno hoc, & in practicis verfatissimo Viro, Stibium diaphoreticum non ablutum in Acutis morbis laudari, & neququam emeticum prædicari, idque tunc quidem, quando cum acido mistum assumitur.

Confirmarunt *Boerhaavii* experientiam Medici illi, qui hac in urbe Nosocomiorum suorum clinicam Historiam publici juris fecerunt: omnes enim hoc ipsum remedium una cum acidis & præscripserunt, & laudaverunt.

Sed quid plura? Anno 1762., Aprili mense per-  
acu?

acuta Pleuroperipneumonia tali decubui, ut, præ indomabili morbi cruditate, die morbi sexto spes esset intercisa omnis, egoque sputorum defectu jam jam viderer suffocandus. In hac rerum angustia *Illustrissimus Præses*, qui amore plusquam fraterno mei curam gerebat; & expertissimus *Schreibers*, qui observantia plus quam filiali, mihi diu noctuque assistebat, præscribere mihi has formulas: Oxym. squill. unc. ij. Stibii diaphoretici non abluti dr. j. Aq. Hyssopi unc. vj. Misce. ℞. Kermes mineralis gr. xij. Sacchari albi dr. ij. Misce. F. inde pulv, N. xij. Quorum quovis bihorio unum sumsi cum uncia misturæ. Nec tantum dabant mihi Kermes minerale, Stibiumque non ablutum, cum acida mistura, sed cum potu dicto *Limonada*, cujus v. vi. Libras hausi quotidie, & cum jure carniū, plurimo Citrei succo saturato, quo nutrebar. Absque ulla intermissione hisce remediis usus sum quinque dierum spatio, ac deinde paulatim imminutis, per octiduum. Simulque *Veficans* dolenti lateri admotum est. Effectus horum omnium fuit, ut *nunquam nausearem, aut vomerem*, ut sputorum maturorum ejectione, alvo & urina criticis, somno, appetituque sensim restitutis, die undecimo perfecte judicaretur. Omnibus hisce toties institutis, & confirmatis experimentis, evincitur, tum Kermes minerale, tum Antim. Diaph. non ablutum, & crudam materiem ad coctionem disponere, & expellere coctam: vomitum autem aut nauseas, si rite parata fuerint, excitare nunquam, etiamsi cum acidis misceantur, imo potius salutarem eorum vim ab acidis adjunctis animari & augeri. Næ risui se exhibent, qui experientia practica destituti, de medicamentorum viribus sententiam ferant, eosque, qui ex praxi meliora norint, publice condemnare audent. Utinam Chemici imitarentur exemplum Clarissimi

R. Laugier, Viri inter Principes Chemiæ & Botanices nostri ævi facile numerandi, qui quantumcunque Vegetabilium, Fossiliumque effectus, in corpore humano, eminenti sua scientia sæpius determinare possit, id nihilominus moris habeat, ut rerum multarum aut efficaciam, aut inertiam, aut etiam nocumentum, a sedulis, attentisque practicis, inquirendum esse, suos moneat Auditores!

§. V. Curam Hæmorrhagiæ Pulmonis & Ventriculi, Gelida aqua egregie promoveri, hac hyeme Auditoribus demonstravi; utriusque hujus exemplum uno, eodemque tempore, Nosocomio præbente.

*Joannes N.* . . a cantu validiore Hæmoptoën puer passus, nunc trigenarius in eandem relabitur. Quæcum bis jam vena secta non cessaret, ægrum quarto die in Nosocomium suscepimus. Mox tertio venam tundi, & brevi post, sanguine copiosius profluente, quarto, simulque dedi frigidæ aquæ libram, brevi-que post alteram hauriendam: frigidum præterea emulsum, frigidam misturam, quæ composita erat ex Boli Armeniæ dr. ij. Sang. Drac. dr. j. Syrup. Ros. rubrarum unc. j. Laudani puri gr. ij. Aq. Plantag. unc. vj. cujus cochleare sumsit quavis dimidia hora. Octies vena ipsi tusa fuit, minus ob hæmorrhagiam, quam ut ægrum ab omni calore, ardore, tussi, titillatione gutturis, ac febre præservando, phthisin pulmonalem, alioquin hic metuendam, averruncarem: id quod etiam, dante DEO, feliciter successit. Sanguinem Vena eductum primo crassum, deinde semper vehementer inflammatum, reperimus: Urinas autem principio rubras, ac fere subjugales, ultimis diebus perpetuo hypostaticas. Ita ut, cum sanguine, & urina acuti febrilis morbi, nunquam, nisi forte momento ante Venæ sectionem, febricitaverit.

*Ma-*

*Maria Anna*, Custos ægrarum, Vidua quinquaginta & aliquot annorum, macilentissima, a 20. ad 30. Januarii doloribus ad præcordia cum diarrhœa cruenta vexata, incidit morbi die undecimo in subitum trium librarum sanguinis vomitum. In lectum deposita, quæ pallida semper, nunc erat pallidissima, extremis frigida, pulsu debilissima. Nulla proinde Venæ sectio hic facta est, sed intra pauca minuta duæ gelidæ Libræ datæ, Medicamenta etiam eadem, quæ viro Hæmoptoico, & potus, & omnia frigida, præscripta sunt. Enemate bis mediam Libram sanguinis non multum concreti, alvo eduximus, Hæmorrhagia hisce factis non rediit; debilitas, frigus, vertigo, a nimia jactura humorum orta, intra 14. dies cessaverunt.

Igitur 1<sup>mo</sup> in Hæmoptoico Vena secta octies est, in femina ne semel quidem: quot enim hanc in illo signa indicabant, tot in ista vetabant eandem. Neque solum sputum sanguinis nos ad Venæ sectionem determinabat, verum metus tum futuri sputi, tum febris; qua præsentem, Phthisis semper metuenda est; qua absente integra speratur sanitas, quam & noster adeptus est. Esse tamen haud raro ex Hæmoptoë in Phthisin dispositionem plane insuperabilem ultro fatemur.

2<sup>do</sup>. Hæmoptoico alvum non movimus unquam, feminae autem pluries. In vomitu quippe sanguinis corruptio, ac pessima febris, metuenda est a sanguine eo, qui ex Ventriculo ad Intestina delatus, moram in illis trahit: in Hæmoptoë autem nulla ejusmodi ratio occurrit. Est præterea alvi deponendæ conatus Pulmoni, quam Ventriculo, hoc in casu periculiosior, ut leges Physiologicæ docent. Quin in Hæmoptoë raram non nocere alvum, tam ex Diæta, cunctisque assumtis, vix stercora generantibus, colli-



ligimus, quam ex iis, qui crura fracti, aut Aneurismatis operationem passi, alvi depositione integras haud indigent septimanas, animadvertimus.

3<sup>to</sup>. In hoc genere morborum, in quo motus nocet omnis, facile quisque videt, quotidianam lecti refectionem, quam alias tantopere necessariam esse ad exanthemata præcavenda, monui, locum habere non posse: sed & metum exanthematis morbus, febris expers, non facit; si vero febris invincibilis, Hæmoptoës comes, generaret Miliaria, augeter quidem periculum, sed ad periculum majus, ægrum intempestive movendo, incurrendum, nos permovere non debet. Unica vero hic timenda a decubitu perpetuo esset ad Nates, & ad Os Coxygis, exco-riatio; nisi hæc ignota plane nobis esset, has partes in omnibus ægris unguento, ex albumine ovi, cum spiritu vini parato, quotidie semel bisve adversus exco-riationem munientibus.

4<sup>to</sup>. Utrisque aqua gelida data fuit, utrisque Medicamenta eadem, eademque Alimenta; sed omnia frigida: solum jus carniū tepidum, ac fere frigidum. Viro lac frigidum dabatur cum gelida aqua mistum; feminæ autem ob acidum Ventriculi non dabatur. Utrisque humeros ac femora sollicitè ligavimus sic, ut sanguine in artuum arterias intrare valente, per venas autem redire impedito, minor fieret ad apertas arterias humorum impulsus. Aëre subtepidulo fruebantur utrique. Viro omnia quæ assumere debebat, majori copia dabantur ad singulas vi-ces, quam Feminæ; erat enim in hacce cavenda omnis Ventriculi fauciati expansio, ne trumbi, ad vasorum extrema nati, solverentur, a quo metu in Viro liberi eramus: sic nihilominus ut in eo cavere-mus, ne nimium nutrimenti una vice in sanguinem admissum, pulmōni oneri esset.

Rogabit forte quisquam, an a gelido, eoque copioso potu, metus inflammationis non adsit; siquidem a gelido potu Pleuritis, Peripneumonia, Gastritis &c. toties natæ observentur; præcipue vero quando sanguis, quod in Hæmoptoë frequenter ad inflammationem dispositus, actuve inflammatus est?

Respondeo morbos inflammatorios recensitos haud contingere a gelido haustu, nisi quando cursu, cantu, ira, vino, humores valide moti, ac condensati sunt; unde eadem aqua gelida non nocebit multis, qui citra validum humorum motum, momento antea excitatum, sanguinem spuunt, vomuntve: sed & Venæ sectiones, motum humorum refrænantes, in causa erunt, cur frigidus potus minus noceat; præterquam quod ipsa Hæmorrhagia motum humorum nimium jam in nimis debilem, ut in femina nostra, commutaverit. Multis etiam Hæmoptoicorum sanguis per se tenuior, condensatione quadam emendaretur, & ad continuandum sputum redderetur ineptior. *Multis Hæmoptoicorum* dico: nam Viro nostro perquam spissus erat sanguis.

Atque hæc de metu inflammationis: si quis autem metueret, ne saltem gelidæ actione polyposus sanguis fieret, adeoque polypos ad vitalia loca, letalesque alibi generaret obstructions; hic non videretur attendere ad Adstringentia, quorum sane effectus idem præstaret. Hæc enim, quamvis theoretice difficulter in sanguinem intrare admittentes, practice autem certo certius intrare concedentes, omnes uno ore in Hæmorrhagiis laudamus, & præscribimus, absque eo, quod ejusmodi nocumenta inde adnotemus. Videtur gelida primo, universo corpori horrore incusso, vasa omnia corporis constringere, aperta que claudere; id quod Gelida omnia, in quavis Hæmorrhagia, sive interne, si externe, applicata

cata sint, præstare solent : sed secundo, eadem frigida aqua, Ventriculum refrigerando, suum frigus communicat cum Diaphragmate, cum subjecta Aorta, & Cava vena, cum Corde, ac Pulmone, motumque proinde sanguinis moderari, &, quominus qua data porta exilire posset, salubriter condensare videtur.

Sexennium & plus est, quod hocce experimentum in Hæmoptoë, aliisque Hæmorrhagiis, incitantibus ad id me Medicis Italis, laudare frequenter debuerim : cujus, qui historiam integram nosse avet, adeat *Ill. L. B. van Swieten Comm. Tom. IV. a pag. 38. ad 42.*

Haud abs re erit animadvertisse, feminam nostram spatio plus quam undecim annorum, quo Ægrarum mearum Custos fuit, acutis, imo inflammatoriis morbis, *septies* in Nosocomio decubuisse : ab acuto autem morbo, quem abhinc quadriennio passa esset, perpetuum pondus, leviolemque in Hepatis Regione dolorem esse conquestam ; hac vero Hæmorrhagia, a Ventriculi & dolore, & pondere, penitus liberatam esse.

*Hippocrates* sputum sanguinis, & a Pulmone deduxit, & ab Hepate. *Coac. N<sup>o</sup>. 408. & 450.* In hanc rem meretur legi *Prosper Martianus* pag. 457. 458. & *Ballonius* Epid. j. pag. 41. Si Hepatitis salubriter Hæmorrhagia naris dextræ judicetur, insalubriter ea naris lævæ, non video, cur etiam Hepar non posset se Pulmone, aut Ventriculo exonerare. Est equidem difficilior, simulque periculosior, exitus morbi, ita ut *Hippocrates* priore textu dicat : *Quicumque spumosum sanguinem, spuunt dextrum hypochondrium dolentes de Hepate spuunt, & multi pereunt* ; in altero vero textu absolute *mori* testetur ; attamen & tales evadere experimenta practica docent, magis

autem si Ventriculo sese Hepar exoneret, quam si Pulmone. Saltem custos nostra ab antiqua Hepatis labe per Vomitum sanguinis trium Librarum, Libramque quartam alvo egressam penitus liberata est.

§. VI. Curæ Viperarum, proxime præterito anno, memini, ejusque numerosiora promisi experimenta, in Morbis cutaneis pertinacissimis, inque summa Debilitate. Plurima equidem hoc anno experimenta feci, sed, defectu copiosarum Viperarum, non tot, quot volui, ac debui. In nonnullis minime profui, in aliis ad stuporem usque. Curabo in annum sequentem copiam Viperarum tantam ex *Italia* adferri, ut curam hanc magis elucidare queam.

§. VII. De Variolarum insitione, ejusque incertitudine, atque periculo, sat superque Parte IX. egisse videor; nec forte scriptis ultra opus erit, cum exempla jam loquantur ubique. Eo jam deventum est, ut Viri in arte graves, ac venerandi, inoculationem non amplius profusis, ut quondam, encomiis, propagare nitantur; sed potius ipsius incertitudinem, & infortunia palliando, mitigandoque, a præcipiti ruina præservare, si fas sit, studeant. Qua sane in re candore ipsis innato, candore ubique scriptorum suorum resplendente, Historias bene multas, minimeque suspectas, infelicioris insitionis cum publico communicant. Inter alia Typis prodiit nuperrimo mense Aprili scriptum, Autore integerrimo, honestissimo, atque ad augendam Medicinam nato, confirmans *Roterodamensem* Historiam nobilis Angli *Manson* (errore scripsi in Parte IX. *Anderson*) qui cum duos suos Filios (veneno varioloso, ab eruditissimo, atque inoculandi expertissimo Medico, infici curasset, juniorem pessimis variolis, pessimisque earundem symptomatis, die 14. ab insitione, & 7. aut 8. ab incepto morbo, lugubri morte amisit; nullo in-

terim in Cadavere ab Anatomes Professore vitio partium invento, præter nonnulla, (& quænam illa?) vermium indicia. Relatum & ibidem video id, quod Medicus ingenuus, testis observaverit autoptes, Puer scilicet quadrienni ab ipsa peracta insitione pejus solito fuisse, brachium ab ipso suppurationis exordio incredibiliter doluisse, idemque ab inflammatione tumuisse insigniter, ac vehementi cum dolore gelatinosi humoris magnam exsudasse copiam, dolores exinde minores quidem fuisse, attamen per integras perseverasse hebdomadas; quamvis hoc in brachio nihil esset, quod non in altero, factum: Pari ingenuitate refricatur nobis ibidem memoria quinque filiarum Viri clarissimi *Schuster*, quæ ab insitionis peritissimo *Roederer* inoculatæ, singulæ deinceps variolis naturalibus laborarunt.

Afferuntur, fateor, quibus inoculationis infamia utcumque veluti tegatur, ratiunculæ: verum in quantum horum Virorum mihi perspicua sinceritas est, judicare debeo eosdem haud ultra velle inoculationem inde propugnare, sed ad tetras has Historias id omne adhuc adferre, quod vel præoccupatissimum animo homo ad causam desperatam defendendam proferre posset. Id, quo firmiter credam Epistola me cogit ab egregio Viro, inoculationis recentissimo simul ac candidissimo Propugnatore, ad me his diebus data; in qua ingenuus fatetur se lapsu temporum erga inoculationem minus fieri præoccupatum lubenterque eandem inutilem totam esse habiturum si Variolas naturales tractandi Methodus ea, quæ in præsentiarum obtineat, inveniretur fortunatior. Quis autem clarum Virum non miretur, quis illum sibi, quod in litigiosis imitetur, exemplo non proponat, dum ipse ad feliciorum Methodum obtinendam viam pandere studeat, attentionem poscend

ad id, quod sibi a clarissimo Professore *Petropolitano* scriptum esset; nimirum *Petropoli*, inter 116000. ci-  
ves Russos, anno 1764. decem modo homines a Va-  
riolis periisse, eo quod Balneo vaporis, cutem mol-  
lissimam & transpirabilem, reddente, in variolis utan-  
tur quotidie: Balneum autem sic parari, ut fornaci  
ingenti, ad determinatos gradus ferventi, gelida aqua  
adspargatur copiosa, quæ in vapores confestim resol-  
vitur: Variolas hac arte & commode erumpere, &  
feliciter maturescere: cæteris vero aliarum nationum  
civibus urbis, qui ejusmodi balneo non utantur, ob-  
servari variolarum eandem, quam alibi lugeant, mor-  
talitatem.

Gratiis ipsi de communicata adeo memorabili ob-  
servatione actis, rogo ut Dissertationem legat *Jenæ*  
anno 1745. a Doctissimo Viro *Daniele a Raasveld* edi-  
tam, in qua pag. 34. hæc verba leguntur: „ Ipso  
„ hoc anno decurrente *Clariff. D. Daniel Fischerus*,  
„ *Hungarus, Ill. ac Rev. D. Nicolai Comitæ Episcopi*  
„ *Csaky de Keresztech Archiater, & Ac. N. C. Colle-*  
„ *ga &c.* elegantem edidit commentationem, *Erfor-*  
„ *diæ Thuringorum* impressam, de remedio rusticano,  
„ Variolas per balneum primo aquæ dulcis, post  
„ vero feri lactis, feliciter curandi, in comitatu *Ar-*  
„ *vensi*, *Hungariæ superioris*, cum optimo successu  
„ adhibito. In hac commentatione Doctissimus Au-  
„ tor pag. 11. recenset, qua ratione variolosos tra-  
„ ctaverit ad imitationem incolarum comitatus *Ar-*  
„ *vensis*, anno 1727. & 1728. Scribit: Grassabantur  
„ quoque apud *Scepusienses* variolæ epidemicè, cum-  
„ que & tenuioris fortis homines auxilium sæpe do-  
„ mesticum, vt hic loqui amant, expeterent, au-  
„ tor illis fuit, ut variolosos suos balneo tractarent,  
„ & quidem statim quam primum ægrotare incipe-  
„ rent, cum stricto observato regimine mox descri-

T

„ ben-

” bendo, & cautelis sequentibus, donec vigori pri-  
 ” stino variolosi restituerentur. Regimen quod pe-  
 ” nes usum balnei observabant, erat temperatum,  
 ” idque nec calidum nimis, nec frigidum, ut *Tho-*  
 ” *mas Sydenhamus* postulat *Obs. med. circa morb. acut.*  
 ” *Hist. & Cur. acut. Sect. 3.*

Videt itaque Vir humanissimus ex praxi civica *Petropolitana*, & rusticana *Hungarica*, certiore, tutioremque Methodum Variolas naturales curandi inventam esse; adeoque non defectu ejusdem existentiae, sed applicationis, plures mortalium a naturalibus Variolis occidi, qui alias servarentur.

Præterlabi hic nequeo occasionem monendi eos, qui Methodum *Tomo 1. Rat. Med. Cap. 12.* traditam, aut difficulter admiserint, aut suspectæ habuerint fidei, ut attendant, an Balnea crurum, manuumque, aquæ calidæ, aut aquæ calidæ cum lacte, bis die, ab ipso exordio febris variolosæ, ad usque variolarum papularum exsiccationem; quibus etiam balneis tota humescat Conclavis Athmosphæra, interea dum corpus tepido aut calente, sed diluente maxime potu, in perpetua ad transpirationem dispositione servatur; cura interea religiose habita ne præ calidiore athmosphæra, loco materiæ transpirabilis, sudores, qui corpora exsiccant, ob idque transpirationem inhibeant, proliciantur: videant, inquam, illi, an nostra Methodus ob id ipsum etiam non potuerit, debueritque esse felix, ob quod ea *Hungarorum & Petropolitanorum* felicissima habeatur? Et an cura eadem, curæ cuicumque alii prælata, eandem cæteris Nationibus non pareret felicitatem, quam calidiore in climate *Hungaris* & in frigidiore *Russis*? Sperandum est fore, ut *Galliæ* Regnum, quod Infitionis incertitudinem, ac pericula, iteratis exemplis experitur, ad ejusmodi methodum stabiliendam, animum

ferio advortat. *Batavis* dudum hæc res & cordi fuit, & successit; maxime cum inoculationis incertæ, infidæ, homicidæque, plura apud se exempla luxerint: sic quidem ut Amplissimus Senatus *Haganus*, hoc ipso elapso vere, Inoculationem, cui ea in urbe nonnullæ exteræ familiæ suam prolem submittere decreverant, publico Edicto vetuerit. *Amstelodami* pauci admodum inoculati hoc anno sunt, quos inter puella nobilissima, quæ, nulla Variola ad insitionem rite, si qua unquam, peractam succedente, se per omnem vitam fore ab hoc morbo liberam certo certius credere iussa erat, attamen in naturales variolas demum incidit. Atque hæc de hac materia fatis.

---



# EXPLICATIO TABULARUM.

## TABULA I.

*Explicans Cas. I. Cap. I.*

- A. Cœcum Intestinum.
- B. Flexus ejusdem primus.
- C. Ejus sub Hepate progressus.
- D. Flexus alter prope Lienem.
- E. Ejusdem coarctatio sinistro in latere ad curvaturam pone Os Ilii usque.
- F. Flexus tertius.
- G. Insignis ejusdem dilatatio.
- H. Coarctatio ejusdem alia, multis cellulis conspicua.
- I. Abitus Coli in Rectum Intestinum.
- K. Rectum Intestinum admodum dilatatum.
- L. In medio vero angustissimum, iterumque dilatatum.
- M. Intestinum Ileum, una cum Mesenterio lumbis firmissime annexum, ope peculiaris membranæ.

## TABULA II.

*Pertinens ad Cas. II. Cap. I.*

### FIG. I.

- A. Ingressus Intestini Ilei in Cœcum, quod hic penitus difforme apparet.
- B. Antrum Ingens Cœci Intestini.
- C. Flexus Coli primus.
- D. Flexus Coli alter.

E. Coli

## EXPLICATIO TABULARUM.

- E. Coli amplificati descensus ex regione lienari.
- F. Prima Coli arctatio.
- G. Saccus ejusdem amplius.
- H. Coarctatio altera.
- I. Saccus major, in quem Colon abivit.
- K. Coarctatio tertia ad Coli in Ilei offis regione flexum.
- L. Novus ejusdem in Saccum abitus.
- M. Coarctatio Coli quarta, cellulis pluribus inæqualis.
- N. Intestinum Rectum.
- O. Os Ventriculi sinistrum.
- P. Linea punctis notata, indicans sinistrum Ventriculi latus, post Coli sinistrum flexum.
- Q. Ventriculi fundus.
- R. Ventriculi os dextrum punctis notatum cum pyloro, arcum dextrarum Costarum pene contingens:

### FIG. II.

- S. Intestini Ilei insignis amplitudo.
- T. Complanatum idem sub alia sui portione, sese supercandente.
- V. Portio Intestini Ilei, aliam supercandens, eamque comprimens.
- NB. Mensenterium abscidi, ne figuram turbaret.

### TABULA III.

*Referenda ad Cas. III. Cap. I.*

- A. Cœcum Intestinum.
- B. Cœcum Intestinum ex ingenti amplitudine mox abeuns in angustum valde Canalem, qui ad B. circumflexus, mox ante membranam D. iterum vehementer latefcit.

T 3

C. Co-

EXPLICATIO TABULARUM.

- C. Colon amplissimum.
- D. Fortis membrana quæ faccum Cœci A. & amplissimum Colon C. ad se mutuo arcte colligabat.
- E. Flexus Coli primus infra Hepar.
- F. Colum transversum.
- G. Colum in suo altero, eoque admodum alto, flexu: unde se reflectit, & pro parte sub ipsa sui portione decurrens, emergit in H.
- H. Colum hic emergens, & adscendens ad I. ubi cartilagine[m] mucronatam in anteriora sic flexit, ut hæc, ventre adhuc clauso, curvi hami instar, antrorsum prominere[t].
- I. Colum idem ex dicto mox loco replicatum, & ad sinistra reflexum, subducens sese sub prior[e] sui parte, ad K.
- K. Colum hic sua adscendente portione subdens se, in summam angustiam ad L. abit.
- L. Puncta notantia angustiam, in quam abit Colum ex K. veniens; amplitudinemque, in quam mox post hanc angustiam dilatatur.
- M. Colum mox iterum amplissimum.
- N. Idem longo tractu arctissimum.
- O. Post flexum ad os Ilii Colum denuo abit in dilatationem tuberosam primam.
- Pp. Altera similis dilatatio minor.
- Qq. Tertia adhuc minor.
- Rr. Quarta, & minima.
- S. Rectum Intestinum.
- T. Duodenum hic a Pyloro incipiens: unde simul liquet hoc præternaturale Colum sic Ventriculi situm turbasse, ut hic suo dextro orificio infra Colum prodeat.
- U. Ingens antrum, in quod Duodenum abivit.
- V. Idem antrum subducens sese sub Cœco A. & sub Colo C. tegens, comprimensque angustiam Coli

## EXPLICATIO TABULARUM.

Coli portionem B. ideo tantum antro hic superpositam, ut conspiceretur.

W. Duodeni in Jejunum exitus.

### T A B U L A I V.

*Pertinens ad Cap. III.*

- A. Cœcum Intestinum.
- B. Prior Coli flexus.
- C. Descensus ejus obliquus ad umbilicum.
- D. Flexus ejusdem alter.
- E. Flexus ad cristam Ilii tertius.
- F. Angustia prima.
- G. Subita amplitudo ex hac angustia.
- H. Angustia altera.
- I. Antrum Coli ingens inter binas angustias.
- K. Angustia tertia.
- L. Intestinum rectum. ante anum abscissum, ut in omnibus figuris præcedentibus.

NB. Sola nimia repletione Intestina possunt reddi naturali dimensione longiora. Si quis quemadmodum pluries feci, longam Intestini portionem in Plano, sive rotundo, sive anguloso, exporrigit sic, ut undique ad Plani hujus margines vallo quodam coerceatur, & a superiore parte molliter, ne assurgere possit, tegatur; tumque, uno Intestini extremo ligato, aërem per alterum extremum diu, multumque inflat, videbit Intestinum non modo inflari, sed elongari: elongari autem productis miris versus Centrum plani gyris, & flexibus; cum versus exteriora extendi nequeant.

An non simile spectaculum alii in corpore tubi exhibent nobis? Certe pluries inveni Ureteres, quemadmodum *Tom. I. pag. 49.* descripsi, vel quod Cal-

## EXPLICATIO TABULARUM.

culus in fine ad Vesicam hæreret, si unus; vel quod Vesica, ad magnum Calculum contracta, urinam vix ultra admitteret, si uterque, urinam in Vesicam aut vix, aut nullatenus posset transmittere: vidi, inquam, eosdem factos cum ab urina accumulata amplissimos, tum Intestinorum iam morem varios in flexus & anfractus convolutos esse, ut duplam, eaque majorem, adepti longitudinem essent; externam Peritonæi telam cellulofam, Mesenterii instar, secum ducentes. Unde verisimile fit, a repetitis constipata cum alvo Colicis, ipsa Intestina & elongari, & in mirificos flexus abire. Tamen etiam citra morbos Intestina sic esse ab ipsa natura posse non est quod negem.

